HANDBOEK

OVER DE

KENNIS EN GENEZING

DER

ZIEKTEN

VAN HET

VROUWELIJKE GESLACHT;

DOOR

E. VON SIEBOLD,

Consulterenden Arts en Hoogleeraar te Berlijn.

Uit het Hoogduitsch,

naar de *tweede vermeerderde en verbeterde* Uitgave,

door

J. J. GAASWIJCK,

Praktizerenden Arts te Amsterdam.

DERDEN DEELS EERSTE STUK.

---

*

TE AMSTERDAM, BIJ

C. L. SCHLEIJER.

1824.

INHOUD.

EERSTE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

VIJFDE HOOFDSTUK.

EER-

EERSTE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de vroegtijdige Geboorten.

Over het denkbeeld, de verdeeling en verschillende betrekkingen der vroegtijdige Geboorten, ten aanzien der vorming van het Ei.

§. 1248.

Vroegtijdige Geboorte, in zoo verre men het denkbeeld van een ziekelijk en onregelmatig verschijnsel der teeldeelen daardoor wil verstaan hebben, is elke scheiding en uitdrijving van het Ei uit de baarmoeder in de zwangerheid, die vroeger plaats heeft, dan het Ei deszelfs volkomene rijpheid verkregen heeft.

§. 1249.

Zoowel bij de Vrouw als bij het vrouwelijk geslacht van iedere Diersoort, is de rijpheid aan eenen

bepaalden tijd gebonden, die volgens hare eigenaardige huishouding afgemeten is; bij de eerste wordt zij op veertig weken, negen zonnen-, of tien maanmaanden vastgesteld, en men is ook gewoon iedere Geboorte, die niet op den bepaalden tijd volgt, vroegtijdige Geboorte te noemen. In zoo verre men zich strikt aan dezen bepaalden tijd houdt, heeft men geen ongelijk; doch men moet niet vergeten, dat bij de menschen de rekening zeer dikwijls met het tijdstip aanvangt, waarin de eerste maandelijksche zuivering wegblijft, en de Geboorte op den tijd volgt, waarin de maanstonden voor de tiendemaal moesten plaats hebben; gevolgelijk nu eens eenige weken vroeger, dan eens eenige weken later.

§. 1250.

Somtijds kan evenwel eene Geboorte, die drie tot vier weken vroeger komt, dan volgens de aangenomene tijdrekening, daarom geen ziekelijk en onregelmatig verschijnsel zijn, offschoon zij der Zwangere en den Vroedmeester onverwacht voorkomt, zoodra slechts de foetus met deszelfs aanhangsel de volkomene rijpheid bekomen heeft, en het barenswerk zelf met gemak en zonder storing der geregelde daarbij invloed hebbende werkende organen volgt. Zulk eene vroeger plaats hebbende, echter niet ziekelijk verschijnende Geboorte is niet zoo zeer het gevolg van de in de zwangerheid bijzonder opgewekte teel- en vormdrift, waardoor de foetus zijne vroegere rijpheid bekomt, maar er schijnen ook niet altijd bepaalde invloeden op de verrigting der voortteling en voeding van den foetus te werken,

ken, waardoor deze inderdaad in vele jaren vroeger (*) of later tot rijpheid komt.

§. 1251.

Uit §. 1250 volgt reeds gedeeltelijk, waarvoor men de gewone verdeeling in de Leerboeken der Verloskunde te houden hebbe.

§. 1252.

Alleen volgens het denkbeeld §. 1248 moet, wel is waar, eene te vroeg plaats hebbende Geboorte als een ongeregeld en ziekelijk verschijnsel bij eene Zwangere beoordeeld worden, dewijl noch in den vruchtbewaarder als uitdrijvend orgaan, noch in het gewrocht der voortteling, bijzonder in de organen ter vorming van het Ei, die voorwaarden bevat zijn, welke tot de voor het leven en de gezondheid der moeder zonder gevaar verzeld zijnde scheiding en uitdrijving van den foetus en van zijne vormingsorganen vereischt worden.

§. 1253.

Voor het overige dient men op den tijd der zwangerheid in ieder te vroeg barend voorwerp acht te

(*) De heete zomer van 1811, in welken, zoo als bekend is, de meeste vruchten, ooftsoorten, druiven, en zelfs het koorn vroeger rijp, ook de hoendereijeren vroeger uitgebroeid werden, heeft daarvan een klaar bewijs gegeven. Men zie des Schrijvers *Ueberſicht der Ereignisſe an der Grosh. Entbindungsanſtalt zu Würzburg*, in de *Salzb. med. chir. Zeit.* Jaargang 1812.

te ſtaan, naardien de verſchillende betrekkingen van verbinding en vorming tusſchen het Ei en de baarmoeder ook in eene zekere betrekking tot het geheele Organismus ſtaan, en daardoor ook eigenaardige verſchijnſelen bij de aanſtaande vroegtijdige Geboorte veroorzaakt worden, welke op de diagnonis, prognosis en indicatie eenen beſlisſenden invloed hebben.

§. 1254.

In de eerſte twee tot drie maanmaanden is het vlies van HUNTER (*membrana uteri decidua*) nog het ſterkſte, en met de vaten der baarmoeder, die zoowel als die van het Ei naar beneden dalen, zamenhangend; het Ei ſtaat dien ten gevolge met den ganſchen omtrek der baarmoeder in verband: van daar zijn de vroegtijdige Geboorten in deze maanden het pijnlijkſte, met de gevaarlijkſte bloedvloeijingen vergezeld, en het duurt zeer lang eer dat de loslating van het Ei plaats heeft. — Tegen het einde van de derde maand wordt dit anders: de vlokken aan het ſpitſche einde van het Ei verdwijnen, zoo als bekend is, door de opſlorpingsverrigting met het vlies van HUNTER; het Ei wordt bij de regelmatige verbinding voornamelijk op den bodem, waar het middelpunt der werkzaamheid is, aangetrokken, en de nageboorte wordt gevormd. Vroegtijdige Geboorten volgen van dit oogenblik aan met iedere volgende maand onder zachtere pijnen, en een geringer verlies van bloed. In de laatſte drie maanden wordt de aanwas van den moederkoek beperkt, hij verdunt zich meer en meer in den omtrek, en naarmate dat de tijd

der

der Geboorte nadert, verliest hij ſteeds meer zijnen zamenhang met de baarmoeder; vroegtijdige Geboorten, welke derhalve in dit tijdſtip der vormingsbetrekking van het menſchelijk Ei voorvallen, zijn het minst gevaarlijk, met minder pijn en inſpanning, en meestal voor den uitgang van den foetus volſtrekt met geene bloedvloeijing verbonden; zij zijn van zeer korten duur en volgen dikwijls zeer ſnel op de werkende oorzaak.

§. 1255.

Men zou derhalve naar de in §. 2154 bepaalde vormingsbetrekkingen van het menſchelijk Ei de volgende verdeeling naar maanmaanden kunnen vastſtellen. Vroegtijdige Geboorten van de eerſte tot aan het einde der derde maand, als de tijd der vormingsperiode, in welke de moederkoek nog niet gevormd is: Abortus, Wangeboorte, Miskraam; vroegtijdige Geboorten van het einde der derde maand tot aan het einde der zevende maand, in welke de moederkoek niet alleen gevormd is, maar ook met iedere maand in wasdom en dikte toeneemt, en deszelfs zamenhang met de baarmoeder het ſterkſte is; dezen geeft ook dat tijdſtip te kennen, in hetwelk de foetus van de moeder geſcheiden zijnde niet voor het leven vatbaar is: ontijdige geboorte; vroegtijdige Geboorten van den aanvang der achtſte tot het midden der tiende maanmaand, welke in den tijd voorvalt, in welken de moederkoek in zijnen wasdom en zamenhang met de baarmoeder afneemt, en de foetus van de moeder geſcheiden zijnde, zijn leven kan voortzetten.

§. 1256.

De vroegtijdige Geboorte naar het denkbeeld §. 1248 en 1255 beoordeeld, is wel een ziekelijk verschijnsel, maar niet altijd eene plaatselijke ongesteldheid der baarmoeder, en van de bij het barenswerk het naast daarop invloed hebbende verrigtingen; zij is zeer dikwijls eene algemeene ziekte, dat is zoodanig eene, waarin het overige Organismus van de Vrouw en de verrigtingen van hetzelve meer of min oorspronkelijk of wederkeerig (*secundär*) deel nemen. Want overeenkomstig het gewigtig en uitgebreid verband, waarin de baarmoeder en het teelstelsel in het algemeen, voornamelijk ten tijde der zwangerheid, met het Organismus en deszelfs gewigtigste verrigtingen staan, kan inzonderheid eene langdurige vroegtijdige Geboorte niet lang eene plaatselijke ongesteldheid blijven; of bij de vroegtijdige Geboorte ging óf reeds storing in eene of andere verrigting, of in het Organismus in het algemeen vooraf, waarin het bij de zwangerheid het naast belang hebbende teelstelsel deel neemt, en derhalve de vroegtijdige Geboorte slechts een gevolg is; óf de invloeden, welke het naast op de baarmoeder, op het teelstelsel en op den foetus met deszelfs ontwikkelingsorganen het naast werken, hebben tevens invloed op het geheele Organismus, en vormen op het oogenblik of later eene algemeene ongesteldheid, óf deze ontstaat eerst door de gevolgen, welke met de plaatshebbende vroegtijdige Geboorte vergezeld zijn, bij voorbeeld door het verlies van bloed, door de hevige en dikwijls zoo pijnlijke inspanningen der baarmoeder tot loslating van het Ei, enz.

§. 1257.

Eene vroegtijdige Geboorte volgt óf zeer ſpoedig, óf ſlechts allengskens; zeer ſpoedig volgt zij zelden van de vierde tot de achtſte maand, nog zeldzamer, en bijna nooit in de eerſte drie maanden, maar wel, en meestal in de laatſte maanden der zwangerheid; de oorzaak ligt in de in §. 1254 opgegevene verſchillende betrekkingen, waarin het menſchelijk Ei met de baarmoeder ten aanzien van vorming en verband ſtaat; buitendien wordt ook het vroegere, of latere gevolg, deels door den aanleg, deels door den uitwendigen invloed bepaald, die tot de vroegtijdige Geboorte aanleiding gaf; hoe heviger deze werkte, hoe ſpoediger daardoor zamentrekking der baarmoeder te weeg gebragt en de loslating van het Ei bewerkt werd, des te vroeger zal ook de vroegtijdige Geboorte volgen. Even zoo neemt men waar, dat, wanneer de vormingsorganen vroeger affterven, dan de contractiën der baarmoeder plaats hebben, de uitdrijving van het Ei ook ſpoediger pleegt te volgen; zulke vroegtijdige Geboorten zijn dan met minder gevaar en pijnen, alsmede in de vroegſte maanden met zeer geringe, ſomtijds naauwelijks merkbare bloedvloeijingen verbonden. Indien de vroegtijdige Geboorte allengskens plaats heeft, dan wordt zij aangekondigd door zekere verſchijnſelen, welke ſomwijlen reeds acht of negen dagen de werkelijk volgende uitdrijving van hetgeen de baarmoeder bevat, van het Ei of van den foetus kunnen voorafgaan; deze zijn de bekende teekenen eener op handen zijnde vroegtijdige Geboorte.

§. 1258.

Eene bijzondere en door den Schrijver meermalen waargenomene soort van Miskraam is die, welke eenige dagen of weken na de bevruchting, ten tijde der alsdan met hevige pijnen verzeld gaande maanstonden, als een afloop van vliesachtige deelen ontstaat, welke overeenkomst met de decidua hebben. Bij eene lijderes, die na de eerste Geboorte van een voldragen Kind met prolapsus uteri, fluor albus, hysterie en aanbeijen gekweld was, is het reeds twee en veertig maal het geval geweest, doch nimmer, wanneer zij van de eene maanstondelijke periode tot de andere van den bijslaap geen gebruik had gemaakt (*).

Teekenen eener op handen zijnde vroegtijdige Geboorte.

§. 1259.

De teekenen eener aanstaande miskraam, en van eene ontijdige geboorte, zijn rilling, huivering en koude in de extremiteiten, algemeene neerslagtigheid en matheid des geheelen ligchaams, voornamelijk in de extremiteiten, verzeld met eene loomheid, menigvuldige duizeling, flaauwten en hoofdpijn, slapelooze nachten en zware droomen, bleekheid

(*) Men zie des Schrijvers *Journal für Geburtshülfe* enz. III. *B.* 3e. *St.* *S.* 674, 675. Aanmerkingen op ULSAMERS *dissert. de partu praematuro* enz.

heid van het aangezigt, fchemering der oogen, fomwijlen blaauwe kringen om dezelven, plotfelijk verdwijnen van verfchillende ziekelijke toevallen in de zwangerheid, gebrek aan eetlust, beflagene tong, ftinkende adem, afneming van den fteek, fpanning en zwelling der Borsten, en het uitvloeijen van een waterachtig vocht uit dezelven, afneming en koude van den buik, eene rekkende gewaarwording in de lenden- en liesftreek, daarna pijn in den rug, het kruis en den onderbuik, diepere zakking van het onderfte fegment der baarmoeder en van het fcheededeel, verwijding van den inwendigen moedermond met zeer pijnlijke weeën, en voelbare vliezen van het Ei of deelen van den foetus, afloop van wezenlijk vruchtwater, of van een flijmerig, sereus vocht, en bloedvloeijing uit de baarmoeder, die zich door hare toeneming gedurende de weeën en door den afloop van gedeelten van het Ei van iedere andere bloedvloeijing onderfcheidt.

§. 1260.

De teekenen eener aanftaande vroegtijdige Geboorte zijn, behalve verfcheidene in §. 1259 bijgebragte verfchijnfelen, eene gewaarwording van zwaarte in de teeldeelen, eene perfing op de pisblaas en van daar menigvuldiger aandrang tot waterlozing, het gevoel eener drukking op de teeldeelen naar beneden en naar buiten, fomtijds een merkbaar kraken in den onderbuik, ten gevolge van het barsten der eivliezen, trapsgewijze, of plotfelijk afnemend gevoel der beweging van het Kind, kort daarop echter de gewaarwording van

een, op de zijde liggende, heen en weêrvallend ligchaam, afloop van een ſtinkend ſlijm of vruchtwater, ſomtijds pijnlijker weeën dan gewoonlijk, doch nimmer in dien graad als bij de plaats hebbende miskraam en van eene ontijdige Geboorte, verwijding van den inwendigen moedermond, in welken men de vliezen, of wanneer deze geſcheurd zijn, de deelen van het Kind voelen kan. Bloedvloeijing der baarmoeder is wel geen kennelijk teeken der op handen zijnde vroegtijdige Geboorte om de in §. 1254 aangevoerde reden; doch wanneer de oorzaak van dien aard was, dat zij bloedvloeijingen der baarmoeder en eene loslating van den moederkoek aan eene of andere plaats veroorzaakte, of wanneer de moederkoek in de nabijheid van den hals der baarmoeder vastgehecht was, dan kan ook de op handen zijnde vroegtijdige Geboorte met eene bloedvloeijing der baarmoeder vergezeld zijn.

Uitgang en beloop der vroegtijdige Geboorten.

§. 1261.

De uitgang van eene op handen zijnde miskraam, van eene ontijdige en vroege Geboorte is verſchillend; óf de verſchijnſelen verdwijnen, die dezelve aankondigden, voornamelijk bij zeer ſpoedig aangewende hulp, en de zwangerheid komt weder in hare regelmatige betrekking, óf het afvallen van het Ei en van den foetus volgt onvermijdelijk, bijzonder wanneer het wezenlijke vruchtwater afgeloopen, het Ei of de moederkoek grootendeels losgelaten, en de foetus dood is.

§. 1262.

§. 1262.

Het beloop eener vroegtijdige Geboorte rigt zich voornamelijk naar den tijd der zwangerheid en naar de vormingsbetrekking van het Ei. In de eerste drie maanden, wanneer de moederkoek nog niet gevormd is, gaat het Ei meestal blootelijk door eigene werkzaamheid der Natuur met ongeschondene vliezen af; doch het volgt somtijds ook stuksgewijze, hetgeen nimmer gunstig is. Eene vroegtijdige Geboorte, die in den tijd voorvalt, als de moederkoek reeds gevormd is, heeft zelden de uitdrijving van het ongeschondene Ei ten gevolge; meestal scheuren de vliezen, en de foetus wordt, wanneer zijne ligging niet hinderlijk is, door eigene werkzaamheid der Natuur afgedreven, waarop de nageboorte des te later volgt, en derzelver loslating met des te meer zwarigheden gepaard gaat, hoe verder de Zwangere van het gestelde tijdperk vóór de Geboorte verwijderd is.

§. 1263.

Men moet echter bij de miskraam twee tijdperken (*stadia*) onderscheiden. De eerste geeft de scheiding van het Ei en de tweede de uitdrijving van hetzelve te kennen; beide tijdperken komen óf zeer kort op elkander, óf hebben eenen tusschentijd van acht dagen, van twee, drie, vier tot zes weken. Ook verdient er opgemerkt te worden, dat de ontwikkelingsorganen van den foetus vroeger afsterven kunnen, dan de losrukking en uitdrijving van het Ei plaats heeft, en dat de foetus zelf vroeger dood zijn kan, dan zijne ontwikkelingsorganen afsterven.

Oorzaken der vroegtijdige Geboorten.

§. 1264.

Merkwaardig is het, dat vroegtijdige Geboorten over het algemeen bij het menfchelijk geflacht menigvuldiger, dan bij de zoogdieren waargenomen worden; de periodieke ontlasting der maandelijkfche zuivering, welke aan deze niet, of, bij welke men eenen dergelijken vloed waarneemt, ten minfte niet in dien graad eigen is, bij de Vrouw van het menfchelijk geflacht echter na derzelver wegblijving in de zwangerheid zekere veranderingen in de baarmoeder, en bij velen, bijzonder zeer gevoelige individuën verfchillende ongemakken en ziekelijke ftoringen ondergaat, die zoo ligt het Ei uitdrijven kunnen; want de opgeregte gang der Vrouw, welke den dieren niet toekomt, en de uitgebreide consensus, waarin de baarmoeder ten tijde der zwangerheid met de overige deelen en organen gebragt wordt, fchijnen aan de menfchelijke Vrouw eene zekere algemeene voorbefchikking tot miskramen en vroegtijdige Geboorten te geven.

GUERIKE, *über einige erhebliche Gegenftände der Geburtshülfe*, *S.* 17—18.

§. 1265.

Bijzondere voorbefchikkende oorzaken tot miskramen en vroegtijdige geboorten zijn: 1) de eenmaal of reeds meermalen gevolgde vroegtijdige Geboorte, bijzonder in de eerfte drie of vier maanden der zwangerheid; de Natuur gewent zich ligt aan den typus, en de

ten

ten gevolge van het te vroeg losgerukte Ei fomtijds nablijvende verzweringen, en daaruit ontftane likteekenen der baarmoeder, misfchien ook nablijvende ftukken van het Ei fchijnen dezen aanleg zeer te begunftigen; 2) te verhoogde prikkelbaarheid van het zenuwgeftel, ten gevolge waarvan elke uitwendige invloed, bij de meestal ook in de baarmoeder zeer verhoogde en vermeerderde gevoeligheid, reeds zeer gemakkelijk plotfelijke zamentrekkingen derzelve kan te weeg brengen (*); 3) volbloedigheid, wanneer zij met te groote prikkelbaarheid van het zenuwgeftel verbonden is; bij individuën van een gezond en fterk, bijzonder reproductief geftel, kan deze volbloedigheid niet als voorbefchikking befchouwd worden, maar eigenlijk flechts zulk eene, die bij zwakke, zeer gevoelige individuën, of welke zeer prikkelbare zenuwen hebben, niet zelden ten gevolge der verhoogde levenskracht en productiviteit in de zwangerheid opgemerkt wordt; 4) een zeer verzwakt ligchaam, bij hetwelk de voeding van den foetus en de vorming van het Ei zeer gering is en traag in haar werk gaat; de zwakte kan een gevolg van het oorfpronkelijk maakfel en geftel of in den loop des levens door vorige ziekten en gebreken van het ligchaam, of eerst in de zwangerheid door gebrek aan voedfel of andere verzwakkende invloeden ontftaan zijn; 5) ftugheid der vezelen, bijzon-

(*) De Schrijver behandelde te Berlijn eene zeer zenuwachtige Dame, die onder het fpelen op de Harmonica, op een Concert, weeën en bloedvloeijing, en terftond daarop eene miskraam kreeg.

zonder der baarmoeder; 6) in eene te jeugdige, of te bejaarde voor de eerstemaal plaatshebbende zwangerschap; 7) kort vóór of gedurende de maanstonden gevolgde bevruchting; 8) de gedurende de zwangerheid bijzonder in groote hoeveelheid weder plaatshebbende maanstonden; 9) de te zeer toegenomene levenskracht der Borsten in de zwangerheid en daaruit ontstane zogafscheiding; 10) de gedurende den zoogtijd of bij nog aanwezige kraamvloeden gevolgde zwangerheid; 11) te menigvuldige maanstonden, wanneer zij met betrekking tot het gestel en de individueele krachten wezenlijk als verzwakkend te beschouwen zijn; 12) de in en buiten de zwangerheid aanwezige witte vloed; 13) ziekten der baarmoeder, bij voorbeeld scirrhus, polypen e. d. g.

GUERIKE, t. a. pl., bl. 31.

§. 1266.

Vroegtijdige Geboorten en miskramen heerschen somtijds epidemisch; strenge koude in den winter, maar voornamelijk aanhoudend nat en koud weder, of zeer groote hitte in den zomer, waarvan het jaar 1811 een bewijs opleverde, menigvuldige onweders, armoede, ellende, vrees en kommer bij oorlogen en belegeringen, enz. zijn volgens de waarneming van den Schrijver de oorzaken, welke epidemische vroegtijdige Geboorten en miskramen kunnen begunstigen. De voortteelingskracht kan ook aan eenen zekeren tijd van het jaar gebonden zijn; zoo zij buiten dien tijd valt, krijgt men eene miskraam.

J. JACOB FIKIUS, *de abortu epidemico. Jenae* 1697.
De Schrijver in de *medic.-chirurg. Zeitung. Jahrg.* 1812.
Dr. NASSE, in MECKELS *deutsch. Archiv für Physiologie.* II. *B.* 1. *H. S.* 133—134.

§. 1267.

De invloeden, die bijzonder bij de in §. 1265 gemelde voorbeschikking tot miskramen en vroegtijdige geboorten aanleiding geven, zijn: 1) de zoodanige, welke de prikkelbaarheid van het vaatstelsel te zeer verhoogen, en daardoor eene te levendige werking van hetzelve te weeg brengen, zoo als het gebruik van te verhittende spijzen en dranken, hevige aandoeningen, bij voorbeeld ergernis en toorn, het gebruik van zeer verhittende afdrijvende- en ontlastmiddelen, verhitting van het ligchaam na voorafgegane verkouding, te sterke beweging door het gaan, loopen, of dansen, het gebruik van te warme baden in de zwangerheid, de aanwending der positive elektriciteit enz.; 2) plaatselijke ontstekingen, bij voorbeeld peripneumonie, phrenitis, peritonitis, enteritis, nephritis, cystitis en phlegmoneuse ontsteking aan de schaamlippen, waardoor de Schrijver tweemaal vroegtijdige geboorten zag ontstaan; 3) koorts, waarmede Zwangeren aangetast worden, bijzonder synocha, synochus, typhus en febris intermittens; alle koortsen, inzonderheid tusschenpoozende, welke in de eerste drie maanden der zwangerheid ontstaan, veroorzaken gemakkelijker vroegtijdige geboorten; tusschenpoozende koortsen, die later plaats grijpen, hebben minder en somtijds in het geheel geenen invloed op de voeding van den foe-

foetus, en breken dan zelden de bepaalde tijdrekening der zwangerheid af.

§. 1268.

Vroegtijdige geboorten kunnen ook door zulke invloeden te weeg gebragt worden, welke vooral zeer verzwakken, inzonderheid de prikkelbaarheid en reproductie zeer ter neêrdrukken, waardoor de voedingsverrigting van den foetus verzwakt wordt: daartoe behooren verzwakkende hartstogten en aandoeningen, zoo als vrees, ſchrik, kommer, zware droomen, langdurige diarrheën, de loop, inzonderheid wanneer die met hevige perſing tot ſtoelgang en bloedafgang vergezeld is, witte vloed, te overvloedige kwijling, aanhoudende of te menigvuldige bloedvloeijingen uit de baarmoeder, of uit andere organen en vormſels, verzwakkende ontlastmiddelen, te menigvuldige bijſlaap, zelfbevlekking, veneriſche ziekte, waterzucht van allerlei aard, rhachitis, hysterie, epilepsie, menigvuldige flaauwten en ſtuipen, aanhoudend waken, verblijf in eene vochtige en natkoude woning, bezigheden, waarbij zich Zwangeren aan vocht en koude blootſtellen, gebrek aan voedſel, ſtreng vasten, het gebruik van bedorvene eetbare waren, verblijf in naauwe, beſlotene vertrekken of gevangenisſen, waarin de lucht zeer bedorven is, enz.

§. 1269.

Tot de invloeden, welke vroegtijdige geboorten veroorzaken, behooren voornamelijk ook uitwendig geweld, die meer of min middellijk of onmiddel-

delijk op de baarmoeder werkt, aanhoudende drukking, bijzonder door naauwe kleederen of opzettelijk rijgen van den buik om de zwangerheid te verbergen, een ſtoot of val op den onderbuik, hevige ſchudding van het ligchaam door ſlaan, te ſterke beweging, danſen, hevig aanhoudend braken, hoesten, worging, ſlokken, niezen, ſtuipen, uitzetting van het ligchaam, het tillen van zware lasten, elektrieke ſchokken, bijzonder met de Leydſche flesch (*) of door zwaar onweder, prikkeling van den moedermond met den vinger, ſomtijds prikkeling der baarmoeder door mismaaktheid van het bekken (†), door blaas- en nierſteenen, kwetſuren van

(*) Eene waarneming van eene door eenen elektrieken ſchok veroorzaakte miskraam, zie men in het *Recueil périodique de la société de médecine de Paris, an* 1801. *T.* XXV.; *le mois de Janvier, obs.* 4.

(†) Menigmaal wordt wel bij een zeer naauw en mismaakt bekken het Kind voldragen, bijzonder wanneer in het groote bekken de baarmoeder in hare uitzetting niet gehinderd wordt. De Schrijver nam echter de vroegtijdige Geboorte waar bij eene voor de eerſtemaal zwangere Vrouw, in de achtſte maanmaand. Zij had ten gevolge van eenen val eene breuk aan de Synchondrosis sacroiliaca bekomen, het heiligbeen was aan zijne vereeniging met het heupbeen der linkerzijde te zeer in de holte van het bekken gedreven, het vormde eenen zeer ruwen rand en vernaauwde het bekken. Meermalen zag de Schrijver ook vroegtijdige Geboorten bij naauwe, mismaakte bekkens ontſtaan, welke door Rhachitis veroorzaakt werden; niet zoo zeer de mismaaktheid en naauwte van het bekken, als wel het buitendien zwak geſtel en de zeer

van dezelve, enz. Buitendien kunnen een te wijd bekken, gebrekkige ligging en ziekten der baarmoeder, uitzakking en achteroverbuiging, polypen, ontfteking en ettering der baarmoeder, tot vroegtijdige Geboorten aanleiding geven. Omkeering der baarmoeder wordt zelden, en dan meestal flechts in zeer geringe mate, als oorzaak eener vroegtijdige Geboorte waargenomen; menigmaal heeft zich flechts een klein gedeelte van den binnenften rok der baarmoeder losgefcheiden, waarbij wel bevruchting, doch gewoonlijk ook de miskraam volgt.

§. 1270.

De oorzaken der vroegtijdige Geboorten kunnen ook in het Ei zelf, in den foetus, in diens ontwikkelingsorganen, en in het vruchtwater liggen. Ziekten en wanftaltigheden van den foetus, bij voorbeeld hoofd- buik- en borstwaterzucht, ontfteking van den onderbuik, ftuipen, polypen in het hart, gebrek aan herfenen en aan beenderen van het hoofd, vergroeijing van vormfels met elkander, vergroeijing van tweelingen enz. hebben meestal vroegtijdige Geboorten ten gevolge. — Oorzaken, die in het vruchtwater en in de ontwikkelingsorganen van den foetus liggen, zijn gebrek aan vruchtwater, de door eene kunstmatige vroegtijdige Geboorte veroorzaakte afloop van vruchtwater, gebrek aan

zeer verlaagde reproductie, waardoor de voeding van den foetus zeer gering is, fchijnen menigvuldiger de oorzaken der vroegtijdige Geboorten te zijn.

aan navelſtreng, ſlingering van de navelſtreng om den hals (*); ware knoopen van de navelſtreng mogen zelden vroegtijdige Geboorten na zich ſlepen, maar verdraaijingen van dezelve, waarbij de vaten zeer te zamen geſtrengeld worden, zijn ſomtijds oorzaak van eene vroegtijdige Geboorte (†), onregelmatige verdikking der eivliezen, aanvankelijke of reeds volkomene desorganiſatie van het Ei tot eene mola, gezwellen aan de binnenſte vlakte van den moederkoek, waaruit de Schrijver eene vroegtijdige Geboorte zag ontſtaan, verharding en plaatſing van den moederkoek op den moedermond, enz.

BURDACH, *de laesione partium foetus, nutritioni inservient., abortus causa. Lips.* 1768.

MAYER, *aphorismi de causis abortum provocantibus. Francof.* 1780.

BOELLING, *de causis quibusdam abortus. Halae* 1799.

JÄCKEL, *de abortus causis et prophylaxi. Francof.* 1795.

Ge-

(*) De Schrijver weet niet, of het bij toeval was, maar hij nam den uitgang van den foetus waar in het begin der vierde maand van de zwangerheid, om welks hals de navelſtreng zeer vast geſtrengeld was.

(†) Nog niet lang geleden herkende de Schrijver deze verdraaijingen van de navelſtreng bij eene voor de eerſtemaal Barende, als oorzaak der vroegtijdige Geboorte, in de vijfde maand der zwangerheid; op drie verſchillende plaatſen was de navelſtreng zoodanig te zamen gedraaid, dat zij ſlechts de dikte van eenen dunnen draad had; de foetus was bij uitſtek mager en ſlecht gevoed, en had naauwelijks de grootte van een' foetus van vier maanden; naardat de foetus en het ganſche Ei er uitzag, had de

 dood

Gevolgen der vroegtijdige Geboorte.

§. 1271.

Eene vroegtijdige Geboorte is altijd nadeelig, bijzonder in de eerste maanden der zwangerheid, eensdeels wegens de hevige bloedvloeijing en wegens andere daarmede gepaard gaande storingen, anderdeels wegens de te vroeg plaatshebbende en zeer dikwijls met groote inspanning en hevige pijnen vergezellende zamentrekkingen der baarmoeder; vooral echter daarom, dewijl zij aanleg tot eene nieuwe vroegtijdige Geboorte geeft, welke dikwijls zeer moeijelijk, somtijds in het geheel niet kan weggeruimd worden. De bloedvloeijing is voor het overige des te nadeeliger, hoe meer eene Zwangere reeds miskraam gehad heeft, en reeds zeer verzwakt is, hoe vroeger de miskraam ontstaat, hoe heviger de oorzaak werkte, die tot de vroegtijdige Geboorte aanleiding gaf, hoe langer het Ei of stukken van hetzelve, voornamelijk in de eerste maanden der zwangerheid, in de baarmoeder terugblijven, en de regelmatige zamentrekking der baarmoeder hinderen, zonder welke de bloedvloeijing nimmer volkomen kan gestild worden. Buitendien worden vroegtijdige Geboorten ook door menige ziekten gevaarlijk, welke zeer dikwijls dadelijk of later als gevolgen van menig-

dood reeds langen tijd vóór de plaatshebbende Geboorte plaats gehad, en er had anders ook geene oorzaak op de moeder gewerkt, die tot de vroegtijdige Geboorte aanleiding had gegeven.

nigvuldige miskramen plaats grijpen; galkoortſen (*), zenuwkoortſen (†), ſtoringen der maanſtonden, inzonderheid te menigvuldige maanſtonden, hysterie, aanhoudende levenszwakte, zijdelijke hoofdpijn, witte vloed, scirrhus, kanker en polypen der baarmoeder, cachexie, longtering, tering enz. heeft men menigmaal reeds als gevolgen van menigvuldige vroegtijdige Geboorten waargenomen.

SZELI, *damna graviora ex abortibus etc. Altd.* 1750.

Voorzegging.

§. 1272.

Hoe meer en aanhoudende horripilatiën op eene vroegtijdige Geboorte, bijzonder in de eerſte maanden der zwangerheid, voorafgaan, des te eerder zal zij volgen. — Eene Vrouw, die reeds eenmaal miskraam gehad heeft, krijgt dezelve zeer gemakkelijk weder. — In de derde maand volgt de miskraam ligter dan in elke andere maand. — Eene miskraam, die ſpoedig volgt, is niet zoo gevaarlijk. — De miskraam, die een gevolg van volbloedigheid is, heeft dat gevaar niet, wanneer er nog vroegtijdig eene aderlating gedaan werd. — De miskraam, die door volbloedigheid ontſtaat, is minder nadeelig, dan wanneer zij het gevolg eener koorts, bijzonder van eene tusſchenpoozende koorts is.

(*) Eene galkoorts na miskraam vindt men in STARK's *Archiv für Geburtshülfe.* III. *B.* 4e. *St.* N°. 7.

(†) Een Typhus na miskraam vindt men in HORN's *Archiv für m. Kl. J.* 1807 *S.* 263.

is. — Eene vroegtijdige Geboorte, welke ſtugheid, likteekenen en ziekten der baarmoeder tot oorzaak heeft, wordt zelden of in het geheel niet verhoed. — De vroegtijdige Geboorte is onvermijdelijk, wanneer eene uitwendige oorzaak zeer hevig en plotſelijk werkte, en eene te groote en ſpoedige ſtoring in het geheele Organismus, en voornamelijk in de verbinding van het Ei en der baarmoeder voortbragt, wanneer de oorzaak niet verwijderd kan worden, wanneer het Ei, of de moederkoek zich reeds te zeer losgeſcheiden heeft, wanneer deze volkomen aan den moedermond gehecht, wanneer het ware vruchtwater afgeloopen, wanneer de foetus dood is, en hij zelf of zijne ontwikkelingsorganen aan zulk eene ziekte of mismaaktheid lijden, welke er de voeding van ſtoren.

Geneeswijze.

§. 1273.

De behandeling van eene vroegtijdige Geboorte berust op verſchillende aanwijzingen: 1) dient men de vroegtijdige Geboorte bij eene zwangere Vrouw tegen te gaan, die te voren eene miskraam had; 2) de reeds begonnen vroegtijdige Geboorte te verhoeden, en, wanneer dit niet meer mogelijk is, de gevaren uit den weg te ruimen, die met den te vroegen uitgang der vrucht verbonden zijn; 3) de vroegtijdige Geboorte, in het geval eener aanſtaande zwangerheid, vroeger voor te komen, dan deze weder volgt.

§. 1274.

Met betrekking tot de eerste aanwijzing (§. 1273), bevele men aan eene zwangere Vrouw, die voorheen eene miskraam gehad heeft, de volgende leefregelen: 1) men verbiede alle te hevige beweging en inspanning, en voor eenigen tijd het genot van den bijslaap, bijzonder in het tijdstip, wanneer ten gevolge van den individuëelen typus de maanstonden in de zwangerheid plagten te volgen, en in die maand, waarin te voren de vroegtijdige Geboorte volgde; 2) de Zwangere neme eene meer rustige leefwijze, en eene horizontale ligging in het bed, in acht; 3) zij verwijdere elke nadeelige drukking op den onderbuik, bijzonder door naauwe kleederen; 4) zij vermijde elke gelegenheid, bij welke hartstogten en aandoeningen opgewekt worden, en zij zich aan het gevaar eener verkouding, of verhitting, en bijzonder aan de spoedige afwisseling van het weder zich bloot stelt; 5) de zwangere volge een doelmatig diëet in het gebruik van spijs en drank. — Is zij van een zeer prikkelbaar volbloedig gestel, en was zelfs de voorafgegane oorzaak van dien aard, dat zij als een gevolg van eene te levendige werking van het vaatgestel eene vroegtijdige Geboorte te weeg bragt, dan verbiede men niet alleen alle te verhittende spijzen en dranken, maar ook alle invloeden, welke op nieuw door de vorige werking eene vroegtijdige Geboorte kunnen veroorzaken; slechts zacht voedende spijzen, voornamelijk uit het plantenrijk, en verkoelende verdunnende dranken worden hier aangewezen. Doch

somtijds zullen bij eene te levendige werking van het vaatgestel, die uit den snellen, vollen en harden pols, het gloeijend rood van het aangezigt, bijzonder roode wangen, vermeerderde hitte met afwisselende aanvallen van huivering, herkend wordt, zelfs matige aderlatingen van groot nut zijn, bijzonder, wanneer men deze op dien tijd in het werk stelt, wanneer de maanstonden voorheen plagten plaats te hebben, en zij kunnen deswege eenige malen alle vier weken telkenmale in verminderde hoeveelheid herhaald worden; deze worden voor het overige zeldzamer bij prikkelbaar-reproductive volbloedige sterke gestellen, maar veeleer juist bij zulke individuën aangewezen, wier voorkomen een prikkelbaar zenuwgestel, of zwakte met verhoogde gevoeligheid buiten de zwangerheid kenteekent. Bij dezen kan juist in de zwangerheid eene volbloedigheid en vermeerderde bloedmaking ontstaan, welke eene voor de vrucht zeer gevaarlijke prikkeling van het zenuwgestel door plaatselijke ophoopingen naar de baarmoeder veroorzaakt, en de vroegtijdige Geboorte des te eerder ten gevolge heeft. De prikkelende versterkende methode, om daardoor eene vermoedelijke zwakte van het ligchaam weg te nemen, zal in dit geval de vroegtijdige Geboorte nog eerder bevorderen; matige aderlatingen, alle vier weken ten tijde der maanstonden eenige malen herhaald, drooge koppen op de borsten, rust van het ligchaam, horizontale ligging en vermijding van alle invloeden, welke maar eenigzins de prikkelbaarheid van het vaatgestel kunnen verhoogen, zullen die eerder verhoeden, waarvan zich de Schrijver zoo

dik-

dikwijls reeds bij zeer prikkelbare zwakke Vrouwen overtuigd heeft, die voorheen drie à viermaal na elkander tusfchen de tweede en derde maand eene miskraam hadden, en te voren door de prikkelend versterkende methode behandeld werden; driemaal alle vier weken herhaalde aderlatingen, eene zes weken lang van de tweede tot de derde maand in acht genomene aanhoudende rust en horizontale ligging des nachts in het bed, des daags op eene fopha, doelmatig diëet, inachtneming van eene matige luchtsgefteldheid en vermijding van alle fchadelijke invloeden ftelden den Schrijver in ftaat, om de vroegtijdige Geboorte te verhoeden, alsmede dat Vrouwen, welke reeds alle hoop opgegeven hadden, om het geluk te hebben van hare vrucht te voldragen, geheel voldragene en gezonde kinderen baarden.

§. 1275.

Zoo de zieke door eene plaatfelijke ontfteking (§. 1267) aangetast wordt, dan zijn bloedontlastingen, benevens de algemeene ontftekingwerende behandeling dringend aangewezen; koortfen, waardoor de Zwangeren overvallen worden, worden overeenkomftig haren aard behandeld, waarvan in het vijfde Hoofdftuk tweede Afdeeling het noodige gezegd is; alleen merke men aan, dat bij de tusfchenpoozende koorts in de eerfte maanden der zwangerheid de miskraam moeijelijk te verhoeden is, wanneer de koorts niet fpoedig genezen wordt.

§. 1276.

Indien de vroegtijdige Geboorte het gevolg is eener uitſtekende zwakte van het ligchaam, waarbij voornamelijk de werkzaamheid der reproductie zeer gedaald is, en ook de voeding en vorming van den foetus zeer traag voortgaat, dan worden die geneesmiddelen aangewezen, welke de werkzaamheid van den reproductiven sfeer verhoogen, zoo als: de herba trifol. fibr., fol. aurant., rad. gentian., het kaneel, de bittere extracten, het lignum quassiae, de kina enz. Daarmede pare men een voedzaam diëet, doelmatige beweging, bijzonder bij het genot van eene zuivere buitenlucht; men trachte de Zwangere in eene opgeruimde gemoedsgeſteldheid te brengen, en haar in het algemeen in betere omſtandigheden te plaatſen. Buitendien moeten ook alle invloeden verwijderd worden, die in de vorige zwangerheid tot de ligchaamszwakte medewerkten; doch inzonderheid lette men dáárop, of niet door de eene of andere van de in §. 1268 bijgebragte ziekten nu nog die zwakte onderhouden wordt; dan is er dringende aanwijzing om dezelve te genezen, ten zij de reeds weder plaats hebbende zwangerheid aan de volkomene genezing hinderlijk mogt wezen. — Indien er, door de het Vrouwelijk ligchaam nog eigene zwakte, aanleiding tot eene vroegtijdige Geboorte gegeven wordt, die een gevolg der nog niet bereikte huwbaarheid en volkomene ontwikkeling is, dan wordt bij eene nieuwe zwangerheid de vroegtijdige Geboorte moeijelijk verhoed, dewijl de kunst dikwijls weinig vermag, om deze

zwakte weg te nemen; zulke individuën moeten na de plaatshebbende vroegtijdige Geboorte haar ligchaam rust vergunnen, en eenen langeren tijd uitſtellen om weder zwanger te worden, totdat haar ligchaam den noodigen graad van ſterkte en wasdom bereikt heeft. — Wanneer de vroegtijdige Geboorte in eene aangeborene, of ten gevolge van reeds gevorderde jaren plaatshebbende ſtugheid der vezelen ligt, dan is dezelve ſomtijds ook moeijelijk te verhoeden; het gebruik van voorzigtig aangewende laauwe baden, olieachtige inwrijvingen op den onderbuik, het dragen van eenen flenellen buikband en een gepaste leefregel worden in dit geval aangewezen.

§. 1277.

Indien de vroegtijdige Geboorte door eene gebrekkige ligging der baarmoeder in de zwangerheid veroorzaakt was, dan verhelpe men deze ligging zoo ſpoedig mogelijk, wanneer zulks op dien tijd kan plaats hebben. Vele doorgaans zwakke Vrouwen hebben altijd eene miskraam, welke buiten de zwangerheid eene, hoewel ſlechts onvolkomene uitzakking der baarmoeder hadden; meestal volgt de miskraam in de tweede of derde maand, wanneer de baarmoeder buitendien dieper in het bekken zakt; de Zwangere klaagt dan altijd over eene trekking in het kruis, en over eenen aandrang naar de teeldeelen, en onder deze symptomen pleegt de miskraam kort daarop te volgen. De behandeling vereischt de grootſte voorzigtigheid in de zwangerheid; men wachte zich om van een pessarium gebruik te maken, hetwelk de Zwangere zelden kan verdragen, en door zijne

druk-

drukking de miskraam des te eerder bevordert. Men bevele eene rustige horizontale ligging met het achterfte omhoog dikwerf gedurende den dag, late allen zwaren arbeid en fterke bewegingen vermijden, en ten hoogfte eene zachte fpons tot onderfteuning der baarmoeder in de fcheede dragen. In een geval konde, volgens de waarneming van den Schrijver, de wegens eene uitzakking dikwijls plaatshebbende miskraam alleen dáárdoor verhoed worden, dat de Zwangere zes tot zeven weken lang zich des nachts in het bed en over dag op de fopha rustig hield, en hare kamer niet vroeger dan na de derde maand verliet, wanneer de tijd verloopen was, dat de miskraam te voren had plaats gehad. — Indien eene fcheeve ligging der zwangere baarmoeder, of achteroverbuiging van dezelve, daarvan oorzaak is, dan prijze men eene rustige ligging op zijde aan, late alle drukking op den onderbuik vermijden, en bevele dat de Zwangere nooit lang haar water ophoude, en fteeds vóór een open lijf zorg drage. Behalve dit kan de gepaste aanwending van eene fpons in de fcheede naar het heiligbeen toe veel bijdragen, om eene nieuwe achteroverbuiging der baarmoeder te verhoeden. — Indien ziekten der baarmoeder aan de vroegtijdige Geboorte deel hadden, die in de tegenwoordige zwangerheid weder plaats grijpen, of voortduren, dan moet men ze trachten te verwijderen, wanneer zulks kan gefchieden; zoo zal men bij voorbeeld een polijp, eene andere misvorming, naden en zweren in de baarmoeder gedurende de zwangerheid niet weg kunnen

rui-

ruimen; hierom is ook in dit geval de miskraam meestal onvermijdelijk.

§. 1278.

De tweede aanwijzing berust dáárop, om de reeds aangevangene vroegtijdige Geboorte te verhoeden, en wanneer dit niet meer mogelijk is, de gevaren weg te ruimen, die met den te vroegen uitgang der vrucht gepaard gaan.

§. 1279.

Zoo de vroegtijdige Geboorte blijkens de onderzoeking, welke er te allen tijde moet in het werk gesteld worden, reeds plaats heeft, en vindt men den moedermond slechts weinig geopend, het water niet afgeloopen, en het Ei en de foetus niet gestorven, dan is er somtijds hoop, om de vrucht te behouden, en naar de waarnemingen van den Schrijver zelfs dan nog, wanneer de Zwangeren reeds een slinken der Borsten en van den buik bespeurd, en de beweging van het Kind in langen tijd niet meer gevoeld hadden, de binnenste moedermond geopend was en er weeën plaats gegrepen hadden. Men bevele derhalve bij iedere op handen zijnde vroegtijdige Geboorte rust des ligchaams en der ziel, en eene horizontale ligging in het bed aan; vervolgens houde men zich bezig met het onderzoek van den algemeenen toestand der Zwangeren, en met de nasporing van de oorzaak, door welke de vroegtijdige Geboorte te weeg werd gebragt.

§. 1280.

§. 1280.

Indien de oorzaak der vroegtijdige Geboorte in eene te levendige werking van het vaatgeſtel ligt, en er invloeden te voren plaats hadden, door welke deze te weeg gebragt werd, de Zwangere een volbloedig prikkelbaar geſtel heeft, haar aangezigt rood en gloeijend, de pols vol en hard is, dan is de ontſtekingwerende methode aangewezen. Vooral bevele men algemeene bloedontlastingen aan, zelfs dan, wanneer de vroegtijdige Geboorte, zoo als meestentijd in de eerſte maanden der zwangerheid, door eene bloedvloeijing der baarmoeder vergezeld is; ten ware de Zwangere eene zoo aanmerkelijke hoeveelheid bloeds verloren hadde, dat er reeds een andere toeſtand — die van zwakte — plaats hebbe. Somtijds zijn naar gelang der krachten ſlechts plaatſelijke bloedontlastingen in de liesſtreek van nut, die benevens het zetten van drooge koppen op de borsten, ook bij plaatſelijke ophoopingen naar de teeldeelen, wezenlijken dienst doen. Met de bloedontlastingen pare men verkoelende middelzouten, het salpeter, de cremor tartari, verkoelende emulsiën en dranken, en zorge over het algemeen voor een' verkoelenden leefregel, die bij plaatshebbende bloedvloeijing hoogst noodzakelijk is. De bloedontlastingen en de ontſtekingwerende methode kunnen, echter in een' minderen graad, ook dan plaats vinden, wanneer de vroegtijdige Geboorte als gevolg der in de zwangerheid ontſtane volbloedigheid met eene aanmerkelijke prikkelbaarheid van het zenuwgeſtel gepaard gaat, zoo als in het §. 1274 beſchreve-

vene geval; de vroegtijdige Geboorte wordt wel zeldzamer verhoed, maar het gevaar der volgende vroegtijdige Geboorte is dan zoo groot niet meer.

§. 1281.

Wanneer de vroegtijdige Geboorte door eenen uitſtekenden zwaktetoeſtand verzeld is, die of een gevolg der in §. 1268 aangewezene invloeden, of van het daarmede gepaard gaande bloedverlies is, dan worden zacht verſterkende, de werkzaamheid der reproductie verhoogende middelen, de aftrekſels van het kaneel, der melisſen en der pepermente, als ook het heulſap aangewezen, waarmede men bij plaatshebbende flaauwten in den beginne de liquor anodynus, de naphta, de liquor ammon. succ. pare; daarbij bevele men de grootſte rust, reike de Zwangere bouillons en bij ſterken dorst het Hallerszuur in eene ſiroop of aftrekſel van zoethout toe. Den onderbuik late men met warme doeken bedekken, en ſlechts bij eene buitengewone bloedvloeijing make men gebruik van koude ſtovingen in verbinding met den wijngeest. Inſpuitingen door de ſcheede aan den moedermond helpen meestal niet, ja zij verergeren de zaak ſomtijds däärdoor, dat deels met de ſpuit, deels door het geweldig inſpuiten het Ei zeer ligt kan beleedigd worden, hetgeen deszelfs uitgang onvermijdelijk ten gevolge heeft. Nog eerder zou men een in wijngeest en koud water gedoopt tampon in de ſcheede voorzigtig tot aan den moedermond mogen brengen.

§. 1282.

§. 1282.

De vroegtijdige Geboorte wordt zeer dikwijls bij eene aanwezige bloedvloeijing, of zonder dezelve, inzonderheid in de eerste maanden der zwangerheid, door de hevigste pijnen en krampen vergezeld, die somtijds voor trismus en stuipen doen vreezen. Bij individuën van een ongemeen aandoenlijk zenuwgestel, en daarbij van een volbloedig ligchaamsgestel, hebben zeer dikwijls plaatselijke ophoopingen naar het teelstelsel aandeel, die door zachte algemeene, doch voornamelijk door plaatselijke bloedontlastingen weggeruimd kunnen worden; ook worden in dit geval de drooge koppen op de borsten aangeprezen. Maar indien de individuën van een gevoelig zwak ligchaamsgestel zijn, en het vaatstelsel daarin niet regtstreeks deel neemt, dan diene men de zoogenoemde krampstillende middelen toe, zoo als: een aftreksel van kamillen, het bevergeil, de ipecacuanha in kleine giften, het opium, de valeriaan, het liq. C. C. succini e. d. g. Den onderbuik late men met matig warme doeken bedekken, die met vlugtigen salmoniacgeest besprengd worden; ook worden voorzigtig aangewende inwrijvingen aanbevolen uit een vlug smeersel met kamfer en tinctuur van opium, stovingen uit een aftreksel van kamillen over den onderbuik, en dergelijke klisteren met heulsap, het bevergeil, enz. Tot drank diene men kamillen toe, en bij veel dorst, inzonderheid als een gevolg van bloedverlies, het Hallerszuur, water met den dojer van een ei en een weinig kaneel, enz.

§. 1283.

Indien de vroegtijdige Geboorte het gevolg is van uitwendige kwetſingen of gewelddadigheden, en van eene daaruit ontſtane ontſteking der baarmoeder, of der naast liggende deelen, waaruit gene slechts toevallig (*secundär*) ontſtond, is daarmede eene hevige ontſtekingskoorts vergezeld, dan wordt insgelijks de ontſtekingwerende methode aangewezen; — deze vindt ook plaats, wanneer de ontſteking der baarmoeder, waarmede die van den onderbuik verzeld kan gaan, door verkouding, voornamelijk na voorafgegane verhitting, te weeg gebragt werd. Somwijlen is de ontſteking der baarmoeder ſlechts een rhumatismus, waarbij het haar omgevene peritonaeum het werktuig daarvan is; dan heeft de behandeling, waarvan bij het rhumatismus der baarmoeder geſproken zal worden, plaats. — De uitzakking en achteroverbuiging der zwangere baarmoeder vereiſchen eene ſpoedige herſtelling dezer ongeregelde liggingen volgens de grondregels der Verloskunde; doch men zal zelden de vroegtijdige Geboorte vermijden, wanneer die reeds lang plaats gehad hebben.

§. 1284.

Bij de oorzaken der plaatshebbende vroegtijdige Geboorte, die in den foetus en deszelfs ontwikkelingsorganen (§. 1270) liggen, zal men zelden de vroegtijdige Geboorte verhoeden. Dewijl zij ook meestal niet vroeger herkend worden, dan wanneer het Ei of de foetus uitgegaan is, zoo behoeft men ſlechts de toevallen tegen te gaan, die de plaatsheb-

bende vroegtijdige Geboorte vergezellen. Slechts bij den middelpuntigen zetel van den moederkoek op den moedermond kan men wel de plaatsgrijpende vroegtijdige Geboorte nooit volkomen, maar voor een langeren tijd verhoeden, wanneer men de Zwangere aanbeveelt, zich rustig te houden, en zich voor verhittende ſpijzen en dranken, en voor alle invloeden te vermijden, die de bloedvloeijing kunnen veroorzaken; bij volbloedige prikkelbare Vrouwen zullen zelfs aderlatingen, bijzonder in dat tijdſtip in het werk geſteld, waarin voorheen de maanſtonden gewoonlijk plaats hadden, of bij alsdan aanwezige bloedvloeijingen van nut zijn; gelukt het ook bij den middelpuntigen zetel van den moederkoek op den moedermond niet, om de vroegtijdige Geboorte te verhoeden, dan is het voor de moeder en zelfs voor den foetus een wezenlijk voordeel, hoe langer deze daarmede vereenigd blijft, en de in het vervolg aan te brengen hulp, om de Verlosſing te beſpoedigen, kan door den Vroedmeester ligter verleend worden. Bij den niet middelpuntigen zetel van den moederkoek op den moedermond, echter, kan men bij de bijgebragte behandeling zijn doel daardoor bereiken, dat de zwangerheid op den bepaalden tijd afloope, en de Geboorte regelmatig geſchiede, al heeft er ook in het begin eene bloedvloeijing der baarmoeder plaats.

§. 1285.

Zoodra eene vroegtijdige Geboorte niet meer verhoed kan worden, dan moet men de uitdrijving van het Ei aan de Natuur overlaten, en bijzonder in de eerſte maanden der zwangerheid daarop bedacht

zijn,

zijn, dat het Ei onbeſchadigd en volkomen afga, opdat de baarmoeder zich daarna volkomen kunne zamentrekken, en bloedvloeijingen, als ook andere gevolgen, die gewoonlijk door de teruggeblevene ſtukken van het Ei ontſtaan, verhoed worden; alleen bij aanmerkelijke bloedvloeijingen der baarmoeder kan het, wanneer de in §. 1281 opgegevene middelen dezelve niet bedaren of tegengaan, en het leven der moeder in gevaar is, ſomtijds noodzakelijk zijn, het Ei vroeger los te maken en weg te nemen, of in de laatſte maanden de Verlosſing door de kunst te verrigten, waartoe zelfs eene gebrekkige ligging van het Kind aanwijzing geven kan. De Schrijver verwijst voor het overige tot zijn Handboek der Praktiſche Verloskunde, 3e. druk, §. 590—599, waarin aangewezen is, hoe de Vroedmeester in dit geval dient te werk te gaan.

§. 1286.

Wanneer de vroegtijdige Geboorte heeft plaats gehad, bevele men de grootſte rust in het bed, en late in het algemeen de tot bevordering van een gelukkig kraambed dienſtige leefregelen zorgvuldiger nakomen, dan in het geval eener op den behoorlijken tijd plaatshebbende Geboorte; het is een ſchadelijk vooroordeel, waarin Kraamvrouwen, die eene vroegtijdige Geboorte gehad hebben, verkeeren, dat zij zich vroeger aan de genoemde voorſchriften zouden kunnen onttrekken; langdurige bloedvloeijingen der baarmoeder, moeijelijk te genezene witte vloed, uitzakking der baarmoeder, gezwollene voeten, bleekzucht, waterzucht, zenuwkoorts, hyste-

rie, krampen, vallende ziekte, bijblijvende aanleg tot miskraam en onvruchtbaarheid kunnen als gevolgen van een verwaarloosd kraambed na vroegtijdige Geboorten ontſtaan.

§. 1287.

Behalve het opvolgen der genoemde leefregelen kan dadelijk na de vroegtijdige Geboorte de aanwijzing plaats grijpen, om zekere toevallen tegen te gaan, welke men als gevolgen van dezelve beſpeurt. Daartoe behooren de aanhoudende bloedvloeijing der baarmoeder, aanmerkelijke verzwakking der Kraamvrouw door het vooraf plaatshebbend bloedverlies, hevige krampachtige naweeën en ontſteking der baarmoeder. Bij de aanhoudende bloedvloeijing der baarmoeder is het onderzoek van het grootſte belang, om te bepalen, of er nog een overblijfſel van het Ei is, hetwelk moet weggenomen worden; wanneer dit overblijfſel niet reeds grootſtendeels geſcheiden, en de baarmoeder zoo verre geopend is, dat het met behulp van de hand en den vinger met gemak weggenomen kan worden, dan is bij eene te ſterke vasthechting en tamelijk zamengetrokken' moedermond geweld, bijzonder door middel van het inbrengen eener zoogenaamde nageboortetang, eerder ſchadelijk dan voordeelig; men geeft gemakkelijk aanleiding tot kwetſing en ontſteking der baarmoeder, vooral wijl men niet altijd bepaald, wegens gebrek aan gevoel, het overblijfſel van het Ei zeker en alleen met het inſtrument kan vatten; de Schrijver bediende zich daarom nimmer van eene tang, maar trachtte de bloedvloeijing door inſpuitingen

gen uit een aftrekſel van kamillen met wijngeest te ſtillen, en daardoor ook de ſcheiding van het gedeelte van het Ei te bewerken; in het vervolg kan men de inſpuitingen uit een aftrekſel van kamillen eenige malen daags voortzetten, en bij plaatsgrijpende rotting en ſtank een afkookſel van kina of wilgenbast met tinctuur van myrrhe tot inſpuiting kiezen. Daarbij is het noodzakelijk, de krachten der zieken te onderſteunen; een aftrekſel van kaneel, derzelver tinctuur, later de kina, zijn de middelen, die hier aangewezen worden. Wanneer er vrees is, dat in het vervolg toch deze ſtukken of vliezen van het Ei terugblijven, die dan tot bloedvloeijingen, en in het vervolg tot eene nieuwe miskraam aanleiding kunnen geven, dan beveelt FREIND een- of tweemaal daags vijftien tot zestien droppels van gelijke deelen vluggen salmoniakgeest, tinktuur van ſaffraan, en Laudanum liq. Sydenh. aan, in een glas koud water in te nemen. Indien de bloedvloeijing der baarmoeder aanhoudt, en op atonie of gebrek aan zamentrekking, omkeering der baarmoeder enz. gegrond is, dan wordt dezelve behandeld, als beneden over de bloedvloeijingen der baarmoeder na de Verlosſing zal opgegeven worden. Wanneer de Kraamvrouw ten gevolge der geſtilde, maar voorafgegane bloedvloeijing zeer krachteloos geworden is, dan zij men in den beginne voorzigtig met het toedienen van verſterkende geneesmiddelen, die zeer prikkelend zijn; rust van het ligchaam en voedzame bouillons, een weinig wijn en het Hallerszuur met water gemengd, voornamelijk bij ſterken dorst, zijn in de eerſte dagen toereikend, eerst later kan men

 aan-

aanhoudend versterkende middelen aanwenden. Hevige krampachtige naweeën en ontsteking der baarmoeder vereischen de behandeling, welke beneden zal beschreven worden.

§. 1288.

De derde aanwijzing berust daarop, dat men de vroegtijdige Geboorte in het geval eener aanstaande zwangerheid voorkome, eer dat deze weder plaats hebbe; zonder kijf zeer dikwijls het belangrijkst oogenblik ter verhoeding van eene nieuwe vroegtijdige Geboorte, hetwelk zoo vele Zwangeren veronachtzamen. Om aan deze aanwijzing te beantwoorden, trachte men vooral de oorzaak na te vorschen, die te voren de vroegtijdige Geboorte te weeg gebragt had; kan deze verwijderd worden, dan moet men den tijd voor eene nieuwe bevruchting daartoe te nutte maken, en men kan dienvolgens der Vrouw niet dringend genoeg aanbevelen, der liefde een offer te brengen, en iedere gelegenheid tot bevruchting te vermijden. Behalve dit, onderzoeke men naauwkeurig, of er geene storing in de belangrijkste verrigting der baarmoeder — de maanstonden — plaats hebbe, en kan men na het volbrengen der kuur het genot van den bijslaap weder toestaan, dan bevele men bij eene aanstaande zwangerheid gepaste leefregelen aan.

§. 1289.

Indien de Vrouw van een volbloedig prikkelbaar gestel is, en ontstond te voren de vroegtijdige Geboorte door eene in §. 1267 bijgebragte oorzaak,

door

door eene synocha, of plaatſelijke ontſtekingen, dan late men alle verhittingen van het ligchaam, voornamelijk door het danſen, en zeer verhittende ſpijzen en dranken vermijden; men bevele geene te voedzame, maar een meer verdunnend diëet, uit het plantenrijk alleenlijk met ligte vleeschſpijzen gemengd, en water om te drinken, matiging in hartstogten en aandoeningen, bijzonder in de liefde, het genot van eene meer koele lucht, niet te lang ſlapen, bijzonder des morgens, en voor eenigen tijd volkomene onthouding van den bijſlaap, en van alle invloeden, welke daartoe gelegenheid geven. Somtijds kunnen ook bloedontlastingen, vóórdat er eene nieuwe zwangerheid plaats grijpt, noodzakelijk zijn, bijzonder wanneer bij plaatſelijke ophoopingen altijd zeer vroeg, bij voorbeeld in de eerſte veertien dagen of drie weken, ten tijde van den met de zwangerheid gelijkelijk plaatshebbende typus der voor de eerſtemaal wegblijvende maanſtonden de miskraam plagt te volgen.

§. 1290.

Wanneer nu eene Vrouw eenige maanden de in §. 1289 opgegevene leefregelen nagekomen heeft, dan kan men haar het genot van den bijſlaap wel weder toeſtaan, maar alleen onder de volgende bepalingen: zij oefene denzelven niet op dien tijd uit, als zij dien te voren plagt uit te oefenen, en bezwangerd werd; was dezelve aan geenen bepaalden tijd gebonden, dan kieze zij den morgen na het ontwaken, niet na het eten en des avonds; zij geniete den bijſlaap ſlechts matig, en niet herhaalde malen

des nachts of op den dag; zij onthoude zich van dat genot ten tijde, wanneer hare maanſtonden op handen zijn, of eerst kort te voren plaats hadden; zij late ten minſte drie dagen voorbij gaan, en zoodra zij maar eenigzins merkt, dat zij bevrucht is, dan doe zij weder voor eenigen tijd afſtand van den bijſlaap, bijzonder ten tijde, op welken zij te voren eene miskraam gehad heeft, de maanſtonden plaats grepen, en in die maanden, welke de miskraam zoo zeer bevorderen; de in §. 1274 aanbevolene voorſchriften, met betrekking tot het diëet, moeten bij de ontſtane zwangerheid nog zorgvuldiger in acht genomen worden, en mogt desniettemin de in §. 1274 bijgebragte toeſtand plaats grijpen, dan moet men dadelijk de reeds aldaar bepaalde behandeling weder in werking brengen.

§. 1291.

Indien zwakte van het ganſche ligchaam oorzaak der te voren ontſtane vroegtijdige Geboorte was, dan zij men bedacht, of dezelve een gevolg van het reeds door de Geboorte overgeërfde zwakkelijk geſtel is, of er nog invloeden en ſommige ziekten voortduren, die deze zwakte verwekken, en ze thans nog onderhouden, of dat deze telkens de zwangerheid ſlechts plegen te vergezellen, van welken aard de ligchaamszwakte zij, of daarbij ſlechts inzonderheid de reproductie van het ligchaam lijde, of tevens ook eene zeer verhoogde gevoeligheid van het zenuwgeſtel ten gevolge hebbe. Men bevele derhalve vooral, dat alle verzwakkende hartstogten, aandoeningen en andere evenens werkende invloe-

den

den vermijd worden; doch voornamelijk zie men de genezing van zoodanige ziekten niet over het hoofd, die de zwakte steeds onderhouden, inzonderheid aanhoudende diarrhéën, witten vloed, bloedvloeijingen, te menigvuldige maanstonden, hysterie, vallende ziekte, venerische ziekte en andere, welke in §. 1268 zijn opgegeven. Is de ligchaamszwakte een gevolg van voorafgegane menigvuldige vroegtijdige Geboorten en bloedvloeijingen, en van andere verzwakkende invloeden, en lijdt daarbij inzonderheid de reproductie, dan worden die geneesmiddelen aangewezen, welke de reproductie bevorderen, de herba trifol. fibr., fol. aurant., rad. gentian., lign. quass., cort. aurant., — cinnamom., — chinae, het ijzer en deszelfs preparaten. Tot uitwendig gebruik worden aromatische stovingen over den onderbuik aanbevolen, inwrijvingen van vlugtig prikkelende zalven, aftreksels en tinkturen, warme baden, bijzonder van aromatische kruiden, kunstmatige ijzerbaden, en vooral natuurlijke minerale ijzerbaden op de plaats zelve, waar zij zich bevinden, gebruikt, omdat hier tevens verstrooijing door gezelschappen, verandering van lucht, de reize zelfs e. d. g. in verbinding met een gepast diëet, zeer bevorderlijk voor de genezing zullen zijn. Wordt de zwakte door eene zeer verhoogde gevoeligheid gekenmerkt, lijdt de Vrouw aan hysterische en andere krampachtige toevallen, dan worden die geneesmiddelen aanbevolen, welke de te zeer verhoogde gevoeligheid verminderen; zoo als de valeriaan, het bevergeil, de stinkende asand enz., welke men met aanhoudend versterkende middelen verbindt.

§. 1292.

Eene Vrouw, bij welke de vroegtijdige Geboorte door zwakte te weeg gebragt werd, heeft de volgende leefregelen in acht te nemen: zij onthoude zich van den bijſlaap, totdat zij volkomen herſteld is; zij vermijde alle verzwakkende invloeden, voornamelijk zelfbevlekking, verzwakkende hartstogten en aandoeningen, enz.; zij gebruike voedzame en verſterkende gemakkelijk te verteren ſpijzen en dranken; zij vermijde het laat opblijven des nachts en ſlape des morgens iets langer; zij geniete ſteeds eene zuivere, drooge en gezonde lucht, en ſtelle zich aan geene verkoudingen bloot, bijzonder bij nat weder in den winter, wanneer deswege de miskraam epidemisch heerſchen kan; zij zorge voor eene gezonde en drooge woning, en zoeke verſtrooijing in vrolijke gezelſchappen, door het doen van gepaste wandelingen, door reizen en het buitenverblijf, enz.

§. 1293.

Indien nu de Vrouw den behoorlijken graad van ligchaamsſterkte weder bekomen heeft, en zij zich volkomen herſteld gevoelt, dan bevele men haar, met betrekking tot den bijſlaap, de volgende voorſchriften aan: zij oefene denzelven matig en zoo min als mogelijk is, uit; zij kieze den tijd daartoe zes tot acht dagen na de maanſtonden, en ſcheide daarmede uit acht dagen vóór, en bijzonder kort vóór de maanſtonden, en voorts ook op dien tijd als zij die te voren gewoonlijk had, en waarin zij

de

de laatstemaal eene miskraam gehad heeft; vermeent zij zwanger te zijn, dan onthoude zij zich zoo lang van den bijslaap, tot de tijd, in welken te voren de vroegtijdige Geboorte plaats gehad heeft, voorbij is, en dan geniete zij denzelven slechts zeer matig, wanneer het haar niet mogelijk is, nog langer of voor altijd in de zwangerheid zich daarvan te onthouden, wanneer volgens de waarneming telkens na het genot van denzelven de vroegtijdige Geboorte voorheen plaats gehad heeft; zij neme de grootste rust in acht, en blijve inzonderheid op den dag, waarop zij meent bezwangerd te zijn, langer te bed, vermijde alle te sterke inspanningen, bewegingen en verzwakkende invloeden. Op den onderbuik late men een flenel, of, waarvan de Schrijver zelf eene voorname werking gezien heeft, eene pleister uit galbanum en meliloten met kamfer en opium zoo lang dragen, totdat de helft der zwangerheid, en wanneer later de vroegtijdige Geboorte gevolgd was, ten minste vier weken verstreken zijn, nadat voor de eerstemaal de vroegtijdige Geboorte plaats gegrepen had.

§. 1294.

Maar indien de oorzaken, die tot de vroegtijdige Geboorte, als een gevolg van ligchaamszwakte, aanleiding gaven, telkenmale eerst in de zwangerheid daarmede verzeld gaan, bij voorbeeld braken, aanhoudende diarrhéën, bijzonder met persing tot stoelgang, de weder plaatsgrijpende te menigvuldige maanstonden, bloedvloeijingen uit de baarmoeder, en uit andere deelen, bij voorbeeld neusbloeden, aanbeijen, te

zwa-

zware arbeid, te menigvuldige bijſlaap enz., dan moet men de genoemde ziekten trachten tegen te gaan en de Zwangere daarop opmerkzaam maken, dat zij al de ſchadelijke invloeden, waardoor zij zoo zeer verzwakt werd, vermijde. Heeft men de oorzaken weggenomen, dan trachte men de aanhoudende zwakte door de in §. 1276 aangevoerde geneeswijze tegen te gaan, waarbij wederom herinnerd wordt, om zich van te prikkelende verſterkende geneesmiddelen te onthouden, en ook bij het uitwendig gebruik meer voorzigtigheid dan buiten de zwangerheid in acht te nemen.

§. 1295.

Bijaldien ongeregelde maanſtonden, gebrekkige ligging der baarmoeder, uitzakking, achteroverbuiging en de in §. 1269 aangemerkte omkeering, voorts polypen, witte vloed, scirrhus, likteekenen, ſpekachtige uitwasſen der baarmoeder aan het telkens ontſtaan aandeel hebben, dan moet daarop bijzonder gelet worden, om dezelven tegen te gaan, vóórdat er eene nieuwe zwangerheid plaats hebbe, en dan wordt die geneeswijze aangewezen, welke reeds in het eerſte deel is voorgedragen. — Ten aanzien van de ſtugheid der teeldeelen, of te groote ligchaamszwakte, als een gevolg der nog naauwelijks bereikte huwbaarheid, wordt op §. 1276 verwezen. De in §. 1259 beſchrevene ſoort van abortus vereischt de behandeling der pijnlijke maanſtonden met inachtneming der daarbij in verband ſtaande complicatie, en in gevalle zich ten tijde der maanſtonden eene opgewektheid in het vaatgeſtel, of een

ontſtekingaardige toeſtand der baarmoeder vertoont, dan worden in het eerſte geval plantaardige zuren, en in het tweede bloedzuigers, calomel in kleine giften, laauwe zemelbaden enz., aanbevolen.

§. 1296.

Als de vroegtijdige Geboorte door een te wijd bekken te weeg gebragt werd, dan kan zulks bij eene volgende zwangerheid ligt weder plaats hebben, wanneer de baarmoeder te diep daarin zakt, er eene uitzakking of achteroverbuiging ontſtaat. Men bevele dien ten gevolge bij eene aanſtaande zwangerheid de grootſte rust, verbiede alle te hevige inſpanningen en bewegingen, het te vast binden van den onderbuik door naauwe kleederen, en zorge daarvoor, dat zoowel de ſtoelgang als pisontlasting ſteeds ongehinderd en met gemak volge; raadzaam is het, bij zulke Zwangeren eene ſpons tot onderſteuning der baarmoeder in de ſcheede te brengen. — Dat eene vroegtijdige Geboorte zelfs bij een zeer naauw bekken zelden waargenomen wordt, is reeds opgemerkt; mogt deze ook plaats hebben, dan kan zij zelfs voordeeliger voor de moeder zijn, die daardoor van een grooter gevaar kan ontheven worden, dat bij de op den gezetten tijd plaatshebbende geboorte haar leven zoude bedreigen.

LITTERATUUR.

§. 1297.

BERN. ALBINUS, *de abortu. Franc. ad Viadr.* 1699. 4°.

STAHL, *de abortu et foetu mortuo. Hal.* 1704. V. HALLER, *Collect. disp. Pr.* T. IV. N°. 139.

JOAN BOHN, *de abortu salubri.* *Lips.* 1707. 4°.
WALDSCHMID, *de abortus facti signis in matris praesertim defunctae partibus generationi inservientibus reperiundis. Kilon* 1723.
J. N. L., *discursus medicus de abortu medicamentis abortivis item uterinis pellentibus. Ulzen.* 1735. 4°.
GEOR. LUDOV. MITHOBIUS, *de abortu praecavendo. Hal.* 1739. 4°.
DETHARDING, *de foetus immaturi exclusione. Rostock* 1748.
COOPER, *de abortionibus. Lugd. Bat.* 1767.
JOAN ANDR. ELIAS BUCHER, *de abortu ob diarrhoeam non semper metuendo. Hal.* 1767. 4°.
F. F. PASSERINI, *de abortu. Viennae* 1777; in EIJEREL, *diss. Vindobon. Tom.* IV. N°. 2.
MAYER, *aphorismi de causis abortum provocantibus. Franc.* 1780. 4°.
HASENOEHRL, *de abortu ejusque praeservatione;* in WASSERBERG, *opusc. min. fasc.* I.
MURRAY, *de abortu. Edinb.* 1787.
FAHNER; in STARCK's *Archiv.* I. *B.* 4e. *St. p.* 117. II. *B.* 4e. *St. p.* 51.
FIELIZ; in STARCK's *Archiv.* II. *B.* 3e. *St.* N°. 4.
BECKER, *de abortu. Gött.* 1798.
THILENIUS; in HUFELAND's *Journal der pract. Arzneikunde.* XII. *B.* 3e. *St. p.* 25.
GRUNER, *de abortivis. Jen.* 1799.
ALPH. LE ROY, *sur les pertes de sang — sur les fausses couches etc. Paris* 1801. 8°.
JOHN BURNS, *observations on abortion. London* 1806. 8°.
Ueber früh- und spätreife Geburten. Mannh. 1807. 8°.
MARIE ALEXANDR. DESORMEAUX, *de abortu. Par.* 1811.
SAM. THIMOTH. THORER, *de abortu. Berol.* 1818. 8°.
Dr. AD. ULSAMER, *de partu praematuro generatim et nonnulla de eo arte legitima procuranda. Wirceburgi* 1820. 8°.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Bloedvloeijingen uit de teeldeelen bij Zwangeren.

Verſchijnſelen.

§. 1298.

Bloedvloeijingen uit de teeldeelen worden bij Zwangeren zeer dikwijls waargenomen; doch zij zijn ten aanzien van den tijd der zwangerheid, van de hoeveelheid, en van de plaats, waaruit het bloed vloeit, zeer verſchillend.

§. 1299.

Ten aanzien van den tijd kunnen wel Bloedvloeijingen op elk tijdperk in de zwangerheid ontſtaan; maar het meest heeft dit plaats tusſchen de tweede en derde maand, later, wanneer geen uitwendig geweld daartoe aanleiding geeft, tusſchen de zesde en zevende maand, zeldzamer in de eerſte tien tot veertien dagen na de bevruchting, en tegen het einde der zwangerheid. —

§. 1300.

Ten aanzien der plaats, kan het bloed óf uit de ſchaamlippen, uit de ſcheede, óf onmiddellijk uit de baarmoeder vloeijen. De verhouding der hoeveel-

veelheid is zoodanig, dat er óf op éénmaal of aanhoudend zeer veel bloed verloren gaat, óf dat het, wel is waar, van tijd tot tijd, en bij tusſchenpoozen vloeit, maar dikwijls wederkeert. Voor het overige rigt de hoeveelheid zich voornamelijk naar het ligchaamsgeſtel der Zwangeren, en naar de oorzaak en den tijd der zwangerheid.

§. 1301.

Het bloed kan uit de ſlagaderen en aderen, en uit beiden te gelijk vloeijen; en wanneer het zijnen loop uit de holte der baarmoeder neemt, dan kan het eene uit- of inwendige bloedvloeijing zijn, die met of zonder pijn verzeld gaat.

§. 1302.

Eene uitwendige Bloedvloeijing der baarmoeder kan in iedere omſtandigheid der zwangerheid, doch eene inwendige bloedvloeijing gewoonlijk niet vroeger dan na het afgeloopen vruchtwater ontſtaan, en wanneer zij niet als een gevolg van het in de baarmoeder ſtolbaar lymphatiſche gedeelte van het bloed van zelve geſtild wordt, maar ook binnen de baarmoeder aanhoudt, dan wordt zij uit de toenemende grootte der baarmoeder, uit de afnemende krachten der Zwangere, uit den kleinen zwakken pols, uit de koude extremiteiten, ſommige bijkomende flaauwten, en uit het door de uitwendige teeldeelen doordringende serum herkend.

Oor-

Oorzaken.

§. 1303.

Aan de Bloedvloeijing uit de fchaamlippen èn uit de fcheede kan de verfcheuring van een aderfpattig vat, van een ontftekings- of bloedgezwel, van eenen bloedzak of eener flagaderfpat, oorzaak zijn; fomwijlen vloeit het bij zeer volbloedige prikkelbare Individuën flechts uit eenige vaten der fcheede.

§. 1304.

De Bloedvloeijing uit de baarmoeder is fomtijds alleen de eenige of verfcheidene maanden, zeldzamer de ganfche zwangerheid door, weder te voorfchijn komende maanftonden; meestentijd valt dan de Bloedvloeijing in het gewone tijdperk voor, de hoeveelheid en hoedanigheid van het afloopend bloed is dezelfde of minder, de Bloedvloeijing ontftaat zonder aanleidende uitwendige oorzaken, de Zwangere bevindt er zich niet onpasfelijk bij, deze klaagt over geene pijnen in den buik of in het kruis, de baarmoeder is in hare uitzetting niet gehinderd, en aan het fcheededeel voelt men geene veranderingen, waaruit zich eene ongeregeldheid in de Bloedvloeijing laat befluiten.

§. 1305.

In de meeste gevallen is eene meerdere of mindere fcheiding der ontwikkelingsorganen van den foetus van derzelver zamenhang met de baarmoeder de naaste oorzaak der ongeregelde Bloedvloeijing uit de bezwangerde baarmoeder; want zoo lang de

organiſche geſteldheid en de zamenhang der betrekkelijke deelen tusſchen de moeder en het gewrocht der voortteling ongeſtoord beſtaat, dan zullen er geene Bloedvloeijingen in de baarmoeder geboren worden; uitgenomen die, welke men als een gevolg van variceuſe uitzettingen der vaten of scirrheuſe kankerachtige ontaardingen aan den hals der baarmoeder waargenomen heeft; die te gelijkertijd met de zwangerheid verzeld gingen.

§. 1306.

De meeste Individuën, welke aan Bloedvloeijingen in de zwangerheid lijden, hebben ook eene zekere vatbaarheid daartoe, zonder dat men altijd bepaaldelijk kan opgeven, waarin deze eigenlijk beſtaat; het bewijs er voor is, dat niettegenſtaande de hevigſte uitwendige invloeden, ſchuddingen en gewelddadigheden menige Zwangere in het geheel geene, andere daarentegen reeds bij eenen geringen invloed eene aanmerkelijke Bloedvloeijing ondergaan; doch eene vatbaarheid daartoe is niet altijd noodzakelijk, naardien ook Bloedvloeijingen zonder dezelve bij Zwangeren kunnen ontſtaan. Zwakke, krachtelooze geſtellen, ſlapheid en zwakte der baarmoeder, trage omloop van het bloed in den onderbuik, en bijzonder in het poortaderſtelſel, geven voornamelijk aanleg tot Bloedvloeijingen der baarmoeder; bloedrijke ſterke geſtellen zijn minder vatbaar daartoe, dan die, welke, onaangezien eene zeer in het oog loopende menigvuldige bloedbereiding en volbloedigheid, nogtans aan eene zwakte met aanmerkelijke prikkelbaarheid van het zenuwgeſtel lijden.

§. 1307.

§. 1307.

De Bloedvloeijing der Baarmoeder ontſtaat ſomtijds dadelijk na de bevruchting, als een gevolg der verhoogde zwelling en van den vermeerderden aandrang van bloed naar de teeldeelen; gewoonlijk zijn de ſchaamlippen en de ſcheede gezwollen, het ſcheededeel is heet op het gevoel, en de *Zwangere* wordt vóór en gedurende de verſchijning der Bloedvloeijing ſteken gewaar, die zich van de ſchaamſtreek in de ſcheede, alsmede in de liezen uitſtrekken.

§. 1308.

De invloeden, welke Bloedvloeijingen der baarmoeder te weeg brengen, kunnen zijn: buitenmatig genot van den bijſlaap, te vast rijgen van den onderbuik, zittende onwerkzame leefwijze, hevige aandoeningen en hartstogten, onmatig gebruik van te verhittende ſpijzen en dranken, hitte, verkouding, te hevige bewegingen, ſchuddingen, inſpanningen van het ligchaam, uitwendige gewelddadigheden, algemeene bijzonder met hevige koortſen vergezellende ziekten, jichtverplaatſingen, plaatſelijke ongeregeldheden in het ſtelſel der baarmoeder of om hetzelve heen, gebreken in de afſcheidingen, bijzonder der piswegen en der darmen, enz. Buitendien kan de Bloedvloeijing der baarmoeder het teeken eener vroegtijdige geboorte of van eene in de baarmoeder zich bevindende mola, of van den op den moedermond zittenden moederkoek zijn. — De ſcheuring in de baarmoeder neemt men zeldzamer als oorzaak der Bloedvloeijing in de zwangerheid waar; doch zij

kan door uitwendige gewelddadigheden of door eene verzwering der baarmoeder te weeg gebragt worden.

THURNEYSEN, *de causis haemorrhagiarum in gravidis. Basil* 1757.

§. 1309.

Wijders komen Bloedvloeijingen, welke zonder in het oog loopende uitwendige invloeden te weeg gebragt worden, in den laatſten tijd der zwangerheid veel zeldzamer voor, dan in de eerſte weken, waarvan de oorzaak voornamelijk in het teedere maakſel der deelen, in de gewoonte tot de maandelijkſche zuivering en eenige andere, ten deele ook uitwendige omſtandigheden, en bijzonder in het genot van te menigvuldigen bijſlaap ſchijnt te liggen.

Voorzegging.

§. 1310.

Indien de Bloedvloeijing het gevolg is der verſcheuring van een aderſpattig vat, dan is zij niet zoo aanmerkelijk, doch gevaarlijker, wanneer het bloed uit eene aderſpat der ſchaamlippen vloeit. — De Bloedvloeijing, die een gevolg van een geborsten ontſtekings- en bloedgezwel is, dreigt minder gevaar; doch er is zeer groot gevaar bij die, welke van eene ſlagaderſpat of van eenen bloedzak in de ſcheede afkomt, bijzonder wanneer deze het gevolg eener verzwering in het bekken is. — De Bloedvloeijing der baarmoeder, die op het weder te voorſchijn komen der maanſtonden in de zwangerheid gegrond is, heeft gewoonlijk geen gevaar. —

Hoe

Hoe vroeger er in de zwangerheid eene bloedvloeijing der baarmoeder plaats grijpt, des te minder is zij in het algemeen, ten minſte voor de moeder, gevaarlijk, omdat de vaten nog niet die grootte in diameter hebben, als in de volgende maanden; doch het is zeer ongelukkig, dat men bij dringend gevaar in deze Bloedvloeijingen geene zoodanige werktuigelijke heelmiddelen kan aanwenden, als in die, welke in de laatſte maanden ontſtaan. Intusſchen ſterven Vrouwen zelden in den aanvang der zwangerheid aan Bloedvloeijingen, offchoon zij daardoor in het uiterſte gevaar en in eene doodelijke zwakte vervallen, zoo als in het algemeen Vrouwen in eenige omſtandigheden, en uit de baarmoeder, met minder nadeel eene veel grootere hoeveelheid bloeds kunnen verliezen, dan de Mannen.

§. 1311.

Het gevaar der Bloedvloeijing moet voor het overige niet zoo zeer en alleen naar de menigte van het verloren bloed beoordeeld worden; men moet te gelijk op het voorwerp en den tijd acht geven, wanneer het bloed vloeit; want hoe meer er in eenen korteren tijd vloeit, des te grooter is het gevaar; en na een reeds tamelijk geleden verlies is eene geringe hoeveelheid uit de belangrijkſte vaten van meerdere aangelegenheid, dan in het begin van den gevaarlijken toeſtand eene groote hoeveelheid geweest was. Daarbij komt ook nog het geſtel der Zwangeren in aanmerking; vele hebben zulk een gelukkig geſtel, dat zij eene aanmerkelijke hoeveelheid zonder levensgevaar verliezen kunnen; niet

altijd behooren daartoe Zwangeren van eene aanmerkelijke algemeene ligchaamssterkte, maar zeer zwakke Vrouwen verdragen dikwijls de sterkste Bloedvloeijingen. Hoewel voor het overige Zwangeren niet altijd gedurende de Bloedvloeijing sterven, zoo worden zij toch daardoor meer of min verzwakt, en daardoor lijdt ook zeer dikwijls de voeding van den foetus, die, hoewel voldragen, nogtans zwakkelijk gevoed, ter wereld komt. — De Bloedvloeijing, welke met hevige pijnen gepaard gaat, doet zeer dikwijls voor eene vroegtijdige geboorte vreezen; is zij het gevolg van den middelpuntigen zetel van den moederkoek op den moedermond, dan is zij met levensgevaar vergezeld, en doodelijk, wanneer zij door eene scheuring der baarmoeder te weeg gebragt werd.

Geneeswijze.

§. 1312.

Bij iedere Bloedvloeijing uit de teeldeelen van eene Zwangere moet men vooral onderzoeken, door welke oorzaak er aanleiding toe gegeven wordt, om daarop de geneeswijze te bouwen; het is derhalve noodzakelijk, dat men telkens een naauwkeurig onderzoek aanwende, om van den toestand der uit- en inwendige teeldeelen en van de bron der Bloedvloeijing kennis te nemen.

§. 1313.

Indien uit het onderzoek blijkt, dat de Bloedvloeijing de in de zwangerheid weder verschijnende maandelijksche zuivering is, dan wordt de stilling

der

der Bloedvloeijing niet aangewezen, inzonderheid wanneer de hoeveelheid van het bloed van de gewone niet afwijkt, en wanneer misschien met de bloedontlasting de Natuur zelve een weldadig oogmerk heeft, die tot onderhouding van den foetus dient; men bevele slechts de Zwangere de grootste rust, en verbiede, zoo lang de vloeijing duurt, alle te sterke beweging en verhitting door spijzen, dranken en andere invloeden. Doch indien de Bloedvloeijing te menigvuldig, en voor het ei vernietigend mogt worden, dan moet men dezelve door die middelen zoeken te matigen, welke beneden bij de Bloedvloeijingen der baarmoeder opgegeven worden.

§. 1314.

De aanwijzing bij iedere ziekelijke en onregelmatige Bloedvloeijing in de zwangerheid is stilling der Bloedvloeijing; deze vereischt echter 1) in het oog houding omtrent de aanleidende oorzaak, en het gestel van het voorwerp, en 2) de aanwending der middelen op zoodanige wijze, waarbij de vrucht tot hare volkomene rijpheid behouden en haar geen nadeel toegebragt worde.

§. 1315.

Bij iedere ziekelijke Bloedvloeijing uit de teeldeelen blijven rust van ligchaam en ziel, horizontale ligging in het bed, matige warmte in de kamer, verwijdering van iedere drukking op het ligchaam, bijzonder door naauwe kleederen, de onontbeerlijkste algemeene voorwaarden, zonder welke dezelve noch gematigd, noch gestild kan worden.

Of er vervolgens nog andere middelen tot ſtilling der Bloedvloeijing noodig zijn, moet deels de oorzaak, deels de hoeveelheid en het gevolg van de Bloedvloeijing beſlisſen.

§. 1316.

Komt de bloeding uit de eene of andere ſchaamlip voort, en is zij het gevolg van het barsten van eene aderſpat, van een ontſtekings- of bloedgezwel, dan zoeke men deze, wanneer er gevaar dreigt, door middel van eene met wijngeest bevochtigde compres en aangebragte drukking met de hand te ſtillen, en de drukking naderhand door een aangebragt Tverband te onderhouden. Wanneer het bloed uit geborstene variceuſe vaten der ſcheede vloeit, dan brenge men eene naar derzelver wijdte en lengte gevormde, en in wijngeest of in een styptisch poeder uit Arabiſche gom en aluin gedoopte ſpons in, en trachte deze voornamelijk tegen de wanden der ſcheede te drukken, uit welke het bloed ſtroomt; bij eene geborsten ſlagaderſpat of een' bloedzak, die zeer diep ligt, en het gevolg van eene voorafgegane ontſteking en van eene verzwering in het bekken en in de naburige deelen is, moet men de ſpons of den tampon dieper in de holte of in den zak trachten te brengen; ondertusſchen bereikt men daarmede zelden zijn oogmerk, omdat er meestal de dood ſpoedig op volgt, en men zal dan genoodzaakt zijn, wanneer er naar den tijd der zwangerheid eenige zekerheid kan verwacht worden, om de Verlosſing te beſpoedigen, ten einde het leven des Kinds te redden; doch deze Bloedvloeijingen ontſtaan gewoonlijk

bij

bij de reeds aangevangene geboorte, die meestal zelve de aanleidende oorzaak wordt, dat de zak of de ſlagaderſpat barst.

§. 1317.

Vloeit het bloed uit de baarmoeder kort of dadelijk na de bevruchting, ten gevolge der in §. 1307 bijgebragte oorzaak, of is de Bloedvloeijing, die zich ook in de laatſte maanden der zwangerheid voordoet, het gevolg der te zeer verhoogde irritabiliteit van het vaatgeſtel, heeft de haar verzellende koorts den aard van eene synocha, en is de Zwangere van een volbloedig ſterk prikkelbaar geſtel, is de pols vol en hard, en was het bloedverlies nog gering, dan wordt eene algemeene bloedontlasting op den arm aangewezen; daarbij ſchrijve men verdunnende verkoelende dranken voor, waartoe amandelmelk, limonade, de wijnſteen- en azijnzuren bijzonder aanbevolen worden. Offchoon men eertijds, in de meening, om de opwellingen van het bloed, en de te groote hoeveelheid van hetzelve te verminderen, waarop men de aetiologie der Bloedvloeijingen grondde, bloedontlastingen en de verzwakkende methode in het algemeen te dikwijls en zelfs tot groot nadeel der Zwangere aangewend hebbe; zoo ſchijnt men toch aan den anderen kant, wanneer men zwakte van het Organismus en der baarmoeder als oorzaak van alle Bloedvloeijingen aanneemt, weder te ver gegaan te zijn, dat men dien ten gevolge dezelve ſteeds door opwekkende en verſterkende middelen wilde wegnemen, die dezelve deels vermeerderden, deels ont-

ſteking der baarmoeder en vroegtijdige geboorten des te zekerder ten gevolge hadden. Bijaldien echter de Zwangere reeds eene groote hoeveelheid bloeds verloren heeft, haar pols niet meer vol en hard, of na een gering bloedverlies haar toeſtand van dien aard is, dat er noch eene aanmerkelijke verhooging der irritabiliteit in het vaatgeſtel, noch een beduidende graad van zwakte plaats hebbe, dan geve men het Hallerszuur met water, of een aftrekſel van zoethout, bij afwisſeling met eenen drank uit twee deelen water, en een deel wijn, ligt te verteren voedzame ſpijzen naar den eetlust der Zwangeren, in eene matige gift en temperatuur, en late de in §. 1215 opgegevene leefregelen zeer zorgvuldig nakomen. Slechts dán, wanneer ten gevolge van het bloedverlies de krachten zeer ſpoedig afnemen, en er flaauwten bijkomen, welke voor ſtuipen en voor den dood doen vreezen, wordt het noodzakelijk, door inwendig krachtdadiger verſterkende geneesmiddelen, de zoo zeer verminderde irritabiliteit ſpoedig op te beuren; het phosphorzuur met een aromatisch water verdund en de kaneeltinctuur blijven dan de heilzaamſte middelen; de in latere tijden aangeprezene radix ratanhiae, van wier zoo beroemde werking de Schrijver ten minſte niet overtuigd is, maakt het kaneel ontbeerlijk. Bij gebrek van phosphorzuur en der kaneeltinctuur kunnen andere zoogenaamde vlugtig opwekkende middelen, zoo als vitriooläther, HOFFMANN's droppels, wijngeest, likeuren, enz. aangewend worden; daarmede verbinde men reukmiddelen, den salmoniakgeest en vooral den geconcentreerden azijn,

en

en bedekke bij een koud ligchaam de borst, de bovenſte en onderſte extremiteiten met warme doeken, zonder daarbij het ligchaam zeer te ſchudden. Zoodra het gevaar over is, en de Zwangere weder bijkomt, dan wachte men zich voor zeer verhittende en prikkelende geneesmiddelen, welke deels de Bloedvloeijing op nieuw te weeg brengen, deels zeer ligt aanleiding tot braken geven; ligchaams- en zielsrust en zacht voedend vleeschnat met dojer van eijeren, bij hevigen dorst wijn met twee deelen water, zijn meestal in de eerſte dagen toereikend.

§. 1318.

Tot ſtilling van de Bloedvloeijing der baarmoeder moeten, benevens de inwendige, ook zeer dikwijls uitwendige middelen het hunne, en wel het wezenlijke bijdragen. Daar, waar de Bloedvloeijing der baarmoeder in eene plaatſelijke zwakte derzelve en in atonie haren grond heeft, wordt de koude aanbevolen, niet om te verſterken, maar om zamentrekking in de vaten der baarmoeder en in de deelen in het algemeen, als ook om de bloedſtolling te bewerken. Bij Zwangeren bedient men zich gewoonlijk van koude ſtovingen op den onderbuik, en daarbij moeten dezelfde regelen van voorzigtigheid nog dringender in acht genomen worden, welke bij de Bloedvloeijingen der baarmoeder (§. 671) opgegeven werden. Koude inſpuitingen in de baarmoeder kan men zelden aanwenden, omdat in de zwangerheid de moedermond óf niet genoeg geopend is, óf bij toereikende opening zeer gemakkelijk als een gevolg van geweld, waarmede het inſpuiten

ge-

gepaard gaat, het ei kan beleedigd worden. Beter kan men van een' voorzigtig ingebragten en in koud water gedoopten tampon gebruik maken, die echter dán alleen eenig nut zal doen, wanneer het bloed uit de ſcheede of uit den moedermond vloeit.

§. 1319.

De Bloedvloeijing der baarmoeder bij Zwangeren kan, zoo als in §. 1301 is opgemerkt, met pijnen vergezeld zijn; deze dragen óf tot onderhouding van de Bloedvloeijing bij, die daardoor zelfs te weeg kan gebragt worden, dezelve alleen toevallig vergezelt, óf zij verſchijnen als middelen daartegen. In het eerſte geval zijn het meestal hevige krampachtige weeën, met eene trekking in het kruis en de ſchaamſtreek gepaard, de onderbuik is zeer gevoelig en de Bloedvloeijing volgt meer, nu eens bij kleinere, dan eens bij grootere tusſchenpoozingen; in dit geval worden laauwe ſtovingen uit een aftrekſel van kamillen over den onderbuik, dergelijke klisteren met de Thebaiſche tinctuur, en inwendig de ipecacuanha in kleine giften, het bevergeil met het heulſap en den geest van hartshoorn aangewezen. In het tweede geval zijn de pijnen wezenlijk plaatshebbende, zeer regelmatige weeën, die de Bloedvloeijing door de van tijd tot tijd ſteeds toenemende zamentrekking der baarmoeder kunnen ſtillen. Zoo men derhalve naar alle omſtandigheden van de langere behouding der vrucht moet afzien, dan is het raadzaam om dezelve op te wekken, te onderhouden en tot ſtilling van het bloed ten nutte te maken.

§. 1320.

Indien de Bloedvloeijing der baarmoeder in de zwangerheid door aanleidende invloeden veroorzaakt is, hoedanige in §. 1308 opgemerkt werden, dan moet men bijzonder na de ſtilling van dezelve de Zwangere dringend aanbevelen, om die te vermijden, dewijl zij anders meestal weder te voorſchijn komt, en dan moeijelijker te ſtillen is, en met grooter gevaar verzeld kan gaan. — Indien de Bloedvloeijing bij algemeene, bijzonder met hevige koortſen vergezellende ziekten, en ten gevolge eener jichtverplaatſing, ontſtond, dan moeten deze overeenkomſtig haren aard behandeld worden, en alleenlijk bij menigvuldige of wezenlijk gevaar dreigende Bloedvloeijing, moet men de in §. 1318 en 1319 genoemde middelen aanwenden, en jicht oorzaak zijnde, van blaarpleisters of dergelijke onderhoudende zachtere trekmiddelen op de ruggegraat gebruik maken.

§. 1321.

Indien de Bloedvloeijing het teeken is van eene op handen zijnde vroegtijdige geboorte of van eene aanwezige mola in de baarmoeder, gedurende de eerſte maanden der zwangerheid, dan laat het zich niet zoo gemakkelijk bepalen, óf de vliezen van den foetus reeds gebroken zijn, óf hoe de zaak zich over het geheel bevindt. Men onderzoeke derhalve elken afval, en vooral de bloedklompen, om zich te overtuigen, of niet misſchien de kleine foetus, de placenta, eene mola, vliesachtige deelen, bijzonder de decidua, mede afgevallen zijn of niet, en wat er nog mogt terug gebleven wezen, om daar-

naar

naar in het vervolg de behandeling te kunnen bepalen. Is men nu overtuigd, dat alleen door de verwijdering van hetgeen de baarmoeder bevat — van het ei en van den foetus, — de Bloedvloeijing gestild, en het leven der Moeder gered kan worden, en de Natuur de uitdrijving van den foetus niet door eigene werkzaamheid bewerkt, of geschiedt deze te langzaam en te traag, dan moet men krachtige weeën zoeken op te wekken, om de vroegtijdige geboorte te bewerken. In de eerste drie tot vier maanden der zwangerheid moet men echter om de in §. 1285 aangemerkte reden altijd daarop letten, dat men het ei onbeschadigd behoude; doch later, wanneer de placenta gevormd, het water nog niet afgeloopen is en de vliezen gevoeld kunnen worden, moet men deze verbreken, om daardoor contractiën en de uitdrijving van den foetus te bewerken, waarop de Bloedvloeijing gestild wordt; voor het overige, hoe meer de foetus tot zijne volkomene rijpheid reeds genaderd is, des te eerder kan men op deze wijze de Verlossing bespoedigen. Trekt de baarmoeder zich zamen, en vermindert zich de Bloedvloeijing, dan laat men de verdere uitdrijving aan de Natuur over; alleen dán, wanneer de baarmoeder onwerkzaam blijft, tracht men deze door wrijvingen met de hand en koude stovingen bij voortdurende menigvuldige Bloedvloeijingen tot zamentrekking te brengen; het is voor het overige geen goed teeken, wanneer de baarmoeder, als het water afgeloopen is, niet te zamen trekt en de Bloedvloeijing aanhoudt.

§. 1322.

§. 1322.

Als het water nog niet afgeloopen is, dan wordt wel, gelijk reeds §. 1302 is opgemerkt, zelden eene zoogenaamde inwendige Bloedvloeijing der baarmoeder waargenomen, tenzij het bloed in de ruimte tusſchen de binnenſte vlakte en het Chorion vloeit; doch als het water afgeloopen is, dan kan er eene groote hoeveelheid verzameld zijn, bijzonder wanneer de voorliggende foetus den moedermond zoo geheel toeſluit, dat er geen droppel rood bloed kan doordringen; de van buiten voelbare toenemende uitzetting der baarmoeder, het zinken van den pols en het afnemen der krachten, het bleeke aangezigt der Zwangere, en het zich ten hoogſte doordringende sereuſe gedeelte van het bloed, door de uitwendige teeldeelen, zijn de kenteekenen, waarnaar deze inwendige Bloedvloeijing zich laat beoordeelen. Wanneer het water nog ſtaat, dan wordt het breken der blaas aangewezen, om de bloeding tegen te gaan; wanneer deze echter, als het water afgeloopen is, toch nog in zulk eene hoeveelheid aanhoudt, dat er gevaar te vreezen is, dan kan alleen de ſpoedige Verlosſing het middel worden, om na de ontlediging der baarmoeder deze tot eene ſpoedige zamentrekking te brengen, en op deze wijze de Bloedvloeijing met zekerheid te ſtillen. De nageboorte en het ſoms verzamelde geronnen bloed mag alleen dán weggenomen worden, wanneer de Bloedvloeijing toch nog aanhoudt en er volſtrekt geene toereikende weeën plaats hebben, die de ſcheiding en wegruiming der nageboorte bewerken;

ken; na wegneming van dezelve geraakt de baarmoeder óf zelve tot eene regelmatige zamentrekking, die de Bloedvloeijing ſtilt, óf zij kan alsdan gemakkelijker door werktuigelijke wrijvingen met de hand van buiten, door ſtovingen en inſpuitingen daartoe gebragt worden; na de ſtilling van het bloed bevele men de ſtrengſte rust, zacht voedend diëet, bouillons, wijn en water, of een goed niet te ſterk bier tot drank, en vermijde het te vroeg gebruik van prikkelende en zamentrekkende verſterkende geneesmiddelen. Indien de herſtellende uit het bed mag komen, en zich eenigen tijd aan de beweging in de kamer gewend heeft, dan wordt bij eene gepaste voeding hare gezondheid door niets meer verſterkt, dan door het verblijf en de matige beweging in de buitenlucht, bijzonder in het ſchoone jaargetijde, gepaard met eene doelmatige werkzame leefwijze.

§. 1323.

Indien de Bloedvloeijing in de zwangerheid het gevolg is van den op het onderſte ſegment der baarmoeder meer of min volkomen of middelpuntig zittenden moederkoek, dan is zij in den vroegeren tijd der zwangerheid van geen aanbelang, en de oorzaak daarvan laat zich ook moeijelijk bepalen. Doch wanneer later het onderſte ſegment en de hals der baarmoeder tot uitzetting verwend, en de moedermond verwijd worden, voornamelijk wanneer de verwijding ſpoedig toegaat, en er tevens invloeden medewerken, welke ophoopingen naar de baarmoeder en hevige bewegingen in het vaatgeſtel te weeg brengen, dan zal er, ten gevolge der ſcheiding

van

van den moederkoek, eene meer of min hevige Bloedvloeijing in de zevende of achtste maand, en bijzonder tegen den laatsten tijd der zwangerheid, ontstaan, die dikwijls en meestal steeds sterker wederkomt. In dit geval bevele men in het begin aan de Zwangere rust, en volge men de behandeling, welke in §. 1284 is opgegeven geworden. Doch later met de toenemende verdwijning van den hals der baarmoeder en der uitzetting van den moedermond onder den plaatshebbenden aandrang der weeën, ontstaat meestal eene zeer hevige Bloedvloeijing, bijzonder wanneer de moederkoek in het middelpunt op den moedermond vastzit; gewoonlijk voelt men dan zeer duidelijk de zelfstandigheid van den moederkoek onmiddellijk op den moedermond; doch wanneer dezelve meer van het middelpunt af zit, dan dringt naar de eene of andere zijde aan den rand van den moederkoek de blaas binnenwaarts, en de Bloedvloeijing is dan niet zoo aanmerkelijk, ja zij houdt somtijds geheel op, wanneer het deel, dat met den hals der baarmoeder vastgehecht was, zich losgemaakt heeft. In het eerste geval moet men tot eene spoedige Verlossing zonder uitstel overgaan, op de wijze, als in §. 586 van des Schrijvers Practische Verloskunde opgegeven werd; en wanneer het ook somtijds gebeurde, dat bij den middelpuntigen zetel de moederkoek grootendeels losging, en de geboorte van zelve volgde, zoo is meestal het lijdelijk te werk gaan wegens de hevige Bloedvloeijing te gevaarlijk; doch bij de niet middelpuntige vasthechting kan de geboorte meestal zonder gevaar geschieden; de Bloedvloeijing is niet zoo aanmer-

kelijk, en houdt eerder op, omdat het kleine met den moedermond zamenhangende deel vroeger kan losgemaakt worden.

P. TH. SCHACHER, *de placent. uterinae morbis. Lips.* 1709.

BRUNNER, *de partu praeternaturali ob situm placentae super orificium uteri internum. Argent.* 1730.

FRIDERICI, *de uterina gravidarum haemorrhagia. Argentorati* 1732.

WESSEL, *de partu cum haemorrhagia ob placentam orificio uteri adhaerentem. Basil.* 1753. 4°.

J. C. BRAND, *de secundinis, ambitui ostii matricis interni adfixis. Lugd. Bat.* 1770.

STARK'S *Archiv.* II. *B.* 1e. *St.*

SAALFELDER; in STARK'S *Archiv.* II. *B.* 2e. *St.*

OBERTEUFFER; in STARK'S *neuem Archiv für Geburtsh.* I. *B.* 2e. *St. p.* 1; en WEGELIN, in het 4e. *St. p.* 110.

SCHELTZ, *de partu difficili ex placenta praevia in partu. Stettin* 1791. 8°.

RIGBY, *Versuch über Mutterblutflüsse u. s. w.*; in de *Sammlung der auserlesensten Abhandlungen für Wundärzte.* XI. *St. p.* 174.

F. B. OSIANDER, *de causa insertionis placentae in uteri orificium. Gött.* 1792.

PLATTNER, *de placenta praevia. Lips.* 1804.

SAXTORPH, *in art. reg. societ. med. Haffn.* II. *p.* 127, en in deszelfs *gesammelten geburtsh., prakt. und physiol. Schriften. Kopenhagen* 1803. *S.* 213.

BOER, *vom Blutflusse aus der beschwängerten Gebärmutter*; in deszelfs *Abh. und Vers. geb. Inh.* II. *B.* 4e. *Th. S.* 56.

§. 1324.

Bloedvloeijingen der baarmoeder, ten gevolge eener beleediging van dat orgaan, worden zelden bij Zwangeren waargenomen, gelijk reeds in §. 1308 is opgemerkt; doch indien de Bloedvloeijing zeer aanmerkelijk, en de foetus in den buik gezakt was, dan moet men, ingeval de Verlosſing langs den geregelden weg onmogelijk, en er naar den tijd der zwangerheid nog hoop ware, om het Kind te behouden, zonder uitſtel tot de Keizerſnede overgaan. Bij de ziekten der Barenden zal voor het overige uitvoeriger over de Bloedvloeijingen geſproken worden, welke uit beleedigingen der baarmoeder ontſtaan.

LITTERATUUR.

§. 1325.

KNEUSSEL, *de haemorrhagia uteri matronae abortientis. Giess.* 1698. 8°.

P. G. SCHACHER, *de haemorrhagiis gravidarum. Lips.* 1717; in HALLERI, *disp. pathol. Tom.* IV. N°. 136.

FRIDERICI, t. a. pl.

WEIGAND, *de fluxu sanguinis in gravidis. Altd.* 1736. 4°.

CHOMEL, *ergo praegnanti, superveniente uteri haemorrhagia partus manu promovendus. Par.* 1743. 4°.

C. LINNAEUS, *de haemorrhagia uteri sub statu graviditatis. Ups.* 1749.

ERICHSON, *de haemorrhagia uteri sub statu graviditatis. ib.* 1750. 4°.

DOLLFUS, *de haemorrhagia gravidarum. Basil.* 1750.

THURNEYSEN, *de causis haemorrhagiarum in gravidis. ib.* 1751.

ANDR. PASTA, *discorso intorno al flusso di sangue dall' utero delle donne gravide. Berg.* 1752. 4°.

STAEHLIN, *de partu cum haemorrhagia uteri conjuncto. Lugd. Bat.* 1753. 4°.

REICHARD, *de haemorrhagia uteri partum insequente. Argent.* 1755. 4°.

AM. CAR. LORRY, *questio medica, an parturienti, accedente haeBorrhagia uterina, partus, diversa pro diverso casu encheiresi, promovendus? Par.* 1758. 4°.

GEHLER, *de sanguine in partu profluente. Lips.* 1759.

C. F. KALTSCHMIED, *de haemorrhagia post partum nimia. Jen.* 1759. 4°.

Dezelfde, *de partu cum haemorrhagia uterina conjuncto. ib.* 1762. 4°.

SPENCE, *de sanguinis ex utero gravidarum et puerperarum profluviis. Edinb.* 1767.

NICOLAI, *de curatione nimia in puerperis haemorrhagiae ex utero. Jen.* 1773. 4°.

AASKOW, *de usu opii in haemorrhagiis gravidarum* 1777; in *Act. Soc. med. Hafn. Tom.* III.

DENMAN, *essay on uterine haemorrhagies, depending on praegnancy and parturition. Lond.* 1786. 8°.

RAPH. BENEV. SABATIER, *de uterinis praegnantium haemorrhagiis. Par.* 1788. 4°.

STOLL, *de haemorrhagiis gravidarum.* 1789. *Diss. med. Tom.* II.

JOH. PETR. FRANK, *de haemorrhagia uteri ex spasmo secundinas incarcerente. Ticin.* 1789. 40.

WINICKER, *de uteri haemorrhagia gravidarum. Goett.* 1797. 4°.

VA-

VALENTIN, *sur les pertes qui précèdent, accompagnent ou suivent l'accouchement. Paris an* IV. 8°.

LE ROY, *sur les pertes de sang*, t. a. pl.

A. D. DE SAINT AMAND, *sur les pertes de sang qui affectent les femmes pendant la grossesse etc. Paris* 1803. 8°.

STOBAEUS, *de haemorrhagia uteri in graviditate. Erlangae* 1804.

RIMANN, *de haemorrhagia uteri post partum lethali. Erlang.* 1807. 4°.

BOER, *vom Blutflusse aus der beschwängerten Gebärmutter*, t. a pl. bl. 13.

LE ROUX, *observations sur les pertes de sang des femmes en couche. Dyon* 1810. 8°.

BEZIAN, *sur les pertes utérines qui arrivent durant la grossesse, pendant et après l'accouchement. Par.* 1810.

DERDE HOOFDSTUK.

Over de Ontsteking der bezwangerde Baarmoeder.

§. 1326.

Wanneer buiten de zwangerheid de Ontsteking der Baarmoeder zeldzamer waargenomen wordt, en deze dan alleen, zoo als in §. 613 is aangemerkt, de vatbaarheid daartoe met de jaren der huwbaarheid en het ontstaan der maanstonden verkrijgt, dan moet de aanleg daartoe nog veel meer in de zwangerheid toenemen, wanneer de bezwangerde Baarmoeder reeds door het voorttelingswerk zelf tot een hooger leven opgewekt wordt, en haar inhoud — het bevruchte ligchaam — een voorname prikkel wordt, met hetzelve in eene eigen dynamische en mechanische betrekking komt, en de verhoogde irritabiliteit zoo lang onderhoudt, als deszelfs aanwezen aldaar duurt. Ten gevolge van dit hoogere leven der Baarmoeder hebben bij haar nog de menigvuldigste veranderingen plaats; eene grootere menigte van aderlijk bloed wordt haar toegevoerd, dat tevens meer lympha in zich bevat, en eenen hoogeren graad van gebondene warmtestof bezit; de voorheen bijna doode, in het snijden kraakbeenharde, witte, en alleen door weinige vaten zich kenmerkende baarmoederklomp wordt weeker, losser, en met eene talrijke menigte van vaten doorweven, die met iedere maand der zwangerheid grooter worden, en

ee-

eene grootere menigte van bloed bevatten; de werkzaamheid van den omloop des bloeds neemt derhalve met iedere maand toe. Daarbij komt nog, dat de buiten de zwangerheid onzigtbare, flechts weinig irritabele vezelen zich met iedere maand buitengemeen ontwikkelen, en eenen hoogeren graad van irritabiliteit verkrijgen, de baarmoeder ook eene verandering in de ligging ondergaat, welke haar in nadere punten van aanraking met de aangrenzende organen brengt, en dat zij ook door de toenemende zamenftemming met het overige Organismus in eenen grooteren werkkring treedt, en invloed op hetzelve krijgt.

§. 1327.

De Ontfteking der Baarmoeder kan zich in de zwangerheid over haren ganfchen omtrek verfpreiden, of zij neemt flechts de eene of andere plaats in. De Ontfteking van den bodem der baarmoeder heeft bijzonder in het eerfte en middelfte tijdperk der zwangerheid het menigvuldigfte plaats, omdat gedurende hetzelve niet alleen de in §. 1326 aangewezene veranderingen het eerst aanvangen, en zich in eenen uitftekenden graad vertoonen, maar wijl ook deze ftreek meestal wegens de aanhechting van den moederkoek, wegens de op deze plaats voornamelijk toegenomene en ontwikkelde vaten en der fterkere Bloedvloeijing het meeste daartoe geneigd is. De hals der Baarmoeder wordt zeldzamer in de zwangerheid ontftoken, en de ondervinding moge reeds dezen ftelregel bevestigen, dat bij voorbeeld het fcheededeel na kwetfingen en ruwe aanrakingen, welke hetzelve

door dikwerf herhaalde ondertastingen in de zwangerheid en door andere invloeden ondergaat, zelden ontſtoken wordt, zoo is daarin ook eenen physiologiſchen grond te zoeken, dat de in de zwangerheid zoo zeer verhoogde irritabiliteit der baarmoeder nooit op den hals der baarmoeder in dien hoogen graad, als op haren bodem en op haar ligchaam werkt, naardien gene ſlechts uit eene plooi van het binnenſte vlies der baarmoeder en der ſcheede gevormd is, welke veel minder irritabele vezelen en vaten bevat, dan het buitenſte vlies, waaruit de bodem en het ligchaam der Baarmoeder beſtaan. De vezelen van den baarmoederhals nemen hierom volſtrekt niet in wasdom toe, zoo als die van den bodem of van het ligchaam, zij bekomen ſlechts zoo veel toevloed van bloed, als tot hare uitzetting en rekbaarheid vereischt wordt, en de hals der Baarmoeder blijft ten minſte het irritabelſte deel der Baarmoeder in de zwangerheid.

§. 1328.

Het lijdend deel der baarmoederontſteking in de zwangerheid zijn óf alleen de vliezen, welke dezelve van buiten en van binnen omgeven, óf de ſpierachtige zelfſtandigheid; in het eerſte geval is de ontſteking van eenen meer erysipelateuſen, in het tweede van eenen meer rhumatiſchen of phlegmoneuſen aard: buitendien kan de Ontſteking der Baarmoeder in de zwangerheid, zoowel als buiten dezelve, idiopatisch of symptomatisch zijn.

Ken-

Kenteekenen.

§. 1329.

De teekenen der baarmoederontfteking in de zwangerheid zijn dezelfde, welke in §. 616 opgegeven zijn; alleenlijk komen de vaste aanhoudende pijnen in de bekkenftreek, het gevoel van zwaarte in het lijdende deel en de koorts duidelijker te voorfchijn, en wegens de toenemende uitzetting en grootte der Baarmoeder laat zich de plaats, waar de pijn en de Ontfteking zich bijzonder gezet hebben, naauwkeuriger aanwijzen. Van de Peritonitis zal men de Ontfteking der Baarmoeder door de dieper zittende pijn, door de aanmerkelijke roodheid der wangen, door het braken en door het opgegevene bijzondere gevoel van zwaarte in den buik onderfcheiden; men moet derhalve bij de onderzoeking van den onderbuik met de hand dezen niet oppervlakkig aanraken, maar iets fterker drukken, om na te vorfchen, of de Ontfteking werkelijk de Baarmoeder aangetast hebbe; doch fomtijds is er ook Metritis met Peritonitis verbonden, als wanneer de diagnosis moeijelijker is. Bij toenemende baarmoederontfteking in de zwangerheid kunnen nog andere organen deel nemen; niet alleen het peritonaeum flechts, maar ook, wanneer de Baarmoeder reeds eenen tamelijken graad van uitzetting ondergaan heeft, de maag, de darmen, het net, de pisblaas, de nieren, de milt, de lever, zelfs de pleura, alsmede het middelrif. Daarnaar laat het zich verklaren, waarom nog buiten de pathogonomifche teekenen der Baarmoederont-

ſteking dan eens meer of minder teekenen van Enteritis, Hepatitis, Diaphragmitis enz. meestal als gevolgen van dezelven kunnen plaats hebben.

§. 1330.

Het zoogenaamde Rhumatismus der bezwangerde Baarmoeder is wel niet altijd, maar onder zekere bepalingen, bij voorbeeld bij eene heerſchende ontſtekingsgeſteldheid, bij de werking van uitwendige invloeden, welke den overgang van rhumatismus tot de Ontſteking begunſtigen, zoo als het gebruik van verhittende dranken en geneesmiddelen, het geſtadig blootſtellen aan verkouding, de inſpanning tot het verarbeiden der weeën bij een miskend rhumatismus e. d. g. niets anders dan eene Ontſteking van dat orgaan; het lijdend deel van dezelve ſchijnt ſomtijds ſlechts het ſpierweefſel der buitenſte, maar niet der binnenſte vlakte te zijn, en zoo laat het zich verklaren, dat er in de zwangerheid tot eene verkorting van den hals der baarmoeder en eene opening van den binnenſten moedermond door het rhumatismus aanleiding gegeven werd, zonder dat de geboorte volgt, bijzonder bij die, welke voor de eerſte maal zwanger zijn. Het rhumatismus der baarmoeder heeft de volgende teekenen: de Zwangere klaagt over een hevig trekken in het kruis, in den onderbuik en in de ſchaamſtreek; de Baarmoeder is in haren geheelen omvang ten uiterſte aandoenlijk, zoodat de Zwangere zelfs niet de geringſte aanraking van den onderbuik verdragen kan; deze aandoenlijkheid doet zich bij het onderſlaan ook ſomtijds aan het ſcheededeel in den

hoog-

hoogſten graad voor, de Zwangere heeft koorts, klaagt zeer over hitte en dorst, is zeer onrustig, en meesttijds gaan ook trekkende pijnen in andere deelen van het ligchaam, bijzonder in den nek, in de ſchouders en extremiteiten, daarmede gepaard; tot de juiste diagnosis komen nog de aanleidende invloeden, als: rhumatiek geſtel en verkoudingen, bijzonder na voorafgegane verhitting, plotſelijke afwisſeling van temperatuur, dunne kleeding en togt, die, bijzonder bij het dragen van korte rokken en dunne kleederen, onmiddellijk op den onderbuik, en ook van buiten op de teeldeelen werkt. Zoo heeft de Schrijver het hevigſte rhumatismus der Baarmoeder bij eene Zwangere als een gevolg van verkouding waargenomen (*). Aan het rhumatismus is het ook eigen, dat de moedermond zich reeds in de zwangerheid opent, zonder dat daarbij de geboorte volgt.

J. H. WIGAND, *de Geboorte van den Mensch.* Uit het Hoogd. door C. VAN ELDIK. Amſt. 1822. I. D. bl. 117.

§. 1331.

Het lijdend deel der erysipelateuſe Baarmoederontſteking in de zwangerheid beſtaat meer in de vliezen, waarmede de Baarmoeder uitwendig omgeven wordt; derzelver kenteekenen zijn de volgende: minder

diep

(*) Men zie des Schrijvers *Beobachtung eines rheumatiſchen Fiebers mit ausgezeichnetem Rheumatismus der Gebärmutter in der Schwangerſchaft*; in deszelfs *Lucina.* VI. *B. S.* 241.

diep dan bij de rhumatiſche Ontſteking, gevoelt de Zwangere in den geheelen omtrek der Baarmoeder, zonder bepaalde grenzen, brandende pijnen met eene ſpanning en een gevoel van hitte in den buik; de Baarmoeder is bij het aanraken zeer pijnlijk, en ſomtijds ook de buik op de eene of andere plaats iets meer verheven; in den omtrek wisſelen de pijnen in den onderbuik van de eene plaats tot de andere af; in het vervolg bepalen zij zich tot eene plaats, of bij eene verzuimde behandeling verſpreidt zich de Ontſteking ook op de inwendige vlakte der Baarmoeder; het ſcheededeel is bij het aanraken heet en zeer gevoelig; de koorts is in den beginne onbeduidend, de pols klein en ſnel, bij langeren duur neemt zij zeer toe, hitte en dorst worden zeer ſterk, en de pols vol en hard.

§. 1332.

De phlegmoneuſe Ontſteking der Baarmoeder, welke bijzonder in de ſpierachtige en vaatachtige zelfſtandigheid haren zetel heeft, is meer met een gevoel van zwaarte en eene vaste, aanhoudende kloppende pijn in de Baarmoeder vergezeld, die ook dieper gevoeld wordt; de koorts wordt door eene zeer ſterke koude voorafgegaan, en is heviger, de pols voller en harder, en vroegtijdig heeft er een braken, ſterke aandrang tot wateren, groote dorst, drooge tong, hoofdpijn, roodheid in het aangezigt, ſlapeloosheid, en ſpanning en pijn in de hypochondriën plaats.

Oor-

Oorzaken.

§. 1333.

Indien eene Zwangere in het algemeen, en bijzonder de bezwangerde Baarmoeder naar de in §. 1326 opgegevene beſchouwing tot Ontſteking geneigd is, dan moet deze des te eerder te weeg gebragt worden, naar mate zekere invloeden dezelve begunſtigen, zoo als: de onderdrukking der in de zwangerheid weder verſchijnende maanſtonden, welke door verkouding, of in gevalle men deze voor eene ongeregelde bloedvloeijing houdt, door koude formentatiën of zamentrekkende bloedſtillende geneesmiddelen, bij voorbeeld door den aluin, ontſtaan kan; plotſelijk belette bloedvloeijingen der baarmoeder of aanbeijen, verkouding, voornamelijk bij eene dunne kleeding, het verblijf in eene vochtige natkoude kamer, jicht, welke, metastatisch op de vliesachtige bekleedſels en op de klier- en vaatachtige zelfſtandigheid der Baarmoeder verſpreid, door derzelver prikkel in jichtachtige geſtellen eene Ontſteking meestal van eenen erysipelateuſen aard kan doen ontſtaan, verhittende afdrijvende middelen, het gebruik van brandewijn, van likeuren of andere verhittende middelen, om het braken in de zwangerheid te bedaren; uitwendige gewelddadigheden, welke de Baarmoeder in de zwangerheid ondergaat, zoo als: een geweldige ſchok, een ſtoot op den onderbuik, het te vast rijgen van den zwangeren buik, bijzonder om de zwangerheid te verbergen, kwetſing van den Uterus met de injectieſpuit, de drukking

van

van het ſcheefliggende hoofd, de uitzakking en achteroverbuiging der baarmoeder, de miskraam, hevige gramſchap, ontſtekingen van aangrenzende organen, bij voorbeeld Enteritis, Peritonitis, de als gevolgen eener voorafgegane Ontſteking in het kraambed ontſtane vergroeijing der Baarmoeder op de eene of andere plaats met het peritonaeum, zoo ver hetzelve het bekken of de holligheid van den onderbuik omgeeft.

Uitgangen en gevolgen.

§. 1334.

Iedere Ontſteking der Baarmoeder in de zwangerheid heeft ligtelijk eene miskraam of vroegtijdige geboorte ten gevolge, waarmede bij eene plaatshebbende menigvuldige bloedvloeijing de Ontſteking óf geheel verdwijnt, óf ten minſte afneemt, vooral wanneer bijzondere omſtandigheden, die de vroegtijdige geboorte zelve vergezellen, op nieuw de Ontſteking doen ontſtaan of vermeerderen; het gemakkelijkst volgt die bij de phlegmoneuſe Ontſteking, omdat bij deze de ſpier- en vaatachtige zelfſtandigheid onmiddellijk aangetast is. — Het rhumatismus der baarmoeder beſlist zich meestal na een plaatshebbend overvloedig zweet, door de in §. 1331 opgegevene toevallen, bijzonder door de volgende kenteekenen: de pijnen verdwijnen, de koorts houdt volkomen op en de zwangerheid bereikt haar gezette einde; men neemt echter waar, dat zelfs de binnenſte moedermond tot aan de plaatsgrijpende geboorte, ook bij die, welke voor de

de eerste maal zwanger zijn, geopend blijft, zoodat men de vliezen en het voorliggend deel van het Kind duidelijk voelen kan. — De erysipelateuse Ontsteking, die in de buitenste vliezen der Baarmoeder haren zetel heeft, kan in de zwangerheid lang duren, óf zij lost zich bij vroegtijdig aangebragte hulp op, óf zij beslist zich door uitzweeting of vasthechting op de eene of andere plaats met het buikvlies, waardoor dan de aanhoudende vaste pijnen schijnen te ontstaan, over welke de Zwangeren gedurig tot aan de plaatshebbende geboorte klagen, waarbij vervolgens de eerste weeën in het oogenblik der zamentrekking met hevige pijnen plaats hebben, en de scheiding der vergroeide plaats naderhand ligt eene nieuwe Ontsteking in het kraambed kan bewerken; de erysipelateuse Ontsteking gaat ook ligt in eene plegmoneuse over; de pijn bepaalt zich dan meestal tot ééne plaats, en bijaldien de Ontsteking zich ook tot in het buitenste vlies, waarmede de binnenste holte der Baarmoeder omgeven wordt, verspreidt, of dadelijk in den beginne haren zetel op die plaats had, dan kunnen er gemakkelijk vasthechtingen ontstaan; de vergroeijing van den moederkoek aan de eene of andere plaats met de Baarmoeder, of de zeldzamer, doch door den Schrijver eenige malen waargenomene vergroeijing der chorion met den voorsten wand der Baarmoeder (*) zijn gewoonlijk de gevolgen dezer Ontsteking;

(*) Men zie des Schrijvers *Abh. über eine merkwürdige Ursache des Gebärmutterblutflusses, während und nach der Entbindung*; in deszelfs *Lucina.* II. *B.* 1e. *St. S.* 125.

king; en wanneer er derhalve aan den voorſten wand of op den bodem der Baarmoeder, waar de moederkoek vastgehecht is, in de laatſte twee maanden eene brandende vaste pijn gevoeld wordt, welke niet alleen bij de aanraking, maar vooral bij eene te ſterke beweging, na het gebruik van verhittende dranken, en in het algemeen na zulke invloeden toeneemt, die de irritabiliteit van het ſpier- en vaatgeſtel verhoogen, dan kan men aannemen, dat de gemelde aanhechting reeds tusſchen de chorion of den moederkoek en de baarmoeder plaats vindt, waarbij gewoonlijk een bijzonder ontſtekingsvlies gevormd wordt.

§. 1335.

De phlegmoneuſe Ontſteking der Baarmoeder, zij moge oorſpronkelijk, of afgeleid ten gevolge der erysipelateuſe Ontſteking plaats hebben, gaat in de zwangerheid, wanneer zij zich niet verdeelt, of, wanneer zij eenen hoogen graad bereikt heeft, en er geene vroegtijdige geboorte volgt, ligt in ettering of verzwering over. De kenteekenen der ettering zijn: de vaste pijn en de hette worden minder, het kloppen en de uitzetting van den onderbuik op eene plaats nemen toe; de eerſte hevige ontſtekingskoorts doet zich in eenen geringeren graad voor, er heeft dikwijls koude plaats, waarop in de plaats der eerſte eene aflatende koorts volgt, die zich verſcheidene malen daags met huivering verheft. De uitgang is nu de volgende: de etter baant zich dikwijls verſchillende wegen in nabijgelegene deelen en gaat door den ſtoelgang of de pis af,

of

óf er ontſtaat weder op eene plaats van den onderbuik, of meestal in het ſcheedegewelf een gezwel, waaruit zich ſtinkende en goede etter ontlast, meestal vloeit er dan ook etter door den moedermond, en ſomtijds gaan er ook ſtukken van den moederkoek af; óf de etter blijft in den buik beſloten, er ontſtaat dan een Hydrops purulentus en eene Tabes uterina, waarop de dood zeker volgt. Menigmaal heeft de phlegmoneuſe Ontſteking der Baarmoeder ſlechts enkele zweren derzelve ten gevolge, daarbij kan ſtinkende en goede etter door de teeldeelen afgaan, waardoor deze zelfs aangetast worden; eerst na de Verlosſing kunnen deze zweren genezen en likteekenen nalaten, doch die bij eene aanſtaande zwangerheid gemakkelijk tot vroegtijdige geboorten, tot bloedvloeijingen en nieuwe Ontſteking der Baarmoeder aanleiding geven. — De overgang der Baarmoederontſteking in koudvuur wordt in de zwangerheid zeldzamer waargenomen, maar wel gedurende en na de Verlosſing in het kraambed, waarover naderhand zal geſproken worden, alsmede over de verrotting en de waterzucht der Baarmoeder, die ſomtijds ook een gevolg der Ontſteking in de zwangerheid is.

Voorzegging.

§. 1336.

De phlegmoneuſe Ontſteking der bezwangerde Baarmoeder is zeer gevaarlijk en doodelijk, zoo zij zich niet ſpoedig verdeelt, of wanneer er geene bloedvloeijing of vroegtijdige geboorte volgt. De rhumatiſche Ontſteking is niet gevaarlijk, zoo er ſpoedig

 een

een overvloedig algemeen zweet plaats grijpt. De erysipelateuſe Ontſteking, aan zich zelve overgelaten, vereenigt zich zeer ligt met de phlegmoneuſe, en wordt alsdan het gevaarlijkst; maar houden de algemeen verſpreidende pijnen op, en begeven zij zich met het ophouden der koorts alleen tot ééne plaats, dan kan men eene vergroeijing van de buitenſte bekleedſels der baarmoeder met het buikvlies, of van derzelver binnenſten wand met het Chorion of den moederkoek vermoeden; en het gevaar is dan zoo groot niet, wijl zulks de Ontſteking beperkt. Eene phlegmoneuſe Ontſteking op den bodem der Baarmoeder, ter plaatſe waar zij zich aan den moederkoek hecht, is gevaarlijker dan op eene andere plaats. Indien de Ontſteking tot ettering overging, en derzelver zetel nog aan het onderſte ſegment, of aan den hals der baarmoeder was, dan is er hoop op redding voor de Zwangere, omdat in dit geval de etter zich gemakkelijker en vroeger kan ontlasten; doodelijk is doorgaans de uitgang, wanneer de verzwering zich op den bodem der Baarmoeder gezet heeft, en derzelver geheele zelfſtandigheid ontſtoken was; wel is waar, wordt het Kind ſomtijds voldragen, doch bij plaatshebbende geboorte berst ſomtijds de abces, en ontlast zich door de ſcheede, waarop de dood meestal ſpoedig volgt. Voor het overige moet de voorzegging tevens ook den duur der kwaal, het geſtel der Zwangeren en den aard der koorts bepalen; erger is het, wanneer deze den aard eener typhus of eener ſluipkoorts aangenomen heeft.

Geneeswijze.

§. 1337.

De Ontſteking der bezwangerde Baarmoeder vereischt de ontſtekingwerende methode. Vooral zijn algemeene en plaatſelijke bloedontlastingen dringend aangewezen, bijzonder wanneer de Ontſteking van eenen phlegmoneuſen aard is, en in den bodem der Baarmoeder haren zetel heeft; want anders gaat zij ligt tot ettering over. De bloedontlastingen kunnen en moeten bij eenen hoogen graad van koorts en bij hevige pijn in eene grootere hoeveelheid, dan bij niet Zwangeren aangewend worden; bijzonder wanneer de Baarmoeder reeds eenen hoogen trap van uitzetting bereikt heeft; alleen daardoor kan men de vroegtijdige geboorte, en voornamelijk de ettering, voorkomen. Met de bloedontlastingen pare men nitrum in groote giften, en in geval er, na de aangewende algemeene en plaatſelijke bloedontlastingen, nog pijnen aanwezig zijn, wordt het kwik aangeprezen, en onder deszelfs preparaten vooral het calomel in kleine giften; maar men moet niet daarmede voortvaren, totdat er kwijling volgt, ja men mag zelfs niet de eerſte voorboden daarvan afwachten, wijl juist bij deze voorwerpen, bijzonder wanneer zij van een jichtachtig geſtel zijn, de kwijling met de meestal daarbij komende vuile mondzweer (*Stomacace*) van den hardnekkigſten aard en de onaangenaamſte gevolgen pleegt te wezen, en den Arts buitengemeen veel te doen geeft. — Met de genoemde voorſchriften pare men ook uitwendige middelen,

plaatſelijke inwrijvingen, weekmakende pappen en klisteren.

§. 1338.

De rhumatiſche Ontſteking der Baarmoeder vereischt, bij eenen hoogen graad van koorts, die het karakter eener synocha heeft, en bij hevige aanhoudende pijnen, de in §. 1337 bijgebragte geneeswijze, doch men moet daarbij inzonderheid ook de transpiratie trachten te bevorderen; de lijderes moet zich warm houden, lindebloeſem-, vlier- en kamillenthee bij eene hevige koorts met nitrum, en bij het afnemen van dezelve met liquor ammonii aceticus gebruiken, die bij het rhumatismus der Baarmoeder de hoogſte aanbeveling verdient; daarbij late men den onderbuik met dikwijls verwarmde wollen doeken bedekken, en verwarmende klisteren aanwenden. Met deze middelen late men zoo lang voortvaren, totdat er een algemeen zweet plaats heeft, en de pijnen in den onderbuik geheel wegblijven.

§. 1339.

Indien de erysipelateuſe Ontſteking tot vastheching overgegaan is, en de in §. 1335 opgegevene symptomata deze doen vermoeden, dan geve men acht, of de ontſtekingskoorts beperkt is, zoo niet, dan kunnen, inzonderheid bij aanhoudende hevige plaatſelijke pijnen, bloedzuigers van een groot nut zijn; doch vooral bevele men het kwik aan, de calomel tot inwendig, en de inwrijving van de mercuriaalzalf tot uitwendig gebruik, waarvan de Schrijver de beste werkingen bij Zwangeren gezien,

en

en zich overtuigd heeft, dat zelfs vergroeijingen van de placenta met de Baarmoeder, of van derzelver buitenſte vlies met het buikvlies, daardoor weggenomen werden; beide kunnen bij de aanſtaande geboorte groot gevaar aanbrengen. Wanneer door de toenemende zamentrekking der Baarmoeder de vergroeijing met het buikvlies met geweld geſcheiden wordt, dan ontſtaat er, gelijk in §. 1334 werd opgemerkt, na de Verlosſing zeer ligt eene nieuwe Ontſteking van dat orgaan, die zeer gevaarlijk, ja doodelijk worden kan, wanneer bij de gedane losmaking de ſpier- en vaatachtige zelfſtandigheid der Baarmoeder gekwetst werd; in het eerſte geval wordt er eene ſtoring in het tijdperk der nageboorte te weeg gebragt, die inzonderheid bij eene ruwe behandeling insgelijks eene gevaarlijke Ontſteking of wel eene doodelijke bloedvloeijing der Baarmoeder ten gevolge kan hebben.

§. 1340.

Indien de Ontſteking der Baarmoeder tot ettering overgegaan, en er een Hydrops purulentus in den onderbuik ontſtaan is, dan trachte men de resorptie van den etter te bevorderen, en de krachten der zieke te onderſteunen, wanneer de ontlasting naar buiten niet meer te wachten is. Laauwe baden, pappen uit aromatiſche kruiden over den onderbuik en de ſtreek van het bekken, alsmede dergelijke klisteren, de herba digitalis purpur., de flores arnicae, de senega en de kamfer tot inwendig gebruik, worden hier aangewezen, en wanneer er nog aan de eene of andere plaats Ontſteking en pijnen aanwezig zijn,

dan pare men daarmede het calomel in kleine giften; de krachten der zieke trachte men door kina en een doelmatig voedend diëet te onderſteunen.

§. 1341.

Indien de abces in de nabijheid van het onderſte ſegment der baarmoeder nabij het ſcheedegewelf zich gevormd heeft, en rijp is om door te breken, dan kan eene ontlasting, door middel van eene inſnijding, plaats vinden, waartoe men zich van het fistelmes van SAVIGNY of van het hysterotome van OSIANDER bedient. Men zal dan bij de onderzoeking aan de eene of andere ſtreek eene verhevene, zeer weeke plaats voelen, die bij de aanraking met den vinger pijn doet, en ook aan de merkbare golving herkend wordt, waardoor men de abces van de minſte daling of uitzakking der vagina onderſcheidt; met eene ſcheedebreuk zal men de abces ook niet verwisſelen, wanneer men niet alleen op de voorafgegane of vergezellende toevallen, maar ook daarop acht geeft, dat de ſcheedebreuk, die een gedeelte van eenen darm bevat, zich in een' liggenden ſtand laat terugſchuiven. Na de opening van de abces en de gevolgde ontlasting van den etter, brenge men eene in gerstewater met rozenhonig gedoopte ſpons in, waarbij men bij het uitvloeijen van zeer ſtinkenden etter de myrrhentinctuur voegen kan; men late de zieke rust in acht nemen, en trachte hare krachten door kina en een voedend diëet te onderſteunen. In dit geval kan zelfs het Kind tot rijpheid komen, en de geboorte

zelfs

zelfs volkomen regelmatig afloopen, wanneer vóór het plaats hebben derzelve de genezing voleind was.

§. 1342.

Uit een geheel ander oogpunt moet men het geval beſchouwen, wanneer de ettering niet alleen het grootſte deel der baarmoeder in haren omtrek, maar ook reeds de aangrenzende deelen, de pisblaas, het bekken en de eene of andere dij beſlaat; er kan, wanneer deze kwaal dien graad bereikt heeft, even zoowel in de ſcheede eene verhevene en golvende plaats gevormd worden; men vermijde echter in dit geval de abces te openen, wanneer het niet dringend noodzakelijk is, om den etter te ontlasten, naardien ſomtijds de opening zelve met het grootſte gevaar gepaard gaat, en de dood eer beſpoedigt, waaraan buitendien de Zwangere tot aan de geboorte blootgeſteld kan zijn. Doch wanneer de abces eene groote ruimte in de bekkenholte beſlaat, en zoo verheven en groot is, dat zij in het vervolg een beletſel voor de geboorte van het Kind kan worden, dan mag men dezelve gerust openen; echter verzuime men niet, de omſtanders van het gevaar te onderrigten, waarin het leven der Zwangere zich bevindt, omdat er met de operatie ſomtijds eene gevaarlijke bloedvloeijing uit beleedigde en doorknaagde vaten vergezeld gaat. Maar meestal berst de abces plotſelijk bij de plaatshebbende geboorte van zelve; hoewel men zelden ondervonden heeft, dat dit bersten ongemerkt volgde, en menigmaal eerst na de Verlosſing herkend werd, bijzonder wanneer de Vroedmeester genoodzaakt was,

eene operatie door de forceps of door de keering te ondernemen, en de forceps, de hand van den Vroedmeester, of het geborene zelfs nog levende Kind, met den ſtinkenden etter bedekt zijn. Voor Vroedmeesters is tevens ook de opmerking van belang, dat reeds vóór de geboorte van het Kind de ſtinkende reuk van den uitvloeijenden etter ligt op het denkbeeld kan brengen, dat hetzelve in het ligchaam der moeder dood en reeds tot verrotting overgegaan is, en men derhalve geene reden meer vindt, om op het leven van hetzelve acht te geven. Doch de dood der moeder is gewoonlijk het onvermijdelijk gevolg, en men kan meestal niets anders doen, dan haar door verſterkende middelen, bijzonder door het gebruik van den kinabast, van een voedend diëet en zuiverheid in het verband, het leven eenigen tijd te rekken.

LITTERATUUR.

§. 1343.

ASTRUC's *Frauenzimmerkrankheiten*, 3e. *Th. S.* 41 *und* 124.

GEBHARD, *de inflammatione uteri. Marb.* 1786. *Frankf.* t. a. pl.

ESCHENBACH, *de metritidis diagnosi et cura. Lips.* 1797.

MELITSCH; in STARK's *Archiv.* III. *B.* 1e. *St.*

OSIANDER's *Annalen.* 1e. *B.* 1e. *St. S.* 40.

*

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder.

§. 1344.

De Waterzucht der Baarmoeder wordt in de zwangerheid menigvuldiger waargenomen, dan buiten dezelve; de toevloed van vochten is naar de bezwangerde Baarmoeder vermeerderd, de se- en excretie van waterachtige en andere vochten doet zich niet alleen in dezelve, maar ook in de ontwikkelingsorganen van den foetus — de vliezen en den moederkoek — werkzamer voor, en er kunnen ook gedurende de zwangerheid ligter oorzaken daarop werken, die de onregelmatige ophooping van water ten gevolge hebben.

§. 1345.

De Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder is óf eene ophooping van water of lymphatisch sereus vocht in derzelver holte, en tusſchen den binnenſten wand der Baarmoeder en de buitenſte vlakte van het Ei, of ook in hare ſpier- of ſpons-vaatachtige zelfſtandigheid (*hydrometra ascitica*), óf het water is in eene groote menigte blazen beſloten (*hydrops hydatica*), waarover bij de blaasklompen geſproken zal worden.

§. 1346.

Van de in §. 1345 genoemde onregelmatige ophooping van water in de bezwangerde Baarmoeder moet men die onderſcheiden, welke óf ſlechts het gevolg eener ongewone ophooping van het lamvliesvocht in het amnios is, óf welke zich ſomtijds tusſchen het amnios en chorion bevindt, en onder den naam van valsch of wild vruchtwater bekend is. In beide gevallen kan de hoeveelheid van water zoo groot worden, dat de Baarmoeder buitengemeen uitgezet wordt, en dan bij ſomtijds daarmede vergezellende andere toevallen gemakkelijk voor de eene of andere van de in §. 1345 gemelde ſoorten van Waterzucht gehouden wordt.

Kenteekenen.

§. 1347.

De Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder heeft de volgende kenteekenen: men vindt eene zeer ſpoedig opvolgende, en met den tijd der zwangerheid niet overeenſtemmende uitzetting der Baarmoeder aan den onderbuik, daarmede gaat het gevoel van eene lastige zwaarte en van eene doffe pijn in het bekken gepaard, waarbij al de ziekelijke toevallen zeer ſpoedig en in eenen hoogen graad plegen te vergezellen, welke men als gevolgen van drukking der bezwangerde baarmoeder op de aangrenzende deelen pleegt waar te nemen; dezelve is bij de uitwendige betasting zeer week op het gevoel, en wanneer het water in hare holte opgehoopt is, dan

kan

kan men fomtijds zeer duidelijk golving befpeuren; doch wanneer de zelfftandigheid der zwangere Baarmoeder zelve het lijdend deel der onregelmatige verzameling van water is, dan worden derzelver wanden op het gevoel door eene bijzondere dikte en hardheid gekenmerkt, en fomwijlen kan men door eene gepaste ligging, bij losfe bedekkingen van den buik, de indrukken onderfcheiden, welke eenigen tijd, als bij het oedema, in de Baarmoeder nablijven; doch zeer dikwijls gaat eene oedemateufe zwelling, die over de fchaamftreek haren aanvang neemt, onder de buiksbekleedfelen zelve daarmede gepaard, wanneer alsdan de golving en de overige veranderingen der Baarmoeder ten uiterfte moeijelijk of geheel onmogelijk onderfcheiden wordt. Het fcheededeel is zeer week en fponsachtig, en men kan de golving door het fcheedegewelf in het onderfte fegment der Baarmoeder befpeuren; de beweging van het Kind voelt de Zwangere zelve zeer zwak, en de onderzoekende Arts zal die óf in het geheel niet, óf zeer verre van de Baarmoeder waarnemen. De Zwangere ziet er bleek en vaal uit, hare oogen zijn glasachtig en dof, fomwijlen zijn de oogleden oedemateus gezwollen, zij heeft een gevoel van huivering en koude, voornamelijk in den onderbuik, de voeten zwellen dadelijk in den beginne zeer fpoedig oedemateus op, en naar gelang de zwelling van deze en den onderbuik toeneemt, naar die mate neemt men eene flinking der bovenfte extremiteiten waar. De verrigtingen der reproductie in het algemeen lijden meer of minder, hierom ook de vermagering en verminderde vitaliteit in verfchei-

dene deelen; doch voornamelijk doet zich deze aan de borsten voor, zij blijven flap en week, en worden flechts in eenen geringen graad, of in het geheel niet, tot affcheiding van zog voorbereid.

§. 1348.

Het zekerfte kenteeken is het afvloeijen van water uit de bezwangerde Baarmoeder zelve; want zoodra deze eenen hoogen graad bereikt heeft, dan ontlast zich het water gewoonlijk door den moedermond, en gaat in eene grootere hoeveelheid door de fcheede af, wanneer het zich in de holligheid der bezwangerde Baarmoeder opgehoopt heeft, waarbij dan zeer fpoedig derzelver uitzetting en de daaruit ontftane toevallen verminderen. Indien echter het lijdend deel der Waterzucht de zelfftandigheid der Baarmoeder was, dan loopt het flechts allengskens meer droppelsgewijs af, waarbij de bezwangerde Baarmoeder en de onderbuik van tijd tot tijd aan uitzetting afnemen, gelijk ook in denzelfden graad alleenlijk de daaruit ontftane toevallen verminderen.

§. 1349.

De Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder kan gemakkelijk voor eene ongeregelde ophooping van vruchtwater, voor buikwaterzucht, of voor eene klompdragt gehouden worden.

§. 1350.

Bij de ongeregelde ophooping van vruchtwater neemt men ook eene ongewone uitzetting van den on-

onderbuik waar, alsmede pijnen in het bekken en in den onderbuik, en men kan derhalve beide alleenlijk door den aard en de wijze van het te voelen Kind onderſcheiden. Bij de ongeregelde ophooping van vruchtwater is, wel is waar, het gevoel van weekheid en rekbaarheid een onderſcheidend kenteeken; maar het Kind is toch meer aan de oppervlakte dan in de diepte der bezwangerde Baarmoeder waar te nemen; en bij eene afwisſelende aan beide zijden van den onderbuik aangebragte drukking, en bij het inwendig onderzoek in het ſcheedegewelf aan het onderſte ſegment der Baarmoeder, welke te gelijk met de andere hand op haren bodem ondersteund wordt, laat zich hetzelve gemakkelijk heenen weêr bewegen. Bij de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder is, wel is waar, de onderbuik ook week en waterig, maar het Kind wordt toch niet vrijer en ook niet bij de oppervlakte, maar doorgaans in de diepte, en, als ware het, in het midden van het water, gevoeld, hetgene het duidelijkst bij het inwendig onderzoek in het ſcheedegewelf aan het onderſte ſegment der bezwangerde Baarmoeder kan onderſcheiden worden. Indien het onderzoek geene zekerheid verſchaft, dan wordt de diagnosis der Baarmoederwaterzucht volkomen zeker bepaald, wanneer de afloop van het water plotſeling volgt.

§. 1351.

Van de buikwaterzucht onderſcheidt zich de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder daardoor, dat bij deze de zwelling van den onderbuik beperkt is,

en gewoonlijk alleenlijk den onderbuik of de ſtreek onder de maag en den omvang der Baarmoeder beſlaat, en de beweging van het Kind volgens de opgegevene wijze, alsmede de veranderingen aan het ſcheededeel gevoeld worden. Bij gene verſpreidt zich de uitzetting onbepaald, over den geheelen omvang van den buik, het gezwel wordt bij de ligging op eene zijde in deze voornamelijk vermeerderd, de golving is duidelijker te onderſcheiden, en men voelt geene beweging van het Kind noch veranderingen in het ſcheededeel.

§. 1352.

De klompdragt wordt van de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder door de volgende kenteekenen onderſcheiden: men voelt geene beweging van het Kind; de onderbuik, wanneer die ook ſchielijk aan uitzetting mogt toenemen, is meer naar den bodem der Baarmoeder toe, waar de mola vastgehecht is, gezwollen en geſpannen, dan in zijn benedenſte gedeelte; de genoemde ſtreek is pijnlijk, en de buik in het algemeen harder bij het aanraken; de zieke bevindt zich onpasſelijker, en er gaat bloed uit de Baarmoeder af, waarop ſpoedig meestal hevige pijnen volgen. Bij de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder is deze, in haren ganſchen omvang, gelijkmatig uitgezet en geſpannen, men voelt fluctuatie, de buik is niet pijnlijk bij het aanraken, de Zwangere bevindt zich wel, of de ſtoringen in hare gezondheid zijn zoo aanmerkelijk niet, en er gaat geen bloed, maar water in eene groote hoeveelheid zonder pijnen af.

Oor-

Oorzaken.

§. 1353.

Dewijl de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder in eene ophooping van water of lymphatisch sereus vocht in hare holligheid, en tusfchen derzelver binnenften wand en de buitenfte vlakte van het ei, of ook in hare fpier- of fpons-vaatachtige zelfftandigheid beftaat, zoo kan deze, als bij de Waterzucht buiten de zwangerheid (§. 636), flechts door de onregelmatig vermeerderde affcheiding der uitwafemende vaten of door de onregelmatig verminderde of geftoorde inzuiging der opflorpende vaten van de Baarmoeder ontftaan. De eerfte fchijnt uit den in §. 1344 bijgebragten grond in de zwangerheid veel menigvuldiger de oorzaak te zijn, dan de verminderde inzuiging, en kan zelfs een gevolg van eene voorafgegane baarmoederontfteking wezen, welke in de zwangerheid ligt miskend wordt, zich fomtijds flechts door minder in het oog loopende toevallen voordoet, en in Waterzucht overgaat; buitendien wordt zij als een gevolg eener ziekteverplaatfing en van menigvuldige ophoopingen naar de Baarmoeder waargenomen. De verminderde opflorping ontftaat meer door zwakte en ziekelijke ftoringen in het lymphatisch ftelfel in het algemeen; hierom komt zij bij scrofuleufe en kachectifche geftellen, alsmede bij de zoodanigen voor, die aan verftoppingen der darmfcheilsklieren, aan fchurft of aan een ander chronisch uitflag, aan witten vloed, aan venerifche ziekte, enz. lijden. Menige fchade-

lij-

lijke invloeden, als: geſtadig verblijf in eene natkoude lucht of in eene vochtige woning, inzonderheid bij zekere bezigheden, het vochtig jaargetijde, gebrek aan voedſel, zittende trage leefwijze, aanhoudend verdriet in de zwangerheid kunnen dezelve gemakkelijk bevorderen. Somtijds is de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder het gevolg van een ſpekgezwel derzelve of van die drukking van den foetus, welke den omloop van het bloed in de vaten van den binnenſten wand der Baarmoeder moeijelijk maakt, zoodat er alsdan eene vermeerderde afſcheiding van weiachtig vocht tusſchen de vliezen en de binnenwanden der Baarmoeder ontſtaat.

Uitgangen en gevolgen.

§. 1354.

Meestentijd heeft de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder geene bedenkelijke en gevaarlijke gevolgen. Het geval is verſchillend: óf van tijd tot tijd volgt de afloop van water en de Zwangere gevoelt zich dan in het bijzonder met betrekking tot het moeijelijke der uitzetting van den buik zeer verligt, óf het vocht wordt zeer opgehoopt, deszelfs afloop volgt ſomtijds ſlechts in eene geringe hoeveelheid, en de onderbuik krijgt eene buitengewone grootte; gewoonlijk neemt alsdan de oedemateuſe zwelling der voeten zeer toe, vergezeld met eene aanmerkelijke vermagering der overige deelen, gebrek aan eetlust, matheid en ſtoringen in andere verrigtingen van het ligchaam; voornamelijk

wordt

wordt deze aan de borsten zigtbaar, die, zoo als reeds in §. 1347 opgemerkt is, zeer flinken, en bij het plaatshebbende kraambed hare geschiktheid tot dadelijke zogafscheiding geheel of ten deele verliezen. Somtijds heeft ook de Waterzucht der bezwangerde Baarmoeder buikwaterzucht, bij eenen aanleg daartoe ook borstwaterzucht en inzonderheid algemeene huidwaterzucht, of ook andere kachectische ziekten ten gevolge; voor de aanstaande geboorte kunnen alsdan ook nadeelen te weeg gebragt worden, waarvan men naderhand melding zal maken.

Voorzegging.

§. 1355.

Bijaldien de onregelmatige ophooping van water in geenen hoogen graad plaats heeft, of met geene bijzondere nadeelige complicatiën gepaard gaat, dan is de voorzegging niet ongunstig, en men bespeurt, dat zulks meestal na de geboorte verdwijnt. Zeer gunstig is het, wanneer het water zich van tijd tot tijd ontlast, en de uitzetting van den onderbuik daarbij afneemt. Zoo lang de zwangerheid duurt, is de ziekte moeijelijk of in het geheel niet volkomen te genezen, omdat zij naar mate van den vermeerderden toevloed van vochten naar de Baarmoeder en door andere met de zwangerheid onafscheidelijk verbondene invloeden steeds onderhouden wordt. — Gevaarlijk is de Waterzucht der zwangere Baarmoeder, wanneer zij gegrond is op storingen in derzelver organisatie, wanneer dezelve eene

waterachtige zwelling in de uitwendige deelen veroorzaakt, en wanneer nog vóór het einde der zwangerheid eene ſlepende koorts daarmede vergezeld gaat.

Geneeswijze.

§. 1356.

De aanwijzing berust, even als bij iedere Waterzucht, op ontlasting van het onregelmatig opgehoopte water, en op de voorkoming tot het weder ontſtaan van hetzelve.

§. 1357.

Om het onregelmatig opgehoopte water te ontlasten, wordt in het geval, dat van tijd tot tijd de afloop van hetzelve uit de teeldeelen door den moedermond plaats heeft, en hierdoor niet alleen de uitzetting van den onderbuik, maar ook de overige toevallen verminderen, geen middel vereischt. Wanneer echter deze gunſtige uitgang geen plaats heeft, dan worden zachte, de werkzaamheid van het lymphatisch ſtelſel en der pisaſſcheiding opwekkende middelen aangewezen: de jeneverbesſen, het hout van den jeneverboom, de peterſelie, de alantswortel, de kervel, de venkel, de ononis spinosa, de senega e. d. g. behooren hiertoe; de squilla, digitalis en andere heviger werkende geneesmiddelen mogen óf in het geheel niet óf ſlechts met de grootſte omzigtigheid aangewend worden, omdat zij in de zwangerheid gemakkelijker doen braken, ſtoringen in de digestie en zelfs nadeelige werkingen op het pisſtelſel te weeg brengen. Met de genoemde middelen pare

men

men tevens zachte diaphoretica, vlierthee, rob sambuci met het liquor ammonii aceticus enz.; den onderbuik late men met dikwijls verwarmd flenel bedekken en bij buitengemeene uitzetting eenen buikband dragen; tevens bevele men vlijtige beweging voornamelijk in de opene lucht, ligt verteerbare ſpijzen, en zorge, dat het lijf behoorlijk door klisteren open gehouden worde.

§. 1358.

Om aan de tweede aanwijzing, tegen de wederophooping van het water, te voldoen, lette men op de oorzaak. Berust deze op zwakte van het teelſtelſel, en van het ligchaam in het algemeen, dan pare men met de in §. 1357 genoemde middelen zacht verſterkende, welke voornamelijk de werkzaamheid der reproductie verhoogen, als: de herba trifolii fibr., rad. gentianae, lignum quassiae, en derzelver extracten, het kaneel, de kina en het ijzer. Bijaldien kachexie, chroniſche uitſlag, scrofuleuſe en veneriſche ziekte aan de Waterzucht der Baarmoeder deel hebben, dan moet men er insgelijks bij de genezing op letten. Het verblijf in eene natkoude lucht of in eene vochtige woning vereischt eene drooge gezonde woning; gebrek aan voedſel, krachtige ſpijzen en dranken; zittende leefwijze, vlijtige beweging; en aanhoudend hartzeer, opwekking van den geest en verwijdering van alle invloeden, welke maar eenigzins eene verkeerde gemoedsſtemming kunnen geven. Plaatſelijke ziekten der Baarmoeder, waartoe bijzonder de ſpekgezwellen behooren, worden in de zwangerheid niet wegge-

nomen, en derhalve blijft de geheele wegruiming der waterophooping steeds een vrome wensch; zij wordt zoowel in dit als in de meeste andere aangewezene gevallen gewoonlijk eerst na de Verlossing volkomen weggeruimd, en dan is het eene dringende aanwijzing, niet alleen om eenigen tijd nog met de diëetetische versterkende middelen te paren, maar ook voornamelijk om op de verwijdering der bijzondere oorzaken acht te geven.

CHR. CUNRAD et J. FR. STARCKE, *de hydrope uteri. Regiom.* 1701; in HALLERI *disp. pathol. Tom.* IV. N°. 134.

EL. CAMERARIUS, *de hydrope uteri. Tub.* 1729.

SIGWART, *de hydrope uteri gravidi ib.* 1761.

G. B. BILFINGER, *de hydrope uteri gravidi disput.* 4. *ib.* 1761.

ASTRUC'S *Frauenzimmerkrankheiten.* III. *Th. S.* 284.

P. CAMPER, *über die Natur, Ursachen und Behandlung der verschiedenen Arten der Wassersucht*, in de *Samml. auserlesener Abhandl. für prakt. Aerzte. Vol.* XVI. *p.* 422.

COUSIN, *Dissertation chirurgico-médicale sur le traitement de l'hydropisie de matrice, accompagnée d'inflammation dans l'état de grossesse. Paris* 1783. 8°.

KOMMER, t. a. pl.

GREGORINI, t. a. pl.

J. BAPT. GEIL, *de hydrorrhoea uteri gravidarum. Heidelb.* 1822. 8°.

*

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de Klompen en andere misvormingen in de bezwangerde Baarmoeder.

§. 1359.

In de bezwangerde Baarmoeder zet zich het ei óf op eene onregelmatige wijze tot eenen waren Klomp, zoodat deze alleen flechts den inhoud van hetzelve uitmaakt, óf naast het gezonde en regelmatig gevormd ei bevindt zich nog een ander deel, hetzij een wezenlijke Klomp, of eene andere misvorming, bij voorbeeld een polyp, welke niet het voortbrengfel der bevruchting en van het tot een' Klomp ontaarde ei is.

§. 1360.

Volgens §. 1359 is een ware Klomp het gewrocht der voortteling; derzelver grondbeginfel blijft altijd het menfchelijk ei, hetwelk alleen door misvorming eene andere gedaante aangenomen heeft; het bewijs hiervoor is, dat men in ware Klompen, gelijk de Schrijver meermalen door naauwkeurige ontleedkundige waarnemingen overtuigd werd, niet alleen den foetus zelven of deelen van denzelven, maar fomwijlen ook, wanneer de uitgang vroeg genoeg volgt, een gedeelte zijner ontwikkelingsorganen nog geheel regelmatig gevormd herkent.

§. 1361.

De gedaante en vorm van ware Klompen, als wezenlijke gewrochten der voortteling en ontaardingen in de vorming van het in de Baarmoeder zich bevindende ei, zijn verfchillend: het menigvuldigfte worden de blaas- en druifklompen waargenomen; voorts de vleesch- en peesklompen, zeldzamer de kalk- haar- en hoornachtige Klompen, alsmede die, welke uit verfcheidene deelen van eene verfchillende zelfftandigheid beftaan.

§. 1362.

De enkele Blaasklompen, niets anders dan hydatiden zijnde, beftaan uit een ongemeen teeder en dun vlies, en hebben eene blaasachtige gedaante, zijn aan elkander vereenigd, hangen gewoonlijk door middel van een' algemeenen en enkelen fteel te zamen, en gelijken naar eenen druiventros; óf men vindt ze in vele verfchillende en bijzondere deelen verdeeld, die elk aan den binnenften wand der Baarmoeder gehecht zijn; óf men ziet ze ook alle afzonderlijk, nu eens twee, dan eens verfcheidene met elkander vereenigd, zonder dat zij aan de Baarmoeder hangen. De Blaasklompen, welke gewrochten van het tot eenen Klomp ontaarde ei zijn, worden gewoonlijk door de zeer verdikte decidua befloten; deze berst ook altijd eerst, voordat de blazen door den moedermond afgaan; derzelver loswording zelve volgt dan ten deele met de blaas, of zij fcheidt zich later na de volkomene ontlediging

der

der Baarmoeder af (*). Door deze verdikte decidua, waarmede de hydatiden of blazen omgeven zijn, worden de zoodanige zeer onderſcheiden, welke men bij Meisjes en onbezwangerde Vrouwen in de Baarmoeder waarneemt, en geen gewrocht van een ontaard ei, voor het overige óf zonder aanhangſel zijn, óf insgelijks door een' gemeenſchappelijken ſteel aan de Baarmoeder vastzitten. — De grootte der blazen is verſchillend; zij hebben die van eene gierstkorrel, van eene druif, en ſomwijlen van een hoenderei; derzelver menigte is zeer dikwijls ontelbaar, en zij bevatten meestentijd een helder en doorſchijnend serum, ſomwijlen een drabbig, etterachtig en ſtinkend vocht. De nieuwſte ontdekkingen (†) hebben geleerd, dat deze hydatiden in de Blaasklompen wezenlijke dieren zijn, en daarom levenskracht bezitten; zij ſterven buiten het water dadelijk weg, men vindt volſtrekt geen ſpoor van ingewanden, en de ganſche organiſatie van het dier beſtaat in deszelfs omhulſel.

§. 1363.

(*) Men zie des Schrijvers *Geſchichte einer Molenſchwangerſchaft nebst einer Abbildung im 2e. Bde 3ten Heftes der Lucina.* De verdikte decidua, welke den druifklomp nog grootendeels omgeven had, vindt men daar afgebeeld.

(†) PERCY's waarnemingen over de hydatiden van den uterus en derzelver uitgang door de geboorte; in het *Journal de Médecine.* Sept. 1811, bl. 271. HUNTER heeft voor het overige reeds deze blazen voor dierlijke gedaanten gehouden.

§. 1363.

De Vleeschklomp, die in de zwangerheid ontstaat door de verdikking der decidua, krijgt zulk eene gedaante, dat hij naar een' Vleeschklomp gelijkt, en wanneer hetzelve vlies tot eene peesachtig geheel witte vlecht overgaat, dan is het een Peesklomp. — De Kalkklomp bestaat alleenlijk uit eene ophooping van kalk- of krijtachtige stof, in welker midden somtijds deelen van den foetus zich bevinden; in de Baarmoeder worden zij zelden aangetroffen, meestal buiten dezelve als zoogenoemd Lithopaedion. — De Haar- en Hoornklompen ontstaan ook somwijlen in de Baarmoeder en zijn menigmaal kluwen van haren, die met eene vetachtige stof omgeven zijn, en somwijlen vliezen, beentjes, tanden en andere deelen van eenen foetus bevatten. — Menigmaal zijn de Klompen uit vleesch- vet- pees- been- en krijtachtige masſa's, vliezen, enz. te zamen gevormd, waardoor zij in derzelver zelfstandigheid en gedaante verschillen, en daarom noch tot de eene noch tot de andere der genoemde soorten behooren.

HANKOPH, *de mola, occasione molae ossae in vetula inventae. Goetting.* 1746.

KALTSCHMIED, *Pr. de mola suppuratione confecta, relinquente globum pilorum pugni magnitudine, cum testa sebacea. Jenae* 1752.

HALLER, *coll. diss. pract.* IV. N°. 146, 147.

Dezelfde, *de mola scirrhosa in utero inverso exstirpata. Jenae* 1754.

Ken-

Kenteekenen.

§. 1364.

De teekenen van het aanwezen van een' waren Klomp in de Baarmoeder zijn inderdaad zeer onzeker, omdat bijzonder in den beginne dezelfde veranderingen in het ligchaam over het algemeen en aan de teeldeelen zich voordoen, die men bij eene geregelde zwangerheid pleegt waar te nemen, bij voorbeeld walging, braking, ongeregelde eetlust, het wegblijven der maanſtonden, verandering der dwarsſpleet in eenen ronden vorm, het weeker en korter worden van het ſcheededeel, enz. Naardien de Klomp zelf een gewrocht der bevruchting is, en ſlechts het eerst later in zijne vorming en gedaante ontaardende ei is, zoo moeten er zeer natuurlijk in den beginne dezelfde veranderingen als bij eene geregelde zwangerheid plaats hebben, en eene Vrouw zelfs houdt zich bepaald voor zwanger, tot dat zij naderhand, eerst bij den uitgang van den Klomp, van het tegendeel overtuigd wordt. Strikt genomen was zij ook zwanger; zelfs de Geneesheer of Vroedmeester, die haar daarvoor verklaarde, had naar de in §. 1360 geſtelde denkbeelden van een' waren Klomp niet gedwaald, en in een twijfelachtig geval, gelijk zulks meestal is, mag de Geneesheer of Vroedmeester zich ſteeds zoodanig verklaren, dat er wel zwangerheid plaats heeft, doch dat men, zoo lang het in de Baarmoeder aanwezige ligchaam niet naauwkeurig te voelen is, niet bepalen kan, of het een regelmatig gevormd, dan wel een tot een' Klomp ontaard ei is.

§. 1365.

De teekenen, die anders gewoonlijk het aanwezen van eenen Klomp in de Baarmoeder bewijzen zouden, zijn: de onderbuik wordt zeer dikwijls wegens den snelleren wasdom van eenen Klomp vroeger uitgezet; de borsten zwellen veel eerder en schielijker op; de buik is niet zoo gelijkvormig en hard bij het bevoelen, en is somtijds pijnlijk bij de aanraking; de veranderingen aan het scheededeel doen zich niet zoo geregeld, en in de opvolgende orde, als bij de regelmatige zwangerheid voor, zij wordt óf vroeger óf geheel ongemerkt verkort, en nooit zoo week en sponsachtig, als bij gene (*); er heeft vroegtijdig eene bloedvloeijing uit de Baarmoeder plaats, en wanneer de Klomp voor de helft van den tijd der zwangerheid niet afgaat, gevoelt men geene beweging van het Kind. De genoemde teekenen zijn zeer dikwijls bedriegelijk; zoo bij voorbeeld neemt men bij eene tweelingszwangerheid eene onregelmatige ophooping van vruchtwater of bij de baarmoederwaterzucht insgelijks de vroegere uitzetting van den onderbuik waar, deze ontbreekt ook zeer dikwijls geheel, ja somwijlen ontdekt men, dat zich de Klomp grootendeels van de Baarmoeder losrukt en in deze nog langen tijd terug blijft, zonder verder toe te nemen; de onderbuik wordt

dan

(*) GUERIKE geeft als teeken op, dat de hals van den uterus hooger staat; hetgeen de Schrijver niet altijd aangetroffen heeft. Men zie deszelfs *Abhandlung über einige erhebliche Gegenstände der Geburtshülfe. S.* 18.

dan ſteeds kleiner. De bloedvloeijing kan het gevolg van den op handen zijnde te vroegen uitgang van een regelmatig gevormd ei zijn; de beweging des Kinds wordt ſomwijlen ook gedurende de ganſche regelmatige zwangerheid niet gevoeld, enz.

§. 1366.

Uit §. 1365 volgt de bedriegelijkheid der teekenen, welke men opgegeven heeft, om het aanwezen van eenen waren Klomp van de regelmatige zwangerheid te onderſcheiden. Het aanwezen van eenen blaasklomp laat zich nog eerder bepalen, en wel eensdeels uit den afwisſelend rooden en waterachtigen afloop, die bij de meeste Vrouwen van de tweede maand af zich voordoet, en in langere of kortere tusſchenpoozingen tot het tijdſtip der geboorte aanhoudt, anderdeels uit de geſteldheid van den moedermond, die hier meer dan in eenig ander geval beſtendig gapend blijft, en naauwelijks in zijnen vorm, alsmede in zijne plaatſing, eene verandering ondergaat. Bovendien zijn de hydatiden of blaasklompen gewoonlijk met andere waterzuchtige toevallen, met oedema der onderſte extremiteiten en van den onderbuik over de ſchaamſtreek, met leucophlegmatie van het aangezigt, koude van den onderbuik, enz. verzeld. Het zekerſte teeken blijft altijd het afgaan van eenige hydatiden zelve.

§. 1367.

De aanwezigheid van de overige vormen der Klompen (§. 1363) laat zich gewoonlijk ook niet vroeger bepalen, vóórdat de moedermond zoo ver

ge-

geopend is, dat men dezelven met den vinger naauwkeurig voelen kan; meestal komen dan de teekenen der vroege geboorte daarbij, als pijnen in het kruis, weeën, bloedvloeijing, enz. Buitendien, dat men, bij de onderzoeking met den top van den vinger bij den Vleeschklomp, een meer vleeschachtig ligchaam waarneemt, en dat men den pees- of kalkachtigen Klomp door deszelfs hardheid bij het gevoel zal onderſcheiden. Daarbij komen nog de volgende teekenen: eene Vrouw, bij wie het afgaan van den een' of anderen dezer Klompen op handen is, bevindt zich langer' tijd zieker en onpasſelijker, zij klaagt meer over hoofdpijnen en onrustigen ſlaap, hare gelaatskleur is meer betrokken, bleek en vaal, de onderbuik pijnlijker, bij de aanraking, de Baarmoeder zelve voelt men als een' ronden Vleeschklomp, en de lippen van den moedermond dikker; het ſcheededeel verdwijnt zeer langzaam of in het geheel niet, en de uitgang dezer Klompen duurt langer.

§. 1368.

Als eene zwangere Vrouw bij een regelmatig gevormd ei te gelijker tijd Vleeschklomp (*), of eene andere misdragt heeft, bij voorbeeld een' polyp in de Baarmoeder, dan is de diagnosis uiterst moeijelijk, omdat de zwangerheid te gelijk verwikkerd is met teekenen, welke de aanwezigheid van eenen Klomp, of van eene andere misdragt, en

te

(*) DE MEZA, in *Act. Reg. Soc. med. Hafn. Vol.* I. *p.* 442. — PFEUFER, in des Schrijvers *Lucina.* III. *B.* 2e. *St.* N°. 238.

te gelijk met die, welke eene ware zwangerheid te kennen geven. Eenige malen reeds heeft de Schrijver deze verbindingen waargenomen. Zoo lang de moedermond zich niet zoodanig verwijdt, dat men den Klomp of de misdragt onmiddellijk in dezen voelen kan, is de diagnosis inderdaad zeer moeijelijk. De Zwangere heeft gewoonlijk eene bloedvloeijing uit de Baarmoeder, die vroegtijdig plaats heeft; doch het laat zich moeijelijk bepalen, of dezelve het gevolg eener gewone vroegtijdige geboorte of alleenlijk van eenen Klomp is. Men kan gewoonlijk niet eerder bepaald oordeelen, dan als de geboorte heeft plaats gehad; en daar somwijlen het regelmatig gevormd ei vroeger kan afgaan, dan de Klomp, zoo houdt men den geheelen toestand alsdan slechts voor eene gewone vroegtijdige geboorte, totdat de latere en dikwerf onverwachte afgang van den Klomp eerst de overtuiging van de eigenlijke oorzaak der vroegtijdige geboorte verschaft. Een aanwezige polyp laat zich, wanneer hij aan den bodem of aan het ligchaam der Baarmoeder gehecht is, niet vroeger dan na den plaatshebbende afgang van het ei door het inwendige onderzoek herkennen; buitendien zullen de volkomen belette zamentrekking der Baarmoeder, de nooit volkomen plaatshebbende sluiting van den moedermond, de langdurige, meestal bloedige en met pijnen verzeld gaande kraamvloed, opheldering met betrekking tot de diagnosis geven. Polypen aan den moedermond worden uit de bloedvloeijing en door het onderzoek gemakkelijk herkend. Voor het overige zijn polypen of andere misvormsels op den bodem of het ligchaam der Baar-

moe-

moeder zeer dikwijls de miskende oorzaken der zoo dikwerf op elkander volgende vroegtijdige geboorten, en het zou daarom bij iedere vroegtijdige geboorte, bijzonder wanneer er te voren geene in het oog loopende oorzaak gevonden kon worden, aan te raden zijn, om den toeſtand der Baarmoeder dadelijk na den afgang van het ei naauwkeurig en vroeger te onderzoeken, vóórdat de later plaatshebbende zamentrekking het onderzoek zeer moeijelijk of onmogelijk maakt; alsdan ook het beste tijdſtip voorbij gaat, om den polyp of een ander misvormſel weg te nemen.

Oorzaken.

§. 1369.

Indien de in de Baarmoeder zich bevindende hydatiden, waarin het ei ontaardt, volgens de nieuwſte ontdekking, wezenlijk dieren zijn, dan is het zeer moeijelijk te beſlisſen, hoe de eerſte kiemen derzelven in de holte der Baarmoeder komen, als ook hoe zij zich ontwikkelen en hervoortbrengen. — Dat er voor het overige in de Baarmoeder, ten gevolge der in de zwangerheid buitendien zeer verhoogde voortbrengingskracht, gemakkelijk misvormingen kunnen ontſtaan, is ligt in te zien; doch dat het ei zelf zoo ontaard wordt, bewijst toch inderdaad eene onregelmatige rigting van die werkzaamheid, over welker ontſtaan nog geen behoorlijk licht verſpreid is. Men neemt deze Klompen of ontaardingen van het ei niet zoo zeer bij ziekelijken en zwakkelijken waar, maar ook bij ſchijnbaar zeer

ge-

gezonde en ſterke Vrouwen. Men kan diensvolgens aannemen, dat de Klompen óf van zoodanigen aard zijn, dat zij bij een voor het overige gezond ligchaam door omſtandigheden ontſtonden, welke de vorming ziekelijk op de Baarmoeder rigtten, en tevens op de inwendige vlakte derzelve den tegenſtand wegnemen, waardoor het ei hier binnen de regelmatige grenzen zijner vorming gehouden wordt; óf zij zijn van dien aard, dat aan het ontſtaan der ontaarding van het ei eene bijzondere ziekte deel had, bij voorbeeld teruggedrevene huidziekten, jichtachtige, veneriſche oorzaken, enz. In menig geval ſchijnt het ontſtaan der Klompen op onvolkomene bevruchtingen te berusten: 1) wanneer de man ter volkomene bezwangering niet geſchikt is, óf wegens de geſteldheid der roede, welke hem hinderde, het zaad met kracht in den moedermond te ſchieten, óf wegens ſlechte geſteldheid van het zaad; 2) wanneer de Vrouw tot volkomene bevruchting niet geſchikt is, te zwak, te oud, in de maanſtonden, in den kraamvloed begrepen, e. d. g.; 3) wanneer beide wederkeerig eene zoo verkeerde geſteldheid tot den bijſlaap hebben, dat daardoor de volkomene bevruchting verhinderd moet worden (*). Na eene behoorlijke bevruchting kan de regelmatige vorming van den foetus door velerlei oorzaken gehinderd worden, als: aanvankelijke scirrheuſe of steatomateuſe ontaardingen der Baarmoeder, eene aanhoudende drukking op de Baarmoeder in de zwangerheid,

(*) JABOT, *ergo a solo coitu mola. Paris* 1599.
JUCH, *de molarum generatione et curatione. Erf.* 1732.

heid, zwakte en ziekte der Zwangeren, gebrek aan voedfel, witte vloed, menigvuldige bloedvloeijingen uit de baarmoeder, enz.

Beloop en Uitgang.

§. 1370.

De Klompen worden uit de Baarmoeder door derzelver contractiën uitgedreven; het afgaan derzelve is voor het overige aan geen' bepaalden tijd gebonden; de vorming van den Klomp, deszelfs ftevigheid en bijzonder deszelfs geringere of fterkere vasthechting met de Baarmoeder fchijnen invloed op den tijd van deszelfs afgaan te hebben. Gewoonlijk blijven zij niet langer dan drie of vier maanden in de Baarmoeder, en in die maand, als zij uitgedreven zouden worden, zijn zij met verfchijnfelen van vroegtijdige geboorte of van abortus vergezeld, namelijk met weeën, met hevige zamentrekkingen en bloedvloeijingen der baarmoeder. Wanneer zij een' zeer vasten zamenhang met de zelfftandigheid der Baarmoeder hebben, eene peesachtige gefteldheid bekomen en daarbij zeer aangroeijen, dan blijven zij fomwijlen jaren lang in de Baarmoeder; doch diegenen, welke flechts zwak met dezelven zamenhangen, worden weldra en fomwijlen reeds in de eerfte vier weken uitgedreven.

§. 1371.

De blaasklompen hebben even zoo min een bepaald tijdftip van hunnen afgang als de overige Klompen. Eenige Vrouwen dragen dezelven tot de der-

derde maand bij zich, andere tot de tiende, zeldzaam heeft de uitgang later plaats. De Schrijver heeft waargenomen, dat de uitgang derzelven met de laatste maand der zwangerheid in eene geheel buitengewone menigte en verscheidene ponden zwaar plaats had. Meestal gaan ook met derzelver uitgang bloedvloeijingen der Baarmoeder, hevige weeën, ook wel flaauwten vooraf. Dikwijls volgt de uitgang slechts deelsgewijs, en dezelfde symptomata hebben na langer' of korter' tijd weder plaats; anderen gaan echter spoedig, ganschelijk en zonder bijzondere gevaarlijke toevallen af.

§. 1372.

Als met het regelmatig gevormd ei te gelijker tijd een Klomp in de Baarmoeder zich bevindt, dan volgt er meestal in de derde maand eene vroegtijdige geboorte; anderen namen deze in de vijfde en zesde maand waar. Meckel verhaalt het zeldzame geval, waarin de zwangerheid over de tien maanmaanden duurde. Over het algemeen heeft de geboorte het gewone beloop van den abortus; alleenlijk is de voorafgaande bloedvloeijing der Baarmoeder meestal sterker en aanhoudender, dan bij de te vroege geboorte uit eene andere oorzaak, en daarom ook voor de Barende gevaarlijker. De Klomp gaat wel meestal na het regelmatig gevormd ei af, en wel óf dadelijk daarna, óf, zoo als de Schrijver heeft waargenomen, eerst na verloop van eenige dagen; somwijlen neemt men ook waar, dat de Klomp vroeger uitgedreven wordt, hetgeen misschien ten deele van de ligging en ook dáárvan mag afhan-

 gen,

gen, dat het regelmatig gevormd ei of de Klomp van den zamenhang met de Baarmoeder zich vroeger losrukt.

Voorzegging.

§. 1373.

Klompen, die klein zijn, eene niet zeer vaste vleeschachtige masſa vormen, en inzonderheid van binnen eene holte hebben, zijn niet gevaarlijk; zij hangen meestal met de Baarmoeder niet zeer vast zamen, en derzelver uitgang volgt weldra zonder gevaar. De Blaasklompen kunnen nadeeliger gevolgen hebben, wanneer zij lang inblijven, zeer toenemen en met hevige bloedvloeijingen en weeën vergezeld zijn; doch bij menigeen is ook volſtrekt geen gevaar te vreezen, bijzonder wanneer zij weldra, ſpoedig en ganſchelijk afgaan. De groote Vleesch- en Peesklompen, die meestal met de Baarmoeder vaster zamenhangen, zijn gevaarlijker; want zij kunnen meer en meer aangroeijen, omdat zij van de Baarmoeder ſteeds voedingsſtof bekomen, en met dezelve vereenigd blijven. Om deze reden bereiken zij dikwijls een' buitengewonen omvang en zwaarte; zij onttrekken dan aan het overige ligchaam het noodzakelijke voedſel, en verzwakken het des te meer, wanneer menigvuldige bloedvloeijingen der Baarmoeder daarmede vergezeld gaan, en kunnen eensdeels als gevolgen daarvan, anderdeels door derzelver drukking op de bloed- en watervaten en beletten omloop des bloeds, waterzucht veroorzaken. Somwijlen gaan vleesach-

ti-

tige Klompen tot verettering over, en veroorzaken zelfs zweren in de Baarmoeder, welke ook dáár, waar de Klomp reeds uit de Baarmoeder verwijderd is, tot eenen hardnekkigen witten vloed aanleiding geven, die des te moeijelijker is tegen te gaan, wanneer de Klomp met geweld uitgenomen, en de zelfstandigheid der Baarmoeder gekwetst werd. Daarenboven verdient het opmerking, dat bij Vrouwen, die eens Klompen gehad hebben, bij elke volgende zwangerheid het ei zeer gemakkelijk weder in een' Klomp ontaardt, zoo als de Schrijver meermalen heeft waargenomen.

Geneeswijze.

§. 1374.

De behandeling bij een' in de Baarmoeder zich bevindenden Klomp berust op de volgende aanwijzingen: 1) den Klomp uit de Baarmoeder te verwijderen; 2) de met de klompdragt vergezellende gevaarlijke toevallen tegen te gaan; 3) het weder ontstaan van eenen Klomp bij aanstaande zwangerheid voor te komen.

§. 1375.

Om aan de eerste aanwijzing te voldoen, moet men zich door de in het werk gestelde onderzoeking slechts dáárvan naauwkeurig overtuigen, óf werkelijk het in de Baarmoeder zich bevindend ligchaam een Klomp, óf een regelmatig gevormd ei zij, en welke toevallen den toestand in het algemeen vergezellen. Staat men ten aanzien van het eerste

 in

in twijfel, en gaan er reeds symptomata mede vergezeld, zoo als men die bij eene op handen zijnde vroegtijdige geboorte waarneemt, dan behandele men den toestand volkomen zóó, als bij deze aangegeven werd.

§. 1376.

Doch heeft men zich, ten gevolge der in het werk gestelde onderzoeking, van de aanwezigheid van eenen Klomp in de Baarmoeder overtuigd; is deze, naar het gevoel te oordeelen, klein en zeer week; veroorzaakt dezelve geene aanmerkelijke bloedvloeijing en andere nadeelige toevallen, en doen er zich weeën voor, dan late men de uitdrijving over aan de Natuur, welke deze zeer gelukkig ten uitvoer brengt; de kunst behoeft in dit geval volstrekt niet werkzaam te zijn, zoodra er slechts toereikende weeën plaats grijpen.

§. 1377.

Om grootere Klompen, en de zoodanigen te verwijderen, welke met de Baarmoeder in een vaster verband staan, hebben de Ouden zeer prikkelende en scherpe middelen tot in- en uitwendig gebruik, vervolgens schudding door sterke bewegingen en sprongen, nies- en braakmiddelen aangeprezen; men kan gemakkelijk inzien, wat er van het gebruik dier middelen te wachten zij, die zoo gemakkelijk tot ontsteking, uitzakking en tot de gevaarlijkste bloedvloeijingen der Baarmoeder aanleiding kunnen geven. De tinctura castorei, welke MEISSNER aanprijst, om de Baarmoeder tot het uitstooten van misvormingen aanlei-

leiding te geven, verdient een nader onderzoek ten opzigte van derzelver werking bij klompdragten (*). Voornamelijk verdienen infpuitingen in de Baarmoeder aangeprezen te worden, 1) bij de Blaasklompen, en 2) ook bij Vleesch- en Peesklompen, wanneer de Baarmoeder zeer onwerkzaam is, en de lijderes wegens toenemenden wasdom van den Klomp en de daarmede vergezeld gaande bloedvloeijing zeer verzwakt wordt. Het geweldige uitrukken met tangen, waartoe de Ouden verfcheidene eigene werktuigen gebruikten, is bij eenen vasten zamenhang van den Klomp met de Baarmoeder gevaarlijk, veroorzaakt ligt grootere bloedvloeijing, ontfteking, uitzakking en omkeering der Baarmoeder.

§. 1378.

De volgende behandeling, welke de Schrijver gewoonlijk bij de aanwezigheid der Klompen in de Baarmoeder aanwendde, houdt hij voor de meest gepaste: 1) men bevele aan de lijderes rust in het bed, en late alle invloeden vermijden, welke tot levendige werkingen van het vaatgeftel, bijzonder tot ontfteking en tot bloedvloeijing der Baarmoeder, aanleiding kunnen geven; 2) drie of vier maal daags doe men infpuitingen uit een laauw aftrekfel van ka-

(*) Dr. FR. L. MEISSNER, *über die Wirkung der Tinctura Castorei gegen Afterproducte in der Gebärmutter*, in de *Bereicherungen für die Geburtshülfe und für die Phyfiologie und Pathologie des Weibes und Kindes, herausgegeben von* Dr. L. CHOULANT, Dr. FR. HAASE, Dr. M. KÜSTNER *und* Dr. FR. L. MEISSNER. I. *B. mit* 1 *Kpft.* 1821. gr. 8°. *S.* 13—30.

kamillen met wijngeest gemengd in de Baarmoeder, om daardoor deze allengskens tot fterkere zamentrekkingen aan te zetten; 3) bij fterke bloedvloeijing worden koude formentatiën over den onderbuik, en de tinctuur van kaneel, den aluin en het Hallerszuur tot inwendig gebruik aanbevolen; fomwijlen doet ook een tampon, wanneer hij vóór het afgaan van den Klomp behoorlijk gebruikt kan worden, in wijngeest of in een styptisch poeder gestoken, eene goede werking om de bloedvloeijing te ftillen, en denzelven in een aftrekfel van althea of malva en herba salviae gedoopt, om de affcheiding en uitdrijving van den Klomp of van teruggeblevene ftukken te bevorderen; 4) hebben de krachten der zieken deels door den toenemenden wasdom, deels door het bloedverlies veel geleden, dan trachte men deze door een gepast diëet en door het gebruik van den kinabast, van het IJslandfche mos e. d. g. behoorlijk te onderfteunen; 5) ontfteking der Baarmoeder daarmede gepaard gaande, welke bij prikkelbare individuën, bij de infpanning van dit orgaan zelf, wanneer de vasthechting zeer fterk is, vervolgens bij het voorafgegaan gebruik van te prikkelende middelen, die dikwijls bij Kwakzalvers en Leeken in zwang zijn, gemakkelijk kon opgewekt worden, dan bevele men aderlatingen en de antiphlogistifche tegen de ontfteking der Baarmoeder in het algemeen gefchikte methode; het uitwendige zoowel als het inwendige gebruik van den calomel kan in dit geval des te werkzamer zijn, als het tevens den te vasten zamenhang van een' Vleesch- of Peesklomp losmaakt.

§. 1379.

§. 1379.

Bij deze §. 1378 aangewende methode verdween het ſcheededeel allengskens, de moedermond opende zich meer en meer, de Baarmoeder werd allengs in eene grootere werkzaamheid gebragt en de Klomp eindelijk door dezelve voortgedreven; ſlechts in een enkel geval werd de Schrijver genoodzaakt, er de hand in te brengen, en eenen Blaasklomp, die wel grootendeels losgemaakt was, doch gedeeltelijk nog aan eene plaats door het hem omgevende vlies met de Baarmoeder zamenhing, wegens zeer overvloedige en op geenerlei wijze te ſtillene, met ſtuipen verzelde bloedvloeijing los te maken, waarop de Baarmoeder zich zamentrok en de zieke gelukkig gered werd. Voor het overige zoude in zulke gevallen ſomwijlen de losmaking van een' Klomp vereischt worden, wanneer men op geene andere wijze de Baarmoeder tot contractie kan brengen; eveneens zou men in het geval, waarin de Klomp volkomen losgemaakt in de Baarmoeder of in de ſcheede ligt, deze insgelijks bij eene aanmerkelijke bloedvloeijing door middel der vingers, als bij den abortus opgegeven is geworden, of met eene kleine tang kleine Klompen, maar van een' vasteren vorm, of ſtukken derzelven, welke nog aan den moedermond of in de ſcheede liggen, en met de vingers niet zeker aangevat kunnen worden, met eene pincet wegnemen.

§. 1380.

De nieuwſte ontdekking, dat de Blaasklompen of hydatiden in de Baarmoeder levenskracht bezitten,

en wezenlijke dieren zijn, heeft PERCY op een middel gebragt, om het leven derzelven te vernietigen, en ze uit de Baarmoeder te verwijderen; dit bestaat uit azijnwater met een weinig daarin opgelost zeezout, een in het algemeen als een voornaam werkzaam anthelmintisch middel bekend zamenstel. Men neemt een met zeezout, of, bij gebrek daarvan, met keukenzout gesatureerd water, voegt drie oncen goeden wijnazijn op ieder pond, en bedient zich van dit middel als inspuiting in de Baarmoeder bij de geboorte van hydatiden. Zoodra nu bij eene Vrouw met de teekens, welke in het algemeen tot het aanwezen van een' Klomp doen besluiten, zich nog de zoodanigen voegen, welke tot de ophooping van hydatiden behooren en er hevige weeën plaats hebben, dan moet men opmerken, of er gedurende de inspanningen der zieken niets uit de Baarmoeder komt. Gewoonlijk gaan met wat uitvloeijend water hydatiden bij kleine hoopen af, welke onzigtbaar worden, en verdwijnen, wanneer men ze niet dadelijk bijeenzamelt. Werpt men ze echter in warm water, dan kan men zich, volgens PERCY, dadelijk van de dierlijkheid dezer zoo lang miskende wezens overtuigen. — Er mogen echter hydatiden uit den uterus al of niet afgaan, nogtans moet men met den vinger tot den ingang van denzelven trachten te komen, wanneer de zamengedrukte masſa zich gemakkelijk door derzelver weekheid herkennen laat. Met de vingers moet men nu het gemeenschappelijk vlies, waarmede zij omgeven worden, stuk maken, vervolgens slechts eenige stukken der masſa trachten uit te nemen en het vocht laten uitloopen, waarop het

ge-

geheel binnen korten tijd volgt. Zoodra echter hierin eene vertraging plaats heeft, ten zij dat de zamentrekkingen der Baarmoeder zich te onwerkzaam betoonen, of dat de hydatiden te vast aan de wanden hangen, dan moet men terſtond zijne toevlugt tot inſpuiting nemen, waartoe men zich van eene ſpuit met eene kromme pijp van eene gepaste lengte bedient, welks einde met verſcheidene gaten doorboord is, om in de Baarmoeder te kunnen komen.

§. 1381.

Om het wederontſtaan van een' Klomp bij eene nieuwe bevruchting te voorkomen, lette men op de oorzaak, die eenigzins daartoe aanleiding mogt gegeven hebben. Als bij voorbeeld bijzondere ziekten aan de ontaarding van het ei deel hebben, bij voorbeeld teruggedreven uitſlag, ter oorzake van jicht, veneriſche ziekte, cachexie, witten vloed enz., dan moet men dezen, vóórdat eene nieuwe bevruchting plaats heeft, trachten weg te nemen. Ingeval men echter op eene aanmerkelijke zwakte van het barend orgaan kan beſluiten, welke door voorafgegane inſpanningen bij geboorten, meermalen ſchielijk op elkander volgende verlosſingen, bloedvloeijingen, te overvloedige maanſtonden, te lang aanhoudenden kraamvloed enz. te weeg gebragt werd, dan trachte men hetzelve te verſterken. Eenigen tijd na het afgaan van den Klomp, en wanneer er geene ontſteking meer te vreezen is van in het werk geſtelde inſpuitingen in de Baarmoeder uit een afkookſel van aromatiſche kruiden, den kinabast en derzelver surrogaten, inſpuitingen uit eene oplosſing

van ijzervitriool, dan worden versterkende middelen tot inwendig gebruik, waaronder de kina, de kaneelbast en het ijzer de voorkeur verdienen, versterkende inwrijvingen en vooral ijzerbaden, voornamelijk aangewend. Wanneer scirrheuse of steatomateuse ontaardingen van het barend orgaan oorzaak mogt zijn, dan wordt de behandeling §. 765 en §. 781 aangewezen. Intusschen is er weinig hoop, dewijl men, offschoon er geene nieuwe ontaarding van het ei tot een' Klomp bij eene aanstaande zwangerheid ontstaat, zeer gemakkelijk vroegtijdige geboorte van het voor het overige regelmatig gevormd ei te vreezen heeft.

§. 1382.

Wanneer eene Vrouw, nevens een regelmatig gevormd ei, te gelijker tijd een' Klomp bij zich draagt, dan is, zoo als reeds §. 1368 aangestipt werd, zulks zeer moeijelijk te herkennen. De behandeling kan zich ook niet verder uitstrekken, dan tot hetgeen haar zelfbehoud vereischt en bevordert, en de gevaardreigende toevallen te verminderen, of geheel weg te nemen, bijzonder wanneer de krachten der Zwangeren daardoor zeer uitgeput worden. Vóórdat de Baarmoeder zich zamentrekt, waarbij derzelver onderste segment zich uitzet, is er aan verwijdering van den Klomp niet te denken; zoodra zulks plaats heeft, moet de kunst met de noodzakelijkste hulpmiddelen bereid zijn. Ingeval de bloedvloeijing, welke gedurende de geboorte onvermijdelijk is, niet te hevig ware, dan late men de geheele verrigting aan de Natuur over, bevele rust in het

bed,

bed, make des noods koude formentatiën over den onderbuik, en geve bloedſtillende middelen tot inwendig gebruik. Doch wanneer de bloedvloeijing zeer overvloedig is, door de genoemde middelen niet wijkt, de Zwangere zeer zwak wordt, over hevige pijnen in de ſchaamſtreek klaagt, de moedermond behoorlijk verwijd is, de Klomp grootendeels in het onderſte ſegment der Baarmoeder en in de ſcheede ligt, dan brenge men er de hand in, en, in geval de Klomp nog aan de eene of andere plaats met de Baarmoeder zamenhangt, dan make men denzelven geheel los op de wijze, als men den moederkoek tracht te ſcheiden, en neme denzelven uit de ſcheede. De verdere behandeling is die der vroegtijdige geboorte; want na een' korten of langen tijd zal het regelmatig gevormde ei volgen, ten minſte is den Schrijver geene waarneming bekend, dat de regelmatig gevormde foetus na het afgaan van een' wezenlijken Klomp behouden en voldragen werd. Na het afgaan van het regelmatig gevormd ei en de volkomene ontlediging der Baarmoeder vereischt de aanwijzing, de zwakte en andere nadeelige gevolgen weg te nemen, en dan bijzonder daaromtrent acht te geven, of er niet bijzondere ziekten aan het ontſtaan van den Klomp deel hadden, die men, als in §. 1381 opgegeven werd, moet tegengaan.

§. 1383.

Als eene zwangere Vrouw, nevens een regelmatig gevormd ei, een' polyp, of een dergelijk misvormd deel in de Baarmoeder heeft, dan kan, zoo lang de geboorte van het eerſte geen plaats gehad heeft,

de

de polyp, of een ander misvormd deel, niet weggenomen worden; doch daarna moet men, vóórdat er nog eene ſterkere zamentrekking der Baarmoeder plaats heeft, dadelijk de hand in dezelve brengen, niet alleen om de ſtreek, waaraan de polyp vastgehecht is, maar ook vooral om deszelfs zelfſtandigheid en de wijze zijner vasthechting te onderzoeken. Is het een ſlijmpolyp of een zeer dunne ſteel van een' anderen, dan kan men denzelven aanſtonds met den vinger afdraaijen, in het tegenovergeſtelde geval echter door middel van eene in §. 832 opgegevene ſchaar affnijden; later, wanneer de Baarmoeder zich reeds zamengetrokken heeft, is de hulp moeijelijker, pijnlijker en ſomwijlen onmogelijk. Na de wegneming van den polyp trekt zich de Baarmoeder behoorlijk te zamen, en men behoeft ſlechts eenigen tijd nog inſpuitingen uit een aftrekſel van het ſcheerlingskruid te laten doen, om de holte der Baarmoeder te zuiveren, en de volkomene uitdrijving van polypſtukken te bewerken, waartoe reeds de kraamvloed het zijne bijdraagt. Intusſchen kan reeds verſcheidene dagen en langer de vroegtijdige geboorte plaats gehad hebben, alvorens de hulp van den Geneesheer vereischt wordt. De aanhoudende bloedvloeijing der Baarmoeder, de ongewone grootte derzelve, de nog te weinig geſlotene moedermond, en het gevoel van een aanwezend vreemd ligchaam in denzelven, laten de aanwezigheid daarvan niet miskennen. Wanneer wegens gebrek aan ruimte de polyp met de vingers niet afgedrukt en door middel van de ſchaar niet meer kan afgeſneden worden, dan trachte men dien door middel van de polyp-

tang

tang af te draaijen, waarna zich de Baarmoeder volkomen zamentrekt en de bloedvloeijing ophoudt. Blijft de polyp bij verzuimde hulp van den Geneesheer terug, dan neemt dezelve met der tijd in grootte toe, en geeft aanleiding tot al de in §. 804 opgegevene toevallen, die voorts de behandeling vereischt, als in §. 817—834 bij polypen buiten de zwangerheid aangewezen werd.

LITTERATUUR.

§. 1384.

DE LAMBZWERDE, *historia naturalis molarum uteri. Lugd. Bat.* 1686. 8°.

UNTZERUS, *de mola matricis. Basil.* 1695.

VATER, *mola praegnans etc. i. e. secundina foetum continens in molam versa abortus causa. Vitemb.* 1729. HALLER, *coll. diss. pr.* IV. N°. 143.

EYSELIUS, *de mola aquosa. Erf.* 1716.

J. G. ROEDERER, *de mola — in comment. Goett. t.* II. *p.* 354—364.

Dezelfde, *in actis societ. med. Hafn.* I. N°. 14.

E. A. NICOLAI, *Gedanken von der Erzeugung des Menschen und den Mondkälbern. Halle* 1749. 8°.

JUNKER, *de molis. Halae* 1749.

J. G. SCHMIDT, *de concrementis uteri. Basil.* 1750; in HALLERI, *disp. path. t.* IV. N°. 143.

ASTRUC, t. a. pl. V—VI. *Th. S.* 222.

SAX-

SAXTORPH, *in Act. Reg. Soc. Hafn.* I. N°. 13. *Gesammelte Schriften*, N°. 18.

FRANCUS, *de mola. Heidelbergae* 1780.

VAN NOSSUM, *de mola. Lovan.* 1782.

WEGELIN, in STARCK's *Archiv für die Geburtshülfe.* 4e. *Bd.* 1e. *St. S.* 110.

DE GREGORINI, *l. c.*

OSIANDERS *Entbindungskunst.* I. B. §. 512.

HANDBOEK.

HANDBOEK

OVER DE

KENNIS EN GENEZING

DER

ZIEKTEN

VAN HET

VROUWELIJKE GESLACHT;

DOOR

E. VON SIEBOLD,

Consulterenden Arts en Hoogleeraar te Berlijn.

Uit het Hoogduitsch,

naar de *tweede vermeerderde en verbeterde* Uitgave,

door

J. J. GAASWIJCK,

Praktizerenden Arts te Amsterdam.

DERDEN DEELS TWEEDE STUK.

---

*

TE AMSTERDAM, BIJ

C. L. SCHLEIJER.

1824.

INHOUD.

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER BARENDE VROUWEN.

OVER DE ZIEKTEN DER BARENDE VROUWEN, UITGEZONDERD DIE AAN DERZELVER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

TY-

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

DERDE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

ZINSTORENDE FOUTEN.

Bl. 144 reg. 10 v. ond.	*staat:*	zinnelijke	*lees:*	zintuigelijke
— 145 — 1 v. bov.				
— 147 — 1 v. ond.				
— 214 — 8 v. bov.	—	3e. Hoofdstuk der vorige	*lees:*	1e. — — eerste
— 237 — 12 v. ond.	—	levende	*lees:*	levens-
— 239 — 4 v. bov.	—	sterkte	—	teêrheid

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER BARENDE VROUWEN.

INLEIDING.

§. 1385.

De geboorte, het eindelijke gevolg eener baarmoederlijke zwangerheid, is eene aan de bezwangerde Vrouw eigendommelijke natuurlijke verrigting, waardoor de foetus met deszelfs aanhang van de baarmoeder gefcheiden en uitgedreven wordt. De mogelijkheid eener natuurlijke en zonder ftoring der gezondheid voorafgaande geboorte grondt zich niet alleen door zekere vereischten van den kant der Barende, van den foetus en deszelfs ontwikkelingsorganen (*), maar ook vooral door eene doelmatige diëetetifche leiding van het baren zelve, om daardoor het ontftaan van ziekte en ziekelijke ftoornisfen in het algemeen te verwijderen. Doch niet al-

(*) Men zie des Schrijvers *theoret. Entbindungskunde*, 3e. druk, §. 369.

alleen dan, wanneer deze en gene ontbreken, maar ook buitendien is zeer dikwijls het baren met zoo menigvuldige pathologifche en ziekelijke verfchijnfelen verzeld, dat tot voorkoming van het gevaar voor het leven der Moeder en des Kinds, en tot het welgelukken van het baren zelf, niet alleen de hulp der leefregelkunde, maar ook die der geneeskunde noodzakelijk vereischt wordt.

§. 1386.

De ziekten eener barende Vrouw kunnen der geboorte zelve voorafgegaan zijn, of zij komen er eerst in den loop van dezelve bij, en zijn óf zulke, die buiten de grenzen der teeldeelen liggen, óf zij hebben haren zetel in de teeldeelen zelve. Voor het overige kunnen hier niet alle ziekten afgehandeld worden, maar flechts diegenen, waarop de geboorte vooral eenen onmiddellijken invloed heeft, of deze door gene in derzelver regelmatig beloop geftoord wordt, en het leven der Moeder en van het Kind gevaar dreigt. Eveneens worden die ftoringen overgeflagen, welke op het werktuigelijke der geboorte betrekking hebben, omdat zij een onderwerp der Verloskunde uitmaken; flechts van de zoodanigen zal gefproken worden, welke op bepaalde, voornamelijk bij de geboorte zich voordoende dynamifche betrekkingen, omtrent de verrigtingen van het barende voorwerp, gegrond zijn.

*

OVER DE ZIEKTEN DER BARENDE VROUWEN, UITGEZONDERD DIE AAN DERZELVER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de algemeene Zwakte der Barende Vrouwen.

§. 1387.

Het is inderdaad niet altijd gemakkelijk te bepalen, of eene Barende Vrouw werkelijk aan eene algemeene Zwakte lijdt, welke op de levensverrigtingen van het Organismus betrekking en eenen beslisfenden invloed op de geboorte heeft, dan of de geboorte nadeelig op deze zwakte terug werkt; want menigmaal baren, naar alle verfchijnfelen en invloeden, zwakke Vrouwen zeer gemakkelijk en gelukkig: eene waarneming, die ieder Vroedmeester met den Schrijver zal gedaan hebben; terwijl menige fterke en voor het overige gezonde Vrouw bij over het algemeen gelijke voorwaarden met betrekking tot het werktuigelijke der geboorte, telkens flechts haar Kind langzaam en met veel infpanning ter wereld brengt.

§. 1388.

Doch hier wordt eigenlijk van die algemeene Zwakte gesproken, bij welke óf het baren, in zoo verre het de levensverrigtingen van het geheele Organismus meer of min tot werkzaamheid aanzet, voor hetzelve uitputtend werkt, óf in zoo verre hetzelve niet in staat is de vereischte ondersteuning voor het baren te verschaffen, wegens gebrek aan ondersteunende natuurkracht, en daardoor zeer langzaam, of in het geheel niet, of ten minste met eene gevaarlijke uitputting van krachten plaats heeft.

§. 1389.

De Zwakte, welke men waarneemt, is óf Zwakte der irritabiliteit, der gevoeligheid, of der reproductie, of Zwakte der reproductiewerkzaamheid.

§. 1390.

De algemeene Zwakte der irritabiliteit doet zich voornamelijk door gebrek aan behoorlijke veerkracht van de tot het baren vereischte werkzaamheid der beweging of der zamentrekkingen (het vermogen om te werken) voor; en is óf wezenlijk, wanneer dezelve eene werkelijke uitputting van kracht tot oorzaak heeft, óf slechts schijnbaar, wanneer de krachten onderdrukt of gehinderd zijn. De algemeene Zwakte der gevoeligheid is de zoodanige, bij welke de gevoeligheid algemeen, dat is in alle stelsels verzwakt is; daarbij doet zich óf eene verzwakte werkzaamheid der gevoeligheid (*torpor*),

óf

óf menige verſchijnſelen voor, welke de gevolgen van eene onregelmatig opgehoopte gevoeligheid in enkele organen zijn. — Zwakte der reproductie is de zoodanige, bij welke een verminderd vermogen van het Organismus plaats vindt, waardoor de uitwendige Natuur zoodanig nagebootst wordt, dat onder eene beſtendige wisſeling van deszelfs ſtof, vorming en menging, en de daarvan afhankelijke overige verrigtingen des levens, in derzelver ongeſchondenheid behouden worden.

Oorzaken.

§. 1391.

De wezenlijke zwakte der irritabiliteit kan het gevolg van een aangeboren zwak werkingsvermogen zijn, bijzonder bij zeer zwakke ſpieren en eenen zeer zwakken zamenhang dier organen in het algemeen, welke tot het irritabele ſtelſel behooren; of derzelver oorzaken zijn zware ziekten, bijzonder zulke, waardoor de irritabiliteit zeer uitgeput wordt, geledene gewelddadigheden, moeijelijke, ſchielijk op elkander volgende geboorten en kraambedden, te hooge ouderdom, onwerkzame leefwijze en gebrek aan beweging in de zwangerheid, te zware ligchamelijke arbeid, te hevige inſpanning bij de geboorte zelve, bijzonder in het begin derzelve, bij te vroeg afgeloopen vruchtwater, naauw bekken, groot of misvormd hoofd enz. De ſchijnbare Zwakte der irritabiliteit neemt men waar bij volbloedige irritabele geſtellen, als een gevolg van te groote ophooping van het beginſel der irritabiliteit, bijzonder in

de ſpieren en de overmaat van bloed in de vaten over het algemeen, waardoor het werkingsvermogen in deszelfs verrigtingen geſtoord wordt; deze ſchijnbare Zwakte der irritabiliteit doet zich bij volbloedige irritabele geſtellen voor, ſomwijlen ook bij te groote hitte in de kamer, bij het menigvuldig gebruik van te verhittende ſpijzen en dranken, waardoor het werkingsvermogen der ſpieren en vaten geſtoord wordt; ſomwijlen kan deze ſchijnbare Zwakte der irritabiliteit door verkouding te weeg gebragt worden; wanneer deze zamentrekkng in de uiterſte irritabele organen en vaten, en dan tot ophoopingen naar de binnenſte organen aanleiding geeft. De Zwakte, welke bij Barende Vrouwen, die gedurende de geboorte tevens aan eene herſenontſteking lijden, zich voordoet, is ook eene der ſchijnbare Zwakten, waarop wél dient gelet te worden.

§. 1392.

De algemeene Zwakte der gevoeligheid bij de geboorte verwekt ſomwijlen invloeden op de ziel, bij voorbeeld aandoeningen en hartstogten, als: ergernis, kommer, vrees, ſchrik, teleurgeſtelde liefde, wijders: overſpannen verbeeldingskracht, bovenmatige inſpanning van geest; buitendien kunnen verkouding, te hooge ouderdom, zenuwkoorts, hysterie en andere zenuwziekten — de Zwakte der gevoeligheid te weeg brengen; ſomwijlen kan de grond in zekere geneesmiddelen liggen, welke het beginſel der gevoeligheid te zeer uitputten, en daardoor eene zwakte der gevoeligheid te weeg brengen, bij voorbeeld opium, hyoscyamus, zelfs de

wijn,

wijn, likeuren en zoogenaamde weeënbevorderende tincturen e. d. g. Bovendien kan zij, gelijk reeds gemeld is, alsdan zich voordoen, wanneer de gevoeligheid in een ſtelſel of orgaan onregelmatig verhoogd is, bij voorbeeld in de herſenen, in het zenuwſtelſel der ſpijsverteringsorganen of in de teeldeelen zelve enz. Zoo laat het zich verklaren, dat bij deze Zwakte der gevoeligheid Barende Vrouwen gedurende de geboorte aan hevige hoofdpijnen, krampen, flaauwten, ſtuipen, ijlhoofdigheid enz. lijden, waarbij de geboorte in het geheel geenen of eenen zeer langzamen voortgang neemt.

§. 1393.

De Zwakte der reproductie kan reeds als Zwakte in de oorſpronkelijke kiem aangeboren of na de geboorte in den toenemenden groei, gedurende de eerſte levensperiode eener Barende Vrouw, door verzwakte voeding als een gevolg van gebrek aan voedſel, van gebreken in de ſpijsvertering, van eene belette opſlorping, van gebrekkige dynamiſche uitwerking der irritabiliteit en gevoeligheid ontſtaan, of zij is het gevolg van ſtoringen in de ontwikkeling der huwbaarheid of het ontſtaan der maanſtonden, of zij openbaarde zich later na zware ziekten der reproductie, menigvuldig bloedverlies, overvloedige maanſtonden, menigvuldigen kraamvloed, zogverlies, bijzonder wanneer het Kind in de zwangerheid zelfs aanhoudend gezoogd werd. Gebrek aan ſlaap en voedſel, honger, de witte vloed, de veneriſche beſmetting, menigvuldige aderlatingen en purgeermiddelen, de mercurius in te ſterke giften, ver-

lies van vochten door aanhoudend braken, kwijling, diarrhéën, zweet en ettering, longtering, teringachtige toeſtand met aanmerkelijke vermagering, verhardingen in den onderbuik, bijzonder in zulke organen en vormſels, welke op de assimilatie en voeding in het algemeen een' wezenlijken invloed hebben, kunnen, wannneer zij reeds in de zwangerheid korter' of langer' tijd duurden, deze Zwakte bij de geboorte te weeg brengen.

Voorzegging.

§. 1394.

De algemeene Zwakte bij eene Barende Vrouw heeft noch te allen tijde eenen nadeeligen en gevaarlijken invloed op de geboorte, noch werkt deze op gene nadeelig en gevaarlijk terug. De geboorte kan door eigene werkzaamheid der Natuur zonder gevaar voor de Moeder plaats hebben, wanneer deze in die organen, welke het naast op het baren belang hebben, bijzonder in de zamentrekkingen der baarmoeder, zich krachtig voordoet, zoodat ook van den kant der ruimte van het bekken, der grootte en ligging des Kinds geene te groote hindernisſen ontſtaan, en wanneer niet door het aanwenden van kracht en de daarbij plaatshebbende inſpanning de algemeene zwakte vermeerderd wordt; bovendien kan de geboorte, terwijl het overgeblevene deel der opwekbaarheid in de baarmoeder alleen zich niet krachtig handhaaft, zeer langzaam, in het geheel niet, of ſlechts met eene gevaarlijke inſpanning plaats hebben, waardoor de al-

algemeene krachten te zeer uitgeput worden; zelfs kan fomwijlen bij zeer verzwakte geftellen, bij voorbeeld door bloedverlies, veretteringen in de zwangerheid e. d. g., de hoogfte graad der algemeene Zwakte aller levenswerkzaamheden of de dood, als een gevolg van de geheele uitputting of vernietiging der gevoeligheid, irritabiliteit of weggenomene voortbrengingskracht, óf nog vóór óf na de geboorte plaats hebben, wanneer deze in het laatfte geval nogtans met alle infpanning volbragt wordt. — De fchijnbare Zwakte der irritabiliteit belet de geboorte des te meer, naarmate er tevens ook beletfelen in de werktuigelijke betrekkingen derzelve plaats vinden; zij kan óf bij voortdurende infpanning in eene ware Zwakte der irritabiliteit als een gevolg der uitputting overgaan, óf er kan gemakkelijk fcheuring der baarmoeder, verfcheuring van een vat in het hoofd, beroerte en volkomene verlamming ontftaan, bijzonder wanneer deze Zwakte miskend, voor eene ware Zwakte der irritabiliteit gehouden, en met prikkelende, verhittende geneesmiddelen en dranken behandeld werd. — Menigmaal wordt deze Zwakte nog gedurende de Verlosfing door eene bloeding uit den neus of uit de baarmoeder beflist, waarop de geboorte met wezenlijke verligting, door eigene werkzaamheid der Natuur, gelukkig plaats heeft. — De Zwakte der gevoeligheid is gevaarlijk, wanneer met dezelve flaauwten, epileptifche krampen en ftuipen vergezeld gaan, vooronderfteld, dat deze niet gedurig plaats hebben, en eene Barende Vrouw reeds buiten de zwangerheid dikwijls daarmede behebt was. — De

Zwakte der reproductie dreigt gevaar, wanneer de invloeden, welke het voedſel onttrekken, gedurende de geboorte geſtadig aanhouden, bij voorbeeld bloedvloeijingen, en wanneer zij tot een' hoogen graad van Zwakte der gevoeligheid overgaat.

Geneeswijze.

§. 1395.

De geneeswijze moest zich bij de algemeene Zwakte eener Barende daarop gronden, om de natuurwerkzaamheid zoodanig te verſterken, opdat de geboorte zelve eensdeels met toereikende kracht, anderdeels zonder gevaarlijke uitputting van krachten, welke zij bijzonder bij ſterke inſpanning tot medewerking der levenswerkzaamheden vereischt, plaats kunne hebben. Doch, om te bepalen, of het werkelijk tot verſterking der natuurkracht de hulp der kunst behoeft, zoo vordert de omzigtigheid van den Geneesheer, dat hij het volgende in acht neme: 1) het beloop van het baren over het algemeen niet alleen, maar ook op het vervolg na ieder wee naauwkeurig te letten, om daarnaar te kunnen beſlisſen, of dezelve werkelijk krachtinſpannend voor de Barende Vrouw zij, en zulk een krachtverlies in de levenswerkzaamheden naar zich ſlepe, die het leven der Moeder met gevaar bedreigt, of ten gevolge heeft, dat de geboorte zelve niet later plaats hebbe; 2) moet men wèl de verſcheidenheid der Zwakte, derzelver oorzaak en ook dit in acht nemen, of niet benevens het verlies der krachten, welke de inſpanning na de geboor-

boorte met zich voert, ook nog tegenwoordig een nieuwe, bijzonder gedurende het baren zelf eerst ontſtane ſchadelijke invloed de Zwakte vermeerdert; 3) of niet in de mechaniſche betrekkingen der geboorte, bij voorbeeld in de ruimte van het bekken, in de ligging of grootte van het Kind eene bijzondere hindernis ligge, welke eene grootere krachtinſpanning ten gevolge heeft.

§. 1396.

Telkenmale echter gebiedt algemeene Zwakte eener Barende Vrouw ſparing harer krachten. Tot dat einde doe men de verlosſing in het bed, nimmer in den kraamſtoel, verbiede iedere inſpanning tot het verarbeiden der weeën, en neme naauwkeurig waar, hoe de Barende zich bevindt gedurende en bijzonder na het wee. Doet zich de geboorte zonder te groote inſpanning van krachten voor, handhaaft zich dezelve krachtig in de baarmoeder, zonder de levenswerkzaamheden van het overige Organismus zeer in aanmerking te nemen, gevoelt zich de Barende zelve niet afgemat, is de doorgang dadelijk langzaam, maar toch met een' wezenlijken voortgang verzeld, is het bekken zeer ruim, het Kind niet te groot en het hoofd regelmatig geſteld, dan behoeft men zijne toevlugt niet te nemen tot de Apotheek, noch tot het werken met de hand of met inſtrumenten, en zoo nam de Schrijver waar, dat bij Vrouwen, die door longtering, buik- en borstwaterzucht, cachexie, tering e. d. g. bij uitſtek verzwakt waren, de geboorte van een ſomwijlen geheel voldragen Kind enkel door eigene werk-

zaam-

zaamheid der Natuur zeer gelukkig volbragt werd. Het geheele werk der kunst bestaat, gelijk gezegd is, in de meest mogelijke sparing der krachten in het algemeen, en in alle gevallen in het aanwenden van diëetetische middelen, als krachtige bouillons, een weinig wijn, of een krachtig bier, wanneer de Barende voorheen daaraan gewend was.

§. 1397.

Doch niet altijd bereikt men bij de algemeene Zwakte eener Barende Vrouw door diëetetische hulp het doel, dat de geboorte door eigene werkzaamheid der Natuur volbragt wordt; deze is of met haren voorraad van kracht niet toereikend, om gene krachtdadig te ondersteunen, of zij wordt te zeer uitgeput, bijzonder wanneer er van den kant der mechanische betrekkingen zwaarder hinderpalen in den weg staan. Aan de kunst blijven dan twee wegen over, óf bij ware algemeene Zwakte der levenswerkzaamheden de natuurkracht door aanwending van geneesmiddelen te versterken, en, bij schijnbare Zwakte, de hinderpalen weg te ruimen, welke hare vrije werking beletten, óf door eene kunstbewerking met de hand of met een instrument de geboorte te volbrengen. Het is voor het overige inderdaad niet gemakkelijk, en er behoort een geoefende praktische takt toe, om de grenzen tusschen de beide hulpbetooningen te bepalen, en het eene of andere uiterste te ontwijken. Men verwachte daarom van de geneesmiddelen geene onvoorwaardelijke hulp, wanneer men op geene aanhoudende en bepaaldelijk zigtbare werking rekenen kan, wanneer zelfs door hun-

hunne aanwending de gezondheid der Moeder en het leven des Kinds in gevaar gebragt worden, wanneer zelfs nog bijzondere ziekelijke verschijnselen derzelver aanwending afraden, en het doelmatiger, zekerder en voordeeliger is, de verlosfing met de hand of met een inftrument te volbrengen, en in dit geval kan de forceps, met behoorlijke voorzigtigheid en bekwaamheid beftierd, een hoogst weldadig middel worden. Doch laat zich van de aanwending der geneesmiddelen werking verwachten, dan is het vooral noodzakelijk, derzelver keus naar de verfchillende foorten der Zwakte te bepalen.

§. 1398.

De wezenlijke Zwakte der irritabiliteit vereischt de aanwending van zoodanige geneesmiddelen, welke de verzwakte werkzaamheid der irritabiliteit opbeuren; tot dat einde worden bij Barende Vrouwen het best aanbevolen de aftrekfels der herba melissae, — menthae crispae — piperitae, een aftrekfel van groene thee of van lindebloefem, van de oranjebladeren en fchillen, en vooral van den kaneelbast; deze is inderdaad een der fchatbaarfte en aangenaamfte middelen bij Barenden, en hetwelk bij voorhandene idiosyncrasiën der maag zelden braken verwekt, integendeel dit zelfs ftilt. Men geeft alle kwartier uurs eenen eetlepel vol kaneelwater of vijf en twintig tot dertig droppels kaneeltinktuur; fomwijlen kunnen zij ook de gewone thee met kaneelbast, laauw gedronken zijnde, zeer wel verdragen. Er zijn, wel is waar, nog andere geneesmiddelen tegen de zwakte der irritabiliteit, die als verfter-

ken-

kende middelen eensdeels daardoor werken, dat zij de irritabiliteit zelve niet alleen opwekken, maar ook het uitgeputte beginſel derzelve werkelijk helpen herſtellen; doch daar zij meer tot de aanhoudend verſterkende middelen behooren, zoo hebben zij deels langer' tijd noodig voor derzelver werking, dan deze voor de geboorte gegeven is; anderdeels worden zij gewoonlijk wegens idiosyncrasiën der maag en meer of min Zwakte der digestie en assimilatie gedurende de geboorte niet wel verdragen; zij veroorzaken ligt misſelijkheid en braken, en vermeerderen daardoor de Zwakte. Meer waardij kunnen zij bekomen, wanneer zij bij de Zwakte der irritabiliteit langeren tijd in de zwangerheid aangewend worden, vooronderſteld, dat ook hier niet eigenaardige idiosyncrasiën derzelver aanwending verbieden; het gewigtigſte blijft daarom derzelver gebruik ſteeds vóór de zwangerheid zelve.

§. 1399.

Tot de werkzaamſte middelen bij de wezenlijke zwakte der irritabiliteit behooren de laauwe baden, alleen, of met aromatiſche kruiden, en eene oplosſing van ijzervitriool; onder het opzigt van den Geneesheer zelven aangewend, en met de behoorlijke omzigtigheid, of niet een bijzonder onregelmatig verſchijnſel derzelver gebruik verbiedt, doen zij zich kennen als een voortreffelijk verſterkend middel bij de geboorte, welke ſomwijlen gedurende derzelver aanwending zelfs op de gelukkigſte wijze volgt. Buitendien zijn ook lavementen uit een aftrekſel van aromatiſche kruiden aangewezen; zeer nuttig is ook

eene

eene doelmatige verwarming van het geheele ligchaam door middel van bedekking met verwarmde doeken of flenel. Bij de behandeling komt het echter ook voornamelijk nog daarop aan, dat men de Barenden rust in het bed geve, dat zij derzelver krachten volstrekt niet inspannen, en, wanneer er slaap komt, dezen volstrekt niet storen, dewijl hij zelf het gewigtigste middel is, om het uitgeputte beginsel der irritabiliteit te herstellen; daarenboven moet men alle invloeden verwijderen, welke de Barenden van buiten omgevende, de Zwakte vermeerderen, en hare rust en verkwikking afbreken kunnen.

§. 1400.

Eene van de vorige (§. 1398—§. 1399) verschillende behandeling moet bij de schijnbare Zwakte der irritabiliteit plaats grijpen. Voelt men dat de pols vol, hard of onderdrukt is, de Barende van een volbloedig irritabel gestel, haar gezigt rood, en het oog schitterend is, menigvuldige ophoopingen naar het hoofd zich voordoen, de geboorte een' langzamen voortgang heeft, en de Barende na de weeën zich zeer afgemat gevoelt, dan worden bloedontlastingen aan den arm aanbevolen, antiphlogistische middelzouten, voornamelijk het salpeter met cremor tartari, plantzuren, verdunnende en verkoelende dranken, en eene matige temperatuur in de kamer der Barende, welke daar, waar te gelijker tijd te groote hitte door eene kagchel, kleinte der kamer en vele menschen in dezelve de Zwakte der irritabiliteit vermeerderen, van een wezenlijk nut is. Het spreekt van zelf, dat men bij deze schijnbare

Zwak-

Zwakte letten moet, of er niet te gelijk een werktuigelijke hinderpaal beſtaat, welke de Natuur tevens in hare vrije werkzaamheid belet, die volgens de beginſelen der Verloskunde weggeruimd moet worden.

§. 1401.

De zwakte der gevoeligheid, waarbij de tot het baren medewerkende verſchijnſelen van de gevoeligheid als een gevolg der uitputting van het beginſel der gevoeligheid zeer verzwakt zijn, in het algemeen eene verminderde prikkelvatbaarheid (*torpor*) zich voordoet, en de geboorte een' zeer langzamen gang neemt, waarbij na ieder wee zich de Barende nogtans zeer aangetast gevoelt, vereischt de zoogenaamde doordringende prikkelmiddelen, welke eensdeels door derzelver uitzettende kracht in de warmte en door hare ſtoffe de dierlijke zelfſtandigheid doordringen, anderdeels de eigenſchap bezitten, bij derzelver inwendig gebruik de zenuwen op eene grootere oppervlakte aan te tasten, en door middel van assimilatie en opſlorping van derzelver ſtof, ook door den omloop des bloeds algemeen verſpreid te worden. Een aftrekſel van kamillen en van den valeriaan, de étheriſche olie, de naphten, het vlugtig loogzout, het liquor ammonii anisatus en carbonici aquosus, het liquor ammonii succinici, de phosphorus, het opium, het bevergeil en de muskus verdienen hier eene plaats; buitendien worden warme dranken en warmte in het algemeen door middel van warme doeken aangewend, gepaste uitwendige temperatuur der kamer, wrijvingen van het ligchaam, gemakkelijk verteerbaar geſchikt voedſel, om ook

daar-

daardoor de herſtellingsverrigting der gevoeligheid te onderhouden. Tot de ſchatbaarſte middelen bij de zwakte der gevoeligheid behooren de laauwe baden, voornamelijk de loogbaden, in het bijzonder wanneer er tevens krampen, ſtuipen en andere verſchijnſelen eener onregelmatig opgehoopte gevoeligheid in enkele organen daarmede vergezeld waren.

§. 1402.

Bij de Zwakte der reproductie moet men vooral daarop letten, dat men de ſomwijlen bij de geboorte plaatshebbende invloeden, bij voorbeeld bloedvloeijingen, zoo veel mogelijk wegneme, welke ſteeds door het onttrekken van noodzakelijke voedingsſtoffen de voeding verzwakken, en zulks des te meer, wijl daardoor tevens de verrigtingen der irritabiliteit en gevoeligheid verzwakt worden. Bovendien trachte men zoo veel mogelijk de ſtof door een doelmatig diëet te herſtellen, en reike zulke geneesmiddelen toe, welke de irritabiliteit in de reproductie opbeuren, om tevens het verzwakte organiſche werkingsvermogen te verhoogen. Tot dat einde worden niet alleen de in §. 1398 aangeprezene geneesmiddelen toegediend, maar ook daarmede het opium verbonden, hoofdzakelijk wanneer tevens ten gevolge der toenemende uitputting, bij voorbeeld door bloedvloeijingen, hevige krampen, ſtuipen enz. daarmede gepaard gaan.

§. 1403.

Wanneer nu bij de algemeene Zwakte van het Organismus, hetzij dezelve eene Zwakte der irritabiliteit,

gevoeligheid of reproductie zij, dadelijk de werking zich voordoet, dat de geboorte wezenlijken voortgang maakt, zonder met eene nadeelige uitputting der kracht na de weeën verzeld te zijn, of de invloeden zelven te vermeerderen, welke de Zwakte te weeg brengen, dan laat men dezelve aan de Natuur over; neemt men eene tegenovergestelde werking waar, en worden zelfs door eene lange vertraging de gezondheid en het leven der Moeder of van het Kind in groot gevaar gebragt, heeft de moedermond den noodigen graad van uitzetting bereikt, en is het water afgeloopen, dan verzuime men niet, de volgens de ligging van het Kind en van zijne betrekking tot de ruimte van het bekken aangewezene kunstbewerking met de hand of met het instrument aan te wenden.

Iets over de ziekelijke Zwakte der zielswerkzaamheid bij Barenden.

§. 1404.

De ziekelijke Zwakte der zielswerkzaamheid bij Barenden, die haren grond in de verzwakte zinnelijke gewaarwording en traagheid van den wil heeft, verdient nog eene bijzondere melding. Men neemt dezelve gewoonlijk waar bij Vrouwen van een' zeer geringen graad van gevoeligheid, welke of een gevolg is der oorspronkelijke kiem, of door later in het leven medewerkende invloeden, bijzonder echter door de gevoeligheid zeer uitputtende ziekten, veroorzaakt wordt; zij hebben dien ten gevolge van de veranderingen van het baren weinig

of geene bewustheid, al naar dat derzelver zinnelijke gewaarwording in een' minderen of meerderen graad verzwakt is; van daar dat bij zulke Barende Vrouwen de geboorte zelve met weinige of geene pijnen, dat is met zeer geringe gewaarwording, met weinig of geen gevoel in haar werk gaat. Deze opmerking is daarom van het hoogſte belang in de geregtelijke Verloskunde, omdat men daaruit verklaren kan, dat Zwangeren werkelijk zonder het geringſte gevoel van pijnen, en zonder bewustheid van hetgeen er bij het baren omgaat, zonder opzettelijke verheimelijking kunnen baren, en wel, zoo als de Schrijver heeft waargenomen, niet alleen in den ſlaap, maar ook wakende, en gedurende dat zij door andere bezigheden geheel daarvan afgeleid worden. Menigmaal heeft er ook eene afwisſeling tusſchen de organiſche gevoeligheid en tusſchen het gewaarwordingsvermogen plaats, in voege dat dit bij de geboorte verhoogd kan zijn, terwijl het ander terneêrgedrukt is, of dat omgekeerd de opgehoopte, al te zeer verhoogde gevoeligheid in enkele organen, gelijk men dezelve bij krampen, voornamelijk bij aanvallen van vallende ziekte of ſtuipen der Barenden waarneemt, eene ſchorſing der gewaarwordingsverrigtingen naar zich ſleept; van daar dat zulke Vrouwen van het baren insgelijks geene bewustheid hebben.

§. 1405.

Met de gewaarwordingsverrigting ſtaat ook nog bij het baren de verrigting van den wil in een naauw verband. Offchoon de geboorte, in zoo verre zij door de regelmatige contractie der baarmoeder bewerkt wordt,

eene op zich zelve beſtaande onwillekeurige daad is, en zelfs ſomwijlen nog na den dood der Moeder volgt, zoo wordt zij toch in het leven door den invloed van verſcheidene zamentrekkende bewegingen onderſteund, welke gedeeltelijk van den wil der Barenden afhangen. Vroedmeesters zullen met den Schrijver meermalen de opmerking gemaakt hebben, dat bij menige Barende Vrouw inderdaad, in het derde en vierde tijdperk, ondanks krachtige weeën en alle overige gunſtige omſtandigheden in de dynamiſche en werktuigelijke betrekkingen, de geboorte nogtans met buitengewone traagheid en langzaamheid in haar werk gaat, en dat Vroedvrouwen zelfs zich van de uitdrukking bedienen, dat de Barende Vrouw lui, traag en in het geheel niet willens is, hare weeën te verarbeiden, en den voortgang der geboorte door eigene medewerking te onderſteunen; ook helpt daarbij de grootſte aanmoediging niets. De wil wordt door de gewaarwording der veranderingen bij de geboorte in beweging gebragt, en tusſchen de voor contractie vatbare organen der willekeurige opwekkingsbewegingen geplaatst, en ſluit daarmede de keten, welke er tusſchen de uitwendige invloeden der aandoening, der gewaarwording en der bewegingen beſtaat, die ook voornamelijk bij het baren plaats vindt. Gelijk gebrek aan gevoeligheid met dat aan opwekbaarheid der zamentrekkende organen verbonden is, zoo wordt ook de traagheid in den wil door gevoelloosheid verzeld, dat is door gebrek aan gewaarwordingsvermogen; en gelijk eene overhandhebbende zamentrekking eene vermindering in de gevoeligheid te weeg brengt, zoo is eene overhand-

heb-

hebbende wilskracht, welke echter tevens weinig bewegelijk is, gewoonlijk het eigendom van zulke Barenden, die een geringer gewaarwordingsvermogen bezitten, waaruit zich ook de gedeeltelijk buitengewone eigenzinnigheid van vele Barenden verklaren laat, welke de werkzaamheid der geboorte zeer verzwakt, en dikwijls door geen middel kan weggenomen worden.

§. 1406.

Reeds uit de overeenkomst der betrekkingen tusſchen het wils- en gewaarwordingsvermogen met dat tusſchen de irritabiliteit en gevoeligheid, laat zich vermoeden, dat de werkzaamheid van den wil en van de zamentrekking iets met elkander gemeen moet hebben, en dit verkrijgt des te meer waarſchijnlijkheid, omdat de zwakkere wil gewoonlijk met de geringere zamentrekking met zwakkere ſpieren gepaard gaat. Over de ziekten van den wil, en inzonderheid over deszelfs Zwakte, heeft men over het algemeen nog weinige waarnemingen gedaan; daar hij door gewaarwording in beweging gebragt wordt, en door herhaalde beweging, even als de organiſche zamentrekking, verſterkt kan worden, zoo is deszelfs Zwakte volſtrektelijk nog een onderwerp der geneeskunde, en gelijk het van gewigt is om daarop bij vele ziekten te letten, zoo verdient hij ook bij de geboorte eene bijzondere opmerkzaamheid.

§. 1407.

Daar men volſtrekt niet weet hoe de ziel te werk gaat, zoo zijn ook de omſtandigheden van het ontſtaan der zinnelijke Zwakte (§. 1404) bij de

geboorte gedeeltelijk geheel onbekend, gedeeltelijk zijn zij dezelfde, onder welke de gevoeligheid, irritabiliteit en reproductie van het groeijend Organismus als verzwakt verſchijnen. Het Cretinismus is ook zeer bijzonder door de Zwakte der genoemde zielswerkzaamheid kenbaar; de gevoelloosheid, maar ook tegelijk eene bijzondere eigenzinnigheid, is aan de Cretinen bijzonder eigen, en het zou inderdaad belangrijk zijn, te weten, hoe de geboorten bij bezwangerde Cretinen plaats hebben, waaromtrent de Schrijver geene waarnemingen gedaan heeft.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Koortſen en plaatſelijke Ontſtekingen bij Barende Vrouwen.

§. 1408.

Tot de algemeene ziekten, welke ſomwijlen een' nadeeligen invloed op het baren hebben, behooren de Koortſen. Deze hebben of den aard van Synocha, van Synochus, van Typhus, of van eene tusſchenpoozende Koorts.

Synocha.

§. 1409.

Zoo de Koorts eene Synocha is, dan neemt men gedurende de geboorte de algemeene symptomen waar, waarmede zij ontſtaat en voortduurt, de pols is vol, hard, ſterk en neemt in ſnelheid toe, het aangezigt is rood en gezwollen; de huid ſchijnt overal met bloed opgeloopen; de oogen zijn glinsterend, de oogleden pijnlijk, de lippen en de mond droog; de hitte der Koorts is terſtond ſterk en over het ganſche ligchaam verſpreid; de dorst hevig; het hoofd doet meestal zeer, de adem wordt bijzonder na een wee diep opgehaald en is heet, de Barende zeer onrustig. Bij zeer irritabele Vrouwen gaan zeer gemakkelijk trekkingen in de extremiteiten gepaard. Daarbij hebben er vooraf invloeden plaats

 ge-

gehad, die voor het ontſtaan der Synocha gunſtig zijn. Barenden van een bij uitſtek irritabel geſtel, en diegenen, welke in het algemeen tot Ontſtekingsziekten geneigd zijn, worden gemakkelijk door eene Synocha aangetast, wanneer er reeds koud weder, verkouding, bijzonder bij eene dunne kleeding, te groote hitte in de kamer, het gebruik van te verhittende dranken en geneesmiddelen, en hevige inſpanning tot de geboorte als ſchadelijke invloeden medewerken. Het gevolg voor de geboorte is, dat de weeën meestal gehinderd en zeer pijnlijk worden; de geboorte neemt ſomwijlen in het geheel geen' voortgang en bij langeren duur gaan er ligt plaatſelijke Ontſteking der teeldeelen of van een ander orgaan, of bloedvloeijingen mede vergezeld, welke zeer gevaarlijk kunnen worden.

Geneeswijze.

§. 1410.

De Synocha bij Barenden vereischt dringend de antiphlogistiſche methode. De bloedontlasting is vooral het onontbeerlijkſte middel, om de negative zijde der zoo zeer verhoogde irritabiliteit te beperken; daarbij geve men ſalpeter, wijnſteen, plantzuren, limonade, amandelmelk. Als de onderbuik bij de aanraking pijnlijk is, en bijzonder bij het plaats hebben van een wee de pijnen toenemen, dan late men de hyoscyamus-olie laauw op den onderbuik wrijven, en ſchrijve lavementen uit een aftrekſel van weekmakende kruiden voor; daarbij lette men op eene matige temperatuur in de kamer, en

trach-

trachte alle hinderpalen weg te nemen, welke den voortgang der geboorte moeijelijk kunnen maken. Men geve nu naauwkeurig acht op de Barende en den voortgang der geboorte, inzonderheid of de weeën minder pijnlijk en vertraagd worden, en of de eerfte over het algemeen eenen meer gemakkelijken voortgang neme; is de moedermond nog niet volkomen verwijd, en het tweede tijdperk derhalve nog niet voleind, werd de pols op nieuw vol en hard, zijn de weeën gehinderd en met te groote infpanning verbonden, waarbij voornamelijk de roodheid van het aangezigt en de benaauwdheid toeneemt, dan herhale men de aderlating; heeft echter de geboorte reeds het derde of vierde tijdperk bereikt, en gaan er, behalve de genoemde toevallen, neiging tot braken of werkelijk braken mede vergezeld, dan aarzele men niet, om de verlosfing door de kunst te verrigten; want met de ontruiming der baarmoeder en de na dezelve plaatshebbende bloedvloeijing nemen meestentijd alle symptomen der Synocha af. De Vroedmeester moet voor het overige alle in dit geval aangewezene kunstbewerkingen met bijzondere voorzigtigheid verrigten, en de teeldeelen ontzien, om zoo veel mogelijk de bij eene plaatshebbende Synocha zoo ligt ontftaande plaatfelijke ontftekingen voor te komen.

Synochus.

§. 1411.

De Koorts bij Barenden een Synochus zijnde, dan neemt men de in §. 1120 opgegevene symptomen

waar, en hij kan door dergelijke in §. 1127 aangewezene oorzaken te weeg gebragt worden. De Synochus gastricus ontſtaat ligt bij Barenden, welke bij eene kort te voren plaats gehad hebbende indigestie door de geboorte overvallen werden, of zich daaraan gedurende dezelve blootſtellen. Somwijlen doet zich bij Barenden de Synochus als eene Galkoorts voor, bijzonder na eene hevige ergernis of droefheid, welke kort vóór of gedurende de geboorte werkzaam was. Het gevolg van den Synochus is, dat de geboorte in haren voortgang gehinderd wordt, voornamelijk wanneer er reeds vroegtijdig braken mede vergezeld gaat, hetwelk tot den te vroegen afloop van het vruchtwater, ſomwijlen ook tot eene gebrekkelijke ligging van het Kind, aanleiding kan geven. Menigmaal is bij den Synochus gastricus het braken weldadig, wanneer de maag geledigd, en daardoor een hinderpaal tot den voortgang der geboorte weggenomen wordt.

Geneeswijze.

§. 1412.

Bijaldien bij den Synochus gastricus eener Barende ſchadelijke ſtoffen zich bevinden, kort te voren gebruikte ſpijzen, gastriſche onreinheden, gal, ſlijm enz. nog in de maag zijn, en er braken plaats heeft, dan is dit meestal zeer heilzaam; men trachte derhalve dit braken, wanneer er geene bijzondere tegenaanwijzing plaats heeft, zelfs gemakkelijk te maken. Buitendien worden zacht afvoerende middelen, als de geprepareerde wijnſteen, de middelzouten, de tamarinden, de cassia, manna, enz. aanbevolen.

Ty-

Typhus.

§. 1413.

Indien eene Barende Vrouw aan den Typhus lijdt, dan had er of eene vroegtijdige geboorte plaats, of de bepaalde tijd der zwangerheid is juist voleind; in beide gevallen kan de foetus nog leven, of men heeft bijzonder in het eerſte geval bepaalde teekens van zijnen dood. Welken invloed nu de Typhus, waarin alle organiſche verrigtingen, voornamelijk de irritabiliteitsverſchijnſelen, zoo zeer terneêrgedrukt zijn, op de geboorte hebbe, laat zich gemakkelijk begrijpen; het ontbreekt volſtrekt aan de noodige werkzaamheid om den foetus uit te drijven, of de Barende wordt meer en meer met ieder wee afgemat, dat tevens de werkzaamheid ſteeds meer en meer uitput, ten zij het overgeblevene deel der krachten van de baarmoeder alleen zich nog krachtig ſtaande hield, en zelfs gedurende de zamentrekkingsverſchijnſelen de algemeene krachten niet te zeer uitputtede; dien ten gevolge kan ook bij aan den Typhus ziek zijnde Vrouwen in dit geval de geboorte zonder hulp der kunst door eigene werkzaamheid der Natuur zonder gevaar plaats hebben. — Doch wanneer de Typhus bijzonder ten gevolge eener heerſchende epidemie van eenen ontſtekingachtigen aard is, of wanneer deszelfs naaste oorzaak op eene herſenontſteking berust, dan kan wel de geboorte met groote zwakte geſchieden, doch deze zwakte is eerder als eene ſchijnbare — niet als eene wezenlijke zwakte te beſchouwen, en

de symptomen, waardoor dezelve gekenmerkt wordt, zijn ook van de vorigen gedeeltelijk zeer onderſcheiden.

Geneeswijze.

§. 1414.

Bij eene aan den Typhus ziek zijnde Barende Vrouw moet men zich van den graad der Koorts, het beloop der geboorte, de kracht der weeën, van den toeſtand der Barende na ieder wee, en van het leven of den dood des foetus overtuigen. Vindt men, hetzij dat men van het leven van den foetus zekerheid hebbe of niet, den moedermond nog weinig geopend, en de Barende door de weeën buitendien niet te zeer uitgeput, dan trachte men de Verlosſing volſtrekt niet door behulp der kunst te verhaasten, welke in dit geval hoogst gevaarlijk zijn zoude; men behandele ſlechts den Typhus ongeſtoord voort, en reike, om de gezonkene irritabiliteit op te beuren, ſomwijlen na de weeën eenen lepel vol kaneelwater en voedzaam vleeschnat toe; late den onderbuik met verwarmende en met geestrijke middelen beſprengen, of in een aftrekſel van aromatiſche kruiden gedoopte doeken bedekken, ſpare de krachten der Barenden op allerlei wijze, en kome haar dikwijls met het beſtrijken van geestrijke middelen te hulp. Zoo krampachtige zamentrekkingen der baarmoeder daarmede gepaard gaan, of doen deze zich dadelijk met de geboorte voor, dan is de behandeling der krampachtige weeën aangewezen, welke in het vervolg zal opgegeven worden.

Zoo-

Zoodra nu de moedermond genoegzaam verwijd is, dan breke men de blaas, en trachte de Verlosſing door behulp der kunst naar aanwijzing door de keering of forceps te verhaasten, waardoor de voorzigtige en bekwame Vroedmeester geene ſchade zal doen; of ten zij de keering bij het reeds lang afgeloopene vruchtwater, of de operatie met de forceps bij een naauw bekken of een groot hoofd in het werk geſteld werd, waarbij meer gevaar voor de Moeder te vreezen is. Somwijlen gaan reeds in de eerſte of in de nog niet voleinde tweede periode der geboorte zeer overvloedige bloedvloeijingen inzonderheid uit de baarmoeder, voorts flaauwten en ſtuipen met den Typhus der Barenden gepaard; in dit geval aarzele men niet, om de Verlosſing dadelijk met behulp der kunst te verhaasten, bijaldien op de aangewende geneesmiddelen geene ſpoedige vermindering of eene geheele uit den weg ruiming dier toevallen volgt. — De Typhus echter van eenen ontſtekingachtigen aard zijnde, en berust deszelfs naaste oorzaak op eene herſenontſteking, dan late men zich niet door de in een' hoogen graad zich voordoende zwakte der Barenden misleiden, om prikkelende en verſterkende middelen toe te dienen; de bloedontlastingen en de antiphlogistiſche methode in het algemeen zijn voornamelijk aangewezen, inzonderheid wanneer gedurende de weeën de pijnen in het hoofd, de ophoopingen daarnaar toe, en de onrustigheid der Barenden ſteeds toenemen.

Tus-

Tusſchenpoozende Koorts.

§. 1415.

Eene Barende Vrouw wordt zelden door tusſchenpoozende Koortſen overvallen; meestal was deze reeds te voren in de zwangerheid daarvan aangetast, en de invloed op de geboorte is alsdan verſchillend. Was de laatſte aanval van Koorts niet lang of kort vóór het plaats hebben der geboorte voorbij, dan is zulks niet zoo gevaarlijk, ten hoogſte loopt, wanneer de Barende te voren door de meermalen wederkeerende aanvallen zeer verzwakt werd, de geboorte langzamer af. Men bevele dan ſlechts rust aan, en de Verlosſing in het bed, verbiede iedere inſpanning tot het verarbeiden der weeën en reike geneesmiddelen toe, om de uitgeputte kracht der irritabiliteit en reproductie op te beuren, waartoe het kaneelwater het beste geſchikt is. Wanneer na volkomen uitgezetten moedermond en afgeloopen vruchtwater de Verlosſing bij een voorliggend hoofd met te groote inſpanning gepaard gaat, dan volbrenge men dezelve met de forceps.

§. 1416.

Somwijlen grijpt echter bij voorheen in de zwangerheid korteren of langeren tijd reeds geduurd hebbende tusſchenpoozende Koorts op den koortsdag de geboorte óf zonder Koorts, óf met dezelve vergezeld, plaats. In het eerſte geval is er volſtrekt geen gevaar te vreezen, en de geboorte kan, wanneer de Barende

voor-

voorheen niet te zeer door menigvuldige aanvallen verzwakt, of wanneer de Koorts zelve door gepaste middelen, bijzonder door de kina, tegengegaan werd, geheel regelmatig volgen (*). Echter kunnen de gevolgen, wanneer de aanval der Koorts niet wegblijft, maar gedurende de geboorte plaats grijpt, van het uiterſte gewigt zijn. Alsdan ontſtaan er gemakkelijk onregelmatige, inzonderheid krampachtige weeën, de geboorte wordt in derzelver voortgang belet, menigmaal gaan er ook ſtuipen, vallende ziekten, soporeuſe toeſtand en beroerte daarmede vergezeld. Wanneer na de weeën de Barende zeer bedwelmd en tot ſlaap geneigd is, en bijzonder dadelijk na het ophouden van ieder wee eene zekere gevoelloosheid en eene verdooving in het hoofd blijft, dan is er groot gevaar te vreezen.

Geneeswijze.

§. 1417.

Als de geboorte plaats grijpt en de aanval van Koorts nabij is, dan trachte men dezelve te voorkomen of te minderen; het heulſap blijft tot dat einde het werkzaamſte middel; men reike deszelfs tinctuur alle half uren tot twaalf of meerdere droppels met kamillenthee toe. Zoo echter de moedermond volkomen verwijd is, de blaas bekwaam om

te

(*) Men zie des Schrijvers waarneming eener derdendaagſche Koorts bij eene Zwangere Vrouw in deszelfs *Journal für Geburtshülfe, Frauenzimmer- und Kinderkrankheiten*, 1e. *St.* 1e. *Bd.* bl. 132.

te breken, en er flechts de geringfte verfchijnfelen van een wederkeerend paroxismus zich voordoen, dan voleindige men de geboorte met behulp der kunst; als men deze echter niet befpeurt, de geboorte een' regelmatigen voortgang heeft en geene soporeufe toevallen zich voordoen, dan wordt de kunftige hulp van den Vroedmeester niet vereischt, en de geboorte laat men aan de Natuur over. De aanval van Koorts kan echter vroeger plaats hebben, misfchien als een gevolg der geboorte, of hij komt juist ten tijde der nabijzijnde geboorte. Men reike alsdan ook het heulfap met kamillenthee toe, en ingeval er epileptifche en ftuipachtige toevallen mede vergezeld gaan, het liquor kali carbonici, met eene gelijke hoeveelheid Thebaifche tinctuur, alle uren twintig tot vijf en twintig droppels. Daarmede pare men lavementen uit een aftrekfel van kamillen met Sydenhams tinctuur van opium, fmeerfels uit opium op den onderbuik, in de dijbuiging en de kruisftreek en ruggegraat, en wanneer daarop niet dadelijk beterfchap volgt of de soporeufe en convulsive toevallen niet ophouden, dan verzuime men niet de Verlosfing door behulp der kunst te verhaasten. — Na de Verlosfing van het Kind kunnen er ook nog in het tijdperk der nageboorte menige gevaarlijke toevallen mede vergezeld gaan, als: bloedvloeijingen uit zwakte der baarmoeder, hevige krampen en strictura uteri, welke de ter hunner plaats nog op te gevene behandeling vereifchen. Zoo er zich echter in deze periode geene ftoringen voordoen, dan late men de uitdrijving der nageboorte aan de Natuur over. Intusfchen

moet

moet na de Verlosſing alles tot verhoeding van een' nieuwen aanval van Koorts aangewend worden, en zelfs daar, waar de nageboorte nog terug blijft, doch wegens niet gevolgde losrukking niet kan weggenomen worden, verzuime men niet, zich aan de gemelde aanwijzing te houden. Men reike de beste kina in poeder toe, alle uren tot eene halve of geheele drachma, en bijaldien de voorafgegane aanval inderdaad gevaarlijk ware, dan verordene men zelfs klisteren uit een afkookſel van kina. Bij groote afneming van krachten wordt de kina met de valeriana of serpentaria aanbevolen; een uur vóór den aanval een lavement van kina met het heulſap en eene doſis van het Dowerspoeder tot inwendig gebruik.

Topiſche Ontſtekingen.

§. 1418.

Eene Barende Vrouw kan ten tijde der geboorte zelfs door eene of andere topiſche ontſteking, uitgezonderd aan de teeldeelen, aangetast zijn, bij voorbeeld door eene ontſteking der longen, van het borstvlies, van den hals, van het hart, van het middelrif, van de lever, van de milt, de maag, van het buikvlies, van de darmen, der nieren, of der herſenen; het geval is dan verſchillend: óf deze topiſche ontſtekingen hadden reeds vóór de geboorte plaats, óf werden eerst gedurende dezelve door ſchadelijke invloeden veroorzaakt. Zoo kan eene langdurige moeijelijke geboorte, bijzonder wanneer mishandeling daarbij komt, ligt eene ontſteking van het buikvlies der Barenden, der nieren en der

blaas te weeg brengen; Barenden, welke ſtaande de geboorte en bovendien plaatshebbende weêrsgeſteldheid zich aan verkoudingen en den togt blootſtellen, bekomen ligt hevige catarrhen, pleuris, of peripneumonie, bijzonder wanneer zij daartoe aanleg hebben; Barenden, welke in de zwangerheid menigmaal aan braken of aan maagkramp geleden hebben, zijn aan het gevaar eener maagontſteking blootgeſteld, wanneer bij groote inſpanning tot de geboorte het gebruik van prikkelende en verhittende dranken, verkouding der voeten en van de maag zelve, bijzonder door het drinken van zeer koud water, daarbij komt; Barenden, welke te voren reeds aan hevige hoofdpijn leden, worden bij moeijelijke geboorten ligt door herſenontſtekingen aangetast, zoodat de geboorte zelve met de hevigſte ijlhoofdigheid verzeld kan gaan, enz. Al deze plaatſelijke ontſtekingen hebben meer of minder invloed op het regelmatig beloop der geboorte; de daarmede gepaard gaande inſpanning, en andere veranderingen, welke bijzonder onder de weeën in het vaatgeſtel bewerkt worden, kan de ontſteking in een' hoogen graad vermeerderen, en de geboorte zelve geheel niet, of ſlechts met groot gevaar, voor de Barenden plaats hebben. Zoo kan bij eene herſen- en longontſteking, gelijk de Schrijver zulks op eene andere plaats een leerzaam geval tot waarſchuwing voor Geneesheeren medegedeeld heeft, onder de weeën de dood plotſeling als een gevolg van apoplexie of ſcheuring van een belangrijk vat in het bekkeneel of in de longen ontſtaan: de blaasontſteking, wanneer zij bijzonder een gevolg van een in het bekken beklemd

hoofd

hoofd is, kan eene ſcheuring der blaas ten gevolge hebben. De buikvliesontſteking is eene van de menigvuldigſte bij moeijelijke geboorten en tevens gevatte verkoudheid; zij maakt niet alleen de geboorte uiterst pijnlijk, maar zij is zelfs degene, welke de gevaarlijkſte, meestal doodelijke Kraamkoorts ten gevolge heeft, waarover bij de ziekten der Kraamvrouwen meer uitvoerig zal geſproken worden.

Geneeswijze.

§. 1419.

Bij iedere plaatſelijke ontſteking, waardoor Barende Vrouwen aangetast worden, is de antiphlogistiſche methode dringend aangewezen; de bloedontlastingen verzuime men vooral bij de herſen- en longontſteking niet; hoe grooter de hinderpaal en de inſpanning onder de weeën is, hoe meer de benaauwdheid en het drukkende gevoel op de borst en de moeijelijke ademhaling, de hoofdpijn en het opgezet roode aangezigt toenemen, hoe harder, voller en zamengetrokkener de pols wordt, des te dringender is de bloedontlasting aangewezen, welke dadelijk in eene groote hoeveelheid moet in het werk geſteld worden. Het toenemen der pijnen, van den pols, en de hindernis, om de weeën behoorlijk te verarbeiden, moeten ook bij alle plaatſelijke ontſtekingen het kenmerk voor de bloedontlasting bepalen. Buitendien kan men ongeſtoord de geheele geneeswijze bij deze plaatſelijke ontſtekingen in werking brengen, weshalve de Schrijver gedeeltelijk naar §. 1108— §. 1118 verwijst. Wanneer voor het overige na in

het werk gestelde rijkelijke bloedontlasting, en de overige aangewende antiphlogistische geneeswijze de ontsteking niet vermindert, en onder de weeën ten gevolge der inspanning, bij voorbeeld bij hersen- of longontsteking, gevaar eener apoplexie, de scheuring van een vat of orgaan te vreezen is, of de Barende ten gevolge der onder de weeën telkenmale plaatshebbende hevige pijnen, bij voorbeeld bij de buikvlies- of darmontsteking, niet in staat is de weeën te verarbeiden, dan verzuime men niet, de Verlossing met behulp der kunst naar aanwijzing door de keering of forceps ten uitvoer te brengen. Derhalve is het voor Geneesheeren, welke niet zelve Vroedmeesters zijn, zeer raadzaam, ingeval zij Zwangeren of Barenden aan topische ontstekingen behandelen, om een bekwaam Vroedmeester er bij te roepen, ten einde het beloop der geboorte naauwkeurig waar te nemen, zorgvuldig te onderzoeken, en de Verlossing des noods dadelijk te ondernemen. Ware dit in acht genomen geworden, dan had de Schrijver niet noodig gehad, drie door Geneesheeren behandelde Zwangeren na den dood te verlossen, welke onder de geboorte ten gevolge der hevigste inspanning apoplectisch stierven.

*

DERDE HOOFDSTUK.

Over eenige Chronische Ziekten en andere ziekelijke toevallen bij Barende Vrouwen.

§. 1420.

Behalve de koortsen en plaatselijke ontstekingen lijden Barende Vrouwen somwijlen nog aan Chronische Ziekten en andere ziekelijke toevallen, welke een' wezenlijken invloed op de geboorte kunnen hebben. Over de gewigtigste zal hier gesproken worden; deze zijn de waterzucht, de longtering en tering, braken, breuken, bloedvloeijingen en razernij. De flaauwten en stuipen worden overgeslagen, naardemaal deze in §. 1147—§. 1189 afgehandeld, en ook met betrekking tot de geboorte in het oog gehouden werden.

§. 1421.

De soorten van Waterzucht, welke men bij Barende Vrouwen waarneemt, en die met betrekking tot de geboorte eene bijzondere oplettendheid verdienen, zijn de borst- buik- en eijerstokwaterzucht.

Borstwaterzucht.

§. 1422.

De borstwaterzucht bij Barende Vrouwen was meestal reeds der geboorte in de zwangerheid vooraf-

gegaan, en kon in deze of vóór dezelve reeds door de bekende invloeden der borstwaterzucht te weeg gebragt zijn geworden. Zij wordt echter in de zwangerheid zeer ligt miskend, en openbaart zich gewoonlijk eerst gedurende de geboorte zelfs duidelijker; de hindernis, welke met het verarbeiden der weeën verzeld is, de korte ademhaling, de angst en benaauwdheid, de zeer toenemende drooge hoest, het onvermogen der Barenden om op den rug te blijven liggen, zoodat zij het bovenste gedeelte van het ligchaam dadelijk opheft, als er een wee plaats heeft, en dan de gedurende de geboorte zigtbaar toenemende zwelling en doofheid van de eene of andere hand laten de aanwezigheid der borstwaterzucht niet miskennen. De gevolgen voor de geboorte zijn, dat deze voornamelijk in de derde en vierde periode wegens de hindernis in de ademhalingswerktuigen in derzelver voortgang gestoord wordt, bijzonder daar de weeën door de medewerking van het middelrif en der borstspieren niet behoorlijk ondersteund kunnen worden.

Geneeswijze.

§. 1423.

Men zorge vooral voor de Verlossing in het bed en dat het bovenste gedeelte des ligchaams niet te zeer achterover ligge; daarbij vermijde men elke te hevige inspanning tot het verarbeiden der weeën, zorge voor eene matige temperatuur in de kraamkamer en verwijdering aller hindernissen, welke den bovendien angstigen toestand der Barenden ver-

vermeerderen, reike somwijlen een' kop kamillenthee met de Thebaische tinctuur, den liquor ammonii succinici en het spiritus nitrico-aethereus toe, en, wanneer te hevige toevallen van verstikking plaats hebben, of nadat de moedermond zich volkomen verwijd heeft, en het vruchtwater afgeloopen is, de Barende niet in staat is, hare weeën zonder de grootste benaauwdheid te verarbeiden, de geboorte geenen of eenen te langzamen voortgang neemt, dan blijft het zekerste middel de Verlossing door behulp der kunst, en zoo doet zich ook in dit geval, bij een voorliggend hoofd, de tang als een zeer weldadig middel kennen. Na de Verlossing kan dan des te zekerder de geneeswijze tegen de Borstwaterzucht in derzelver volle uitgestrektheid aangewend worden; alleenlijk merke men op, dat de Borstwaterzucht zeer gemakkelijk een' doodelijken uitgang neemt, de ophooping van het water in de borst en in den hartkuil neemt zeer spoedig toe en de hulp der kunst tracht te vergeefs de zieke te redden (*). De Borstwaterzucht schijnt, wat den uitgang betreft, in het kraambed omtrent de Buikwaterzucht (*hydrops ascites*) eene uitzondering te maken, welke meestal na de Verlossing van zelve overgaat, en bijzonder na menigvuldige waterachtige diarrhéën een' zeer gelukkigen uitgang neemt.

Buik-

(*) Men zie des Schrijvers waarneming eener Verlossing met de tang van eene aan de Borstwaterzucht lijdende Barende Vrouw, in deszelfs *Lucina* VI. *Bd.* bl. 216.

Buikwaterzucht.

§. 1424.

De Buikwaterzucht (*hydrops ascites*) bij Barende Vrouwen kan bijzonder bij eene aanmerkelijke ophooping van water in den onderbuik den volgenden invloed op de geboorte hebben: de weeën doen zich niet krachtig genoeg voor, om de geboorte ten uitvoer te brengen; de Barende zelve heeft de vereischte kracht niet, en wordt door de weeën ligt uitgeput, voornamelijk wanneer bovendien de Waterzucht meestal door verzwakkende invloeden te weeg gebragt werd, eensdeels doordien de irritabiliteit en reproductie der Moeder zeer gezonken is, terwijl de meeste voedingsſtoffen tot voortbrenging van den foetus en deszelfs vormingsorganen beſteed werden. Bij zeer verzwakte geſtellen gaan er gemakkelijk flaauwten bij de geboorte gepaard, welke deze zeer gevaarlijk maken; de uitzetting van den onderbuik, door de groote menigte van water, hindert de medewerking der buikſpieren, van het middelrif en der borst, de ademhaling is zeer moeijelijk en er gaat gemakkelijk eene buitengewone benaauwdheid bij Barenden mede vergezeld. Buitendien is ook meestal eene oedemateuſe zwelling der onderſte extremiteiten en der ſchaamlippen mede verbonden, waardoor in zekeren zin het verarbeiden der weeën en de ontwikkeling van het hoofd in de vierde periode der geboorte bezwaarlijk kan gemaakt worden.

Ge-

Geneeswijze.

§. 1425.

Barende Vrouwen, welke aan de Buikwaterzucht lijden, verlosse men nimmer in den stoel, maar in het bed, en drage daarvoor zorg, dat het bovenste gedeelte des ligchaams en de kruisstreek hoog genoeg liggen. Tot eene bijzondere verligting dient een buikband, deels om den hangenden buik te hulp te komen, deels om door middel van denzelven in de derde en vierde periode de werking der buikspieren op de baarmoeder te ondersteunen. In gevalle de dijen en schaamlippen zeer oedemateus gezwollen zijn, dan kan men de eerste dadelijk, als de geboorte plaats heeft, wrijven en in warm gemaakte flenel wikkelen, de schaamlippen echter met eene matras uit aromatische kruiden bedekken. Doch wanneer tot de vierde periode der geboorte een belangrijke hinderpaal ontstond voor de ontwikkeling van het hoofd, dan wordt de Tverband aan het voorste deel met twee hoofden, waarvan ieder eene der schaamlippen opnemen kan, dezen band trekt men van tijd tot tijd sterker aan, drukt ook zelfs het gezwel met de hand, om het stilstaande vocht voort te stuwen, totdat men zoo veel ruimte gewonnen heeft, dat het hoofd en het Kind in het algemeen zich ontwikkelen kunnen. De Schrijver heeft voor het overige in eenige gevallen scarificatiën aan den binnenkant der schaamlippen met het beste gevolg gemaakt; het gezwel nam na de ontlasting van het vocht zeer spoedig af, en de tevens aangewende

warme drooge ſtovingen kwamen te gelijker tijd eene nieuwe ophooping voor.

§. 1426.

Behalve de in §. 1425 opgegevene behandeling trachte men de werkzaamheid der onderſteuningskrachten niet alleen, maar ook die der baarmoeder zelve zoo veel mogelijk te verſterken; het kaneelwater, de spiritus sulphurico- of nitrico-aethereus, en bij groote benaauwdheid de liquor ammonii succinici met de tinctura opii, met kamillen- en melisſenthee worden hier aangewezen. Daarbij ſpare men de krachten der Barenden, verbiede alle te ſterke inſpanning bij het verarbeiden der weeën, gunne haar de noodige herſtelling van kracht, en reike tevens eenen lepel vol wijn afwisſelend met vleeschnat toe. Laat zich nu op deze behandeling de geboorte bij te groote uitzetting van den onderbuik door eigene werkzaamheid der Natuur niet verwachten, en neemt de benaauwdheid in een' hoogen graad toe, dan trachte men de Verlosſing door behulp der kunst, naar aanwijzing door de forceps of keering, te verhaasten. De buikſteek zou als een gevolg der ſpoedige ontlediging van den onderbuik de zwakte vermeerderen en flaauwten aanbrengen, ten gevolge waarvan de geboorte nog minder bevorderd wordt; buitendien laat zich van de als een gevolg der voorafgegane uitzetting verzwakte buikſpieren bezwaarlijk eene ſterke werking verwachten, en de buikſteek zelve zou met eenig gevaar van kwetſing der baarmoeder gepaard kunnen gaan. Dien ten gevolge zal de Verlosſing door

de

de kunst bij zulke onzekerheid van een' gelukkigen uitslag altijd den voorrang krijgen. In de zwangerheid mag de buiksteek eerder met voordeel aangewend worden, en men behoeft voor eene kwetsing der baarmoeder juist niet te vreezen, in zoo verre deze nog niet zoo sterk in de holte van den onderbuik uitpuilt, dat zij de darmen terugdrijft, en tot in het buikvlies en de spieren van den onderbuik opklimt, en zoo de plaats inneemt, waar de operatie dient verrigt te worden (*). De nageboorte ondergaat in de gewone behandeling geene verandering; zij mag zonder bijzondere aanwijzing nimmer door de kunst losgerukt worden. Voorzigtig uitwendig wrijven der baarmoeder zal derzelver afgaan bevorderen, en het aanhoudend gebruik van den buikband, welken men na de Verlossing van het Kind sterker aanhaalt, zal niet alleen tot de gemakkelijker losmaking van de nageboorte, maar ook tot het wegnemen der bloedvloeijingen en der voelbare zwakte der Barenden veel bijdragen. Daarbij reikt men het kaneelwater, of een' lepel vol wijn en vleeschnat toe; en ingeval de Waterzucht in het beloop van het kraambed bijzonder na menigvuldige diarrhéën niet overgaat, dan wordt derzelver behandeling met inachtneming op de oorzaak aangewezen, waarvan hier niet verder kan gesproken worden.

LUCIE, *de partu difficili in gravidis asciticis. Hal.* 1763.

De

(*) FRANK, *de paracentesi in ascitica muliere gravida suscepta. Observ. med. chir. Erf.* 1783.

G. CHR. SIEBOLD, Ziektebeschrijving eener in de zwangerheid ontstane Waterzucht in STARCK's *Archiv für die Geburtshülfe u. s. w.* IV. *Bd.* 3e. *St. S.* 402.

De Waterzucht van den Eijerſtok.

§. 1427.

De Waterzucht van den Eijerſtok heeft denzelfden invloed op de geboorte, als de buikwaterzucht; het verarbeiden der weeën en de medewerking der buikſpieren is belet. De geneeswijze blijft derhalve dezelfde, als bij de buikwaterzucht is opgegeven. Alleenlijk dient men aan te merken, dat ſomwijlen gedurende de geboorte een waterzak barst, waardoor de geboorte verligt kan worden, vooronderſteld, dat het bevatte vocht zelf goedaardig en waterachtig is. Gevaarlijke gevolgen echter doen zich gewoonlijk voor, als het bevatte vocht etterachtig, gelatineus of vast mogt zijn, hetgeen men het menigvuldigſte bij den meestal met scirrhus gepaard gaanden hydrops ovarii waarneemt. Wanneer in dit geval dadelijk het ovarium barst, dan wordt de geboorte niet verligt, de ademhaling wordt zeer moeijelijk, waarbij flaauwten met eene onbegrijpelijke benaauwdheid vergezellen, en als het uitgeſtorte vocht door doorboring der ſcheede of van den endeldarm niet ſpoedig ontlast wordt, dan volgt ontſteking van den onderbuik, daarop koudvuur en de dood.

Longtering en tering.

§. 1428.

Vrouwen, welke aan de longtering en tering lijden, kunnen onder het baren bezwijken, als de werk-

werkzaamheid der baarmoeder alleen zich niet krachtig ſtaande houdt, en met te groote uitputting der krachten van het overige Organismus verzeld is; het gevaar wordt echter het grootst, wanneer de Natuur zelve van den kant des bekkens en der grootte van het Kind nog grootere hinderpalen ontmoet, en wanneer zelfs de tering zoo uitputtend op de irritabiliteit der baarmoeder gewerkt heeft, dat er óf in het geheel geene weeën plaats grijpen, óf met iedere plaatshebbende zamentrekking het weinige overgebleven gedeelte der irritabiliteit niet vergoed wordt, en allergevaarlijkst is de toeſtand, wanneer er te gelijk eene bloedſtorting der baarmoeder mede gepaard gaat.

Geneeswijze.

§. 1429.

Het beloop der geboorte zelve moet beſlisſen, of en welke hulp der kunst bij aan de longtering of tering lijdende Barenden aangewezen is. Wanneer derhalve, zoo als de Schrijver waargenomen heeft, de werkzaamheid der baarmoeder alleen zich zoo krachtig ſtaande houdt, zonder met bijzondere inſpanning en uitputting der overige krachten verzeld te zijn, en wanneer met betrekking tot de werktuigelijke verhouding de natuurkracht geene hinderpalen ontmoet, die eene grootere verſpilling van hulpkrachten tot derzelver onderſteuning vereiſchen, dan behoeft men buiten de aanwending van verſterkende geneesmiddelen de hulp der hand of van het inſtrument niet. Is echter de Verlosſing in de derde en

vier-

vierde periode met merkbaar te groote uitputting der algemeene krachten verbonden, of blijft ook de baarmoeder zelve zeer onwerkzaam, dan verzuime men niet, de Verlosſing door de kunst door de keering en de forceps te bevorderen; deze wordt bij een voorliggend hoofd des te noodzakelijker, wanneer tevens, zoo als de Schrijver ſomtijds bij longteringen heeft waargenomen, de hoofden zeer groot en verbeend zijn. Doch wanneer echter dadelijk met de geboorte eene hevige bloedſtorting der baarmoeder gepaard gaat, dan verzuime men niet de Verlosſing zoo ſpoedig mogelijk te verhaasten; de bloedſtorting, het teeken eener buitengewone asthenie en atonie der baarmoeder, wordt in dit geval zelden door een ander middel geſtild, dan door de ſpoedige Verlosſing, en dewijl zich de moedermond gewoonlijk zeer ligt laat uitzetten, zoo kan deze naar aanwijzing door de keering of door de forceps zonder bijzondere zwarigheid ten uitvoer gebragt worden; ten minſte vond dit de Schrijver in de door hem waargenomene gevallen bevestigd.

Het Braken der Barenden.

§. 1430.

Het Braken der Barenden verdient altijd de grootſte opmerkzaamheid van den Geneesheer. Hetzelve doet zich óf dadelijk in den beginne in de eerſte of tweede periode, bijzonder tegen het einde derzelve bij eene breekbare blaas, voor, óf het heeft eerst tegen de derde of vierde periode plaats; het is dan ſlechts zacht, zeldzaam en voorbijgaand, of

of hevig, langer' tijd aanhoudend, menigvuldig en hevig wederkeerend. Buitendien wordt er óf weinig óf in het geheel niets uitgebraakt, óf hetgeen zich ontlast bestaat in slijm, gal of gebruikte spijzen en dranken. Het Braken der Barenden is voor het overige zelden eene idiopatische, maar meestal eene symptomatische ongesteldheid.

Oorzaken.

§. 1431.

Bij Barenden, welke dadelijk in het begin der geboorte onder de weeën braken, is dit meestal een gevolg der te groote prikkelbaarheid van de zenuwen der maag, waarop de geboortepijn door derzelver prikkeling werkt, en men neemt het daarom zeer dikwijls waar bij Vrouwen, welke reeds in de zwangerheid menigmaal tot braken zijn geneigd geweest. Somwijlen is het braken een gevolg van eene indigestie kort vóór of gedurende de geboorte zelve, inzonderheid na vette, vaste en moeijelijk te verteren spijzen, of van de opvulling der maag door vele dranken en soepen. Andere oorzaken kunnen zijn: verkouding der maag, bijzonder door het gebruik van te koud water, hevige ergernis en verdriet, schrik, zelfs ontsteking der maag, der darmen, der pisblaas, der nieren en der baarmoeder, de drukking der baarmoeder of van het Kind op eene of andere streek van het darmkanaal, of op het holle deel der lever, drukking der nieren bij de ligging op de eene of andere lendenstreek, aanhoudende inspanning tot de geboorte, bijzonder bij

een

een beklemd hoofd, eene op handen zijnde fcheuring der baarmoeder of fcheede, uitzakking der zwangere baarmoeder en beklemde breuk. Somwijlen heeft het braken ook plaats onder verloskundige operatiën, bijzonder onder keeringen, waarbij de baarmoeder na het afgeloopen vruchtwater met de hand meer of min geprikkeld wordt.

Voorzegging.

§. 1432.

Wanneer het braken in de eerfte of tweede periode der geboorte bijzonder bij Vrouwen onder de weeën plaats grijpt, welke reeds in de zwangerheid menigmaal gebraakt hebben, en wanneer het noch hevig noch aanhoudend is, dan heeft men geen gevaar te vreezen. Braken na indigestiën is meestal zeer voordeelig, dewijl de maag geledigd en een hinderpaal voor de geboorte weggenomen wordt. Braken na verkouding der maag heeft ook niets te beduiden, wanneer het niet hevig en flechts voorbijgaand is. Bedenkelijk echter blijft altijd het braken, hetwelk in de derde en vierde periode, bijzonder na groote infpanning tot de geboorte en bij een beklemd hoofd, of van een ander deel van het Kind in het bekken ontftaat, en gevaarlijk wordt het braken, zoo het eene symptome der ontfteking van de baarmoeder, van de maag, der darmen, der lever, der nieren en der pisblaas, eener uitzakking der baarmoeder of van eene beklemde breuk is. Ook het braken, hetwelk bij de operatiën, bijzonder bij keeringen, verzeld gaat, is fomtijds een flecht teeken,

en doet eene ontfteking der baarmoeder of ftuipen vreezen.

Geneeswijze.

§. 1433.

Bij het braken eener Barende trachte men door een naauwkeurig onderzoek deszelfs oorzaak te kennen. Zoo het in de eerfte en tweede periode bij Vrouwen, welke in de zwangerheid dikwijls gebraakt hebben, ontftaat, en het flechts zacht en voorbijgaande is, dan vereischt het zeer dikwijls volftrekt geen geneesmiddel; flechts dan, wanneer het aanhoudend en heviger mogt worden, wordt het kaneelwater, lepelsgewijze ingenomen, het bruispoeder of de Riverifche drank aangeprezen; valt het op het laatst der tweede periode bij eene breekbare blaas voor, dan helpt meestal het kunstmatig breken derzelve zeer fpoodig. Is het braken een gevolg van indigestie, dan kan men het, wanneer er geene bijzondere tegenaanwijzing plaats heeft, door eenen kop kamillen- of melisfenthee bevorderen; na het braken geve men, wanneer het nog aanhoudt en hevig is, een bruispoeder of den vermelden Riverifchen drank, en een lavement uit verzachtende kruiden met veel olie, en bij aanhoudende voorafgegane hardlijvigheid, met keukenzout, om eenige ontlastingen te bewerken. Zoo het braken zich voordoet na verkouding der maag, bijzonder door het gebruik van koude dranken, dan worden warme aftrekfels van melisfen en kamillen met wat kaneel tot inwendig gebruik aanbevolen; warme drooge ftovingen op de maag-

 ftreek,

ſtreek, en een lavement uit een aftrekſel van kamillen. Men wachte zich in dit geval, te prikkelende en verhittende middelen toe te dienen, welke ligt ontſteking der maag ten gevolge hebben; en indien hiervan ſlechts de geringſte symptomen zich openbaren, dan reike men dadelijk eene olieachtige Emulsie toe, en matig warme pappen uit weekmakende kruiden met de herba hyoscyami tot omſlagen, en parc ook daarmede naar aanwijzing de algemeene en plaatſelijke bloedontlastingen.

§. 1434.

Als het braken na hevige ergernis, verdriet of ſchrik, ten gevolge van een door de genoemde invloeden aangetast zenuwgeſtel, ontſtaat, de Zwangere van een gevoelig, hysterisch geſtel is, daarbij hik en symptomen van op handen zijnde ſtuipen gepaard gaan, de pols klein, ſchielijk, of ook langzaam, trillend, tusſchenpoozend is, de Barenden er bleek uitzien en haar ligchaam koud is, dan worden de Riveriſche drank, eene emulsie met het heulſap, of de liquor kali carbonici afwisſelend met de tinctuur van opium, inwrijvingen met de tinctura opii crocata en olie, en ſtovingen van kamillen en het hyoscyamuskruid, of eene oplosſing van den kali causticum siccum op de maagſtreek aanbevolen; lavementen uit aftrekſels van kamillen of valeriaan met het heulſap en de asa foetida.

§. 1435.

Bij het braken als symptome eener hevige ontſteking van de darmen, van de lever, der pisblaas,

van

van de nieren of der baarmoeder, wordt de algemeene bloedontlasting en de antiphlogistifche methode over het algemeen dringend aangewezen; Vroedmeesters kunnen de oorzaak van dit braken gemakkelijk miskennen, en door prikkelende middelen, die zij voorfchrijven, als: opium, liquor anodynus enz., de genoemde ontftekingen in een' hoogen graad vermeerderen, en in het kraambed een groot levensgevaar te weeg brengen. Wanneer de ontfteking zich echter in de derde of vierde periode voordoet, en de drukking der baarmoeder daaraan bijzonder deel heeft, dan verzuime men niet de Verlosfing door de kunst te verhaasten; even zoo is deze dringend aangewezen, wanneer het braken na vele infpanning bij de geboorte met een beklemd hoofd of van een ander deel van het Kind vergezeld gaat. Braken, hetwelk op eene beklemde breuk volgt, vereischt de behandeling der beklemde breuk met inachtneming der oorzaak van beklemming, waarvan bij de breuken zal gefproken worden. Bij het braken, het gevolg eener op handen zijnde fcheuring der baarmoeder of fcheede, is insgelijks de verhaaste Verlosfing aangewezen, die ook zeer dikwijls bij de uitzakking der zwangere baarmoeder plaats moet vinden, daar meestal de baarmoeder niet meer kan teruggebragt worden.

Breuken.

§. 1436.

Breuken (*Herniae*), zij mogen navel- lies- of dijbreuken zijn, gaan wel gewoonlijk in de zwangerheid

heid over, doch kunnen ook in deze fomwijlen tot de plaatsgrijpende geboorte voortduren, en bij eene ontftane beklemming gevaarlijk worden.

Geneeswijze.

§. 1437.

Als men de Barende met eene breuk, bijzonder met eene navelbreuk, behebt vindt, dan wordt haar aanftonds met de plaatshebbende geboorte eene rustige ligging in het bed aanbevolen, waar de Verlosfing over het algemeen, en niet in den kraamftoel, moet afgewacht worden; men verbiede haar hevige beweging, het ftaan, rondgaan, en vooral iedere infpanning tot het verarbeiden der weeën. Bij de ligging in het bed zorge men, dat de onderbuik genoegzaam verhoogd, het bovenfte deel van het ligchaam matig voorwaarts gebogen, en de onderfte extremiteiten in de knieën gebogen en tegen het lijf matig aangetrokken worden. Men trachte dan, wanneer het zonder bijzondere hindernis en zonder groote pijnen gefchieden kan, de breuk, vóórdat er een wee plaats grijpt, in te brengen; gedurende hetzelve echter moet de tegen de plaats, waar de breuk is, aangebragte hand der Barenden, of, hetgeen veiliger is, die van de Vroedvrouw of van den Vroedmeester, het uitzakken der breuk verhoeden, of wanneer men door middel der hand zijn doel niet volkomen bereikt, wordt tot de terughouding der breuk eene vierdubbel zamengelegde compres, welke men bovendien nog met warmen wijn of Goulard'swater bevochtigen kan, aangeprezen. Bij

ee-

eene navelbreuk legge men enkel een' breeden buikband om het lijf, en op den buikring eene geëvenredigde dikke compres. Dat men voor het overige van de drukking met de hand of eener compres nimmer mag gebruik maken, wanneer de breuk niet volkomen of ten minste zoo ver ingebragt werd, om eene nadeelige kwetsing van den in den breukzak bevatten darm te verhoeden, zal naauwelijks noodig zijn te herinneren. Vindt men derhalve in dit opzigt een' aanmerkelijken hinderpaal, voornamelijk bij eene breuk van grooten omtrek, dan late men het slechts bij de aangeprezene ligging berusten, bedekke de streek der breuk met flenel of doeken, die dikwijls verwarmd worden, en beure bij eene sterke persing der weeën met beide handen de breuk naar de hoogte.

§. 1438.

Behalve de in §. 1437 opgegevene behandeling, moet men nog bijzonder letten op verwijdering van al die invloeden, welke ontsteking en beklemming der breuk ten gevolge kunnen hebben; daartoe behooren verkouding, indigestiën, hardlijvigheid, verhittende dranken en geneesmiddelen, alsmede de al te sterke inspanning tot de geboorte zelve. Vooral worden verzachtende en matig ontlastende lavementen aangeprezen, en, ingevalle er symptomen der ontsteking en daaruit ontstane beklemming waargenomen worden, welke zich ten deele door de spanning, hardheid en door het pijnlijk gevoel bij de aanraking, door braken en de hevigste pijnen aan de plaats der breuk gedurende de weeën te kennen geeft, dan

ga men onverwijld over tot de bloedontlasting, tot olieachtige inwrijvingen, weekmakende ftovingen en lavementen, reike antiphlogistifche middelzouten in een olieachtig mixtuur toe, en bediene zich, zoodra op deze behandeling de toevallen der beklemming niet aanmerkelijk ophouden, van een laauw halfbad, bijzonder uit een aftrekfel van weekmakende kruiden. Als men echter den moedermond reeds volkomen verwijd vindt, en de blaas op het doorbreken, dan volvoere men de Verlosfing met behulp der kunst; bij een voorliggend tamelijk diep in het bekken ingedrongen hoofd zal de forceps eene bijzonder weldadige werking doen. In de eerfte periode der geboorte mag men vóór eene behoorlijke uitzetting van den moedermond de Verlosfing door de kunst, hetzij door de keering of forceps, flechts dán verhaasten, wanneer de symptomen der beklemming in den hoogften graad plaats hebben, alsmede op de opgegevene behandeling volftrekt niet afnemen, en men bepaald overtuigd is, dat de beklemming door de weeën zelven of door de eene of ankere drukking van het Kind te weeg gebragt werd, en zonder ontruiming der baarmoeder en daardoor verwijderde oorzaak niet kan weggenomen worden.

Bloedvloeijingen.

§. 1439.

Somwijlen hebben er in het begin of gedurende de geboorte hevige bloedvloeijingen, als: **n e u s b l o e d i n g e n**, **b l o e d f p u w i n g e n** of **b l o e d b r a k i n g e n** plaats. Men bevele dan vooral ee-

eene rustige ligging in het bed aan, waarbij het bovenste deel van het ligchaam matig verhoogd wordt, verbiede iedere te sterke inspanning tot het verarbeiden der weeën, zorge voor eene matige temperatuur in de kraamkamer, en onderzoeke naauwkeurig, of zich de bloedvloeijing telkens met ieder wee en inspanning tot de geboorte in het algemeen vermeerdere; alleen in dit geval kan eene verhaaste Verlossing aangewezen zijn, en het middel tot stilling van den bloedvloed en ter wegruiming van alle gevaar worden. Doch buitendien moeten deze bloedvloeijingen geheel zóó beoordeeld en behandeld worden, als in §. 1078—1081 opgegeven werd.

§. 1440.

Eene bijzondere vermelding verdient nog de bloedvloeijing uit eene gebarsten ader- of slagaderspat aan de onderste extremiteiten. Men bevele dadelijk eene rustige, horizontale ligging aan, bediene zich van eene in wijngeest of in het stypische poeder uit aluin en Arabische gom gedoopte spons, die men tegen de gebarsten slagaderspat aandrukt, legge dan eene compres of een' cirkelband er op, om daarmede niet alleen gene, maar ook het gansche lid te comprimeren. In de meeste gevallen zal men op deze wijze de bloedvloeijingen tegengaan, en slechts dan, wanneer zij in de derde of vierde periode ten gevolge van te groote inspanning wederkomt, en het leven der Moeder met gevaar dreigt, trachte men de Verlossing door de kunst te doen. Na de Verlossing bevele men de grootste rust aan en eene horizontale ligging, zorge voor eene matige tempera-

ratuur en behoorlijke inwikkeling van het lid, en ga de toevallen tegen, die zich als gevolgen van het geledene bloedverlies vertoonen; meestal berusten deze op groote zwakte, welke men door een zacht voedend diëet en verſterkende, de werkzaamheid der reproductie verhoogende, middelen tegengaat.

Razernij.

§. 1441.

Men neemt ſomwijlen eenen toeſtand bij Barenden waar, welke met eene wezenlijke Razernij (*mania*) overeenkomt; zij zijn bij uitſtek onrustig, razen hevig, werpen zich heen en weder, bijten en ſlaan, ſpringen bijzonder bij plaatsgrijpende weeën in het bed op, en in de hoogte, ſchreeuwen luid of brullen veeleer als wilde dieren, en brengen zelfs aan haar ligchaam verwondingen toe; vreesſelijk inderdaad is deze toeſtand, waarvan de Schrijver kortelings eerst zich zelven overtuigde, en vele menſchen zijn dikwerf niet in ſtaat, eene zoo ongelukkige Barende in bedwang te houden. De oorzaken zijn: de aandrang ter geboorte, wanneer dezelve te hevige pijnen verwekt; deze kunnen door buitengewone uitzetting en ſpanning der baarmoeder van eene te groote menigte vruchtwater, van tweelingen, van een te ſterk Kind, of als een gevolg eener te verhoogde gevoeligheid of werkelijke bloedverzamelingen in de vaten der baarmoeder en van derzelver het naast liggende deelen, veroorzaakt worden. Somwijlen is de Razernij het gevolg van bloed-

op-

ophoopingen naar de vaten der herſenen of eener herſenontſteking, welke bijzonder bij moeijelijke geboorten door het menigvuldig gebruik van verhittende middelen te weeg gebragt werd; of zij vertoont zich na eene vóór of gedurende de geboorte werkende aandoening, eenen hevigen toorn, hartzeer, enz.

Geneeswijze.

§. 1442.

Zoo de Razernij het gevolg van hevige pijnen is, welke de buitengewone uitzetting der baarmoeder door eene groote hoeveelheid vruchtwater, door tweelingen of door een te ſterk Kind veroorzaakt, dan breke men in het eerſte geval de blaas, en in dit doe men de Verlosſing door behulp der kunst; bij tweelingen wordt zij dan ſlechts aangewezen, als de Razernij, nadat het vruchtwater van het ter wereld gekomen Kind afgeloopen is, niettemin nog aanhoudt. Zoo de Razernij door te verhoogde gevoeligheid der Barenden ontſtaat, dan wordt na volbragte verwijding van den moedermond insgelijks de Verlosſing door de kunst aanbevolen; noch opium, hyoscyamus, noch bevergeil en andere dergelijke middelen zullen deze verhoogde gevoeligheid wegnemen, bijzonder wanneer zij een gevolg der oorſpronkelijke kiem is; men verlieze daarom geen' tijd met deszelfs ten deele ſchadelijk gebruik, en ontneme aan de Barende het middel niet, hetwelk haar bij een gepast gebruik al ras van een' dikwerf zoo vreesſelijken toeſtand bevrijdt. Zoo echter de Razernij bepaald het gevolg van bloedophoopingen

naar de baarmoeder, naar de vaten van het hoofd, of van een' werkelijk ontſtekenden toeſtand der herſenen is, dan kan eene rijkelijke bloedaftapping voornamelijk werkzaam zijn, om de Razernij te verminderen of geheel tegen te gaan, zoo als men zich van een braakmiddel uit ipecacuanha insgelijks werking beloven kan, wanneer de Razernij na eene hevige ergernis verwekt werd. Als er echter geene ſpoedige in het oog loopende vermindering van den aanval zich vertoont, bijzonder wanneer eenmaal de geboorte de derde of vierde periode bereikt heeft, dan verzuime men niet, om de geboorte door de kunst te verhaasten, en zulks des te meer, wanneer deze met te groote inſpanning verzeld is.

Ephem. nat. cur. Dec. III. *Ann.* IV. *Obs.* 28.
HUFELAND's *Journal der prakt. Arzneik.* VII. *Bd.* 2e. *St. S.* 166.
REIL, *Fieberlehre.* IV. *Bd. S.* 392.
OSIANDER, *Entbind.* §. 200.

*

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de ziekelijke toevallen der organen, welke het naast bij de teeldeelen liggen.

Pisopſtopping.

§. 1443.

Een der meest plaatshebbende toevallen bij barende Vrouwen is de Pisopſtopping. Deze vertoont zich óf reeds in het begin der geboorte, en vóórdat het voorliggende deel des Kinds in de holte van het bekken komt, en is dan meestal het gevolg eener hevige kramp van den hals der blaas, welke des te eer ontſtaat, naar mate de weeën krampachtig zijn; óf zij kan ook door ontſteking, bijzonder door eene rheumatiſche ontſteking der blaas, na verkouding door eenen togt bij dunne kleeding of het gebruik van te koude dranken te weeg gebragt worden. Het meest ontſtaat de Pisopſtopping door de drukking van het in de holte van het bekken ingetredene hoofd, der ſtuit, of van een ander deel, dat zich in het bekken beklemd heeft; de pisbuis kan dan zoo gedrukt worden, dat er niet de geringſte pis ontlast wordt; in dit geval zal dan boven de ſchaambeenderen een aanmerkelijk ſteeds toenemend, elastiek en pijnlijk gezwel ontſtaan, en wanneer de kwaal lang duurt, dan heeft men eene verbazende uitzetting, ont-

ontſteking, koudvuur en ſcheuring der pisblaas nog vóór den afloop der geboorte te vreezen, en als deze gevolgen zich niet voordoen, dan blijft bij menige Barende, ten gevolge der verbazende uitzetting en van de daardoor te weeg gebragte zwakte der werkzaamheid van zamentrekking, eene langdurige dikwijls moeijelijk weg te nemene onwillekeurige pisontlasting (*incontinentia urinae*) na.

§. 1444.

Bij de Pisopſtopping eener Barende moet telkens eerst een naauwkeurig onderzoek over de oorzaak en over de plaatſing van het in het bekken voorliggend deel des Kinds voorafgaan. Wanneer dezelve in het begin der geboorte als een gevolg eener kramp in den hals der blaas ſlechts in een' geringen graad zich voordoet, dan late men een lavement van laauwe kamillen zetten en reike eene thee van kamillen toe; het eerſte is dikwijls alleen in ſtaat, om de kramp weg te nemen, en met den aandrang tot ſtoelgang volgt meestal de ontlasting van pis; buitendien kan men, wanneer dit niet helpt, ſtovingen uit een aftrekſel van kamillen over de blaasſtreek leggen, dezelve en den voorſten wand der ſcheede met hyoscyamus- en opiaatolie inwrijven, en de Thebaiſche tinctuur met den spiritus nitrico-aethereus tot inwendig gebruik voorſchrijven. Wanneer de pis na het gebruik dier middelen zich niet ontlast, dan eerst wende men met alle voorzigtigheid den met hyoscyamus- of opiaatolie beſtrekenen catheter aan. Osiander beveelt den catheter zelven met opiaatolie te vullen, dien bij eene horizontale

lig-

ligging der lijderes tot aan den hals der blaas in de pisbuis te brengen, daar de olie te laten uitloopen, en den catheter, nadat men eenige minuten gewacht heeft, in de blaas te brengen. Indien de aanwending van den catheter geheel onmogelijk, en door de te ſterke opvulling der pisblaas een hinderpaal voor de geboorte zelve door vernaauwing van de ruimte des bekkens, of een ander gevaarlijk gevolg, te vreezen mogt zijn, dan wordt een laauw halfbad aanbevolen, dat ook dan aangewezen is, wanneer de Pisopſtopping het gevolg van eene ontſteking der Pisblaas is, en de tegen dezelve aangewende middelen, als: olieachtige emulsiën tot inwendig gebruik, bloedaftappingen, verzachtende lavementen en ſtovingen enz. vruchteloos waren, om dezelven weg te nemen.

§. 1445.

Eene geheel andere behandeling dient er echter dán plaats te hebben, wanneer de Pisopſtopping veroorzaakt wordt door een gedeelte van het Kind, bij voorbeeld het hoofd of de ſtuit, hetwelk tegen den hals der blaas drukt. Men zij vooral voorzigtig met de aanwending van den catheter, om tot geene ſcheuring van den hals der blaas aanleiding te geven; vindt men derhalve zwarigheid bij de aanwending, dan trachte men het voorliggend deel des Kinds een weinig naar achteren te ſchuiven, of wanneer dit niet mogelijk is, dan brenge men met eene volkomene horizontale ligging der Barende, waarbij echter het bekken behoorlijk verhoogd moet zijn, den catheter in het begin der pisbuis, alsdan

ee-

eenen vinger tusſchen het drukkende deel des Kinds en het eene ſchaambeen, en daarna brenge men eerst den catheter verder in de pisblaas zelve. Ingeval echter het hoofd of de ſtuit van het Kind zoo diep en vast in het bekken beklemd is, dat men van dit hulpmiddel geen gebruik meer maken kan, dan doe men geen geweld, late alle verdere poging, en doe zonder verwijl de Verlosſing door de kunst. De gevolgen, welke na de Verlosſing in het kraambed met betrekking tot de pisblaas en derzelver verrigting kunnen nablijven, moet men dan bijzonder waarnemen, waarvan bij de ziekten der Kraamvrouwen zal geſproken worden.

OSIANDER's *Entbindungskunst.* §. 323.

Steenen in de Pisblaas.

§. 1446.

Gelijk ſteenen in de blaas over het algemeen zelden bij Vrouwen worden waargenomen, zoo vindt men ze nog zeldzamer bij Barenden. HEBERDEN en STARKE de Oude hebben ze als hinderpalen voor de geboorte beſchouwd. Deze wordt of zeer moeijelijk, pijnlijk, langs den gewonen weg geheel onmogelijk, en met betrekking tot de drukking der pisblaas gevaarlijk; de gevolgen zelve hangen, zoo als ligt te begrijpen is, van de grootte van den ſteen af. Is de ſteen klein, zoo kan het in het bekken doordringend hoofd denzelven voortdrijven, en de ſteen wordt met verwijding der pisbuis, ſomwijlen zonder nadeel, echter onder hevige pijnen, uitgedreven. Is hij

hij zeer groot, dan kan hij het doordringen van het hoofd, en gevolgelijk de geboorte langs den gewonen weg, onmogelijk maken. Door het gevoel met den vinger, door de hevig ſtekende pijnen onder de weeën aan den voorſten wand der ſcheede, en vooral door den catheter, zal men zich van de aanwezigheid des ſteens overtuigen.

Geneeswijze.

§. 1447.

Is de ſteen zeer klein, met geen' bijzonderen hinderpaal voor de geboorte en met dragelijke pijnen gedurende de weeën verzeld, dan late men de geboorte aan de Natuur over. Is de ſteen grooter, en voor de geboorte een aanmerkelijke hinderpaal, dan onderzoeke men, of de pisbuis zich verwijd heeft; zoo men den ſteen niet met den vinger er uitnemen kan, dan bedient men zich van eene pincet of kleine ſteentang, welker grootte men naar den graad der verwijding van de pisbuis moet afmeten, en trekt daarmede den ſteen er uit. Gelukt dit niet en is de ſteen zelfs te groot, dan onderneme men de ſteenſnijding. Tot dat einde geeft men de ligging op een' kraamſtoel, of des Schrijvers kraambed, of des noods op eene ſmalle tafel, zoo als bij de ſteenſnijding, en bindt de handen aan de in de knieën en tegen het lijf aangetrokkene voeten, welke door een' helper onderſteund worden. De Vroedmeester neemt nu de plaats ter regterzijde der Barende in, terwijl een ander helper de ſchaamlippen met de handen van elkander verwijdt, en overtuigt

tuigt zich door het gevoel van de inwendige fchaamflagader in de ftreek der pisbuis, om ze bij het fnijden niet te kwetfen, brengt daarna een' gegroefden catheter in de pisbuis met zijn voorfte eind tot aan de blaas, vat dien met de linkerhand, en drukt hem met zijne bolle zijde tegen de fchaambeensvereeniging zoodanig aan, dat de pisbuis zich een weinig naar buiten fpant. Daarop fnijdt hij met LANGENBECK'S fteenmes, terwijl hij de groef van den catheter naar eene zijde rigt, de pisbuis aan die zijde, waar hij van eene kwetfing der inwendige fchaamflagader niets te vreezen heeft, volgens deszelfs geheele lengte van boven naar beneden tot aan het begin der blaas door. Naderhand brengt hij den vinger der regterhand in de blaas en drukt met de andere hand den fteen tegen den vinger, overtuigt zich van deszelfs grootte, en verwijdt de fnede met het mes, ingeval de fteen wegens deszelfs grootte met de fteentang nog niet kan uitgetrokken worden. Eene geringe bloeding wordt door eene in wijngeest gedoopte fpons, die men een weinig aandrukt, gemakkelijk geftild. De geboorte kan men nu aan de Natuur overlaten, wanneer zij bij krachtige weeën en overige voorwaarden eens geregelden beloops niet lang duurt; daarenboven tracht men dezelve door de kunst ten uitvoer te brengen, waarbij inzonderheid bij een voorliggend reeds tot aan den uitgang van het bekken getreden hoofd de forceps zeer weldadig werkt, daar zij de drukking van hetzelve door de fnijwond vroeger wegneemt. Na de Verlosfing bevele men de grootfte zindelijkheid der uitwendige teeldeelen en fcheede aan, en

bren-

brenge dan eene met eene fpons omwondene zilveren buis of een' elastieken catheter in de fcheede, om daarmede de verwonde pisbuis te bedekken, en behandele de wond als in §. 237, bij de kunstbewerking der vergroeide fcheede, opgegeven werd.

Blaasbreuk.

§. 1448.

De Blaasbreuk ontftaat bij Zwangeren en Barenden meestal flechts op zoodanige wijze, dat zich de pisblaas naar achteren tusfchen zich zelve en de baarmoeder ombuigt, en in de fcheede met derzelver bodem zakt. Bij bilnaadsbreuken wordt de pisblaas zeldzamer, en nog zeldzamer bij lies- en dijbreuken gevonden. Met de pisblaas kan zich te gelijker tijd het net en de darmen in de breuk bevinden, waardoor de bepaling omtrent het uitgezakte deel moeijelijk wordt. Meestal befpeurt men, dat de breuk voornamelijk ontftaat op die zijde, waarop de Zwangere gewoon was te liggen. De teekens der blaasbreuk zijn: het breukgezwel wordt grooter, harder en gefpannen, wanneer de Barende de pis ophoudt; het gaat weg, wanneer zij de pis ontlast; als het gezwel niet verdwijnt, dan gevoelt zij dadelijk, na het lozen van de pis, op nieuw een' hevigen aandrang daartoe, zoodra men het breukgezwel drukt; met hetzelve is eene pijn vergezeld, die zich tot boven aan de nieren uitftrekt, en waarfchijnlijk door de fpanning van de pisbuis veroorzaakt wordt. Wegens de prikkeling, die de blaas in de tegennatuurlijke ligging ondergaat, heeft de lijderes in het alge-

 meen

meen eenen menigvuldiger aandrang tot wateren. Daar de blaas altijd ſterk naar de zijde, en gevolgelijk de pisbuis ſcheef getrokken wordt, zoo is de lozing der pis meer of min moeijelijk, dikwijls geheel belet. Somwijlen kan men naauwelijks den catheter inbrengen, en wanneer men dit doet, dan beſpeurt men zeer duidelijk, dat hij in eene zeer ſcheeve rigting in de blaas gaat. Met eene verzwering zal men de blaasbreuk bij naauwkeurig onderzoek niet verwarren; het gezwel zou zelf bij de lozing der pis niet kleiner worden, en het teeken van een' hevigen aandrang tot wateren ontbreken, wanneer men het gezwel drukt. —

Oorzaken.

§. 1449.

Zeer waarſchijnlijk is het, dat het dikwijls lang ophouden van de pis aanleiding geeft tot blaasbreuken, alsmede iedere verſlapping der blaas, vele zwangerſchappen, waardoor de blaas zeer breed gedrukt en dikwijls aan beide zijden als ware het in eenen zak uitgezet wordt, ombuiging der baarmoeder, buitengewone uitzetting en plotſelijke lediging, ontſtekingen en vergroeijingen der pisblaas met de naaste deelen. Bij zoodanigen aanleg, waarin grootendeels de grond ligt, dat reeds bij Vrouwen menigvuldiger dan bij Mannen blaasbreuken waargenomen worden, kan ieder uit- of inwendig geweld en drukking tegen de blaas, hoesten, niezen, de aandrang tot ſtoelgang en de geboorte zelve, bijzonder bij ſterke inſpanning, tot eene blaasbreuk aanlei-

leiding geven. — Het gevolg is, dat, wanneer de breuk in de scheede zeer hard en groot is, de geboorte niet geschieden, en er zelfs gevaar van eene beklemming der breuk ontstaan kan, wanneer zij niet teruggebragt wordt.

Geneeswijze.

§. 1450.

Men moet vooral de breuk trachten terug te brengen; tot dat einde ontlast men eerst de urin, door middel van den catheter, en brengt de breuk in eene horizontale ligging of op de knieën liggende met de vingers terug, waarmede men opwaarts strijkt. Doch wanneer de blaasbreuk verouderd is, en de blaas door langdurigheid van tijd met de aangrenzende deelen vergroeid is, dan kan en mag de breuk niet teruggedreven worden; men ontlaste daarom de urin door middel van den catheter, en wanneer er inderdaad een aanmerkelijke hinderpaal voor de geboorte ontstaat, dan volbrenge men kort daarop de geboorte door behulp der kunst. Wanneer, zoo als men somwijlen heeft waargenomen, de breuk na de Verlossing voor de hand niet weggaat, dan make men van de in §. 894 aangeprezen' scheedecilinder gebruik, die bij een aanhoudend gebruik gewoonlijk tot eene radicale genezing het meeste toebrengt, voornamelijk, wanneer tevens versterkende en zamentrekkende middelen door in de scheede gebragte sponsen of moederpillen aangewend worden. Tot inwendig gebruik worden de kina met deszelfs Surrogaten en het ijzervitriool in kleine giften in verbinding met

den kaneelbast aanbevolen. OSIANDER (*) roemt de aluinhui tot versterking der pisblaas.

RICHTER, *Abhandlung von den Brüchen. S. 760.*

Hardlijvigheid.

§. 1451.

De endeldarm wordt wel meestal bij geboorten reeds als een gevolg van den aandrang tot baren geledigd, intusschen zijn somwijlen niet alleen de drekstoffen in dezelve te zeer opgehoopt, maar ook zoo hard, dat zij eene hindernis voor de geboorte worden. Het hoofd kan niet behoorlijk voorwaarts dringen, het wordt tevens verhinderd zich in de regelmatige ligging tot de geboorte te plaatsen, het verarbeiden der weeën is met grootere inspanning, met meer pijnen en benaauwdheid vergezeld, de endeldarm zelf wordt nadeelig gedrukt, en daardoor tot uitzakking, tot ontsteking, tot aanbeijen, somwijlen ook tot diarrhéën en buikloop aanleiding gegeven. De verharde drekstoffen voor steatomata in het bekken te houden, kan slechts eene groote onkunde of onvoorzigtigheid in het onderzoeken bewijzen.

Geneeswijze.

§. 1452.

Hardlijvigheid in een' hoogen graad vereischt ontlastende lavementen van zeep, van een afkooksel van zemelen, en weekmakende kruiden met honig, olie

(*) OSIANDER, t. a. pl. bl. 276.

olie enz. Zoo de lavementen niet werken, en daarvan wegens het vóór in den endeldarm liggende te harde drekſtoffen geene aanwending te maken is, dan kan men de drekſtoffen door eene voorzigtige drukking met de vingers, die men in de ſcheede brengt, trachten weg te maken.

Aanbeijen.

§. 1453.

Aanbeijen kunnen, inzonderheid wanneer zij zeer heet zijn, de geboorte pijnlijk maken, en in de derde en vierde periode hinderen, daar de Barende niet gaarne hare weeën ten einde brengt; de pijnen nemen echter toe, wanneer Vroedvrouwen door ongeſchikte handgrepen de aanbeiknobbels kwetſen, en aanhoudend achteruitdrukken, in de meening van daardoor den hinderpaal weg te nemen; zij brengen dan zeer ligt ontſteking en bloeding der aanbeijen te weeg, welke ſomwijlen ook bij de geboorte zonder uitwendige aanleiding ontſtaat.

Geneeswijze.

§. 1454.

Vooral late men Barenden, welke met aanbeijen behebt zijn, dadelijk in den beginne der geboorte weekmakende lavementen zetten, opdat de endeldarm vroegtijdig van drekſtoffen gezuiverd worde; daardoor neemt men eene der gewigtigſte oorzaken, waardoor de geboorte in de derde en vierde periode zoo pijnlijk wordt, weg; de ontlasting van den

endeldarm is des te noodzakelijker, dewijl Barenden met aanbeijen in de zwangerheid gewoonlijk aan hardlijvigheid lijden, of den ſtoelgang gaarne lang ophouden, omdat deze verrigting voor haar meestal met groote pijnen vergezeld is; aan de Vroedvrouwen bevele men bij de aanwending van de klisteerſpuit de grootſte zachtzinnigheid en voorzigtigheid. Men verbiede aan eene met aanbeijen behebte Barende elke te ſterke inſpanning tot het verarbeiden der weeën, bevele haar ſteeds eene ligging op zijde in het bed, en lette daarop, dat iedere mechaniſche kwetſing der knobbels door de ligging of door aanraking met de handen van onkundige Vroedvrouwen moet vermijd worden. In de kamer zorge men voor eene matige temperatuur, en verbiede het gebruik van te prikkelende en verhittende ſpijzen en dranken. Wanneer de aanbeijen hevig mogten branden en pijnlijk waren, dan worden laauwe baden uit een aftrekſel van vlier in melk, door middel van eene ſpons, en het beſtrijken met amandelolie aanbevolen. Zijn zij echter zeer gezwollen en heet, dan late men bloedzuigers zetten, die inderdaad nuttiger zijn, dan wanneer zij onder de inſpanning tot de geboorte bersten, en dan hevige bloedingen, moeijelijk te genezen zweren en ſomwijlen aarsfistels nalaten. Is de pijn aanhoudend te hevig, en komt de endeldarm tevens zeer naar voren, dan is de kunstmatige Verlosſing aangewezen, welke aan de Barenden tot groote verligting dient.

Uitzakking van den Endeldarm.

§. 1455.

Eene Barende had óf reeds vóór de geboorte de uitzakking van den Endeldarm, óf zij ontstond eerst gedurende dezelve, meestal in de derde of vierde periode, ten gevolge der buitengewone inspanning, inzonderheid bij een naauw bekken en een groot hoofd, het verarbeiden der weeën onder het staan of in een' kraamstoel zonder beweegbare rugleuning. Somwijlen echter neemt men dezelve bij regelmatige geboorten van het hoofd waar, die met weinig inspanning vergezeld zijn, en op het doelmatigste geleid worden, wanneer Barenden eenen door voorafgegane menigvuldige inspanning tot stoelgang, door misbruik van ontlastmiddelen, van lavementen en zetpillen, door diarrhéën, buikloop of aanbeijen, verzwakten Endeldarm hebben, of buiten de zwangerheid reeds met eene uitzakking behebt zijn geweest. De handgreep, om den bilnaad, door het inbrengen der vingers in den endeldarm bij geboorten te ondersteunen, moeijelijke Verlossingen enz. konden ook ligt tot dit ongemak aanleiding geven. De uitzakking van den Endeldarm maakt de geboorte pijnlijker, brengt ligt ontsteking, aanbeijen, verlamming en diarrhéën te weeg, en is ook bijzonder dáárom nadeelig, omdat de uitzakking na de Verlossing kan nablijven.

Geneeswijze.

§. 1456.

Ontſtaat de uitzakking van den Endeldarm in het begin der geboorte, dan wordt eene ligging op zijde in het bed aanbevolen, men verbiede alle inſpanning tot het verarbeiden der weeën, ledige den endeldarm door verzachtende lavementen en ſtove het uitgezakte deel met een aftrekſel van aromatiſche kruiden. In de vierde periode zorge men voor eene doelmatige onderſteuning van den endeldarm, zonder denzelven zeer te kwetſen, en ingeval de Verloſſing met te groote inſpanning vergezeld is, dan volbrenge men dezelve bij een voorliggend hoofd met de forceps.

*

DERDE AFDEELING.

OVER DE ZIEKTEN DER TEELDEELEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de Ziekten der uitwendige Teeldeelen.

§. 1457.

Tot de menigvuldigfte Ziekten, welke men bij Barenden aan de uitwendige Teeldeelen waarneemt, behooren de gezwellen aan de fchaamlippen. Deze zijn van verfchillenden aard: óf het is een ontftekings- etter- zucht- klier- óf breukgezwel.

Ontftekingsgezwel der Schaamlippen.

§. 1458.

Het Ontftekingsgezwel der Schaamlippen is rood, hard, droog, heet en pijnlijk bij de aanraking. Hetzelve kan een' buitengewonen graad bereiken, zoodanig, dat de Schaamlippen aan dikke bobbels in grootte evenaren. Meestal wordt hetzelve door hardnekkige en zeer moeijelijke geboorten veroorzaakt, bijzonder

N 5 wan-

wanneer Vroedvrouwen na te vroeg afgeloopen vruchtwater, bij een naauw bekken, te groot hoofd of eene ongeregelde ligging van het Kind, de Barenden tot het verarbeiden der weeën aanzetten; wanneer het deel in het bekken zelf, bij voorbeeld het hoofd of de fchouder, beklemd is, dan ontftaat dit gezwel nog ligter. Buitendien kunnen herhaalde ruwe ondertastingen en bevoelingen der Schaamlippen, de ligging tot de geboorte zelve, waardoor zeer naar achter liggende Schaamlippen eene aanhoudende drukking ondergaan, fomwijlen ook fcherpe geboortevochten de Ontfteking der Schaamlippen veroorzaken. De gevolgen zijn, dat de geboorte bij eene toenemende zwelling nog hardnekkiger en pijnlijker wordt; na de Verlosfing verdwijnt hetzelve wel geheel, bijzonder bij eene doelmatige behandeling, doch kan ook tot ettering en koudvuur overgaan; in het laatfte geval is het hoogst gevaarlijk, wanneer zich de Ontfteking tot in de fcheede en baarmoeder uitftrekte. Het Ontftekingsgezwel der Schaamlippen laat ook gemakkelijk een' aanleg tot aderfpatten bij aanftaande zwangerfchappen na.

Geneeswijze.

§. 1459.

Bij het Ontftekingsgezwel der Schaamlippen worden, bij eene in een' hoogen graad daarmede gepaard gaande Synocha, algemeene bloedontlastingen en de antiphlogistifche geneeswijze aanbevolen; bovendien matig warme ftovingen uit aromatifche kruiden bijzonder met wijn gemengd tot verdeeling; daarvan

ma-

make men voor het overige dan alleen aanwending, wanneer de geboorte nog niet de derde en vierde periode bereikt heeft. Is het Ontſtekingsgezwel het gevolg van eene beklemming des hoofds of van een ander voorliggend deel des Kinds, deed zich hetzelve na groote inſpanning bij een naauw bekken voor, dan kan alleen de vroegtijdige Verlosſing zelve het middel tot wegruiming van het Ontſtekingsgezwel worden; men verwachte derhalve in dit geval geene werking van verdeelende ſtovingen, waardoor de oorzaak niet weggenomen wordt.

Ettergezwel der Schaamlippen.

§. 1460.

Het Ettergezwel bepaalt zich ſlechts tot ééne, zelden tot beide Schaamlippen. Men herkent hetzelve dááraan, dat de Schaamlip, waaraan zich het gezwel bevindt, naar binnen eene eenigzins in het gele overgaande roode kleur heeft, bij de aanraking pijnlijk, de huid aan deze plaats zeer dun is, en tegelijk golving waargenomen wordt. Een Ettergezwel was meestal reeds vóór de geboorte als een gevolg eener Ontſteking der Schaamlippen ontſtaan, welke door het gebruik van ſtoven, waardoor de Schrijver hetzelve tweemaal bij Barenden zag ontſtaan, door een aangedaan geweld, kwetſing, veneriſchen witten vloed, chankers, enz. veroorzaakt werd. Somwijlen echter is het Ettergezwel der Schaamlippen het gevolg van eenen abces in de ſcheede, waaruit de etter in de ſcheede gezakt was; voorts neemt men nog bijzonder de teekens van dezen ab-

abces waar, waarvan naderhand zal gesproken worden. De gevolgen van het Ettergezwel der Schaamlippen zijn bij Barenden niet van beduiding, wanneer hetzelve zich slechts tot de Schaamlippen alleen uitstrekt; meestal berst de abces onder de geboorte en de etter ontlast zich echter; gevaarlijker nogtans is die, welke met eenen abces der scheede in het naauwste verband staat.

Geneeswijze.

§. 1461.

Bij het Ettergezwel der Schaamlippen wordt meestal geene hulp vereischt, omdat het gewoonlijk gedurende de geboorte berst, en zich ontlast. Om het doorbreken te bevorderen, kan men weekmakende pappen voorschrijven, en slechts dan, wanneer het gezwel zeer groot, pijnlijk, voor het onderslaan en voor de geboorte hinderlijk mogt zijn, kon men aan de binnenzijde eene kleine insnijding maken, om den etter te ontlasten.

Zuchtgezwel der Schaamlippen.

§. 1462.

Het Zuchtgezwel is wit, glinsterend, bij de aanraking onpijnlijk, en laat een' deuk na, wanneer men met den vinger daarop drukt; meestal was het reeds in de zwangerheid uit de in §. 1026 en 1027 opgegevene oorzaken ontstaan; somwijlen slechts komt het eerst gedurende de geboorte, en kan zulk eene grootte bereiken, die voor de geboorte hinder-

lijk

lijk kan worden. Meer daarvan, alsmede over deszelfs behandeling bij de geboorte, werd reeds in §. 1425 vermeld.

Bloedgezwel.

§. 1463.

Het Bloedgezwel der Schaamlippen ontſtaat dáárdoor, wanneer onder de geboorte, als een gevolg der drukking van het hoofd tegen de uitwendige teeldeelen en der gewoonlijk plaatshebbende inſpanning, een vat in de ſcheede of in de zelfſtandigheid der ſchaamlippen zelve berst, zonder dat de uitwendige huid gekwetst wordt; het uit het geborstene vat ontlaste bloed hoopt zich dan in de eene of andere Schaamlip op, en vormt een gezwel, dat zelfs in de ſcheede en ſomwijlen tot tegen den bilnaad zich verſpreidt. Het gezwel heeft, bijzonder wanneer het reeds een' tijd lang geduurd heeft, een donker blaauw aanzien, is niet zeer hard, onpijnlijk, ſomwijlen golvend en wordt iets kleiner, wanneer de Barende zeer hoog met de billen ligt, of wanneer men het gezwel zelf met de vingers opwaarts ſtrijkt. Doordat het zoo plotſelijk zonder pijnen en zonder koorts ontſtaat, onderſcheidt het zich zoo wezenlijk van het ontſteking- en ettergezwel; het zuchtgezwel heeft zoo veel kenmerkends, dat hetzelve alleen door onwetenden daarmede verwisſeld kan worden. — Het Bloedgezwel der Schaamlippen is voor het overige meestal een bedenkelijk toeval, eensdeels wegens het veel verlies van bloed, dat, even als bij de inwendige bloed-

vloei-

vloeijing zonder zigtbaren afloop volgt, anderdeels wegens eene andere kwaal, welke daarmede kan vergezeld zijn. Als de fcheuring van het vat bij voor het overige gezonde teeldeelen enkel ten gevolge der drukking van het hoofd alleen plaats heeft, dan is het gevaar niet zoo groot; doch wanneer de teeldeelen eene zieke gefteldheid tot oorzaak hebben, en de naaste oorzaak daarvan eene verzwering der fcheede en in het bekken is, dan is hetzelve zeer gevaarlijk, ja wanneer het gezwel berst, doodelijk. Het bloed kan zich voor het overige uit flagaderen of aderen ftorten, hetgeen zich vooraf niet naauwkeurig laat bepalen; fomwijlen is voor het overige de bloedvloeijing, wanneer zij het gevolg eener geborstene ader was, gevaarlijker, omdat zich deze moeijelijker te zamentrekt, voornamelijk wanneer zij tegelijk variceus uitgezet was.

§. 1464.

Met betrekking tot de geboorte moet men voor het overige nog bijzonder opmerken, dat het gezwel ten gevolge van het in het celwijsweeffel ontlaste bloed zeer toeneemt, de Barende dan zeer verzwakt, en de geboorte, deels wegens het gezwel, deels wegens de toenemende zwakte, niet volgen kan; of het gezwel berst wel, doch het fpoedig voortdringend hoofd fluit de opening toe, en alsdan verzamelt zich het bloed achter dezelve in het celwijsweeffel der fchaamlippen en der fcheede, of het gezwel kan nu gedurende de geboorte bersten, en het bloed zich in eene grootere hoeveelheid ontlasten, of het gezwel berst, nadat het bloed

zich

zich in het celwijsweeffel opgehoopt had, eerst na de geboorte van het Kind, daar de nu door de drukking vrijgewordene en thans door de geboorte verzwakte fcheede en fchaamlippen den aandrang van het gezwel geen' hinderpaal meer in den weg leggen, zoo als de Schrijver nog onlangs eene merkwaardige waarneming van dien aard gedaan heeft.

Geneeswijze.

§. 1465.

Zoo het Bloedgezwel der Schaamlippen gedurende de geboorte fteeds toeneemt, het bloed in het naastliggend celwijsweeffel der fcheede en van het bekken zich ontlast, de Barende zeer zwak wordt en in het algemeen de teekens van inwendige bloedftorting zich voordoen, dan trachte men de Verlosfing door de kunst te verhaasten; is echter het gezwel niet zeer groot, neemt het ook gedurende de geboorte niet zeer toe, voelt zich de Barende niet zeer verzwakt, zijn de weeën krachtig, en ontbreken ook de overige geregelde voorwaarden niet, dan late men de geboorte aan de Natuur over; en tot vermindering van het gezwel fchrijve men ftovingen uit aromatifche kruiden, bijzonder met wijn, voor. — Doch indien het gezwel gedurende de geboorte berst en het bloed zich in zulke ftroomen ontlast, dat er gevaar voor het leven der Moeder en voor het Kind te vreezen is, dan verhaaste men insgelijks de Verlosfing door de kunst; buitendien echter kan men de bloeding deels door algemeene tegen bloedvloeijingen uit

de

de teeldeelen aanwendbare middelen, deels door een' tampon, dien men in wijngeest of in een styptisch poeder gedoopt, vast tegen de Schaamlip aandrukt, trachten te verhinderen. Doch wanneer na het bersten van het gezwel het voortdringend hoofd de opening toefluiten, en de geboorte zoo lang duren mogt, dat er eene ophooping van het bloed naar boven en binnen in het celwijsweeffel der fcheede en van het bekken te vreezen mogt zijn, dan is het raadzaam, om de Verlosfing door middel der forceps te doen. Het openen van het Bloedgezwel gedurende de geboorte is zelden noodzakelijk, en bedenkelijk, wanneer het gezwel het gevolg is van eenen abces in de fcheede en in het bekken.

BOER, *Abhandlungen und Verfuche.* II. *Bd.* 1e. *Th.* *S.* 35.

Kliergezwel der Schaamlippen.

§. 1466.

Somwijlen neemt men Kliergezwellen waar aan de groote of kleine Schaamlippen, of aan den eikel van den kittelaar, welke door deszelfs hardheid en onpijnlijkheid kenbaar zijn; zij kunnen eene buitengewone grootte in de zwangerheid zelfs bij de verhoogde voortbrengingskracht van het teelftelfel bereikt hebben, en daardoor de geboorte hinderen, geheel onmogelijk maken, of wanneer zij met groote infpanning volgt, eene gevaarlijke fcheuring van den bilnaad te weeg brengen.

Ge-

Geneeswijze.

§. 1467.

Als een Kliergezwel aan de Schaamlippen werkelijk zulk eene grootte bereikt heeft, dat hetzelve in de vierde periode de geboorte onmogelijk maakt, dan moet men dit gezwel met het mes wegnemen. Is het klein, en aan de eene of andere groote Schaamlip slechts van buiten zittende, dan kan de geboorte zonder grooten hinder geschieden, inzonderheid wanneer men gedurende de ontwikkeling van het Kind het gezwel naar de zijde tegen de dij drukt.

A. LOUIS, *de partium externarum generationi inservientibus in muliebribus naturali, vitiosa et morbosa dispositione. Paris* 1754.

Nympharum tumor partum impediens; in de *Ephemer. nat. curios.* D. II. *Ann.* II.

HOMBERG, *de excrescentia clitoritis nimia. Jena* 1761.

SIEBOLD, in LODER'S *Journal für die Chirurgie und Geburtshülfe.* II. *B. S.* 4. N°. 1.

Breukgezwel der Schaamlippen.

§. 1468.

Het Breukgezwel van de eene of andere Schaamlip is eigenlijk het gevolg van eene liesbreuk, bij welke zich de buikring in een' zeer hoogen graad verwijd heeft, en de in den breukzak bevatte ingewanden tot aan de groote Schaamlippen dalen. De Schaamlip kan dan eene buitengewone grootte bereiken, even als de door de liesbreuk uit-

uitgezette balzak. Men zal het Breukgezwel der Schaamlippen met geen der reeds afgehandelde gezwellen verwisselen, wanneer men op de teekens der breuken in het algemeen, en bijzonder ook dáárop let, dat bij het liggen der Barenden op den rug, bijzonder met een verhoogd onderlijf, de breuk van zelve teruggaat, of zich laat terug schuiven, dat het gezwel echter dadelijk weder toeneemt, zoodra de Barende opstaat of hoest. Zulk eene breuk kan der geboorte hinderen, bijzonder wanneer zij gedurende dezelve nog sterker voorkomt, en ook door beklemming gevaarlijk worden.

Geneeswijze.

§. 1469.

Bij eene breuk der Schaamlippen behandele men de geboorte als in §. 1437 is opgegeven; bijzonder zorge men, dat de breuk, wanneer zij gedurende de geboorte gereponeerd kan worden, slechts door een' deskundigen persoon met de handen worde teruggehouden. Zoodra echter slechts de geringste hinderpaal voor de geboorte ontstaat, de repositie niet mogelijk, en beklemming te vreezen is, dan doe men de Verlossing door de kunst.

Te groote stugheid en naauwte der uitwendige teeldeelen.

§. 1470.

De uitwendige teeldeelen kunnen, ten gevolge der oorspronkelijke vorming of hooge jaren, bij voor

de

de eerstemaal barende Vrouwen te stug en te naauw zijn; de tegennatuurlijke naauwte wordt somwijlen door eene buitengewone breedte van den bilnaad en schaambeensband veroorzaakt, en de ontwikkeling van het hoofd dan voornamelijk in de vierde periode der geboorte gehinderd.

Geneeswijze.

§. 1471.

Wanneer de belette uitzetting der teeldeelen het gevolg is der stugheid of der oorspronkelijke vorming, of door eene buitengewone breedte van den bilnaad veroorzaakt is, dan worden weekmakende stovingen over de teeldeelen, en lavementen tot ontlasting van den endeldarm aanbevolen; zeer werkzaam is ook eene spons, die men in een aftreksel van vlier gedoopt en wèl uitgedrukt vóór de teeldeelen legt; zoogenaamde dampbaden door vaten in kraam- of lijfstoelen aangewend, doen meer na- dan voordeel. Daarenboven zette men de Barende tot het verarbeiden der weeën bijzonder in de vierde periode niet aan, men ondersteune den bilnaad met alle voorzigtigheid en zorge volgens de regelen der Verloskunde daarvoor, dat het hoofd zelf niet te zeer op den bilnaad werke; gewoonlijk moet deze door een' persoon met beide handen ondersteund worden, terwijl de Vroedmeester met zijne vingers, die met een' doek bedekt zijn, het hoofd gedurende de weeën ondersteunt, opdat het zich gemakkelijker onder de schaambogen ontwikkelen kunne. De insnijding van den bilnaad is zelden noodzakelijk, ten zij men van

de forceps geen gebruik kan maken, of plotfelijk een zoo gevaarlijk toeval plaats grijpt, hetwelk de fchielijke ontwikkeling van het hoofd vereischt. Bij ftugge teeldeelen worden ook zeer laauwe baden aanbevolen, tot verligting der geboorte, bijzonder wanneer zij reeds vóór dezelve eenigen tijd lang in de zwangerheid zijn aangewend geworden.

OSIANDER, *Annalen*, I. *Bd.* 2e. *St.*
MICHAËLIS, in het vijfde deel der *Lucina*.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Ziekten der Scheede.

§. 1472.

Tot de Ziekten der Scheede, welke men bij barende Vrouwen waarneemt, en die zelfs meer of min der geboorte hinderlijk kunnen worden, behooren de ontvellingen, ontsteking, abces, kramp, tegennatuurlijke vliezen, vergroeijing, breuken, gezwellen, scheuring, bloedvloeijing en uitzakking der Scheede.

Ontvellingen der Scheede.

§. 1473.

De Ontvellingen (*excoriationes*) der Scheede, welke zich van daar tot aan de uitwendige teeldeelen kunnen uitstrekken, zijn meestal de gevolgen eener reeds in de zwangerheid voorafgegane ontsteking, die door venerische besmetting, door witten vloed, verplaatsten uitslag, onzindelijkheid enz. te weeg gebragt kon worden. De gevolgen zijn, dat de geboorte zeer pijnlijk en bij venerischen walgelijk wordt; de Vroedmeester echter gevaar loopt van besmet te worden.

Geneeswijze.

§. 1474.

Daar ten tijde der geboorte de genezing der Ontvellingen van de Scheede geen plaats grijpt, zoo

trachte men door doelmatige middelen de ontſteking en brandende pijnen te verzachten. Tot dat einde worden inſpuitingen in de Scheede met een afkookſel der malve, rozenbladen en vlierbloeſem aanbevolen, met een aftrekſel van kamillen met veel olie, met mucilago cydoniorum en Goulards loodwater; des noods kan men zich van melk, inzonderheid gekarnde melk of van eiwit met water geklutst, bedienen. Deze middelen kunnen ook, wanneer het de Barende verdraagt, door eene in de Scheede gebragte ſpons aangewend worden, en wanneer de Ontvellingen zich uitſtrekken tot de uitwendige teeldeelen, dan kan men deze daarmede fomenteren. Is de Scheede zeer gevoelig, dan bediene men zich van een aftrekſel van kamillen met veel olie en opium; bovendien behoort ook de oploſſing van aluin of van wit vitriool in water, en des noods het koude water zelf tot bruikbare uitwendige middelen bij Ontvellingen der teeldeelen, vooronderſteld, dat er geene hevige ontſteking mede vergezeld is.

Ontſteking der Scheede.

§. 1475.

De Ontſteking der Scheede, wanneer dezelve geen gevolg der in §. 1473 bijgebragte ontvellingen is, kan eerst gedurende de geboorte door ruwe behandeling, te menigvuldig onderſlaan, te groote inſpanning, voornamelijk als het vruchtwater te vroeg is afgeloopen, door beklemming van het hoofd bijzonder in een naauw bekken, door dikwijls vruch-

te-

teloos herhaalde pogingen ter Verlosfing enz. te weeg gebragt worden. Derzelver teekens zijn pijnen, zwelling der Scheede en het gevoel van brandende hitte in dezelve bij het onderflaan. De gevolgen zijn toenemende pijnen bij de geboorte, en ontvellingen, verzweringen, vergroeijing of koudvuur in het kraambed; ook zijn Vrouwen, die aan eene hevige Ontfteking der Scheede geleden hebben, zeer tot uitzakking derzelve geneigd.

Geneeswijze.

§. 1476.

Is de Ontfteking der Scheede bij de geboorte hevig, en met alle teekenen van eene ontftekingskoorts verzeld, dan is eene bloedontlasting en de antiphlogistifche behandeling in het algemeen noodzakelijk aangewezen; tot infpuitingen worden het in §. 1474 opgegeven afkookfel der malve, rozenbladen en vlierbloemen met veel olie, eene fpons vóór de teeldeelen, welke in hetzelfde afkookfel gedoopt is, en verwijdering van alle invloeden, waardoor de Ontfteking te weeg gebragt werd, aangeprezen. Men verwachte intusfchen van deze behandeling nimmer alleen hulp; als naauwte van het bekken, beklemming van het hoofd of van een ander deel van het Kind het naast deel aan de Ontfteking heeft, dan kan zelfs flechts de kunstmatige Verlosfing het middel tot derzelver volkomene wegruiming worden, die echter eensdeels door de voorafgegane bloedontlasting en overige behandeling zeer verligt wordt, anderdeels ook het grootere gevaar verhoedt, hetwelk bij de aan zich

zelve overgelatene Ontfteking gedurende en na de Verlosfing ontftaan zou.

Verzwering der Scheede.

§. 1477.

De Verzwering (*abscessus*) der Scheede ontftaat zelden gedurende de geboorte, maar gewoonlijk reeds in de zwangerheid, ten gevolge eener uitwendige beleediging, eener ontfteking, van een' verplaatften uitflag, enz. Zulks is reeds in het 3e. Hoofdftuk der vorige Afdeeling met betrekking tot de zwangerheid vermeld. Bij de geboorte onderfcheidt zij zich door eene weeke plaats, die pijnlijk en golvend is. Eene zeer groote Verzwering kan der geboorte hinderen, of zij barst gedurende dezelve ongemerkt of plotfelijk, in welk geval, wanneer het eene Verzwering in het bekken was, eene menigte etter, materie en bloed uit doorknaagde vaten zich kan ontlasten.

Geneeswijze.

§. 1478.

Indien de Verzwering in de Scheede der geboorte juist niet hinderen mogt, dan is het, voornamelijk wanneer zij het gevolg van eene Verzwering in het bekken was, beter, dezelve niet te openen; mogt zij echter werkelijk van zulk eene grootte zijn, dat de geboorte niet zou kunnen volgen, dan kan men ze door middel van OSIANDERS Hysterotom (*) openen,

(*) OSIANDER, *Entb.* II. *B.* §. 312, en deszelfs *Annalen*, bl. 40.

pen, en daarna gerstewater met rozehonig inſpuiten. Men zij voor het overige zeer voorzigtig in de voorzegging, en onderrigte de omſtanders van het groote gevaar, wanneer het een gevolg eener Verzwering in het bekken was, wijl na de Verlosſing zeer ſpoedig de dood volgen kan.

Kramp en tegennatuurlijke Vliezen der Scheede.

§. 1479.

De ingang der Scheede wordt ſomwijlen en dan gewoonlijk ſlechts bij voor de eerſte maal Kramende door eene Kramp van derzelver ſluitſpier zoo vernaauwd, dat niet alleen daardoor de geboorte van het Kind en de nageboorte, maar ook de ondertasting en het inbrengen der handen en inſtrumenten bij de operatiën door de kunst gehinderd kan worden. Deze krampachtige zamentrekking van den ingang der Scheede zal men gemakkelijk voor eene in de oorſpronkelijke vorming liggende vernaauwing houden, waarvan zich dezelve eensdeels door de drukking, welke men ten gevolge der krampachtige zamentrekking van de ſpier bij het inbrengen van den vinger, anderdeels door den tegenſtand en de toeneming der Kramp en der pijnen, bij het verder inbrengen in de Scheede gevoelt, onderſcheidt.

§. 1480.

Van de krampachtige zamentrekking der ſluitſpier van de Scheede, welke derzelver ingang vernaauwen en daardoor aan de geboorte hinderen kan, moet men ook diegene onderſcheiden, welke ſomwijlen door

de aanwezigheid van het maagdevlies of der tegennatuurlijke Vliezen ontſtaat. Het eerſte was óf bij den plaats gehad hebbende bijſlaap, die de zwangerheid ten gevolge had, niet gekwetst, óf het is na den bijſlaap ten gevolge eener ontſteking weder vergroeid en de opening heeft zich geheel geſloten. De tegennatuurlijke Vliezen zijn meestal ook gevolgen der oorſpronkelijke vorming.

Geneeswijze.

§. 1481.

De krampachtige zamentrekking der ſluitſpier van de Scheede wordt zeer ſpoedig door inſpuitingen en ſtovingen uit aftrekſels van kamillen en hyoscyamus, waarbij men ook de Thebaiſche tinctuur voegen kan, weggeruimd. Osiander beveelt het inwrijven der opiaatzalf in den bilnaad aan, en het inbrengen derzelve door de vernaauwde opening der Scheede. De aanwezigheid echter van het maagdevlies vereisc   ht de in §. 233 opgegevene operatie en behandeling, waarbij men moet opmerken, dat men ſomwijlen de opening of doorſnijding van het maagdevlies niet eerder behoeft te doen, dan als de blaas van het eivlies bij het maagdevlies gekomen is. De geringe bloeding wordt geſtild door het aandrukken van eene met wijngeest natgemaakte ſpons, en daarna kan men de hyoscyamusolie inwrijven. Bij de overige voorwaarden eener geregelde geboorte kan deze zonder hulp der kunst volgen. Tegennatuurlijke Vliezen der Scheede vereiſchen dezelfde kunstbewerking, wanneer zij de geboorte hinderen.

OSIANDERS *Entbindungskunst.* II. *Bd.* §. 296.
OBERTEUFFER, *in* STARCK'S *Archiv.* II. *B. S.* 624.
PETIT, *Traité de maladies chirurgicales.* VIII. p. 111.
ROUGIER, in het *Journal de Méd. T.* X. L. IX. p. 358.
(Het maagdevlies was gedeeltelijk kraakbeenig geworden.)

Vergroeijing der Scheede.

§. 1482.

De Vergroeijing der Scheede, meestal het gevolg van voorafgegane ontſteking derzelve door moeijelijke verlosſingen en kwetſingen bij operatiën van veneriſche zweren enz., kan alleen beneden bij den ingang der Scheede of meer boven aan het ſcheedegewelf plaats vinden, of zij beſlaat de geheele Scheede, zoodat óf volſtrekt geene óf ſlechts eene kleine opening naar den moedermond leidt, waarin men eene ſonde brengen kan. Eene ligte Vergroeijing maakt de geboorte niet altijd onmogelijk; dezelve wordt ſomwijlen door het doordringend hoofd van een geſcheiden, doch niet zonder gevaar eener verder doorgaande ſcheur en eener bedenkelijke bloedvloeijing. Bij eene aanmerkelijke Vergroeijing zal de geboorte zeer pijnlijk en volkomen gehinderd zijn.

Geneeswijze.

§. 1483.

De Vergroeijing der Scheede vereischt de operatie, welke §. 239 opgegeven werd. Wij zullen hier ſlechts weinig met betrekking tot de geboorte in het bijzonder opmerken. Daar men bij de geboorte niet

niet altijd bepaald weten kan, hoe ver de Vergroeijing zich uitſtrekt, zoo kan men het onderzoek door den aars bewerkſtelligen, om, wanneer de geboorte reeds tamelijk gevorderd mogt wezen, de hoogte of diepte van den ſtand des hoofds te voelen, ten einde daarnaar over den graad en den aard der Vergroeijing te kunnen oordeelen. De ſnede moet groot genoeg, en ten minſte zoo groot zijn, dat men er twee vingers inbrengen kan; het ſpreekt derhalve van zelf, dat men voorzigtig moet te werk gaan, om geene ſlagader te kwetſen. Zoo er geene aanwijzing is, om de Verlosſing te verhaasten, dan kan men ſteekwieken daarin brengen, ten einde daardoor eene verwijding der Scheede te maken; met dezelve kunnen ook bloedſtillende middelen, als: azijn, wijngeest, het styptiſche poeder uit aluin en Arabiſche gom aangewend worden. Bijaldien echter eene verhaaste Verlosſing wegens een of ander gevaarlijk verſchijnſel dringend mogt aangewezen worden, om het leven der Moeder of van het Kind te redden, dan moet men, wanneer de Scheede zelve door het doordringen van het voorliggend hoofd niet verwijd wordt, eene kunstmatige verwijding der Scheede met de vingeren doen voorafgaan. Na de Verlosſing moet de wond of Scheede, om de ontſteking te voorkomen en eene nieuwe Vergroeijing te beletten, geheel zoo behandeld worden als in §. 236 en 237 is opgegeven geworden; alleen zij men wegens den kraamvloed op groote zindelijkheid bedacht, omdat inderdaad de genezing daardoor buitendien moeijelijk gemaakt en vertraagd wordt.

MÜRSINNA, *Beobachtung einer sehr schweren Geburt wegen stark verwachsener Mutterscheide*, in STARKS *Archiv f. d. Geburtsh.* I. *St.* bl. 149 en 166.

Des Schrijvers waarneming in deszelfs *Journal für Geburtshülfe* enz. Tweede berigt omtrent het Gestiċht voor Kraamvrouwen te Berlijn. III. B. 3e. St.

Scheedebreuk.

§. 1484.

Waarin het wezen der Scheedebreuk bestaat, welke oorzaken dezelve kunnen te weeg brengen, en hoe men dezelve onderscheidt, is §. 897—§. 899 opgegeven geworden. Bij de geboorte zou men dezelve ligtelijk voor eene verzwering, of eene uitzakking der scheede kunnen houden; doch de Scheedebreuk zal zich zeer gemakkelijk laten terug brengen, ook in het liggen van zelve teruggaan, naarmate de Barende op de eene of andere zijde ligt of op de knieën steunt. Somwijlen wordt echter de Scheedebreuk grooter gedurende de geboorte, en de daarin bevatte ingewanden, het net of de darmen kunnen ook gedeeltelijk door de drukking der zich zamentrekkende en dieper in het bekken dalende baarmoeder en door het hoofd des Kinds zeer te zamengedrongen worden, waardoor hindernis en gevaar bij de geboorte ontstaat.

Geneeswijze.

§. 1485.

Bij breuken der Barenden volge men in het algemeen de in §. 1436 en volg. gegevene voorschriften,

ten, men geve eene ligging in het kraambed op de tegenovergeſtelde zijde der breuk, en bijaldien de breuk niet inblijft, er toevallen van beklemming en hevige pijnen gedurende of buiten de weeën zich voordoen, dan bemoeije men zich niet met het inhouden der breuk, hetgeen meestal bij de Scheede-breuk vruchteloos is, maar men verloſſe met alle voorzigtigheid de Barende door de kunst, lette gedurende het kraambed in het vervolg verder op de behandeling der ontſteking en andere toevallen, waartoe de Breuk kon aanleiding gegeven hebben, en wanneer alle toevallen van ontſteking en beklemming, alsmede het kraambed gelukkig zijn voorbijgegaan, dan komt de geneeswijze §. 901 te pas.

RICHTER, t. a. pl. OSIANDER, t. a. pl. §. 272.
BAUER, in MURSINNA's *Journal für Chirurgie*. II. *B. S.* 86.

Gezwellen in de Scheede.

§. 1486.

Gezwellen in de Scheede ontſtaan door ontſteking, verzweringen, breuken, zuchtgezwel, variceuſe uitzetting der vaten, door polypen of ſpekgezwellen, welke op de beenderen van het bekken zelf, in het celwijsweefſel der ſpieren achter den wand der Scheede, op de oppervlakte der baarmoeder of aan den eijerſtok derzelver zetel hebben, echter tot in het kleine bekken zich verſpreiden, en door de Scheede voelbaar worden.

§. 1487.

§. 1487.

De ontsteking, de verzwering en de breuk der Scheede zijn reeds afgehandeld geworden. Het zuchtgezwel der scheede herkent men aan de vernaauwing en zwelling derzelve, welke meer koud dan warm bij het aanraken is, onpijnlijk is, en bij de drukking met den vinger een knarsen te kennen geeft; menigmaal heeft zich de Scheede als bij eene uitzakking naar voren gedrongen, welke dan een zeer bleekrood aanzien heeft, en bij de aanraking eenen deuk nalaat. Meestal gaat zij met het zuchtgezwel der Schaamlippen gepaard, ontstaat ook door dezelfde in §. 1026 opgegevene oorzaken, wordt bijzonder bij Barenden, welke in de zwangerheid door buitensporigheden, witten vloed, pogingen om de vrucht af te drijven, veel zitten op stoven of bloedverlies zeer verzwakt zijn, of zich aan menigvuldige verkouding, bijzonder in natkoude woningen blootstellen, waargenomen. De gevolgen, welke voor de geboorte daaruit ontstaan, zijn niet gevaarlijk; wel is waar wordt de Scheede meer of min vernaauwd, doch de hindernis is van geen belang, inzonderheid omdat meestal ook de Kinderen niet zeer groot en sterk zijn.

Geneeswijze.

§. 1488.

Het Zuchtgezwel der Scheede kan gedurende de geboorte zelve niet weggenomen worden; deze laat men ook aan de Natuur over, ten zij dezelve met

te

te groote inſpanning plaats hebbe, en voor verzwakking der Barenden doe vreezen, inzonderheid daar zulke Barenden bovendien zwakkelijk, of door de invloeden, waartoe het Zuchtgezwel der Scheede aanleiding gaf, algemeen of ook in de eigendommelijke krachten van hare baarmoeder zeer verzwakt zijn.

§. 1489.

Als het Gezwel der Scheede het gevolg van eene variceuſe uitzetting der vaten is, dan wordt zij door de in §. 1055—1057 opgegevene oorzaken te weeg gebragt; gewoonlijk gaan daarmede aderſpatten der ſchaamlippen en der dijën gepaard, welke tot eene bepaalde diagnosis leiden. Deze variceuſe uitzetting der vaten of aderſpatten der Scheede kunnen gedurende de geboorte gemakkelijk barsten en tot eene bloedvloeijing aanleiding geven, welke het leven in gevaar brengt.

Geneeswijze.

§. 1490.

Daar bij de aderſpatten der Scheede ligt een barsten en eene daaruit ontſtane gevaarlijke bloedvloeijing te duchten is, zoo verbiede men volſtrekt iedere te ſterke beweging en inſpanning tot het verarbeiden der weeën, bevele eene rustige ligging in het bed, en zorge voor ontlasting der pis en voor ſtoelgang, om alle hinderpalen voor de geboorte te verwijderen, welke door het bersten van de aderſpat zou kunnen begunſtigd worden. In de eerſte en tweede periode

wor-

worden ſtovingen en ſponzen aanbevolen, welke met GOULARDS loodwater of met eene oplosſing van borax bevochtigd zijn. Wanneer echter in de derde of vierde periode bij een voorliggend hoofd de geboorte met te groote inſpanning vergezeld gaat, welke voor het barsten van de aderſpat doet vreezen, dan doe men met alle voorzigtigheid de Verlosſing met de forceps; tot dat einde is het zeer raadzaam, de Scheede vooraf reeds dikwijls met laauwe olie in te ſpuiten, welke ten deele de bij het doordringen van het hoofd toenemende branding vermindert, deels ook de Verlosſing zelve zeer gemakkelijk maakt.

§. 1491.

Polypen in de Scheede worden zeer zeldzaam bij barende Vrouwen waargenomen; indien zij echter aanwezig en van die grootte waren, dat zij de geboorte hinderden, of gedurende dezelve bij eenen dunnen ſteel zich geweldig losrukken, en daardoor eene bloeding konden te weeg brengen, dan zou het veiliger zijn, dezelve vooraf te binden en af te ſnijden, als in §. 833 is opgegeven.

§. 1492.

De Spekgezwellen, ook ſomwijlen scirrheuſe Gezwellen, welke bij de geboorte in de Scheede gevoeld worden, verdienen de bijzondere opmerkzaamheid van den Vroedmeester, wanneer zij werkelijk een hinderpaal voor de geboorte worden. Dit hangt af deels van de grootte en vastheid, deels ook van den zetel van zulk een Gezwel. Is het Spek-

gezwel klein of zeer zacht, en het bekken regelmatig gevormd, dan worden zij gedurende de geboorte teruggeſchoven, of door het hoofd zoo te zamen gedrukt, dat de geboorte dan zonder hinder volgt; zelfs groote Spekgezwellen, welke regtſtreeks in de rigting van den grooten diameter des bekkens vallen, maken de geboorte niet onmogelijk. Groote Spekgezwellen echter kunnen bijzonder dan, wanneer zij in het kleine bekken dalen, en den kleinen diameter verkleinen, der geboorte hinderen, of dezelve ſomwijlen langs den gewonen weg geheel onmogelijk maken. Voor het overige vindt men over de Spekgezwellen, en in het bijzonder ook over diegenen, welke buiten de Scheede in het bekken zelf hunnen zetel hebben, in de Theoretiſche Verloskunde (*) uitvoeriger gewag gemaakt, alwaar ook de gevolgen voor de geboorte doelmatiger ontwikkeld worden.

Geneeswijze.

§. 1493.

Bij het gevoel van een Spekgezwel in de Scheede, moet men zich door het onderſlaan overtuigen, waar het eigenlijk deszelfs zetel heeft, en hoe groot deszelfs omvang zij, of het zeer zacht of hard op het gevoel is, en of er deels naar deszelfs zetel, deels naar deszelfs grootte en hardheid werkelijk een hinderpaal voor de geboorte ontſtaat. Als het Spekge-

(*) Des Schrijvers *Theoret. Entbind.* 3e. uitg. §. 155 156, 509.

gezwel niet zeer groot is, en de geboorte niet zeer gehinderd wordt, dan late men hetzelve aan de Natuur over. Veroorzaakt het eene beklemming van het hoofd, dan doe men de Verlosfing met de forceps. Is echter het Spekgezwel van die grootte, dat het de geboorte langs den gewonen weg onmogelijk maakt, dan kan men fomtijds zulk een Gezwel, wanneer het niet buiten de Scheede op de beenderen van het bekken onbewegelijk vast zit, of een Beengezwel of exostosis is, door eene operatie wegnemen, welke wegens de ligt ontftane gevaarlijke bloeding niet ligt zonder groot gevaar kan verrigt worden; nogtans beftaan er gevallen, dat men dezelve gelukkig ten uitvoer gebragt heeft (*). Ingevalle deze door de Barende niet toegeftaan wordt, of wegens het groote gevaar zelfs door den Heel- of Vroedmeester niet zou kunnen verrigt worden, dan blijft alleenlijk de keizerfnede aangewezen, wanneer de Verlosfing op geenerlei wijze langs den gewonen weg mogelijk is.

VAN DOEVEREN, *Spec. observat. acad. p.* 159.
MEYER, in het *Mufeum der Heilkunde.* II. *Bd. S.* 211.
MOHRENHEIM, *Beobachtungen.* II. *Bd. S.* 187.
Des Schrijvers *Lucina.* I. *Bd.* 1e. *St.* N°. 4.

De

(*) Een zeer merkwaardig geval, dat bijna zonder voorbeeld is, verhaalt DREW in *Edinburgh. medical and surgical Journ. Jan.* 1805. Deze Heelmeester fneed aan eene Vrouw, welke zeer digt bij hare bevalling was, door den bilnaad een gezwel uit het bekken, hetwelk veertien duimen omtrek en twee ponden en acht oncen gewogen had.

De Scheuring der Scheede.

§. 1494.

De Scheuring der Scheede gedurende de geboorte kan aan derzelver ingang bij moeijelijke geboorten, of verder in dezelve, zelfs in het ſcheedegewelf door ongeſchikte handgrepen met de forceps, haken, perforatoriën, door beenſtukken van een ontherſend hoofd enz. ontſtaan, welke gevaarlijke bloedingen, ontſteking en koudvuur ten gevolge kunnen hebben. De merkwaardigſte en gevaarlijkſte Scheuring is echter diegene, welke gedurende de geboorte aan die zijde plaats heeft, waar dezelve zich met den baarmoederhals vereenigt.

§. 1495.

Zelden gebeurt het, dat men de Scheuring der Scheede aan derzelver met den baarmoederhals vasthechtend deel waarneemt; doch wanneer men het weefſel der Scheede en hoofdzakelijk derzelver bovenſte naar den baarmoederhals gaande deel beſchouwt, wanneer men daarbij in aanmerking neemt, hoe zeer dit deel bij zoo menige Zwangeren en Barenden geſpannen wordt, en hoe weinig het onderſteund is, dan heeft men, gelijk BOER zeer juist opmerkt, niet zoo zeer reden om zich te verwonderen, dat de Scheede ſomtijds ſcheurt, als wel, dat dergelijke Scheuringen niet menigvuldiger voorvallen. Kleine en middelmatige geſtalte, dikwijls voorafgegane moeijelijke en trage geboorten, naauw bekken, bijzonder in de bovenſte opening van het bekken, te hoog en te regt ſtaande ſchaambeenderen met ongelijke ran-

randen, zwakke en korte Scheede, groote lengte van den baarmoederhals, fijn dun celwijsweeffel, ontfteking of koudvuur der naastliggende deelen enz. kunnen bij moeijelijke geboorten allezins zeer tot fcheuring der Scheede ter opgegevene plaats aanleiding geven; wanneer nu daarbij nog infpanning tot de geboorte zelve, of eene geweldadige handgreep komt, dan zal de genoemde Scheuring des te gemakkelijker te weeg gebragt kunnen worden.

§. 1496.

De teekens, waaruit de Scheuring der Scheede ter bepaalde plaatfe kan voorzien worden, zijn bedriegelijk, en meestal flechts dezelfde, welke bij moeijelijke geboorten zeer dikwijls waargenomen worden. In verfcheidene gevallen was de hevige en aanhoudende pijn om de ftreek der fchaambeenderen voorafgegaan; maar fomwijlen ontbreekt deze ook geheel, of doet zich in eenen hoogen graad voor, zonder dat de Scheuring der Scheede plaats heeft. De Scheuring zelve gefchiedt meestal onder een hevig wee. Eene geringe bloedvloeijing uit de teeldeelen, en aanhoudende pijn, wanneer de deelen nog niet tot koudvuur overgegaan zijn, ongewone zware gewaarwording in den onderbuik, wanneer anders de geboorte van het Kind ten deele of geheel gefchied is; benaauwdheid, onrust, braken of neiging daartoe, hippocratisch aangezigt, koude extremiteiten, zeer kleine, draadvormige en tusfchenpoozende pols, laten de reeds plaatshebbende Scheuring niet meer betwijfelen. Het gevolg is meestal doodelijk, en gewoonlijk dringt zelfs de

foetus niet alleen, maar ook de nageboorte uit de geborstene Scheede in den buik door; in dit geval zal men bij het uit- en inwendig onderzoek eene wezenlijke verandering bespeuren, aan den onderbuik zal men den foetus duidelijker, inwendig echter het hoofd van het Kind niet meer in de vorige ligging voelen; dan ook zal men zich nader van de voorgevallene Scheur kunnen overtuigen. Somwijlen echter is het Kind of het te voren in het bekken zigtbare deel nog niet door de Scheur in de buikholte gedrongen; alsdan kan men van de voorgevallene Scheur der Scheede geene bepaalde kennis dragen.

Geneeswijze.

§. 1497.

De Scheuring der Scheede, welke aan derzelver met den baarmoederhals vasthechtend deel plaats heeft, vereischt de verhaaste Verlossing; óf door de keizersnede (*Gastrotomie*), wanneer het Kind in de buikholte doorgedrongen is, óf wanneer het ten deele nog in het bekken voelbaar is, de keering bij de voeten, zoo als die door BOER verrigt werd. Voor het overige blijft het een onderwerp der Verloskunde, daarover bepaald te beslissen, langs welken weg en door welk middel de Verlossing zelve moet verrigt worden; genoeg is het, hier bijgebragt te hebben, dat in dit gevaarlijk geval de uithaling van den foetus en der nageboorte altijd het eerste zij, waarop men moet letten. Na de Verlossing moet men voor eene gepaste ligging der lijderes bedacht

zijn,

zijn, ten einde er geene ingewanden van den onderbuik in de wond geraken, de uitvloeijing van het in alle gevallen uitgevaat vocht bevorderd, en daarentegen het inzijpelen van den kraamvloed belet worde. Zoo de dood niet ſpoedig volgt, dan blijft de uitgang van dit gevaarlijk toeval zeer twijfelachtig; komt de lijderes de gevaren te boven, welke de terughouding van het uitgevaat, de uitſtorting van een vreemd vocht in de buiksholte, en de hevigheid der ſtoring en de rotting der deelen zelve ten gevolge hebben, dan is zij nog aan een ander gevolg, aan die der Enteritis en Peritonitis, blootgeſteld, welke met geen minder levensgevaar vergezeld zijn, en hierom bij de behandeling niet mogen over het hoofd gezien worden, ten einde hetzelve door de antiphlogistiſche geneeswijze tegen te gaan.

COFFINIÈRES, in *Recueil périodique de la société de médecine à Paris.* N°. 37.

BOER, *von der Zerreiszung der Mutterſcheide, durch welche das Kind in die Höhle des Unterleibs tritt*, in deszelfs *Abhandl. und Verſ. geburtsh. Inh.* I. *Th. S.* 61.

FRITZE, in HORN's *n. Archiv für med. Erfahrung.* III. *Bd.* 1e. *St. S.* 35.

KLOSE, *Geſchichte einer Zerreiszung der Mutterſcheide unter der Geburt*, in des Schrijvers *Journ. für Geburtshülfe, Frauenzimmer- und Kinderkrankheiten.* I. *Bd.* 1e. *St.* N°. 2. *S.* 80. *Frankf. am Main* 1813.

Commerc. lit. Nor. 1741. *p.* 95.

PIETSCH, in *Journ. de médecine. T.* XXXVIII. *p.* 76.

SAUCEROTTE, in *Journ. de médec. T.* LXXVIII. *p.* 64.

WILL. GOLDSON, *Extraordinary case of a lacerated vagine. London* 1787. *neueste Samml. für Wundärzte.* I. N°. 4.

Bloedvloeijing der Scheede.

§. 1498.

De Bloedvloeijing der Scheede gedurende de geboorte ontſtaat ſomwijlen bij volbloedige geſtellen, voornamelijk bij groote inſpanning, groote hitte in de kraamkamer en bij het genot van verhittende dranken, en heeft dan weinig te beteekenen. Doch ſomwijlen is zij het gevolg van het berſten eener ſlagader of van eene aderſpat, van eenen bloedzak of van de in §. 1495 beſchrevene ſcheuring der Scheede, alsdan wordt zij zeer gevaarlijk en verdient derhalve alle oplettendheid van den Geneesheer en Vroedmeeſter. De ſlagaderſpat was misſchien het gevolg van eene hevige kwetſing of van eene andere werktuigelijke beleediging der teeldeelen, en wordt dááraan herkend, dat bij het aanraken van dezelve in de Scheede eene klopping gevoeld wordt, en het afloopende bloed helder rood is. De aderſpat kon door de in §. 1056—1057 opgegevene oorzaken in de zwangerheid zijn te weeg gebragt geworden, en laat zich dááraan herkennen, dat men vóór het berſten van het gezwel geene klopping waarnam, aan de uitwendige teeldeelen en aan de dijën zich insgelijks aderſpatten vertoonen, en wanneer derhalve aan de ſchaamlippen een aanmerkelijk tevens hevig brandend gezwel ontſtaan was, hetwelk na de Bloedvloeijing verminderd of geheel verdwenen is. Het zich ontlastend bloed is donker van kleur, en ſomwijlen kan men, wanneer men de ſchaamlippen van elkander doet,

de

de geborstene plaats zien, of laat zich in de Scheede zelve als de verflapte huid van eene verzwering voelen. Over de diagnosis en de oorzaken van de Bloedvloeijing der Scheede, welke het gevolg van een' bloedzak, of eener fcheuring der fcheede is, werd in §. 623 en §. 660 melding gemaakt.

Geneeswijze.

§. 1499.

De Bloedvloeijing der Scheede vereischt vooral een naauwkeurig onderzoek, ten einde nader derzelver oorzaak te leeren kennen. Als zulks bij volbloedige geftellen uit de in §. 1498 opgegevene oorzaken plaats heeft, dan gaat zij meestal zeer fpoedig over, wanneer men de Barenden eene rustige horizontale ligging aanbeveelt, voor een' doelmatig koelen leefregel zorgt, en haar limonade, en bij in het oog loopende teekens eener te levendige werking van het vaatgeftel, eenige giften van een verkoelend poeder uit cremor tartari met falpeter doet gebruiken. Zoo echter de Bloedvloeijing het gevolg van eene geborstene flagaderfpat is, dan moet men de Verlosfing zonder dralen verhaasten. Doch zoo zij uit eene gebarstene aderfpat ontftaat, de geboorte eerst haar begin genomen heeft, en de Bloedvloeijing zelve niet zeer hevig is, dan bevele men eene rustige horizontale ligging aan en brenge een in wijngeest of in het reeds meer gemelde bloedftillende poeder gedoopte groote fpons binnen de Scheede; of als men de geborstene plaats naauwkeurig onderfcheiden kan, dan drukke men eene

 klei-

kleinere fpons, in de genoemde middelen gedoopt, tegen de plaats aan, totdat de Bloedvloeijing opgehouden heeft. OSIANDER (*) beveelt tevens het binden der dijën aan. Buitendien zij men telkens bedacht op de invloeden, waardoor de Bloedvloeijing te weeg gebragt of vermeerderd wordt; zelfs kan bij eene zoo levendige werkzaamheid van het vaatgeftel in het begin der geboorte eene bloedontlasting en de ontftekingwerende behandeling zeer werkzaam zijn, om de Bloedvloeijing in het vervolg voor te komen. Doch bijaldien deze zeer hevig is, na de aangewende middelen niet fpoedig ophoudt, of inzonderheid in de derde of vierde periode der geboorte weder te voorfchijn komt, dan verzuime men niet, om deze door de kunst te verhaasten. Na de Verlosfing moet men echter de lijderes naauwkeurig onderzoeken, vermits óf uit de geborstene ader in de Scheede óf bijzonder uit de baarmoeder zelve ligt weder eene gevaarlijke Bloedvloeijing ontftaat, daar de variceufe uitzettingen der Scheede meestal ook tot in de vaten der baarmoeder zich verfpreiden en deze uitermate uitzetten.

§. 1500.

De Bloedvloeijing der Scheede, welke het gevolg van een' bloedzak is, vereischt de behandeling §. 1469, omdat het daar vermelde bloedgezwel der fchaamlippen er mede gepaard kan gaan. Doch wanneer zij ontftaat uit eene fcheuring der Scheede ter plaatfe, waar deze zich met den hals der baarmoe-

(*) t. a. pl. §. 184.

moeder vereenigt, dan moet men zóó te werk gaan, als in §. 1497 is opgegeven. Bloedvloeijingen, welke door beleedigingen der Scheede op andere plaatſen ontſtaan, kunnen gemakkelijk door het aandrukken eener ſpons, die in wijngeest gedoopt is, geſtild worden.

Uitzakking der Scheede.

§. 1501.

De Uitzakking der Scheede was óf reeds in de zwangerheid aanwezig, óf zij ontſtond eerst gedurende de geboorte, zoodat de vliezige opening der Scheede volkomen, of ſlechts gedeeltelijk op de eene of andere zijde te voorſchijn komt. Groote ſlapheid, verminderde zamenhang van celwijsweefſel, waarmede het geplooide vlies der Scheede aan de ſpieren, vliezen en beenderen van het bekken bevestigd is, voorafgegane langdurige ontſteking en zwelling, voornamelijk lymphatisch gezwel of eene ſcheedebreuk, waarna gewoonlijk groote verſlapping ten gevolge van de uitzetting der Scheede nablijft, voorafgegane bloedvloeijingen, witte vloed, vorige Verlosſing van een groot Kind, waarbij het hoofd lang in het bekken terug gehouden werd, aanmerkelijke ſcheuring van den bilnaad en te wijd bekken zijn de gewoonlijke aanleidende oorzaken van de Uitzakking der Scheede; wanneer nu menigvuldige bijſlaap in de zwangerheid, moeijelijke ſtoelgang met hevige persſing, moeijelijke Verlosſing, verarbeiden der weeën onder het ſtaan of in kraamſtoelen zonder bewegelijke rugleuning als ſcha-

de-

delijke invloeden daarbij komen, dan zal de Uitzakking der Scheede des te eerder ontſtaan; door dezelve kan de geboorte gehinderd worden, en bij eenen langeren duur ontſteking en zwelling der uitgezakte Scheede daarmede gepaard gaan. De Uitzakking der Scheede is gemakkelijk te herkennen, wanneer geen gezwel daarmede vergezeld is, en men zal dezelve dan ook niet ligt met eene breuk der Scheede of aderſpat verwarren. Het uitgezakte deel is week en zacht, aan hetzelve kan men niets hards en niets dat terug te drukken is, voelen; het ziet er blaauwachtig rood uit, zoo als gewoonlijk het binnenſte vlies bij diegenen, welke reeds gekraamd hebben. Als de Uitzakking reeds lang duurde, dan is de diagnosis moeïjelijker; zij verſchijnt in eene meer donker blaauwe dan roode kleur zeer lang en dik, de oppervlakte is half droog, en het geheel gelijkt naar eenen vleeschklomp. Aan het einde van het uitgezakte gezwel is eene ſpleet tusſchen een' dik gezwollen en gewelfden rand, die de ingang is naar de omgekeerde Scheede; brengt men den met olie beſtrekenen vinger, zoo hoog als mogelijk is, in de ſpleet, dan voelt men den moedermond, die gemakkelijk te bereiken is, wanneer tevens de baarmoeder mede uitgezakt is. Als het hoofd van het Kind voorligt en het ook regelmatig tot aan den uitgang van het bekken gekomen is, dan voelt men niets van het harige deel van het Kind en hetzelve als ware het uit eene kleine opening naar voren glijden.

Geneeswijze.

§. 1502.

Wanneer met de Uitzakking der Scheede noch ontfteking noch gezwel gepaard gaat, dan bevele men eene ligging in het bed aan, waarbij de onderbuik meer verhoogd is, verbiede de te hevige infpanning tot het verarbeiden der weeën, en ftrijke het uitgezakte deel der Scheede, wanneer het hoofd tot het doorfnijden komt, met de met olie beftrekene vingers der eene hand buiten de weeën tegen het hoofd terug, en van een' anderen perfoon late men gedurende den tijd, dat het hoofd doorfnijdt, de Uitzakking insgelijks met de vingers terug houden. Is echter de uitgezakte Scheede zeer ontftoken, gezwollen, heet, pijnlijk en hard, dan vermijde men bij tijds nog elke poging om dezelve in te brengen. Men doe vooraf eene aderlating, bevele in het algemeen een' antiphlogistifchen leefregel aan, en ftove de uitgezakte Scheede met een afkookfel van weekmakende kruiden, waarbij men de helft Goulardswater gemengd heeft. Zoodra de hardheid en het gezwel afgenomen heeft, dan beftrijke men de Scheede met veel olie, en poge om dezelve terug te brengen. Gelukt zulks niet, en vindt men het uitgezakte deel nog zeer gezwollen, hard, blaauwachtig rood en pijnlijk, dan scarificere men dezelve langs hare geheele oppervlakte met kleine inkervingen, late die een weinig bloeden, en brenge dezelve dan terug; de scarificatiën worden ook aanbevolen, wanneer aderfpatten de repofitie hinderen;

de

de ontlasting van het bloed uit de eene of andere variceuſe ader maakt dan de repoſitie ligt uitvoerbaar. Na dezelve brenge men eene ſpons in, welke in het genoemde met Goulardswater gemengd afkookſel gedoopt is, en mogt de Verlosſing wezenlijk gehinderd worden, dan doe men dezelve door behulp der kunst. In het kraambed moet men bij eene voorafgegane ontſteking en scarificatie der Scheede op de verdere genezing letten, waartoe ſtovingen uit Goulardswater en eene ſpons aanbevolen worden, die, in hetzelfde middel gedoopt, in de Scheede gebragt wordt. Na het kraambed eerst kan er aan de volkomene wegruiming der Uitzakking gedacht worden, weshalve naar §. 893—895 verwezen wordt.

SLEVOGT, *de muliere gravida lapsu vaginae uteri laborante. Jena* 1700.

GLIESEMANN, in SCHMUCKERS *vermischten Schriften.* I. *Bd. S.* 394.

SOUVILLE, in het *Journal de médecine. T.* XCVIII. *p.* 421.

MANIESKE, in LODERS *Journal für Chirurgie.* I. *Bd. S.* 484.

LODER, *Progr. de vaginae uteri procidentia. Jena* 1781.

Dezelfde, *Journal für die Chirurgie.* IV. *Bd.* 2e. *St. S.* 354.

✻

D E R-

DERDE HOOFDSTUK.

Over de onregelmatige Barensweeën.

Over de Barensweeën en de beoordeeling van derzelver onregelmatigheid in het algemeen.

§. 1503.

Zoodra de foetus eenen graad van zelfstandigheid en eigendommelijkheid bereikt, zoodat hij onafhankelijk en gescheiden van de moeder leven kan, dan volgt zijne geboorte, eene aan de Vrouw eigenaardige, natuurlijke, gezonde verrigting, waardoor de foetus met zijne ontwikkelingsorganen van de moeder gescheiden en afgezonderd wordt. Ei en baarmoeder treden, zoo als bekend is, van nu af, in plaats van eene levende in eene mechanische betrekking, gelijk het tusschen zoodanige ligchamen plaats vindt; de in de baarmoeder te weeg gebragte opwekbaarheid, die nu niet meer te gelijk op de vrucht kan plaats hebben, hoopt zich in dezelve op, tot zulk een' hoogen graad, dat iedere mechanische of chemische prikkel in staat is de kracht van zamentrekking der baarmoeder op te wekken. Het ei, dat aan de baarmoeder vreemd geworden is, treedt in de plaats van den prikkel, die hare verhoogde opwekbaarheid tot uitdrijving in werking brengt. De tot uitdrijving van den foetus en deszelfs om-

ge-

gevingen in werking gebragte verhoogde opwekbaarheid openbaart zich in de zamentrekkingen der baarmoeder, welke in het algemeen onder den naam van Weeën bekend zijn.

§. 1504.

Het doel der Weeën bij iedere geboorte berust daarop: de teeldeelen des noods door eene vermeerderde afzondering van ſlijm glibberig te maken, te verzachten, te verſlappen, en ze weder, des vereischt wordende, te verſterken, de ongeregelde organisch-uitgezette baarmoeder regelmatiger te vormen, in evenwigt te brengen, en zoo derzelver dikwijls vertrokkenen mond beter den ingang van het bekken te doen naderen, te openen en te verwijden, de vliezen te ſpannen, de waterblaas te ſtellen, dezelve te breken, het Kind en ſpoedig daarna de nageboorte uit de baarmoeder door het bekken er uit te brengen. Alle, ten minſte de meeste en wezenlijkſte dezer opgaven, lost de barende Natuur door de Weeën in verſchillende tijdſtippen, en onder menigvuldige omſtandigheden, ſomwijlen in dagen, dikwijls in eenige uren, menigmaal in oogenblikken, op. Meestendeels zijn er op onzen aardbodem en bij den tegenwoordigen toeſtand van Vrouwelijke geſtellen verſcheidene uren tot het baren noodig, wanneer men den duur derzelven van het plaats hebben der eerſte merkbare Weeën aan berekent, gelijk het dan ook billijk is, omdat Weeën even zoo de noodige prikkeling tot het begin, als tot voortzetting en voleindiging der geboorte zijn, en gelijk aan elke Vrouw hare eigendommelijke leefwijze in het algemeen

meen toegedeeld is, zoo heeft ook ieder ten aanzien der Weeën, bij de Verlosſing derzelver eigendommelijkheid, derzelver idiosyncrasie, welke op verre na niet altijd met de ſterkte en de gehalte van derzelver overige geſteldheden in betrekking ſtaat.

§. 1505.

Wanneer men vooronderſtelt, dat de phyſiſche betrekking tusſchen Moeder en Kind overeenſtemmend zij, en nergens eene algemeene en plaatſelijke ziekte, bijzonder in het ſtelſel der teeldeelen beſta, dan is het baren geheel alleen nog van de gehalte van den drang der weeën als het vermogen tot de verrigting afhankelijk, en is, in zoo verre dezelve niet zeer hevig of zwak, of anders in eene bedenkelijke afwijking zich voordoet, altijd in dien toeſtand, zoo als de Natuur dien gewijzigd daarſtelt. Onder deze voorwaarde, zegt de ſcherpzinnige BOER (*), moet men zich geen ideaal van ingebeelde weeën voorſtellen, en naar dezelve de wezenlijke bij iedere enkele geboorte in acht nemen, anders zal men bij de meeste baringen iets te beriſpen en te beredderen hebben, maar de zaken nemen, zoo als zij zijn, en in ieder geval zijn kunnen. Zoo lang derhalve de Weeën door geene ſtellige afwijking ontaard zich voordoen, of eindelijk geene algemeene of plaatſelijke ſchadelijkheid veroorzaken, dan werken zij altijd op de voortzetting der geboorte, ge-

(*) In deszelfs *Abhandl. und Verſuch. geburtshülfl. Inh. u. ſ. w.* II. *Bd.* 3e. *Th. Von dem Gebärungsdrange oder den Wehen. S.* 112.

gelijk het in een bijzonder geval zijn kan en moet. Aan dezen natuurlijken toeſtand laat zich met voordeel voor het tegenwoordige en toekomende noch iets wegnemen, noch bijvoegen, noch veranderen, en hoe lang voor het overige de verrigting langs dezen natuurlijken weg menigmaal duren mag, zoo maakt dit toch nooit eene eigenlijk moeijelijke, maar ſlechts eene langzame geboorte.

§. 1506.

Om de wezenlijke afwijking der barensweeën te kunnen beoordeelen, zoo moet men op den aard van zuivere barensweeën letten; dit beſtaat daarin: dat zij niet heviger zijn, dan tot datgene, wat zij uitwerken moeten, noodzakelijk is; dat zij zonder gepast uitwerkſel niet al te ſpoedig wederkeeren; dat de Barende daardoor niet ziekelijk verzwakt, noch minder ziekelijk aangedaan worde; dat zij geen gevaar voor Moeder en Kind ten gevolge hebben, en dat zij zelfs niet meer pijnen veroorzaken, dan eigenlijk de zamentrekking der baarmoeder en de geregelde tegenſtand van datgene, wat zij overwinnen moeten, noodzakelijk vereischt. Na ieder wezenlijk Wee, inzonderheid wanneer het doorzet, vertoont zich in het gemeen bij de Barenden eene ſoort van behagen of luimige onverſchilligheid, hoe hevig en aanhoudend dezelve ook wezen moge.

§. 1507.

De Weeën hebben echter niet altijd den in §. 1506 opgegeven' aard bij de geboorte, maar zij verſchijnen in verſcheidene afwijkingen of onregelmatigheden;

den; waar deze zijn, kan men aannemen, dat de baarmoeder gewoonlijk ziek is; er ontſtaat een pathologiſche toeſtand; gene werkt naar eene onregelmatige en ziekelijke wet, en men ziet wel in, dat men, om het pathologisch verſchijnſel der baarmoeder bij de Weeën juist te beoordeelen, de phyſiologiſche, de volſtrekt dynamiſche wet van het baren naauwkeurig moet kennen. Deze afwijkingen zijn: de Weeën doen zich te zwak voor, zij houden geheel op, zij zijn te ſterk, onregelmatig, te pijnlijk of met ziekelijke aandoeningen van het overige Organismus vergezeld. Eene bijzondere melding verdienen de valſche Weeën, welke volgens den Schrijver met den naam van ſchijnbare Weeën beſtempeld worden.

§. 1508.

In al deze afwijkingen der Weeën (§. 1507) komt het voornamelijk daarop aan, dat men benevens den ſtand der geboorte de oorzaak, de natuur der afwijking, de algemeenheid van het geſtel der Barenden, en de deelen, derzelver verrigtingen en ontlaste ſtoffen, eerst naauwkeurig onderzoeke, om te kunnen bepalen, wat men eigenlijk van het afwijkende of van het onregelmatige in de zaak op den drang der Weeën zelven, en zoo tevens op de baarmoeder, of op de eene of andere ſchadelijkheid in het geheele Organismus, of oorſpronkelijk op de deelen en vormſels brengen moet, waarop de Weeën meer of minder middellijk werken. Na deze voorzorgen zal men wel inzien, dat ſlechts de Vroedmeester, die grondige pathologiſche en therapeutiſche kundigheden

in zich vereenigt, kortom, de flechts als Genees-heer gevormde Vroedmeester, in ftaat zal zijn, om eene geboorte bij onregelmatige Weeën juist te behandelen.

Onregelmatige te zwakke Weeën.

§. 1509.

Onregelmatig te zwak zijn zoodanige Weeën, welke niet met toereikende kracht zich voordoen, om den voortgang der geboorte te bevorderen.

§. 1510.

Om echter juist te beoordeelen, of werkelijk de Weeën onregelmatig te zwak zijn, zoo moet men acht geven, welke periode der geboorte de Barende bereikt heeft, welke oorzaken te zwakke Weeën doen ontftaan, en welke gevolgen telkens na de Weeën zich voordoen.

§. 1511.

Weeën, welke in de eerfte periode der geboorte te zwak zijn, moeten volgens derzelver verfchijning niet altijd voor onregelmatig te zwak gehouden worden; want het ligt buitendien in den aard dezer Weeën, dat zij zich zeldzamer en met minder kracht voordoen. De blik op de eigendommelijke veranderingen, welke door de Weeën in het begin of in de eerfte periode der geboorte te weeg gebragt worden, moet tot een beflisfend bewijs dienen. De werkzaamheid van den bodem der baarmoeder doet zich bij iedere geregelde geboorte in eene geringe

wer-

werking voor, derzelver ligchaam echter in zijn' natuurlijken tegenſtand; de hals en de moedermond als de onderſte deelen lijden naarmate de bovenſte deelen werkzaam zijn, de verandering van het onderſte ſegment der baarmoeder en van den moedermond is dienvolgens zoo, dat gene zeer uitgezet, kort en kegelvormig is; deze echter verſtreken en bijna zoo dun als papier, ook ten deele reeds geopend aangetroffen wordt. De Weeën doen zich of ſlechts door eene geringe weinig pijnlijke gewaarwording in het kruis tot naar de ſchaamſtreek voor, blijven in het eerst lang weg, keeren naderhand dikwijls weder, hinderen het gaan, en noodzaken bij het ſpreken tot ſtilzwijgen. Menige Vrouw heeft ook wel in het geheel geen gevoel van deze Weeën. In de tweede periode der geboorte wordt de tegenſtand van het ligchaam der baarmoeder minder, zoo als de werkzaamheid van den bodem der baarmoeder naar gepaste graden ſterker, de hals en moedermond bieden nog minder tegenſtand; hierom zijn de in deze periode plaatsgrijpende zoogenaamde voorbereidende Weeën ſterker, volgen dikwijls op elkander en doen zich door eene trekkende gewaarwording voor, welke van het kruis naar de ſchaamſtreek, en van daar door de dij tot aan de knie zich naar beneden ſtrekt. De vliezen worden in het begin ſtijf en geſpannen, komen vervolgens door den aan het einde dezer periode volkomen verwijden moedermond naar voren, en blijven zoo ſterk geſpannen, dat zij ieder oogenblik dreigen te bersten. Als in deze beide eerſte perioden der geboorte de voor ieder derzelven bijzonder aangetoonde veranderingen niet, of zeer on-

volkomen plaats hebben, de Weeën tevens zeer zelden zich voordoen, of langer uitblijven, dan men gewoonlijk bij regelmatige geboorten pleegt waar te nemen, de moedermond, zonder zich bijzonder te verwijden, ſteeds ſlap blijft, de blaas gedurende de zamentrekking der baarmoeder niet behoorlijk vóór den moedermond geſpannen wordt, en de Barende na de Weeën zich aangetast voelt, alsdan moeten de Weeën ſlechts in de beide eerſte tijdperken als te zwak beoordeeld worden.

§. 1512.

In de derde periode en bij de toenemende geboorte gaat de zamentrekkende kracht van den baarmoederbodem levendig voort, en het baarmoederligchaam komt haar daarbij te hulp, de Weeën zijn nog krachtiger aanhoudend, en derzelver gewaarwording trekt zich tot aan de voetzolen naar beneden, zij keeren dikwijls weder, en onderſcheiden zich van de vorigen ook bijzonder daardoor, dat derzelver werking door de zamentrekkingen van het middelrif en der buikſpieren onderſteund wordt. Met den aanvang dezer periode breekt de blaas, en het hoofd van het Kind wordt door en in den moedermond, in de ſcheede en de holte van het bekken naar beneden gedreven, waartoe meestal minder tijd dan tot de in de vorige periode te weeg gebragte veranderingen vereischt wordt. In zoo verre derhalve de Weeën niet met de gewone kracht plaats grijpen, en de genoemde veranderingen zich in het geheel niet, zeer langzaam, traag en zelfs met een gevoel van uitputting voordoen, kunnen en moeten

ten zij in deze periode als te zwak beſchouwd worden.

§. 1513.

In de vierde periode bij de nu afloopende geboorte doet zich de werking van den baarmoederbodem en van derzelver ligchaam het krachtdadigst voor, en wordt ook het meest door die van het middelrif en der buikſpieren onderſteund; deze periode wordt, zoo als bekend is, door de ſterkſte en krachtigſte, de zoogenaamde doorſnijdende en ſchokkende Weeën, welke eene bijzondere, ſomwijlen ook algemeene trilling der leden, buitengewonen aandrang en weeklagen te weeg brengen, vergezeld; de geboorte van het Kind wordt in dit tijdperk volvoerd, de uitwendige teeldeelen ondergaan allengs de meeste uitzetting met het voortrukken van het Kind, derzelver duur is gewoonlijk het kortst, bij voor de eerſtemaal Barenden meestal een half uur, bij meermalen bezwangerde Vrouwen dikwijls ſlechts eenige minuten, maar langer, wanneer de Weeën niet met de vereischte kracht zich voordoen, niet genoeg doorzetten noch eene trapsgewijze voortdrijving van het Kind met eene in gelijke mate overeenſtemmende uitzetting der teeldeelen ten gevolge hebben, en zijn inderdaad te zwak, wanneer tevens de Barende zelve na ieder Wee zich uitgeput voelt.

C. L. P. SCHEEMEL, *de novissima aeque ac praestantissima ad promovendum partum naturalem encheiresi Marburgi.* 1792.

Oorzaken.

§. 1514.

De oorzaken van te zwakke Weeën zijn verfchillend. Vooral verdient de ware atonie en asthenie der baarmoeder genoemd te worden; deze heeft haren grond óf in het gebrek aan opwekbaarheid der baarmoeder zelve, óf in het algemeen zwak en ziekelijk geftel der Barenden; dien ten gevolge kunnen wel zwakke Weeën flechts op eene gedeeltelijke atonie en asthenie der baarmoeder, of op een daarmede verbondene algemeen zwak geftel berusten; beide ftaan echter niet altijd in dezelfde verhouding, want men befpeurt fomwijlen, dat bij zeer zwakke geftellen, en bij Barenden, die in de zwangerheid door ziekten van haar ligchaam en andere invloeden zeer verzwakt werden, nogtans de geboorte onder krachtige Weeën gemakkelijk en gelukkig zonder uitputting der algemeene krachten plaats heeft, zoo als bij menige naar haar geftel zeer fterke Vrouwen desniettegenftaande zeer zwakke Weeën zich voordoen, welke flechts in de gedeeltelijke atonie en zwakte der baarmoeder haren grond hebben, die óf reeds een gevolg der oorfpronkelijke kiem is, óf als het gevolg van te groote uitzetting der baarmoeder, van dikwijls voorafgegane abortus, moeijelijke Verlosfingen, bloedvloeijingen, te menigvuldige maanftonden, witten vloed, het te menigvuldig gebruik van ontlastmiddelen of aderlatingen in de zwangerheid enz. te weeg gebragt werden; of de zwakte doet zich eerst later voor als

een

een gevolg eener voorafgegane te groote inſpanning in het eerſte tijdperk der geboorte, voornamelijk als het water te vroeg is afgeloopen, waardoor de nog voorhandene opwekbaarheid der baarmoeder meer of min uitgeput wordt. — Als toevallige oorzaken van zwakke Weeën moet men de nederdrukkende gemoedsbewegingen niet over het hoofd zien, welke regtſtreeks verzwakkend en verlammend op de zenuwen en bewegingsvezelen der baarmoeder werken; daartoe behooren vooral ſchrik, bange angſtige verwachting, hopeloosheid, en eene herhaalde ſtille en heimelijke ergernis en zedelijke afkeerigheid.

J. H. WIGAND, de Geboorte van den Mensch enz. Amſt. 1822. 8°. §. 76.

§. 1515.

De baarmoeder kan echter den haar gewonen graad van werkzaamheid wezenlijk bezitten; doch bij het ontmoeten van grootere hinderpalen, welke op de grootte of ruimte van het bekken betrekking hebben, is derzelver voorhandene opwekbaarheid in het tegenwoordige oogenblik der geboorte niet toereikend, en vereischt eene betrekkelijk grootere inſpanning.

§. 1516.

Van de ware zwakte der baarmoeder moet buitendien nog de ſchijnbare zwakte, of die eener bloot geſtremde of onderdrukte natuurkracht onderſcheiden worden. De oorzaken kunnen insgelijks verſchillend zijn. Dan eens kan deze ſchijnbare zwakte ſlechts in eene geſtremde zamentrekkingskracht der baarmoeder, door eene ware Plethora in derzelver vaten,

door een' aanbeijentoestand, door aanleg tot ontsteking of wezenlijke ontsteking van den uterus, door volwaterigheid der Barenden veroorzaakt, liggen. — Bij de ware Plethora van den uterus is de Barende van een volbloedig reproductief gestel, zij heeft eene roode kleur, en men neemt de bekende algemeene teekens der volbloedigheid waar. De bijzondere verschijnselen zijn: de Barende heeft een rood gezwollen aangezigt, met hitte en weinig dorst; overal voelt men de slagaderen duidelijk kloppen, de slaap ontbreekt, het liggen in het bed en het warm toedekken is haar zeer moeijelijk. De uterus is groot, dik, gespannen, stijf en zeer warm; de moedermond dik, gezwollen, opgevuld, oneffen, daarbij echter vrij vast; de scheede is insgelijks zeer warm en ruim. Het Kind is zeer onrustig in de baarmoeder en veroorzaakt der Moeder door zijne bewegingen doffe pijnen. De Weeën, bij welker verschijnen de roodheid en zwelling van het aangezigt en der oogen zeer toenemen, zetten weinig door, zijn van korten duur, en met het gevoel eener geheel eigene pijnlijke uitzetting of spanning in den uterus verbonden, zonder merkbare teekens van kramp, of dergelijke ziekelijke toestanden van de baarmoeder. — Den aanbeijentoestand der baarmoeder herkent men aan de afwezigheid aller teekens van eene of andere ziekte der baarmoeder, en uit de overhand hebbende aderlijkheid en aanbeijenophooping in de overige deelen der Barenden, als bij voorbeeld uit den dikken met knobbels bezetten endeldarm, de met bloed opgeloopene schaamlippen, de groote aderspatten aan de voeten, de groote blaau-

blaauwe aderen aan de armen, de zeer blaauw gekleurde albuginea in het oog, enz. uit de oneffenheid en knolachtige of naar eenen druiventros gelijkende, als met dikke koorden bezette gedaante der oppervlakte van den bodem der baarmoeder, uit den dikken, gevulden en buitengemeen warmen moedermond, uit de zacht veerkrachtige volheid en warmte der fcheede, uit het vroegtijdig verfchijnen van een bloedig gekleurd flijm bij de Verlosfing en uit de menigvuldige ongemakken, welke de Verlosfing voorafgaan, als: veel pijn en drukking diep in het bekken, veel aandrang tot wateren, zeer harde en zeldzame ftoelgang, met ligte huiveringen van koorts in de ruggegraat enz. — Bij den aanleg tot ontfteking, het erethismus en de wezenlijke ontfteking der baarmoeder vindt de Vroedmeester eene tot berstens toe in hitte en zweet gedrevene fterke, volbloedige Vrouw van middelbare jaren, derzelver pols is fnel, groot, vol en hard, de buik nog altijd zeer groot en tevens ftijf, gefpannen en heet, en bij de aanraking bij uitftek pijnlijk; ftoelgang en pisontlasting ontbreken reeds federt verfcheidene uren; er komt braken bij. Bij het inwendig onderzoek vindt men de fcheede en den moedermond gezwollen, heet en gevoelig, en voornamelijk de flagaderen van den bovenften wand der fcheede hevig kloppend. De baarmoeder is gezwollen, ftijf, heet, pijnlijk bij de beweging en aanraking, en derzelver flagaderen kloppen hevig. — Bij de volwaterigheid der Barenden, die zich door de ophooping van het ligchaam met serum of lymphe te kennen geeft, en de zamentrekkingen

der

der baarmoeder hinderen, neemt men bij de deelneming derzelve aan de algemeene ziekte bij het ingaan in de ſcheede dit deel buitengemeen ruim en groot, derzelver wanden bij de drukking een weinig ſtijf, doch voor het overige derzelver temperatuur niet verhoogd; de moedermond is dik, als opgeblazen, geſpannen, glad, en dikwijls op het gevoel even als de opening van eenen zeer gladden moederring van was. Daarbij heeft hij toch eene zekere oedemateuſe, elastieke weekheid, alsof er onder de dunne opperhuid eene dunne lage van waterdamp ware; het overig gedeelte van den uterus is, door de bekleedſelen van den buik gevoeld, zeer groot, breed, zwaar, ſtijf, en ſtaat buitengemeen vast en onbewegelijk op het bekken. De bewegingen van het Kind kan men ſlechts met moeite waarnemen, en de bekleedſelen van den buik zijn, wegens de te groote uitzetting, op vele plaatſen vol kleine en pijnlijke ſcheuren en kloven. Als, hetgeen echter zelden gebeurt, ook de binnenſte holte der baarmoeder mede deel neemt aan de waterzucht, dat is, als er te veel lamsvliesvocht voorhanden is, dan is het ſcheedegewelf groot en zeer vlak; de vliezen van het ei zijn zeer ſtijf en in de breedte geſpannen, het op en neder bewegen van het Kind kan men zeer ligt, en zoowel uit- als inwendig de ligging van het Kind, wegens de menigte van het water, niet duidelijk of zeker genoeg ontdekken. Voor het overige is de baarmoeder in derzelver zamentrekkingen traag of atonisch, naarmate de huidwaterzucht geringer of aanmerkelijker is. — Tot de oorzaken der geſtremde natuurkracht behooren ook nog ſchee-

ſcheeve liggingen van het hoofd, of het aanliggen van een ander voorliggend deel tegen de eene of andere zijde van het bekken, zoodat het niet verder voortrukken kan; weshalve de baarmoeder zich niet verder zamentrekken zal, omdat deze hindernis haar door zijn' voortdurenden invloed daarvan afhoudt. Of het Kind heeft zulk eene ligging in de baarmoeder, volgens welke deze met derzelver voorhandene kracht niet toereikend is, om dezelve uit den weg te ruimen. In andere gevallen kan zelfs de baarmoeder zoo ſcheef liggen, dat zij niet in ſtaat is, zich met behoorlijke kracht zamen te trekken; de zamentrekkingen kunnen daarom wel voortduren, doch zij worden echter zoo gering en onbeduidend, dat er van dezelve geene werking te wachten is, zonder dat het nogtans de baarmoeder aan eigenlijke kracht ontbreekt. Want zoodra door de kunst de hinderpaal uit den weg geruimd, en de ligging verbeterd is, hebben de voor de geboorte regelmatige betrekkingen weder plaats, en derzelver tot dien tijd toe ſluimerende en zich ſlechts onvolkomen voordoende kracht bereikt nu op nieuw dikwijls zulk eenen graad van ſterkte, dat de Verlosſing zeer gelukkig afloopt.

§. 1517.

Tot eene ſchijnbare zwakte der baarmoeder kan ook eenigermate die gerekend worden, wanneer te groote hitte in de kamer, een voor de Barende hatelijk mensch, traagheid, door ziekten verzwakte buikſpieren en ziekelijke aandoening van het middelrif, gebrekkelijke vorming van de ruggegraat en

van

van den hals, te groote menigte van vruchtwater, de Barenden het verarbeiden der Weeën verhinderen. Ook moet men de zwakke Weeën, welke in eene ware asthenie der baarmoeder hunnen grond hebben, zeer wel van diegenen onderfcheiden, welke door eene verborgene kramp der baarmoeder ontftaan.

Geneeswijze.

§. 1518.

Bij te zwakke Weeën berust wel de aanwijzing daarop, om de kracht der baarmoeder te verfterken, opdat dezelve zich met grootere werkzaamheid konde zamentrekken, en de geboorte voleinden. Doch niet altijd beantwoordt deze aanwijzing aan alle gevallen, en iedere periode der geboorte, en kan ook niet op gelijke wijze uitgevoerd worden, maar zij moet eensdeels naar de verfcheidenheid der gevallen en van de perioden der geboorte, anderdeels naar de verfcheidenheid der zwakte zelve en hare oorzaken gewijzigd worden, waarbij de onderfcheiding der ware en fchijnbare zwakte van groot belang is. Buitendien moet men ook wel overwegen, of in die gevallen, waar verfterking der baarmoeder bij werkelijk te zwakke Weeën derzelver aanwijzing vindt, van de middelen tot dat doel werking te hopen is, dan of wegens reeds plaatsgrijpend gevaar werkelijke ontfteking en zwelling der teeldeelen, en andere voor Moeder en Kind gevaarlijke verfchijnfelen de onzekere werking dezer middelen noodzakelijk niet kon of raadzaam niet afgewacht mogt worden, weshalve

het

het de pligt van den Vroedmeester is, om, geheel overeenkomftig met de Natuur, de Verlosfing op eene organisch-mechanifche wijze te doen.

§. 1519.

Zoo de oorzaak van te zwakke Weeën de asthenie der baarmoeder is, welke haren grond in de algemeene zwakte en het ziekelijke geftel heeft, dan worden eene warme, nogtans zuivere dampkringslucht, opwekking tot moed en hoop, verfterkend voedzaam diëet en zoogenaamde vlugtig prikkelende geneesmiddelen aanbevolen. Een kop vol warme melk, of warme kamillen- vlier- of melisfenthee; een glas wijn of bier, een kop koffij, krachtige bouillons, bijzonder bij vermagerden en hongerigen, en daarbij een lepel vol kaneel- melisfen en kruizemuntwater, de liquor anodynus, de naphten, de tinctuur van kaneel, de liquor ammonii succin. en het heulfap komen in de genoemde gevallen te pas.

§. 1520.

Ligt de grond der te zwakke Weeën in eene gedeeltelijke atonie en asthenie der baarmoeder, dan worden tot opwekking en verfterking der Weeën, deels mechanisch, deels chemisch-dynamisch werkende middelen aangeprezen; tot de eerften behooren de verandering der ligging van de Barenden, de beweging, welke door heen en weêr gaan verfchaft wordt, het uitwendig wrijven der baarmoeder met de hand van derzelver bodem naar het ligchaam toe, het knijpen van den moedermond met de vingers en de prikkeling van denzelven door mid-

middel van een' hefboom of tanglepel. Van de beweging door heen- en weêrgaan mag men geen gebruik maken, wanneer het gaan of ſtaan om gewigtige redenen gevaar dreigt; menigmaal ſchijnt echter inderdaad het gaan of ſtaan ſlechts daardoor de Verlosſing te bevorderen, dat bij den hoogen ſtand van het hoofd hetzelve gemakkelijker in het bekken daalt, en dan ook door middel van zwaarte en drukking op het onderſte ſegment der baarmoeder deze tot ſterkere zamentrekkingen aanzet. Het drukken van den bodem der baarmoeder met eene of beide handen, het opleggen van een' met zand gevulden zak zijn ſlechts bewijzen van de domſte leerſtellingen in de Verloskunde, en kunnen, omdat zij ligt tot bloedvloeijingen, tot uitzakking, tot omkeering en ontſteking der baarmoeder aanleiding geven, nimmer aangewend worden, zoo min als het opzettelijk hoesten, in de handen blazen en het gebruik van ſnuif, om het niezen te weeg te brengen. — Niet zeer te prijzen is ook het knijpen van den moedermond met de vingers en de prikkeling met een' hefboom of tanglepel.

§. 1521.

De chemisch-dynamisch werkende middelen, welke bij te zwakke Weeën van gedeeltelijke asthenie en atonie der baarmoeder aangewend worden, zijn deels plaatſelijk, deels algemeen werkende. Tot de eerſten behooren de warmte, welke door bedekking met flenel of laken uitwendig op den onderbuik aangebragt wordt, de geestrijke en vlugtige inwrijvingen van brandewijn, van salmiac of kamferbran-

brandewijn, van vitrioolëther enz., de natte ſtovingen uit een aftrekſel van kamillen en aromatiſche kruiden, en lavementen daarvan. De koude ſtovingen, wier werking tot verſterking der baarmoederzamentrekkingen bij Weeën uit atonie der baarmoeder zoo min als bij bloedvloeijingen uit dezelfde oorzaak kan ontkend worden, vereiſchen wegens de gevolgen eene zekere voorzigtigheid. ALBERT beveelt een mengſel aan uit laurier- met olijfolie, hetwelk op den navel der barende Vrouw gelegd wordt (*). De aanwending der electriciteit en van het galvanismus is in de praktijk met te veel omſlag en zwarigheden verzeld, hoe belangrijk ook de proeven en waarnemingen mogen zijn, welke REIL bij konijnen in het werk geſteld heeft. — Tot de algemeen chemisch-dynamisch werkende middelen behooren gedeeltelijk die, welke in §. 1519 genoemd zijn, waaronder bijzonder de tinctuur van kaneel en het opium als zeer werkzaam aanbevolen worden; behalve deze roemt men den borax, het secale cornutum (*brandkoorn*), de tinctura terrae catechu, en de phosphorzuren tot inwendig gebruik. Tegen de zuivere, met geene andere dynamiſche ziekte van den uterus vermengde, reeds bij de Verlosſing medegebragte, oorſpronkelijke zwakte, zij moge haren grond meer in de zenuwen (*adynamie*) of in de bewegingsvezelen (*atonie*) hebben, beveelt WIGAND (†) als zeer werkzaam aan een

(*) L. ALBERT, *modernes ou nouveaux secrets etc. Neufchatel* 1780. STARCK's *Archiv für Geburtshülfe*. IV. *Bd.* 2e. *St. S.* 397.

(†) WIGAND, t. a. pl. pag. 101.

een mengſel uit kina met valeriaan, naphtha vitrioli en tinctuur van kaneel; bij een' hysteriſchen aanleg, die met de zwakte verbonden is, laat men de naphtha weg, en voegt er de essentia castorei bij. Den borax roemt WIGAND bijzonder bij de door hem zoogenaamde nazwakte, of bij de na eene aanmerkelijke baarmoederziekte nageblevene vermoeijenis van den uterus; hierom nimmer in het begin, maar bijna altijd op het einde der Verlosſing, wanneer en nadat reeds de overige ziekelijke aandoeningen der baarmoeder door de Natuur zelve, door zweet en dergelijke voor het grootſte gedeelte verwijderd zijn. Hij geeft den borax liefst in poeder van vijftien tot twintig greinen pro dosi, met vier of vijf greinen ſalpeter en een of ander elaeosaccharum. Van zes of acht voorgeſchrevene poeders laat hij om het anderhalf uur zoo lang één nemen, totdat er drie van gebruikt zijn. In de eerſte periode der geboorte zij men voor het overige voorzigtig in het gebruik van deze of dergelijke middelen, opdat niet vóór de behoorlijke uitzetting van den moedermond te ſterke en onſtuimige Weeën opgewekt worden, welke de te vroege waterbreking en andere ſtoringen der Verlosſing kunnen aanbrengen, of andere ziekelijke aandoeningen der baarmoeder vermeerderd worden, welke met de zwakte der baarmoeder gepaard gaan.

§. 1522.

Zoo de zwakke Weeën eerst in later beloop der geboorte, als een gevolg van voorafgegane inſpanning in derzelver eerſte periode, voornamelijk na

te

te vroeg afgeloopen vruchtwater, of bij moeijelijk te overkomene hinderpalen zich voordoen, dan verbiede men alle inspanning en bevele de strengste rust in het bed aan; het geschiedt somtijds, dat de verzwakte, meer of min uitgeputte opwekbaarheid der baarmoeder zich op nieuw verzamelt, en er sterkere Weeën plaats hebben. Buitendien vindt de in §. 1251 opgegevene behandeling plaats, tenzij dat bijzonder bij grootere hinderpalen in het mechanismus der geboorte of wegens andere ten gevolge der te groote inspanningen daarmede vergezellende gevaarlijke symptomata, de Verlossing door de kunst aangewezen zij; ook moet in elk bijzonder geval aan de beoordeeling van den Vroedmeester overgelaten worden, of de kunstmatige Verlossing bij plaatshebbende grootere hinderpalen, die eene betrekkelijk grootere inspanning vereischen, niet reeds vroeger moet ondernomen worden, voordat de reeds plaatshebbende te groote verzwakking der voorhandene opwekbaarheid van de baarmoeder zulks gebiedt, bijzonder daar zelfs nog tot de nageboorteperiode en andere daarop volgende noodzakelijke veranderingen in de baarmoeder derzelver zamentrekkingskracht gespaard moet worden. Bijaldien gemoedsbewegingen, als: schrik, bange, angstige verwachting, hopeloosheid enz. toevallige oorzaken van zwakke Weeën zijn, dan trachte de Vroedmeester de Barende te troosten, haren moed op te beuren, en zoo veel mogelijk het vertrouwen te bevestigen.

§. 1523.

Op eene andere wijze moet zich de Geneesheer of Vroedmeester dan gedragen, wanneer de zwakke Weeën flechts op fchijnbare zwakte, of op die eener blootelijk belette of onderdrukte natuurkracht (§. 1516) berusten. Bij de belette contractie der baarmoeder, door eene ware plethora in derzelver vaten, door plaatfelijke ophoopingen, bijzonder bij het onbruikbaar geworden overfchot van bloed, met het ophouden der zwangerheid of met de plaatshebbende zelfftandigheid der vrucht te weeg gebragt, helpt de Natuur zeer dikwijls zich zelve door een algemeen zweet. Wanneer dus de Vroedmeester de Natuur met deze crisis bezig vindt, dan mag hij die niet ftoren, maar moet ze door zacht uitwafemende dranken, als: vlier- en lindenbloefemthee met een weinig citroenfap of goeden wijnazijn en fuiker, of den Riverifchen drank trachten te bevorderen. Wanneer echter de crisis ontbreekt, de teeldeelen zeer heet, droog en pijnlijk zijn, dan zijn bloedontlastingen een waar verfterkingsmiddel der Weeën, en men kan zich gedurende dezelve oogenfchijnlijk overtuigen, hoe de baarmoeder zich met toenemende kracht zamentrekt, en de geboorte derzelver voortgang neemt. Wigand houdt de aderlatingen op den voet het werkzaamst, die, wanneer de beterfchap niet volgt, na verloop van twee of drie uren herhaald moeten worden. De Schrijver nam dikwijls dezelfde werking aan den arm waar. Dezelfde werking neemt men ook waar, wanneer door een' hemorrhoidaal toeftand, door ere-

this-

thismus, ontſtekingsaanleg of werkelijke metritis de natuurkracht belet wordt. Bij de volwaterigheid der Barende, waaraan de uterus deel neemt, en de contractiën gehinderd zijn, worden de geringſte en zachtſte diaphoretica, als: bij voorbeeld vlierthee, spiritus Mindereri, spirit. nitr. dulc., vin antim. H. e. d. g. in kleine giften, en zachte ontlastmiddelen, als: een zwak aftrekſel van ſenebladen met sal seignetti, het aqua laxativa Viennensis, het electuarium lenitivum enz. aangeprezen. — Klaagt de Barende meer over eene ongewone en aanhoudende ſpanning in de ſtreek der nieren, en over pijnen, branding en herhaalden drang in de pisblaas, was in den laatſten tijd der zwangerheid en bij iedere gelegenheid, bij voorbeeld bij ſchrik, verkoudheid e. d. g. de ontlasting der pis vermeerderd, dan ſchrijve men kleine, dikwijls herhaalde giften van de digitalis purpurea met squilla, en spiritus salis dulcis, en warme omſlagen op de ſtreek der nieren en der blaas van kamilbloemen met peterſelie, uijen e. d. g. voor. Bijaldien voor het overige met de volwaterigheid van den uterus ook een andere ziekelijke toeſtand, bij voorbeeld volbloedigheid of rhumatismus, plaats vinden, dan kunnen in het eerſte geval aderlatingen en in het tweede zweetmiddelen en kleine giften opium in poeder van nut zijn. Is de zamentrekking der baarmoeder door ſcheeve ligging van het hoofd, of der baarmoeder, door aanſtuiten van een ander voorliggend deel tegen de eene of andere zijde van het bekken, gehinderd, dan is het het werk der Verloskunde, om de mechaniſche hinderpalen te ver-

wijderen; zoodra deze uit den weg geruimd zijn, en de ligging verbeterd is, dan volgen er ſterkere Weeën, en de Verlosſing wordt dikwijls ſpoedig door eigene krachten der Natuur volvoerd. Zoo de contractie der baarmoeder wegens te groote hitte in de kraamkamer belet is, dan zorge men voor eene koelere temperatuur; even zoo moeten perſonen, die voor de Barende onaangenaam zijn, uit de kamer verwijderd worden. Traagheid bij het baren vereischt ſomwijlen eene gepaste aanmoediging, echter ter behoorlijker tijd, en men kan niet loochenen, dat daartegen de Verlosſing in den ſtoel een gepast middel blijft. Weeën, welke wegens verzwakte verrigtingen der buikſpieren en van het middelrif niet onderſteund kunnen worden, maken in de derde of vierde periode der geboorte de Verlosſing met de tang noodzakelijk, zoo als deze ook bij eene mismaaktheid van de ruggegraat en den hals zich zeer weldadig toont, zoodra er eene te lange en bijzonder gevaarlijke vertraging van het baren ontſtaat. Weeën, welke door te veel vruchtwater zich te zwak voordoen, vereiſchen het breken der blaas, echter op het oogenblik wanneer deze derzelver doel ter verligting der Verlosſing bereikt heeft.

WIGAND, t. a. pl. pag. 82—101.

Geheel ophouden of het ontbreken der Weeën.

§. 1524.

Somtijds houden de Weeën, wanneer zij gedurende de geboorte in een' geringeren of ſterkeren graad plaats gegrepen hebben, geheel op, en er volgt

volgt een ſtilſtand, of een oponthoud in het baren, welke ſlechts dan door de krachten der Natuur derzelver volvoering kan bereiken, wanneer de reeds plaats gehad hebbende contractiën der baarmoeder — met trapsgewijs toenemende ſterkte — aanhouden.

§. 1525.

Het geheel ophouden der Weeën volgt zelden eensklaps, maar wordt meestal door de volgende verſchijnſelen voorafgegaan: 1) de Weeën worden zeldzamer en korter, minder pijnlijk, en gedurende dezelven kan men de anders bij regelmatige Weeën beſpeurbare hardheid der baarmoeder niet voelen; 2) worden de voorhandene aanmerkelijke ſcheeve liggingen der baarmoeder door de Weeën niet verbeterd; 3) de eivliezen worden gedurende de Weeën ſlechts zeer langzaam, niet ſterk en ſtijf genoeg geſpannen, en de blaas zet zich niet tot breken; 4) het onder een Wee voortgedrevene hoofd treedt na ieder Wee altijd weder zoo ver terug, als het juist gedaald was, zonder dat de oorzaak van dit verſchijnſel in de onregelmatige grootte of ligging van hetzelve, in de naauwte van het bekken, of in een' anderen hinderpaal te vinden is; 5) de baarmoedermond wordt onder de Weeën niet ſtrak genoeg geſpannen, er vormt zich geen hoofdgezwel, en het hoofd rukt bij eene regelmatige ligging en behoorlijke grootte ſlechts zeer langzaam door het bekken voort; 6) bloedvloeijingen der baarmoeder duren ook na het waterbreken, en zelfs dan nog voort, wanneer het hoofd van het Kind den baarmoedermond reeds aanvult.

Oorzaken van het geheel ophouden der Weeën.

§. 1526.

De oorzaken van het geheel ophouden of verdwijnen der Weeën kunnen diegenen zijn, welke tot te zwakke Weeën aanleiding geven; meestal echter is dit het gevolg van te vroege, of te groote inſpanning — bijzonder vóórdat het water afgeloopen is, bij onregelmatige ligging of onevenredige grootte van het Kind. Somwijlen ligt de oorzaak in den oorſpronkelijk geringen graad van opwekbaarheid der baarmoeder, welke vroeger en reeds in de eerſte perioden der geboorte uitgeput wordt, of bij eene ziekelijke ontaarding der baarmoeder, bij voorbeeld den scirrhus of steatoma, kunnen ook de Weeën zeer ſpoedig geheel ophouden.

Geneeswijze.

§. 1527.

Als de Weeën in de eerſte of tweede periode der geboorte geheel opgehouden hebben, en het water nog ſtaat, dan behoeft de kunst niet dadelijk werkzaam te wezen; men bevele rust in het bed, en verbiede alle noodelooze inſpanning. Men neemt zeer dikwijls waar, dat bij eene vergunde rust de uitgeputte opwekbaarheid zich weder herſtelt, en na verloop van verſcheidene uren, ſomwijlen eerst van verſcheidene dagen, hebben er nieuwe krachtige Weeën plaats, en de geboorte volgt door eigene werkzaamheid der Natuur op de gelukkigſte wijze. Eene uitzondering mogt ſlechts dan plaats vinden,

wan-

wanneer de blaas op het breken ſtaat, en de baarmoedermond volkomen uitgezet was; want onder deze omſtandigheden kan het veelal lang duren, voordat het water breekt, en men begrijpt niet, waarom men eene Barende, welke van haar Kind wenscht bevrijd te zijn, nog uren lang in de angſtige geſteldheid zou laten, daar meestal na het kunstmatig waterbreken de Verlosſing zeer ſpoedig, ja dikwijls ſchielijk op de ontlediging der baarmoeder van het vruchtwater volgt, des te meer, daar nu door de onmiddelbare drukking van het hoofd op het onderſte ſegment de baarmoeder onwillekeurig tot ſterkere contractiën aangezet wordt. — Als de Weeën in de derde periode na het waterbreken geheel opgehouden hebben, dan behoeft men ook niet altijd de Apotheek, om de Weeën te verſterken, of de tang, om de Verlosſing te doen, zoodra noch het leven der Moeder of van het Kind in gevaar is. Zoo er geen, of ſlechts een onbeduidend hoofdgezwel, geene bloedvloeijing als gevolg der atonie van de baarmoeder zich voordoet, de navelſtreng niet voorligt, en het Kind geene gevaarlijke ligging heeft, dan kunnen rust van het ligchaam en der ziel, verkwikkende ſlaap, verſtandige troost en gerustſtelling, dat door den langen duur geen gevaar te vreezen is, de krachtigſte Weeën opwekken, en de Verlosſing zal nogtans zonder gevaar voor Moeder en Kind afloopen. Buitendien moet men bij het geheel ophouden der Weeën volkomen als bij de te zwakke Weeën (§. 1521) te werk gaan.

ALEFELD, *de doloribus in partu silentibus. Giessae* 1770.
WIGAND, t. a. pl. pag. 192—203.

Onregelmatig te ſterke Weeën.

§. 1528.

De Weeën zijn ſomtijds bij de geboorte te ſterk; dit verſchijnſel van kracht in de zamentrekkingen der baarmoeder mag men wel niet als eene onregelmatigheid beſchouwen, daar men bij dezelve de mechaniſche hinderpalen des te gemakkelijker en te ſpoediger moet uit den weg ruimen. Zoo lang zulk eene inſpanning overeenkomſtig de hinderpalen is, en die werkelijk door de Natuur kunnen uit den weg geruimd worden, kan ook deze niet te ſterk werken. Dit is het juiste denkbeeld, waarnaar men de regelmatigheid of onregelmatigheid eener zeer wakkere en krachtige werkzaamheid der baarmoeder bij de geboorte moet beoordeelen. Dien ten gevolge zullen de Weeën ſlechts dan onregelmatig te ſterk wezen, wanneer zij niet overeenkomſtig de hinderpalen zijn, en de uitdrijving van het Kind en van de nageboorte daardoor te zeer beſpoedigen, ſlechts met gevaar volbrengen, of geheel onmogelijk maken; de eerſte gevolgen zullen alsdan plaats hebben, wanneer de mechaniſche hinderpalen de gewone of van nog minder aanbelang zijn; de andere in het geval, bij hetwelk de mechaniſche hinderpalen te groot zijn, dat, ondanks alle krachtinſpanning, de Natuur nogtans niet in ſtaat is dezelve te overwinnen. Dit kan zoowel bij onregelmatige betrekkingen ten aanzien van de ruimte of ligging en in den hoogſten graad dan plaats hebben, wanneer beide onregelmatigheden zich met elkander ver-

ee-

eenigen; Moeder en Kind worden daardoor, bijzonder bij verzuimde hulp, in het grootste gevaar gebragt; voor de Moeder heeft zulks nog in de vijfde periode der geboorte plaats, wanneer de nageboorte te spoedig losgerukt en uitgedreven wordt; het gevaarlijkste echter is het, wanneer een gedeelte van den moederkoek vaster dan het overige met de baarmoeder gehecht is; de hevigste bloedvloeijing en omkeering van dit orgaan kunnen er de gevolgen van zijn.

Oorzaken.

§. 1529.

De oorzaak van onregelmatig te sterke Weeën is wel meestal alleen eene te verhoogde levenskracht der baarmoeder bij even groote opwekbaarheid en reactie, of zij is een gevolg der te verhoogde levenskracht der Barende in het algemeen, overeenkomstig welke alle verrigtingen van derzelver Organismus met meer sterkte en veerkracht zich voordoen. Somwijlen kunnen echter onregelmatig te sterke en bijzonder schielijk op elkander volgende Weeën daardoor ontstaan, wanneer door drukking gedurende de zwangerheid of andere invloeden de noodzakelijke reactie weggenomen is, welke de hals der baarmoeder bij de geboorte aan de invloeden van den bodem en des ligchaams der baarmoeder verduren moet, om de te ras en te schielijk op elkander volgende zamentrekkingen te beperken. Deze toestand van het onderste segment grenst somtijds aan verlamming, en kan voor Moeder en Kind het

groot-

grootste levensgevaar ten gevolge hebben. Mechanische uitwendige prikkels der baarmoeder, door drukking eener misvorming van het bekken, van een scheefliggend hoofd, door kalkachtige vergroeijingen aan het moederlijk deel van den moederkoek enz. kunnen ook menigmaal te sterke Weeën veroorzaken.

Geneeswijze.

§. 1530.

Bij de onregelmatig te sterke Weeën moet de kunst zorgen, dat de te spoedige werkzaamheid der baarmoeder beperkt, en, wanneer dit niet mogelijk is, de gevaarlijke gevolgen voor Moeder en Kind verhoed worden. Vooral bevele men de strengste rust van het ligchaam en van de ziel aan, en eene ligging op de zijde in het bed, verbiede ieder verarbeiden der Weeën, en trachte nadere kennis te krijgen van de oorzaak der te sterke krachtinspanning. Berust deze op eene te verhoogde levenskracht der baarmoeder, zij moge zich hierop alleen bepalen of een gevolg van den algemeenen toestand van het Organismus zijn, dan worden zoodanige middelen aanbevolen, welke de verhoogde levenskracht verminderen, als bloedontlastingen, verkoelende emulsiën enz. Wanneer de te snelle uitdrijving van het Kind en der nageboorte niet verhoed kan worden, dan moet men de Verlossing naar de grondregels der Verloskunde zoo besturen, dat alle gevaar voor Moeder en Kind verhoed worde. Zijn echter de mechanische hinderpalen te groot, dat, volgens alle krachtinspanning, de Verlossing vol-

strekt

ſtrekt niet geſchieden kan, en er eene ſcheuring der baarmoeder te vreezen is, dan moet men volgens de mechaniſche hinderpalen zelve, welke de naauwte van het bekken, de grootte of ligging van het Kind in den weg ligt, de Verlosſing door de kunst voorzigtig verhaasten. Hetzelve geldt gedeeltelijk van de mechaniſche prikkels der baarmoeder, wanneer zij anders uit den weg kunnen geruimd worden, daar met derzelver verwijdering ook de gevolgen der prikkeling verdwijnen.

WIGAND, t. a. pl. pag. 69—78.

Onregelmatige Weeën.

§. 1531.

De onregelmatige Weeën (ongeregelde, Krampweeën) beſtaan in eene aanhoudende en bij uitſtek krampachtige zamentrekking der baarmoeder, zonder dat zich de moedermond verwijdt en de Verlosſing bevorderd wordt.

§. 1532.

Het hoofddenkbeeld der onregelmatige Weeën (§. 1531) is in het volgende nader bevat: in plaats dat bij regelmatige Weeën de zamentrekking gewoonlijk in den bodem bepaald is, zoo heerscht deze in den hals der baarmoeder, welke daardoor krampachtig zamengetrokken wordt; zulks in den geringeren graad. In een' hoogeren graad wordt elk punt in alle vlakten der baarmoederswanden het brandpunt der zamentrekking, alles trekt zich tot elkander te zamen, met gelijke ſterkte en zonder ophouding,

ding, zoo als bij de doodkramp (*tetanus*); daarom worden alle punten van den omvang naar het middelpunt der baarmoederholte gedrukt, en de inhoud, hetzij Kind of nageboorte, toegesnoerd; de geboorte des Kinds, of veelmeer deszelfs uitdrijving uit de baarmoeder, wordt derhalve door deze verkeerde krachtinspanning geheel niet bevorderd. Of de zetel vormt zich buitengewoon in eenen der zijwanden der baarmoeder, of er ontstaan verscheidene in rigting tegenstrijdige middelpunten, waardoor plaatselijke zamentrekkingen, verdeelingen der baarmoeder in twee en meer holten; er kan een voet, zelfs het hoofd, wanneer het niet naar den moedermond, maar naar den bodem toe ligt, en in de vijfde periode der geboorte de moederkoek in een' zak besloten worden (*strictura uteri*, *placenta incarcerata*). In den regelmatigen toestand trekken zich de wanden der baarmoeder van alle kanten gelijkmatig over het ei, als over een' cilinder, naar het middelpunt van den bodem opwaarts; de hals geeft toe, omdat in denzelven de spanning naar die mate voortduurt, als in de tegenovergestelde pool de zamentrekking de overhand heeft.

Kenteekenen.

§. 1533.

De kenteekenen der onregelmatige weeën zijn de volgende: 1) de Barende voelt reeds met de eerste zamentrekkingen in het begin der geboorte de hevigste en onverdragelijkste pijnen, die langer aanhouden, en wanneer zij overgaan, het gevoel eener bij-

bijzondere matheid, zwakte en onbehagelijkheid nalaten; de regelmatige Weeën zijn ten minfte in het oogenblik der contractie nimmer pijnlijk, en deze houdt niet zoo lang aan, zij gaan flechts met een dragelijk gevoel van aandrang gepaard en de Barende voelt zich na derzelver afloop eer verkwikt dan afgemat; 2) de onderbuik blijft altijd hard en pijnlijk bij de aanraking, voornamelijk is hij gedurende het Wee zoo hard als een fteen, wanneer zich de onregelmatige zamentrekking tot op de geheele oppervlakte der baarmoederwanden verfpreid heeft; fomwijlen bepaalt zich de pijn flechts tot eene bepaalde plaats, meestal dwars over het midden van derzelver ligchaam. Bij regelmatige Weeën is het oogenblik der zamentrekking niet pijnlijk, de buik niet zoo hard als een fteen, en na het Wee houdt de hardheid op, en de buik is meêgevender bij het aanraken; 3) de fcheede en de uitwendige teeldeelen zijn droog, bij regelmatige Weeën vochtig; 4) de moedermond, die bij regelmatige Weeën altijd meer het middelpunt van het bekken nadert, dieper daalt, en de fcheede verkort, ftaat nog veel te hoog, en naar achteren, verlengt daardoor de fcheede, de baarmoederkegel is dikwijls in het geheel niet verftreken, derzelver lippen zijn hard, dik en rimpelig; 5) de moedermond, die zich gedurende de regelmatige Weeën verwijdt, blijft onveranderd, of trekt zich nog meer te zamen, is dikwijls gefpannen als eene fnaar en uiterst pijnlijk bij de aanraking; 6) bij de poging om den moedermond uit te zetten, trekt hij zich op nieuw zamen, en zoo fterk, dat men de hevigfte pijnen gevoelt; 7) het Kind beweegt

zich

zich óf bij het ophouden van het Wee met meer kracht dan anders, óf, bijzonder als met het overgaan van het Wee eenigermate een gedeeltelijk zamentrekkende toeſtand der baarmoeder mogt aanhouden, volſtrekt niet, het voorliggend deel rukt wegens de toeſnoering niet voort, ja ſomwijlen verdwijnt het geheel, en verwijdert zich zelfs van den ingang des bekkens, zoodat het Kind menigmaal geheel naar den bodem der baarmoeder weggedrongen wordt; 8) de pols der Barende is klein, krampachtig, ſomwijlen bij alle inſpanning onregelmatig langzaam, eenigzins hard of tusſchenpoozend; 9) de Barende is zeer angſtig en bij uitſtek onrustig, zij ſiddert vóór het Wee reeds aan alle extremiteiten, en aan het geheele ligchaam, zoodat zij noch liggen, noch gaan, noch ſtaan kan, en zich dikwijls onder een ontzettend geſchreeuw in het bed heen en weêr werpt; 10) de Barende klaagt zeer dikwijls over strangurie en ischurie, er komt neiging of werkelijk braken, kolijkpijnen in de darmen, flaauwten, ijlhoofdigheid, ſtuipen bij, en de toeſtand is dan vreesſelijk.

Oorzaken.

§. 1534.

De onregelmatige zamentrekking bepaalt zich óf tot den moedermond alleen, óf is eene algemeene zamentrekking, die in alle punten der baarmoeder zich voordoet; in het eerſte geval kan deze door gewelddadige, onvoorzigtige kwetſingen van den moedermond met handen en inſtrumenten, bij voorbeeld

beeld bij de keering of Verlosfing met de forceps, door het inbrengen van te koude handen en inftrumenten, door den vrijen toegang der koude buitenlucht aan den moedermond, door ontijdig aangebragte koude infpuitingen enz. aanleiding gegeven hebben. De oorzaken van de in alle punten der baarmoeder zich voordoende onregelmatige zamentrekking kunnen zijn: ongeregelde ligging van het Kind, bij voorbeeld fcheeve of dwarfe ligging, te diep dalen van het hoofd in de holte van het bekken vóór de noodzakelijke verwijding van den moedermond; waarfchijnlijk worden de onregelmatige zamentrekkingen te weeg gebragt door de drukking van het Kind, en bij den hinderpaal, welken de zamentrekking van den bodem en van het ligchaam ontmoet, of enkele deelen der baarmoeder ondergaat, of in eene onregelmatige uitzetting verplaatst, en daardoor dan eens meer verzwakt, dan weder tot fterkere zamentrekkingen aangezet worden, zoodat hieruit noodzakelijk eene onevenredigheid moet ontftaan, waarbij, zoo lang de hinderpaal voortduurt, of ook wanneer deze reeds verwijderd is, de zamentrekkingen niet altijd regelmatig kunnen plaats hebben. Eene onevenredigheid in de ruimte, welke door de naauwte van het bekken of buitengewone grootte van het Kind ontftaat, heeft fomwijlen ook aandeel aan deze onregelmatige zamentrekkingen; insgelijks eene fcheeve ligging en voornamelijk fcheefheid derzelve, waardoor de regelmatige gedaante en ligging der baarmoeder weggenomen wordt; men neemt zeer dikwijls, bijzonder bij de laatfte, deze onregelmatige zamentrekkingen waar, welke echter

na verfcheidene infpanningen der Natuur, bijzonder tot de plaatshebbende uitzetting van den moedermond, van zelven weggaan. Eindelijk kunnen tot dezelven aanleiding geven: te vroeg afgeloopen water, hysterifche aanleg en daardoor vermeerderde prikkelbaarheid van de zenuwen der baarmoeder en van het teelftelfel in het algemeen, aandoeningen, bij voorbeeld hevige en plotfelijke ergernis, toorn, fchrik e. d. g., pogingen ter Verlosfing met de forceps, of door de keering, nadat het vruchtwater afgeloopen is, waardoor de baarmoeder zeer geprikkeld wordt, plotfelijke verkouding na voorafgegane verhitting, pogingen tot afdrijving, te fterk tot aan de geboorte voortgezet rijgen van den buik, om de zwangerheid te verbergen, plaatfelijke ophoopingen naar de baarmoeder, voornamelijk na veel danfen, en het gebruik van verhittende dranken, fomwijlen prikkels in de maag en het darmkanaal. Niet altijd ligt voor het overige de grond dezer onregelmatige zamentrekkingen in het werk der geboorte zelf, maar dezelve fchijnt dikwijls in eene volkomene ontwikkeling van enkele deelen der baarmoeder en van derzelver grootere kracht met betrekking tot andere zwakkere te liggen.

Gevolgen.

§. 1535.

De gevolgen der onregelmatige Weeën kunnen zijn: hevige beklemmingen van het Kind en de dood van hetzelve, bijzonder wanneer eenmaal het water afgeloopen is. Somwijlen vindt men het fpoor eener ge-

gedeeltelijke krampachtige zamentrekking aan het ligchaam van het Kind, hetwelk met een' rooden kring omgeven is; in het oogenblik echter, als hetzelve in deszelfs midden doorſneden wordt, wijken dikwijls beide krachten van elkander, ieder naar derzelver pool, en de baarmoeder wordt zoo rekbaar, dat men bij voorbeeld de keering, die te voren onmogelijk was, zonder zwarigheid doen kan. Somwijlen volgen op algemeene onregelmatige zamentrekkingen buitengewone, en er ontſtaan inzakkingen van het Kind en der nageboorte, te vroege losrukking van den moederkoek en gevaarlijke bloedingen, ſcheuring der baarmoeder, ſcheuring der vaten van het hoofd, flaauwten en ſtuipen. Menigmaal echter wijken deze onregelmatige zamentrekkingen van derzelver oorſpronkelijken aard af, ten gevolge waarvan zij zich als uitdrijvende zamentrekkingen der baarmoeder toonen, en zich in een' bepaalden typus in andere organen voordoen; zoo kan in derzelver plaats een afwisſelend beven en verſtijven van het geheele ligchaam treden, of zij gaan plotſelijk tot krampen der ademhalingswerktuigen tot ſtikking toe enz. over. Over deze ziekelijke aandoeningen van andere deelen en organen zal in het vervolg breedvoeriger geſproken worden.

Geneeswijze.

§. 1536.

De aanwijzing bij deze onregelmatige Weeën berust op het uit den weg ruimen der dynamiſche onevenredigheid in de zamentrekkingen der baar-

moeder; doch de geboorte heeft daartoe niet altijd de hulp der kunst noodig, naardien de Natuur somtijds zelve de zamentrekkingen regelt, en de Verlosfing dan zonder hindernis onder de regelmatig gewordene Weeën plaats heeft, gelijk men zulks bij scheeve ligging, scheefheid der baarmoeder enz. bespeurt. Men moet echter de grenzen tusschen Natuur en kunst naauwkeurig kennen, en waar deze vereischt wordt, dient men acht te geven, of mechanische hinderpalen, welke tot de onregelmatige zamentrekkingen aanleiding gaven, uit den weg moeten geruimd worden, dan of door dynamische invloeden de werktuigelijke kracht der baarmoeder moet worden verbeterd.

§. 1537.

Zoo de grond der onregelmatige zamentrekkingen in de onregelmatige ligging van het Kind, in beklemming van een scheefstaand hoofd, in eene gebrekkige evenredigheid in de ruimte van het bekken gelegen is, kortom in eenen mechanischen hinderpaal moet gezocht worden, dan moet men deze naar de Leerstellingen der Verloskunde uit den weg ruimen; aan de beoordeeling van den Vroedmeester moet het overgelaten worden, welke middelen hij naar de individueele hinderpalen voor aangewezen houdt, en in welk oogenblik der geboorte zelfs hij van dezen gebruik kan maken; somwijlen neemt men zelfs waar, dat bij de toesnoering der baarmoeder in het midden van derzelver ligchaam de wegens gebrekkige ligging van het Kind somtijds aangewezene keering of het wegnemen der nageboorte bij derzelver, bijzonder

der met gevaarlijke bloedvloeijing verzelde, inzakking zelfs gemakkelijk wordt, daar zij te voren nog zoo moeijelijk was, dewijl dan de beide krachten van elkander, ieder naar derzelver pool, wijken, en de baarmoeder zoo rekbaar wordt, dat de voorheen onmogelijke keering of losmaking der nageboorte zonder zwarigheid kan geschieden.

§. 1538.

Zoo de onregelmatige Weeën het gevolg zijn der vermeerderde prikkelbaarheid van de zenuwen der baarmoeder, bijzonder bij een' hysterischen aanleg, en bij een uitstek gevoelig gestel der Barenden alleen, zonder dat er een mechanische hinderpaal plaats vindt, dan worden die middelen aanbevolen, welke door derzelver dynamische werking de zoo verhoogde prikkelbaarheid der zenuwen verminderen, en de werktuigelijke kracht der baarmoeder in het algemeen verbeteren. Zoodra men de geneigdheid der Barenden tot deze onregelmatige Weeën reeds te voren kent, dan is er geen middel zoo werkzaam, als het tegen het einde der zwangerheid meermalen herhaald gebruik van een laauw bad, bijzonder met krampstillende kruiden, met zeep, of eene oplossing van het bijtende loogzout onder het opzigt van den Geneesheer; men kan somwijlen bij de Verlossing dan alle verdere hulp ontberen. Meestal laten echter de Barenden dit gelukkig tijdstip voorbijgaan, en de hulp van den Geneesheer wordt eerst bij de Verlossing zelve gezocht. Tot inwendig gebruik worden aanbevolen de kamillen, de aqua laurocerasi, het heulsap, de ipecacuanha in kleine giften, de

belladonna, de tinctura castorei, het liquor C. C. succinatus, het liquor anodynus, de muskus e. d. g. Uitwendig regelt fomwijlen zelfs reeds het wrijven van den bodem naar het ligchaam der baarmoeder de contractiën, bovendien zijn ftovingen met drooge warme doeken, met een aftrekfel van kamillen, van het bilfenkruid, der belladonna, de oplosfing van zeep of van het bijtend loogzout zeer werkzaam; daarmede pare men klisteren uit een aftrekfel der genoemde kruiden met het heulfap en het bevergeil, en bij eene kramp van den moedermond, of wanneer bij eene andere gedeeltelijke toefnoering der baarmoeder de aanwending mogelijk is, infpuitingen uit dezelfde middelen, en derzelver aanwending door middel van eene daarin gedoopte fpons. Voortreffelijk echter zijn de reeds meer gemelde laauwe baden, zelfs nog bij de Verlosfing, welke fomwijlen gedurende de aanwending onder geheel regelmatige Weeën volgt; jammer maar, dat in de bijzondere praktijk voor het gebruik van dit heerlijke middel zoo vele zwarigheden in den weg zijn.

§. 1539.

Bijaldien het te vroeg, en vóór de noodzakelijke verwijding van den moedermond afgeloopen water, deel heeft aan de onregelmatige Weeën, dan wordt die behandeling aangewezen, waarover men bij de te pijnlijke Weeën fpreken zal. — Zijn de onregelmatige Weeën door plaatfelijke ophoopingen, en de daardoor te verhoogde irritabiliteit der baarmoeder veroorzaakt, is de pols hard, fnel en menigvuldig, het aangezigt der Barende rood, haar oog

glins-

glinsterend, de dorst hevig, zijn de teeldeelen heet en de lippen van den moedermond hard en zeer dik, dan is eene algemeene bloedontlasting aan den arm dringend aangewezen; bovendien geve men salpeter en antiphlogistische middelzouten, voornamelijk echter worden de ipecacuanha in kleine giften met het salpeter, en de tartar. vitriolat., het Doverspoeder aangeprezen; daarbij olieachtige inwrijvingen, stovingen en klisteren uit het aftreksel van weekmakende kruiden, en wanneer deze middelen niets helpen, een laauw bad, hetwelk na eene in het werk gestelde aderlating derzelver doel zelden missen zal.

§. 1540.

Indien de onregelmatige Weeën door aandoeningen te weeg gebragt werden, dan moet de behandeling naar den invloed der aandoening en van den daardoor te weeg gebragten toestand der Barenden nader bepaald worden; zoo kan na een' hevigen toorn de irritabiliteit van het Organismus in het algemeen niet alleen, maar ook die der baarmoeder zoo verhoogd zijn, dat er eene aderlating, en de in de vorige §. 1539 aangewezene geneeswijze in het algemeen vereischt wordt; bij een gevoelig gestel echter, waarop schrik of eene andere nederdrukkende aandoening gewerkt heeft, wordt de boven in §. 1538 bepaalde geneeswijze aangewezen. — Onregelmatige Weeën, welke na plotselijke verkouding ontstaan, vereischen de bij de rhumatische aandoening der baarmoeder bijgebragte behandeling; drooge warme stovingen op den onderbuik, warmte in het

bed, eenige koppen vlierthee met het liquor ammonii aceticus, en lavementen uit een aftrekſel van kamillen regelen meestal zeer ſpoedig de Weeën; ten zij dat er eene ontſteking der baarmoeder plaats gegrepen hebbe, wanneer alsdan de antiphlogistiſche methode moet aangewend worden; dezelve zal dan ook meestal moeten plaats hebben, wanneer deze onregelmatige Weeën als gevolgen van pogingen tot afdrijving in de zwangerheid, door het vast rijgen van den onderbuik, of door gewelddadige pogingen ter Verlosſing te weeg gebragt werden. — Voor het overige verwachte men niet in ieder geval alles en te veel van de geneesmiddelen en van de verbetering of regeling der Weeën door dynamiſchen invloed, en verzuime de kunstmatige Verlosſing niet, wanneer deze niet alleen het middel worden kan, maar, wanneer zij ook vroeger aan het lijden en den angſtigen toeſtand der Barende een einde zal maken. Zoodra eenmaal de moedermond volkomen verwijd, het hoofd des Kinds diep genoeg in het bekken gezakt is, en de Weeën nogtans in derzelver onregelmatigheid aanhouden, verwachte men geene verdere werking meer van geneesmiddelen, en verzuime niet om de Verlosſing met den forceps te doen, die, door de hand van den geoefenden kunſtenaar geleid, ſpoedig de Barende van alle lijden verlost. Bijaldien voor het overige met deze onregelmatige Weeën voor het leven der Moeder en van het Kind gevaar dreigende toevallen, bij voorbeeld ſtuipen en flaauwten, bloedſtortingen der baarmoeder, ſcheuring der baarmoeder, hevig braken e. d. g. vergezeld mogten gaan, dan moet het bovendien aan de be-

oor-

oordeeling van den Vroedmeester overgelaten worden, of de verhaaste Verlosfing door de kunst noodzakelijk zal zijn of niet.

BUCHWALD, *de causis partus difficilis notab. adjecta uteri constrictione etc. Hafn.* 1746.

AZZOQUIDI, *observat. ad uteri constrictionem pertinentes. Bonon* 1774. 4°.

HEUSINGER, *de dolorum parturientium spasticorum natura et indole. Jena* 1780.

GRUNER, *de dolorum partus spasticorum natura et medela. ib.* 1781.

WIGAND, pag. 213—236.

Te pijnlijke Weeën.

§. 1541.

Somwijlen zijn de Weeën buitengewoon pijnlijk, en menigmaal in zulk eenen graad, dat, wegens de groote onrust der Barenden, derzelver heen en weêr werpen in het bed en wegens de ongunftige ligging bijzonder dwars door het bed met den rug, ftuipen, gevaarlijke bloedftorting en fcheuring der baarmoeder te vreezen ftaan. Voor het overige rigten zich de gevolgen bijzonder daarnaar, of de geboorte bij de te pijnlijke Weeën te fpoedig bevorderd wordt, dan of zij bij de hevigfte pijnen nogtans geen voortgang heeft. In het eerfte geval kan het Kind dadelijk in het begin eene zeer gebrekkige ligging bekomen, een arm of de navelftreng voorkomen, of er ontftaan al de gevolgen, welke men bij eenen te fnellen voortgang der geboorte pleegt waar te nemen; in het tweede geval, bijzonder wanneer het

Kind eene ligging heeft, bij welke de Verlosfing niet volgen kan, de uitzetting van den moedermond gehinderd is; en de te pijnlijke Weeën tevens onregelmatig zijn, zullen, het ligtst bij de onrust en eene ongunftige ligging der Barenden, ftuipen, bloedvloeijing en fcheuring der fcheede en der baarmoeder er de gevolgen van wezen.

Oorzaken.

§. 1542.

De oorzaken van te pijnlijke Weeën kunnen zijn: een bij uitftek hooge graad van gevoeligheid eener Barende bijzonder bij een' hysterifchen aanleg, ontfteking, rhumatifche aandoening der baarmoeder, vergroeijing van het buikvlies aan eene of andere plaats met de baarmoeder, te groote ftugheid der fpiervezelen, likteekenen, scirrhus, fpekgezwel, of fcheeve ligging der baarmoeder bijzonder met den bodem naar voren, vergroeijing van den moederkoek of van het chorion aan de eene of andere plaats met de baarmoeder, drukking of mechanifche prikkel derzelve door eene misvorming van het bekken, fcheef beklemde of in het bekkenhol met het onderfte fegment der baarmoeder te diep gezakt hoofd, waardoor de uitzetting van den moedermond gehinderd wordt, te vroege afloop van het vruchtwater, bijzonder bij voor de eerftemaal Barende, dwarfe of fcheeve ligging van het Kind, lang voorafgegane drukking of mechanifche betasting der baarmoeder met de hand, onregelmatigheid der Weeën, hardlijvigheid en belette pisontlasting.

Geneeswijze.

§. 1543.

De te pijnlijke Weeën minder pijnlijk te maken, en de daaruit ontstane gevolgen voor te komen, is wel de algemeene aanwijzing; doch dit ligt menigmaal minder in de magt van den Geneesheer of Vroedmeester, dan men denkt. Zoo wordt de Barende menigmaal gedurende de geboorte door een gestadig kruiswee gekweld, dat bijna door niets wezenlijks verligt kan worden. Even zoo is het met de ondragelijke pijn, welke somwijlen, bijzonder bij groote onevenredigheid tusschen het bekken en het hoofd van het Kind, niet uitgezet, meestal echter onder de Weeën versterkt, door het binnenste van het bekken, door de dij en den voet zich verspreidt. Bij een' uitstekenden graad van gevoeligheid der Barenden, zoo als men ze bijzonder bij de voorname klasse, en bij van kindsbeen af aan weekelijkheid en weelde gewende Vrouwen vindt, laat zich de te hevige pijn der Weeën meestal in het geheel niet wegnemen; men wapene zich slechts met geduld, en gewenne zijn oor vroegtijdig aan het schreijen en het onaangename gedrag van menige Barende; vooral bevele men rust aan in het bed, zorge daarvoor, dat zoowel in dit als in het staan iedere nadeelige en gevaarlijke ligging of houding vermeden wordt, verbiede het gebruik van den kraamstoel, en late de Barende nimmer alleen en zonder opzigt. Vooral stelle men een naauwkeurig onderzoek in het werk, of er niet een mechanische hinderpaal aanwezig is, welke met betrekking tot

de Verlosſing opmerking verdient; zoo niet, en zijn de hevige pijnen blootelijk gevolgen van eene te verhoogde gevoeligheid, dan geven ſomwijlen die middelen verzachting, welke de buitengewone prikkelbaarheid van het zenuwgeſtel verſtompen; de kamillen, het bilſenkruid, het heulſap, het bevergeil, het liquor C. C. succinat. e. d. g. worden hier tot inwendig gebruik aangewezen; uitwendig late men het oleum hyosciami, het vlugtige ſmeerſel met Sydenhams tinctuur van opium, of de op eene andere plaats vermelde altheazalf met het oleum succin. en juniper. inwrijven, en den onderbuik met een afkookſel van het bilſenkruid en der dolle kervel ſtoven, en ſchrijve van dezelfde ingrediënten klisteren en inſpuitingen voor, waarbij men crocus of opium mengen laat. Tot de werkzaamſte middelen echter behooren de laauwe halfbaden, bijzonder met melk of een afkookſel der voor de klisteren vermelde kruiden. Wanneer intusſchen de Weeën nog in de derde of vierde periode der geboorte ten gevolge van uitſtekende gevoeligheid aanhouden, de onrust en het lastig gedrag der Barenden onverdragelijk wordt, en bijzonder door het heen- en weêrwerpen gevaren te vreezen zijn, dan verſchaft bij het voorliggend hoofd en de overige aanwijzing de forceps de ſpoedigſte hulp, welke des te minder geweigerd wordt, daar de Barenden meestal den Vroedmeester verzoeken, om haar van hare hevige pijnen te verlosſen; het ſpreekt van zelf, dat niet in elk geval pijn of verzoeken eener Barende om hulp, door middel eener kunstmatige Verlosſing, aanwijzing tot de forceps kunnen en mogen geven.

§. 1544.

§. 1544.

Als de Weeën ten gevolge van ontſteking der baarmoeder te pijnlijk zijn, waarbij, behalve de overige op eene andere plaats bijgebragte teekenen dezer ontſteking, de uitwendige teeldeelen en de ſcheede meestal heet en droog worden, zwellen en pijn verwekken, zeer dikwijls braken mede vergezeld, de Weeën buitengemeen pijnlijk zijn, en ook ten deele vóór, ten deele gedurende de geboorte zulke invloeden voorafgegaan zijn of nog aanhouden, welke de ontſteking der baarmoeder veroorzaakten, blijft bijzonder in de eerſte of tweede periode eene algemeene bloedontlasting en de antiphlogistiſche methode dringend aangewezen; in de derde en vierde periode echter kan de Verlosſing door de kunst, bijzonder wegens de daarop volgende bloeding en weggenomene inſpanning der baarmoeder, de ontſteking ſpoedig wegnemen, en zoo bij een voorliggend hoofd de forceps in zekeren zin als een antiphlogisticum werken. — Door rhumatiſche aandoening der baarmoeder te pijnlijk gewordene Weeën, vereiſchen de op derzelver plaats reeds bijgebragte behandeling, en als de vergroeijing van het buikvlies op de eene of andere plaats met de baarmoeder deel heeft, dan kan men, wanneer de geboorte niet reeds tot de derde en vierde periode genaderd is, niets meer doen, dan door eene doelmatige ligging in het bed en het verbieden van alle inſpanning de pijn te verzachten; zoodra eenmaal in de volgende perioden de medewerking der buikſpieren gedurende den aandrang tot de geboorte niet

ver-

verhoed kan worden, dan zal met de ſcheiding der vergroeide plaats gedurende de Weeën de pijn ophouden, of wanneer zij dan nog wegens de daardoor ontſtane verwonding met het gevoel van een hevig branden aanhoudt, dan kan ſlechts de verhaaste Verlosſing het middel worden, welke dan bij de overige voorwaarden der regelmatigheid van het baren geene zwarigheid zal vinden.

§. 1545.

Te pijnlijke Weeën, welke op te groote ſtugheid der ſpiervezelen bijzonder bij voor de eerſtemaal Barenden reeds bejaarde Vrouwen berusten, kunnen zoo al niet geheel verhoed, toch ten minſte zeer verzacht worden, door het gebruik van laauwwarme baden tegen het einde der zwangerheid; deze worden ook bijzonder gedurende de geboorte aangeprezen; bovendien olieachtige en verzachtende inwrijvingen op den onderbuik, dergelijke klisteren en inſpuitingen. — Likteekenen der baarmoeder ten gevolge van voorafgegane beleedigingen aan den bodem der baarmoeder, worden bij de geboorte zelve niet meer weggenomen; hetzelfde geldt van ſpekgezwellen en van den scirrhus; weekmakende baden kunnen ook de pijnen verzachten, en bij scirrhoſiteiten van den moedermond inſpuitingen uit een afkookſel van het bilſenkruid en der ſcheerling, en inwrijvingen van mercuriaalzalf de verwijding van den moedermond gemakkelijk maken; wanneer intusſchen deze niet mogelijk is, worden inſnijdingen en de Verlosſing door de kunst vereischt; het dringendſte echter en tijdig wordt de inſnijding

van

van den moedermond bij eene vergroeijing vereischt, die wegens derzelver zeldzaamheid en het fomwijlen geheel verftreken fcheededeel ligt miskend wordt; den Schrijver is eene belangrijke waarneming bekend, bij welke men dit middel verzuimde, en daar bij de fterker gewordene contractiën de uitzetting van den moedermond niet mogelijk werd, volgde fcheuring der baarmoeder en de fpoedige dood der Barende; de lijkopening heeft de vergroeijing van den moedermond ten gevolge eener voorafgegane ontfteking in de zwangerheid volkomen bevestigd.

§. 1546.

De gedeeltelijke vergroeijing van het chorion of van den moederkoek aan de eene of andere plaats met de baarmoeder, laat de ganfche verwijdering der te pijnlijke Weeën ook nimmer toe, en bijaldien fcheeve ligging der baarmoeder, beklemming of gebrekkige ligging van het Kind, naauwte of misvorming van het bekken oorzaak der te fmartelijke Weeën mogt zijn, dan wordt de behandeling naar de Leerftellingen der Verloskunde aangewezen. Wanneer echter de drukking van het hoofd op het onderfte fegment der baarmoeder, bijzonder wanneer het te diep in de holte van het bekken gezakt is, de pijnlijke Weeën onderhoudt, en de uitzetting van den moedermond moeijelijk maakt, dan kan eene zeer verhoogde ligging met de billen, en wanneer het zonder gevaar gefchieden kan, het voorzigtig in de hoogte heffen van het hoofd verzachting baren; want menigmaal komt alsdan meer vruchtwater vóór hetzelve, waardoor bij nog niet gefcheurde vliezen

de

de drukking verminderd en de uitzetting van den moedermond verligt wordt. — Zoo de Weeën wegens te vroeg afgeloopen vruchtwater inderdaad te pijnlijk worden, hetgeen intusſchen gewoonlijk ſlechts bij voor de eerſtemaal Barenden of bij andere ongunſtige mechaniſche betrekkingen het geval zijn zal, de teeldeelen droog zijn, en de buik pijnlijk bij de aanraking is, dan zorge men voor eene doelmatige en rustige ligging in het bed, om den verderen afloop van het vruchtwater zoo veel mogelijk te verhoeden, en make van dezelfde middelen gebruik, welke bij de te pijnlijke Weeën ten gevolge van te groote ſtugheid der ſpiervezelen (§. 1545) opgegeven werden; bijzonder worden inſpuitingen in de ſcheede aangeprezen, uit een afkookſel der malve en althea met veel olie, en eene ſpons daarin gedoopt vóór den moedermond gelegd. Te pijnlijke Weeën, welke derzelver grond in onregelmatige contractiën der baarmoeder, in hardlijvigheid, of belette pisontlasting hebben, worden naar de op derzelver plaats reeds voorgedragene aanwijzing behandeld.

DETHARDING, *Ethica dolentium sub doloribus partus. Rostoch.* 1725.

Onregelmatige Weeën wegens ziekelijke aandoening van het overige Organismus.

§. 1547.

De Weeën worden ſomwijlen zoo onregelmatig, dat zij het overig Organismus nadeelig en ziekelijk aandoen. Zoo neemt men zeer dikwijls een afwisſelend be-

beven en verſtijven van het geheele ligchaam waar; plotſelijk ontſtane krampen der ademhalingswerkingen tot ſtikkens toe; krampen en opzettingen van den hals, beroerte, verlammingen van enkele deelen, bij voorbeeld der oogen, der ſpraakwerktuigen, der extremiteiten enz. Zeer menigvuldig zijn de pijnen in het kruis en in de beenen; meestal echter en meer in het oog loopend verſpreidt zich de aandrang tot de geboorte door de maag, de darmen en de pisblaas, en zoo ontſtaat braken, diarrhée met hevige perſing tot ſtoelgang, pisopſtopping en onwillekeurige ontlasting der pis. Menigmaal blijft in zulke aangedane organen een of ander pathologisch verſchijnſel na. (*)

Oorzaken.

§. 1548.

Het is moeijelijk, om de oorzaak der ziekelijke aandoening van het overige Organismus door den drang tot de geboorte met zekerheid te bepalen. Waarſchijnlijk is deze onregelmatigheid gegrond op eene onregelmatig polariſche verdeeling der ſpanning en zamentrekking, welke bijzonder die organen het ligtst treft, welke het naast bij de baarmoeder liggen, of ook door de verdeeling der zenuwen met dezelve het naaste in verband ſtaan. Intusſchen is ook iets onregelmatigs in of geheel aan deze deelen zel-

(*) De Schrijver zegt, dat de Vrouwen in Duitschland gewoon zijn dit met de uitdrukking: „*es ist mir eine Wehe hineingefahren*" te kennen te geven.

zelven de oorzaak der ziekelijke of ſpijnlijke aandoening. Zoo ontſtaat dikwijls braken gedurende de Weeën, hetgeen voor het overige, wanneer het niet uit eene ſtoffelijke aandoening der maag zelve ſpruit, den verderen gang der geboorte juist niet moeijelijk ſchijnt te maken. In andere gevallen kan echter zelfs de grootſte inſpanning bij eene geſtoorde onevenredigheid tusſchen bekken en hoofd van het Kind de aandoening van het overige Organismus zoo niet veroorzaken, echter zeer verminderen.

Geneeswijze.

§. 1549.

Ook bij de ziekelijke aandoening van het overige Organismus door Weeën heeft de Geneesheer het niet altijd in zijne magt, deze uit den weg te ruimen; men kan ſomtijds niet eens wezenlijke verligting aanbrengen. Men ſtelle dienvolgens een naauwkeurig onderzoek in het werk, of niet ergens eene onregelmatigheid in het mechanismus van het baren deel hebbe, die naar de Leerſtellingen der Verloskunde verwijderd moet worden; bovendien trachte men, door eene gelijkmatige opwekking van alle organiſche werkzaamheid, ieder orgaan ſlechts tot de aan hetzelve als zoodanige eigendommelijke verrigting te bepalen. In de meeste gevallen is altijd tevens ook de geregelde werkzaamheid der baarmoeder geſtoord; en het blijft derhalve eene gewigtige aanwijzing, om deze te regelen. Wanneer er niet een ontſtekingstoeſtand, hetzij algemeen of plaatſelijk, aanwezig is, en bijzonder ſlechts eene zie-

ziekelijke prikkelbaarheid van het zenuwgeſtel in het algemeen bij de Barenden zich voordoet, dan is er geen middel zoo werkzaam, als het heulſap in matige giften, om den drang der Weeën op te wekken, en zoo te ſtemmen, dat deze ſlechts op de baarmoeder zich zamentrekke, zonder tevens ook het geheele overige Organismus aan te doen. Men ſchrijft het opium inwendig, of in inwrijvingen op den onderbuik, en in klisteren voor. De ontſtekingstoeſtand wordt verminderd door waterachtige en verdunnende dranken, weinige en ligte ſpijze uit het plantenrijk, matige temperatuur in de kamer en in het bed, antiphlogistiſche middelzouten, bijzonder in klisteren, en des noods eene bloedontlasting.

Over de ſchijnbare Weeën.

§. 1550.

Door ſchijnbare Weeën verſtaat de Schrijver niets anders, dan krampachtige of kolijkaardige pijnen in den onderbuik, welke derzelver zetel volſtrekt niet in de baarmoeder hebben, en plaats grijpen kunnen, vóórdat werkelijk de geboorte begonnen is, of in der tijd eene Zwangere aandoen, wanneer ware Weeën konden en mogten plaats grijpen; onwetende en in het onderſlaan zelf ongeoefende Vroedvrouwen, en in het baren nog onervarene Vrouwen worden daardoor ligt misleid. Deze ſchijnbare Weeën hebben derzelver zetel meestal in de dunne of dikke darmen, zijn van de zamentrekkingen der baarmoeder geheel onafhankelijk, kunnen echter wel deze

of ware Weeën vergezellen, wanneer daardoor onder gestadig lijden de baarmoeder zelve aangedaan wordt, en zoo laat het zich wel verklaren, dat zij menigmaal afgeleid (*secundär*) of door derzelver medelijdende werking op de baarmoeder de geboorte ten gevolge hebben. Van deze schijnbare Weeën onderscheidt de Schrijver ook zeer wel de zoogenaamde valsche Weeën, welke, wel is waar, in de baarmoeder derzelver grond hebben, doch geenszins de geboorte bevorderen, en op onregelmatige zamentrekkingen der baarmoeder het naast berusten.

Kenteekenen.

§. 1551.

Gedurende de hevigste pijnen vindt men den moedermond bij het in het werk gesteld onderzoek noch regelmatig uitgezet, noch onregelmatig zamengetrokken, de baarmoeder wordt niet hard, de pijn neemt derzelver rigting niet bepaald van het kruis naar de schaamstreek, de geboorte heeft geen' voortgang, de Zwangere is van den tijd van hare op handen zijnde Verlossing nog zeer verwijderd, men voelt eene plaats buiten de baarmoeder, die pijnlijk en opgezet is, bij voorbeeld het colon tranversum, de Zwangere was voorheen reeds tot krampen of kolijk in den onderbuik geneigd, zij loost winden, was langen tijd hardlijvig, en er gingen invloeden vooraf, welke deze schijnbare Weeën konden te weeg brengen.

Oor-

Oorzaken.

§. 1552.

Tot de meest gewone oorzaken der ſchijnbare Weeën behooren verkoudingen van den onderbuik, ſlechte ſpijsvertering, aandoeningen, voornamelijk hartzeer, toorn of ſchrik, hardlijvigheid, het gebruik van ſpijzen, die veel winden verwekken, misbruik van purgeermiddelen, hysteriſche krampen, breuken, te hevige drukking der zwangere baarmoeder op de organen van den onderbuik, deszelfs groote aandoenlijkheid na lang aanhoudend rijgen; ſomwijlen zijn deze pijnen de gevolgen van Peritonitis of Enteritis.

Voorzegging.

§. 1553.

Deze ſchijnbare Weeën gaan naar den aard en de hevigheid der oorzaak óf weldra van zelve over, óf na het gebruik van doelmatig aangewende geneesmiddelen; houden zij langer aan, dan kunnen zij de werkzaamheid der baarmoeder tot uitdrijving van het Kind opwekken, en ware Weeën zullen zich dan bij ſchijnbare voegen.

Geneeswijze.

§. 1554.

De behandeling der schijnbare Weeën wordt door derzelver oorzaak bepaald. Zoo zij door verkoudingen van den onderbuik ontstaan zijn, en zich als rhumatieke kolijkpijnen voordoen, dan bevele men rust en warmte in het bed aan; late den onderbuik met warme drooge doeken of een flenel stoven, en geve inwendige vlier- en kamillenthee met het liquor ammonii aceticus of succinicus, waarmede men ook een lavement uit een aftreksel van kamillen paart. Bijaldien de kolijkpijnen het kenmerk van ontsteking aangenomen hadden, alsdan wordt de antiphlogistische geneeswijze aangewezen. Bij slechte spijsvertering en raauwheden in de darmen van den onderbuik schrijve men ontlastende lavementen uit zeep, uit een aftreksel der weekmakende kruiden met honig en zout, voor, en wanneer daarmede menigvuldige winden gepaard gaan, windbrekende lavementen (*clismata carminativa.*) Wanneer de lavementen geene verligting baren, dan geve men inwendig zachte purgeermiddelen, waartoe een aftreksel van venkel met tinctuur van rhabarber en middelzouten het best geschikt zijn. Zoo echter de schijnbare Weeën het gevolg zijn van een misbruik der purgeermiddelen, deze diarrhéën of menigvuldige persing tot stoelgang veroorzaakt hadden, dan is eene emulsie met het heulsap of het extract der hyoscyamus, slijmige dranken, antispamodische in-

inwrijvingen op den onderbuik, en drooge ſtovingen met warme doeken aangewezen. — Berusten de ſchijnbare Weeën ſlechts op hysteriſche krampen van den onderbuik, verſchijnen deze als eene zuivere aandoening van het zenuwgeſtel bij hysteriſche en gevoelige individuën, zonder dat er eene ſtoffelijke oorzaak aanwezig is, dan worden zij door antispamodiſche, de al te zeer verhoogde gevoeligheid verminderende middelen, weggenomen; een aftrekſel van kamillen en melisſen met wat kaneel, het heulſap, het bevergeil, het liquor anodynus of spiritus nitri dulcis, het liquor C. C. succinicus e. d. g. zullen derzelver doel niet misſen, bijzonder wanneer men daarmede ook dergelijke lavementen, inwrijvingen en ſtovingen paart. Menigmaal beſpeurt men, dat bij ſchijnbare Weeën telkens ook daarop moet gelet worden, of met dezelve niet al reeds, hetzij oorſpronkelijk of afgeleid, eene Peritonitis of Enteritis aanwezig is, die ligt miskend wordt, wanneer de symptomata meer verborgen zijn; als wanneer de antiphlogistiſche geneeswijze moet plaats hebben.

DE BUCHWALD, *de doloribus parturientium spuriis. Hafniae* 1734.

STABEL, de *doloribus parturientium spuriis. ib.* 1735.

E. H. KECK, *de dolorum praecipue ad partum causis, illorum cura rationali. Argentor.* 1740.

SI-

SIGAULT, *Ergo in puerperarum torminibus diversa curatio. Paris* 1776.

Dr. VETTERS en Dr. FENNERS, *zwo Abhandlungen aus der Geburtshülfe über die Wehen vor und nach der Geburt* 1796. 8°.

BOER, t. a. p. SCHMIDTMILLER. *m. Geburtsh.* II. *B. S.* 282.

WIGAND, t. a. p. *S.* 69—172.

HANDBOEK.

HANDBOEK

OVER DE

KENNIS EN GENEZING

DER

ZIEKTEN

VAN HET

VROUWELIJKE GESLACHT;

DOOR

E. VON SIEBOLD,

Consulterenden Arts en Hoogleeraar te Berlijn.

Uit het Hoogduitsch,

naar de *tweede vermeerderde en verbeterde* Uitgave,

door

J. J. GAASWIJCK,

Praktizerenden Arts te Amsterdam.

DERDEN DEELS DERDE EN VIERDE STUK.

---

*

TE AMSTERDAM, BIJ

C. L. SCHLEIJER.

1825.

INHOUD.

VIERDE AFDEELING.

OVER DE BLOEDVLOEIJINGEN DER BAARMOEDER GEDURENDE DE GEBOORTE.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

AANHANGSEL.

DRUKFEILEN.

Bl. 397 reg. 15 van ond. *ſtaat:* vormen, . *lees:* kweeken,
— 406 — 3 — — —— Bloedkanker —— den Bloedenden Kanker

VIER-

B E R I G T.

Daar het Werk van den geachten SIEBOLD, *zoo verre de vertaling hiervan den lezer bij deze wordt aangeboden, reeds vóór zes jaren in* Duitschland *was uitgegeven, doch het laatste stuk, dat nog aan hetzelve ontbrak, tot op dit oogenblik aldaar niet is verschenen, vreesden wij, dat hetzelve nimmer het licht zien zoude, en begrepen alzoo, de Nederduitsche uitgave van dit Werk, met dit Stuk, als geheel kompleet te moeten beschouwen. Om deze reden meenden wij, het hierbijgevoegde* Aanhangsel *van denzelfden Schrijver:* Over den Kanker der Baarmoeder, deszelfs oorzaken en de middelen om denzelven te voorkomen, *wegens deszelfs belangrijkheid, en ook, wijl hetzelve alleen over*

Vrou-

Vrouwelijke Ziekten handelt, offchoon in Duitschland *afzonderlijk uitgegeven, hier te moeten bijvoegen.*

Dan, nadat dit Stuk geheel was afgedrukt en tot de uitgave gereed gemaakt, ontvingen wij het zekere berigt, dat als nu binnen kort het reeds zoo lang verwacht laatfte gedeelte van dit belangrijke Werk in Duitschland *ftaat uitgegeven te worden, en wij berigten alzoo met genoegen, dat wij dit Stuk, zoodra mogelijk, in het volgende jaar als een fupplementdeel, zullen afleveren.*

DE UITGEVER.

Amfterdam,
1 November 1825.

VIERDE AFDEELING.

OVER DE BLOEDVLOEIJINGEN DER BAARMOEDER GEDURENDE DE GEBOORTE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Belangrijkheid van eene Bloedvloeijing der Baarmoeder gedurende de Geboorte.

§. 1555.

Eene Bloedvloeijing der Baarmoeder, die ontſtaat vóórdat de vierde periode der Geboorte afgeloopen is, blijft telkens een onregelmatig verſchijnſel, en verdient altijd de opmerkzaamheid van den Vroedmeester, bijzonder wanneer zij aanhoudt, toeneemt, of dadelijk in het begin in eene groote hoeveelheid te voorſchijn komt. Met meer omzigtigheid moet daarentegen de afloop van bloed met betrekking tot de onregelmatigheid beoordeeld worden, welke dadelijk na de Geboorte van het Kind, in de vijfde periode of die der nageboorte plaats heeft, daar deze Bloedontlasting der Baarmoeder gewoonlijk tot de regel-

matige verschijnselen behoort, door noodzakelijke en eigendommelijke veranderingen veroorzaakt wordt, en de bepaling, of zij onregelmatig of ziekelijk zij, eerst uit andere omstandigheden moet voortvloeijen.

Oorzaken.

§. 1556.

Hetgeen van den aanleg der Zwangeren tot Bloedvloeijingen der Baarmoeder in het 2e. Hoofdstuk der 1e. Afdeeling van dit Deel opgemerkt werd, kan grootstendeels ook op de Baarmoederbloedvloeijing der Barende toegepast worden. Tot de bijzonder opwekkende oorzaken behoort vooral de te vroegtijdige losrukking van den moederkoek aan eene of andere plaats, deze valt voor óf bij deszelfs regelmatige aanhechting aan den bodem der baarmoeder, óf bij den middelpuntigen of buitengewonen zetel op den moedermond. Bij den middelpuntigen zetel op den moedermond zal de geboorte te vroeg plaats gegrepen hebben, en de moedermond is gewoonlijk zoo ver geopend, dat men de sponsachtige zelfstandigheid van den moederkoek onmiddellijk in dezen en ook somwijlen achter denzelven de weêrstandbiedende waterblaas met of zonder voorliggend deel van het Kind voelen kan, waarbij de Bloedvloeijing zigtbaar toeneemt. Bij den meer excentrischen zetel van den moederkoek plaatst zich bij reeds min of meer verwijderden moedermond menigmaal naast den rand van een thans afgescheiden deel van denzelven de vrije waterblaas; de menigte van het bloedverlies rigt zich

deels

deels naar het geſtel en den aanleg der Barenden, deels naar de invloeden, welke het ontſtaan van een ſterker of geringer bloedverlies konden begunſtigen.

§. 1557.

De Bloedvloeijing, welke het gevolg van den te vroegtijdig losgerukten moederkoek bij deszelfs regelmatige aanhechting met den bodem der Baarmoeder is, wordt daaraan herkend, dat men in het middelpunt van den moedermond niets van de ſponsachtige zelfſtandigheid der placanta, maar gewoonlijk in den regelmatig zich openenden moedermond onmiddellijk de vliezen en het voorliggend deel van het Kind waarneemt: zoo als de te vroegtijdige losrukking van den moederkoek bij deszelfs zetel op den moedermond een onmiddellijk gevolg is der veranderingen, welke de hals der baarmoeder en de moedermond op het einde der zwangerheid en bij de plaatsgrijpende geboorte ondergaan, zoo is gene bij de regelmatige aanhechting op den bodem der baarmoeder ſlechts door bijzondere aanleidende oorzaken ontſtaan, als: hevige ophoopingen naar de baarmoeder, plethora, onregelmatige onſtuimige weeën, kort voorafgegane ſterke beweging, ſchudding en inſpanning van het ligchaam, uitwendige drukking der baarmoeder, gewelddadige verarbeiding der weeën, onrustig heen- en wederwerpen der Barenden, hevige aandoeningen, het gebruik van geestrijke dranken en prikkelende geneesmiddelen, te groote warmte in de kamer of te heete zomer, wonden, kwetſingen, ontſteking en ettering der Baarmoeder, onregelma-

tige uitzetting door eene te groote menigte van vruchtwater, vergroeijing van den moederkoek of van het chorion aan de eene of andere plaats met de Baarmoeder (*). Somwijlen wordt de bloedſtorting door eenen hoogen graad van atonie en asthenie der Baarmoeder en eenen te losſen zamenhang van een' weinig ſtevigen moederkoek veroorzaakt, zoodat deze reeds met de eerſte zamentrekkingen bij de plaatsgrijpende baring zich begint los te rukken; bij Barenden, die een zeer zwak teelſtelſel hadden, aan de longtering en menigvuldige bloedſpuwingen, aan witten vloed en aan de venusziekte leden, en in de zwangerheid veel kwik gebruikten, heeft de Schrijver voornamelijk de te vroege losrukking van den moederkoek, en de vreesſelijkste Bloedſtorting der Baarmoeder daaruit zien ontſtaan; zeer bijzonder is ook atonie en asthenie der Baarmoeder de oorzaak der gevaarlijkſte Bloedvloeijing in de periode der nageboorte, waarbij die de meeste oplettendheid verdient, bij welke de Baarmoeder zich op nieuw uitzet, zoodat er geen bloed afloopt, en zich achter den moederkoek ophoopt, of deze in een' zak beſloten is (*placenta incarcerata*). Dat de Bloedvloeijing der Baarmoeder gedurende en buiten de weeën door eene om den hals geſtrengelde of door op zich zelve korte navelſtreng ontſtaan kan, daarvan is de Schrijver zoo min overtuigd, als dat eene door he-

(*) Men zie des Schrijvers waarneming over eene merkwaardige oorzaak van de baarmoederbloedvloeijing gedurende en na de Verlosſing, in deszelfs *Lucina*. II. *B*. I. *St*. N°. 6.

hevige bewegingen van den foetus verscheurde navelstreng tot deze bloeding zou kunnen aanleiding geven; doch wel zal zij dan plaats hebben, wanneer de navelstreng gedurende de Geboorte met geweld door de ongeoefende hand van den Vroedmeester bij pogingen tot keering verscheurd, of de moederkoek gekwetst, of op eene plaats losgerukt wordt.

Voorzegging.

§. 1558.

De voorzegging hangt inzonderheid af van de oorzaak, van de menigte en den duur der Bloedvloeijing, van het gestel der Barende, en vooral ook daarvan, hoe ver zich de moederkoek losgerukt heeft. Zoo de Bloedvloeijing dadelijk in het begin der geboorte in eene geringe hoeveelheid, en slechts nu en dan ontstond, van zelve gestild wordt, wanneer de Barende dadelijk rust in acht neemt, de moedermond gesloten is en er geene aanmerkelijke pijnen en andere kwade toevallen plaats hebben, dan is zij niet bedenkelijk, en een bewijs, dat de moederkoek zich niet zeer losgerukt heeft. Doch zoodra het bloed sterker en menigvuldiger afloopt, hevig pijnlijke weeën en andere toevallen, als: groote zwakte, flaauwten, krampen en stuipen, e. d. g., daarbij vergezeld gaan, en het bloeden niet ophoudt, maar toeneemt, dan is zij gevaarlijk; het regelmatige beloop der Geboorte kan daardoor niet alleen gestoord, maar ook de uitdrijving van het Kind door eigene werkzaamheid der Natuur niet afgewacht worden. — De Bloedvloeijing, welke het

gevolg van eene aanmerkelijke atonie en asthenie der Baarmoeder is, bijzonder wanneer de Barende reeds in de zwangerheid aan Bloedſtortingen uit andere deelen en aan eene ziekte geleden heeft, waardoor zij zeer verzwakt werd, blijft hoogst gevaarlijk, hetzij ze in de eerſte vier perioden of in die der nageboorte plaats grijpe; hetzelfde geldt van die Bloedvloeijing, welke van eene nieuwe uitzetting des bodems der Baarmoeder en van eene zakbeſluiting der nageboorte ontſtaat; zoo de Bloedvloeijing het gevolg is van eene ſcheur in de Baarmoeder aan derzelver onderſte ſegment, dan wordt zij meestal doodelijk. — Bedenkelijk is de Bloedvloeijing, wanneer de moederkoek meer middelpuntig op den moedermond zit; doch wanneer bij de excentriſche aanhechting het losgerukte gedeelte niet aanmerkelijk, en voor het overige het geſtel en de bloedmasſa der Barende van eene goede gehalte is, als daarbij nog zoo vele andere omſtandigheden van het baren niet geheel ongunſtig zijn, dan houdt ſomwijlen de Bloedvloeijing op; de geſpannen blaas en het nagedrevene Kind brengen het gedeelte van den moederkoek tusſchen deze en het bekken als in de klem, en zoo gaat menigmaal de Geboorte bij alle gevaar nog voorbij, zonder doodelijk te worden. — De Bloedvloeijing, welke het gevolg van verſcheuring der navelſtreng is, wordt doodelijk voor het Kind, wanneer de Verlosſing niet ſpoedig in het werk geſteld kan worden.

Geneeswijze.

§. 1559.

Bij iedere Bloedvloeijing, welke met de Geboorte, of gedurende derzelver beloop plaats heeft, moet men de ſtrengſte rust, eene horizontale ligging en matige temperatuur in de kamer en het bed aanbevelen; daarna ſpore men de misſchien mogelijke invloeden, welke de Bloedvloeijing konden te weeg brengen, op, trachte van de betrekkingen der Barende tot hare uitwendige omgevingen, in zoo verre deze oplettendheid verdienen, kennis te krijgen, en ſtelle daarna een naauwkeurig onderzoek in het werk, om zich vooral ook van den toeſtand der Baarmoeder, der ligging van het Kind en van andere het naast op de Geboorte betrekking hebbende veranderingen te overtuigen; om niet van medicamenten en bloedſtillende middelen werking te verwachten, wanneer ſlechts de ſpoedige Verlosſing hulp verſchaffen kan.

§. 1560.

Als men den moederkoek regelmatig gehecht vindt, en deszelfs te vroege losrukking óf een gevolg van volbloedigheid, van plaatſelijke ophoopingen, óf van eene te levendige werking van het vaatgeſtel is, welke door verhittende dranken, door hevige aandoeningen, te groote inſpanning, onrust en meerdere in §. 1557 genoemde invloeden te weeg gebragt werden, dan moet men niet alleen de in §. 1559 aangeprezene voorſchriften dringend aanbevelen, maar er kunnen ook bij dringende symptomen

matige aderlatingen aan den een' of anderen arm, antiphlogistische middelzouten, verkoelende emulsiën, plantenzuren e. d. g. aangewezen worden; de Bloedontlastingen zijn des te noodzakelijker, wanneer de Barende zeer tot het verarbeiden der weeën aangezet werd, wanneer de weeën zeer onstuimig, en er reeds teekens van ontsteking der Baarmoeder aanwezig zijn. — Plaatselijke middelen zijn zelden noodzakelijk, en moeten in de gemelde gevallen met voorzigtigheid aangewend worden. — Heeft de Barende reeds eene groote menigte bloed verloren, is de Bloedvloeijing dadelijk in den beginne meer een gevolg van algemeene zwakte der Barende, van eene asthenie en atonie der Baarmoeder, dan worden de tinctuur van kaneel en het Hallers zuur aangewezen, waarmede men koude stovingen op den onderbuik paart. Is de Barende van een gevoelig gestel, en de Bloedvloeijing met hevige pijnlijke weeën, met krampachtige aandoeningen, en een' kleinen krampachtigen pols verzeld, dan wordt de ipecacuanha in kleine giften met kaneel, en vooral ook het opium met spirit. nitri dulcis en de essentia castorei aangeprezen; voortreffelijk werken dan ook de matig warme stovingen uit een aftreksel van kamillen op den onderbuik. In beide gevallen echter mag men niet verzuimen, de krachten der Barenden door reukmiddelen, door vleeschnat, voedende en verkwikkende dranken, te ondersteunen.

§. 1561.

Bijaldien de Bloedvloeijing der Baarmoeder het gevolg is van den op den moedermond zittenden moederkoek,

koek, en deszelfs aanhechting in het middelpunt is, dan wordt gewoonlijk dadelijk de ſpoedige Verloſsing vereischt; doch meestal vindt men die bij eene op den bepaalden tijd plaats grijpende Geboorte meer of min buiten het middelpunt, en dan kan men ſomwijlen de Geboorte aan de Natuur overlaten, en de in §. 1560 bijgebragte middelen naar derzelver aldaar bepaalde aanwijzing aanwenden; een plaatſelijk middel, hetwelk bij de regelmatige aanhechting van den moederkoek op den bodem weinig of in het geheel geene werking doet, kan bij deszelfs zetel op den moedermond aangeprezen worden, namelijk het tampon of de ſpons, welke in koud water, azijn, wijngeest of in een bloedſtillend poeder gedoopt en aan den moedermond gebragt wordt. Intusſchen ſtelle men zelfs bij den excentriſchen zetel van den moederkoek in de bloedſtillende middelen niet te veel vertrouwen, en wachte de Verloſsing naar de in §. 1758 bijgebragte losrukking van den moederkoek door eigene werkzaamheid der Natuur niet af, wanneer het te lang duurt, en gevaarlijke toevallen, als groote zwakte, flaauwten en ſtuipen, te vreezen zijn. Zoodra het de geſteldheid van den moedermond toelaat, is het raadzamer, den moederkoek, wanneer deze niet ergens van den rand van den moedermond afgeſcheiden ware, van eene of andere ſtreek van den ingang naar achteren, waar men hopen mag, het eerst bij de vliezen van het Kind te komen, met de vingeren voorzigtig los te maken, het water te breken, en het Kind volgens de Leerſtellingen der Verloskunde bij de voeten ter wereld te brengen.

§. 1562.

Somwijlen heeft het geval plaats, dat men eerst dan bij eene zoo gevaarlijke geboorte geroepen wordt, wanneer de met derzelver omtrek nog aan de Baarmoeder gehechte placenta zoo diep reeds in het bekken neêrgedrukt en zoo zeer is uitgezet geworden, dat zij, om zoo te fpreken, als het buitenfte vlies der daar achter ftaande waterblaas, of indien er weinig water voorhanden, en het hoofd of de ftuit teruggedrongen is, als eene huif over deze deelen aangetroffen wordt. De Barende bevindt zich onder deze omftandigheden in het grootfte levensgevaar; heeft derhalve de Bloedvloeijing uit zwakte, gelijk het fomwijlen gefchiedt, reeds van zelve opgehouden, en ging de Geboorte daarbij nog tamelijk haren gang, dan is het dikwerf het best, flechts oplettend te wezen, wat er verder bij elk voorkomend geval mogt te ondernemen zijn; buitendien moet men zonder uitftel den moederkoek met de hand van de eene of andere ftreek losmaken, het water breken, en zoo daarop de Natuur zelve de geboorte bij aanwezige gevaarlijke toevallen ter regter tijd niet bevordert, naar de ligging van het Kind en de overige betrekkingen die foort van Verlosfing kiezen, welke naar de Leerftellingen der Verloskunde aangewezen wordt. Gedurende of dadelijk na de Geboorte fcheidt zich de moederkoek meestal van zelven af, en flechts dan, wanneer de Bloedvloeijing mogt aanhouden, zou men ze fpoedig moeten losrukken en uitnemen.

§. 1563.

§. 1563.

Als de Bloedvloeijing het gevolg is van eene onregelmatige uitzetting der Baarmoeder door veel vruchtwater, dan wordt zij door het breken der blaas ſpoedig geſtild. Eene kwetſing der Baarmoeder, welke eene aanmerkelijke in- of uitwendige Bloedſtorting ten gevolge heeft, vereischt de ſpoedige Verlosſing door den natuurlijken weg of door de kunst, zoodra men overtuigd is, dat naar de plaats en den graad der kwetſing de Verlosſing ſlechts het middel zou kunnen worden, om Moeder en Kind te redden, zoo als bij de kwetſingen der Baarmoeder uitvoeriger zal aangetoond worden. — Vergroeijing van den moederkoek en van het chorion op de eene of andere plaats, vereischt van den kant des Vroedmeesters eene voorzigtige behandeling bij de Verlosſing, en de ſtriktſte opvolging der in §. 1559 bijgebragte voorſchriften; de ſpoedige Verlosſing moge ſlechts bij eene hevige Bloedvloeijing, welke door onvermijdelijke inſpanning der Barende vermeerderd werd, plaats vinden; maar zulks wordt dringend aangewezen, wanneer de Bloedſtorting der Baarmoeder, bij een ongeboren Kind met den moederkoek, of deze ſlechts alleen, door den in §. 1557 aangewezen' hoogen graad van atonie en asthenie en den losſen zamenhang van een' weinig ſtevigen moederkoek voornamelijk bij teedere en zwakkelijke Barenden ontſtaat, welke reeds door menigvuldig bloedverlies in de zwangerheid, door andere ziekten of ſchadelijke invloeden zeer verzwakt werden; men verlieze geen' tijd met alge-

mee-

meene en plaatſelijke bloedſtillende deels dynamiſche, deels mechanisch werkende middelen, als: het uitwendig wrijven der baarmoeder, koude ſtovingen, tampons enz., zij ſtuiten zelden of nooit de Bloedvloeijing, en vermeerderen dan het levensgevaar bij de later te ondernemen uithaling van het Kind, of der nageboorte; zulks des te meer, naarmate de inbrenging der hand inderdaad geene zoo groote zwarigheid ontmoet, wanneer men vroegtijdig ter hulp ſnelt. Want in dit geval is de Baarmoeder niet in ſtaat, om door inwendige organiſche kracht zich zamen te trekken, te vernaauwen, en door dien weg het bloed te ſtillen, en is zij eens van deze kracht beroofd, gelijk zulks ſomwijlen het geval is, zonder dat men zelfs eene uitwendige oorzaak, of ſlechts een' aanleg daartoe vinden kon, dan komt dikwijls de Bloedvloeijing zoo plotſeling en hevig, dat de ongelukkige Barende eerder verloren zijn kan, dan men ſlechts nog den tijd had, om haar hulp toe te brengen. Hier is de zwakte der Baarmoeder niet het gevolg der Bloedvloeijing, maar deze is een gevolg der doodelijke vermindering of geheele onttrekking van opwekbaarheid in dat deel, die, helaas! wanneer zij in een' hoogen graad plaats vindt, door geene magt kan herſteld worden. Men legge op de plaats warme, drooge ſtovingen, die met salmoniak- of kamfergeest natgemaakt zijn, zoo de Barende den reuk verdragen kan, of ſtovingen uit een aftrekſel van kamillen, aromatiſche kruiden met wijn of zeer ſterken brandewijn, diene inwendig opiumstinctuur met liquor anodynus, C. C. succinatus, naphtha, spiritus nitri dul-

dulcis en meerdere dergelijke vlugtig opwekkende middelen toe, en in geval zij geene spoedige zamentrekking der Baarmoeder, stilling van het bloed en opbeuring der algemeene krachten bewerken, dan ga men onverwijld over tot het uitnemen van den inhoud, hetzij het Kind of de nageboorte; hetzelfde geldt ook van het zoo gevaarlijke geval der zakbesluiting (*placenta incarcerata*), men stelle niet te veel vertrouwen in bloed- en krampstillende middelen, en wachte niet te lang met de losmaking der nageboorte, bijzonder als de inbrenging der hand inderdaad geene zoo groote zwarigheid vindt, en de operatie in dit geval niet zoo gevaarlijk is, wanneer zij slechts vroegtijdig ondernomen wordt; spoedig wordt daarna door het herhaald inbrengen der hand en de uitwendige wrijving der Baarmoeder de regelmatige zamentrekking en vernaauwing der Baarmoeder en daardoor de zekere stilling van het bloed bewerkt.

§. 1564.

Dat bij alle Bloedvloeijingen der Baarmoeder, welke ten tijde der Geboorte ontstaan, ook naderhand van den Geneesheer de zorgvuldigste behandeling en verdere oplettendheid moet plaats hebben, is zeer gemakkelijk te begrijpen, te meer, als de Bloedvloeijing ligt weder ontstaat, of vele gevaren eerst in het beloop van het kraambed te voorschijn komen, welke bedenkelijker zijn, dan de Bloedvloeijing zelve was; ontsteking der Baarmoeder en van den onderbuik, Kraamvrouwenkoorts, hydropische aandoeningen, langdurige kraamvloeden, aanhoudende zwakte e. d. g. kunnen de gevolgen wezen, of de

zie-

zieke ſterft aan eene geheele uitputting in eene aanhoudende remitterende koorts na een of ander aanval van koude en beving. Men zij bijzonder voorzigtig met geneesmiddelen, voornamelijk met die, welke te zeer prikkelen, daar zij wel de krachten ſpoedig opbeuren, maar dan ſpoedig ontſteking, koudvuur en den dood kunnen te weeg brengen. Rustige ligging in het bed, ſlaap en verwijdering van alle uit- en inwendige invloeden, welke den ſlaap ſtoren, voedende, ligt verteerbare ſpijzen, aanvankelijk vloeibaar, en een matig gebruik van wijn of goed bier, bedekking der borst, van den onderbuik en der extremiteiten met warme doeken, zijn meestal toereikend, om nablijvende zwakte, den kleinen zwakken pols, de koude van het ligchaam, de zware droomen, de gevoelige, aanhoudende en den ſlaap roovende hoofdpijnen, den hevigen dorst enz. weg te nemen.

LITTERATUUR.

§. 1565.

REICHARD, *de haemorrhagia uteri partum insequente. Arg.* 1755.

GEHLER, *de sanguine in partu profluente. Lips.* 1759; in deszelfs *klein. Schrift.* 1. *Th.* N°. 5.

KALTSCHMIDT, *de partu cum haemorrhagia uterina conjuncto. Jen.* 1792.

LE ROY, t. a. pl.

BOERS, *Abh. g.* 1, II. *B.* 4. *Th. S.* 13.

WIGAND, t. a. pl. I. *B.*

*

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Kwetfingen der Baarmoeder gedurende de Geboorte.

Over de Kwetfingen der Baarmoeder in het algemeen en derzelver verdeeling.

§. 1566.

De Baarmoeder kan op ieder oogenblik der Geboorte óf aan derzelver hals en mond, óf aan derzelver ligchaam en bodem gekwetst of gefcheurd worden. De fcheuringen van den moedermond zijn zeer gewoonlijk, en hebben meestal bij alle voor de eerftemaal Barenden meer of min plaats, zoodat zij zich tot aan het onderfte fegment kunnen uitftrekken. — De kwetfingen van derzelver bodem en ligchaam zijn óf flechts oppervlakkig aan de binnenfte wanden der Baarmoeder, óf zij dringen door derzelver ganfche zelfftandigheid van verfchillende rigting en grootte, en zijn óf gefneden, óf gefcheurde wonden; onder dezen is de fcheuring het gewigtigfte, welke aan het onderfte fegment in de ftreek der plexus pampiniformis ontftaat. Eene kwetfing of fcheuring der Baarmoeder kan óf flechts klein, óf ter grootte zijn, dat de foetus in den buik vallen en zelfs darmen door de wond in de holte der Baarmoeder en uit dezelve komen kunnen.

§. 1567.

§. 1567.

Eene zeldzame en merkwaardige ſcheuring of ſcheiding van zelfſtandigheid der Baarmoeder is diegene, waar het buikvlies en het celwijsweefſel, hetwelk deze ingewanden omkleedt, niet tevens mede verſcheurd wordt, maar als ware het tot een' zak dient, waarin het bloed zich deels verzamelt, deels bij wijze van ecchymosis zich ophoopt.

Oorzaken.

§. 1568.

Kwetſingen en ſcheuren in den moedermond en het ſcheededeel ontſtaan, zoo als gedeeltelijk is opgemerkt, meestal bij voor de eerſtemaal Barenden, als een natuurlijk gevolg der uitzetting, welke deze deelen ondergaan; ſomwijlen kunnen zij echter bij een groot hoofd van het Kind, gebrekkige ligging van hetzelve, breede ſchouders, naauw bekken en bij operatiën met de forceps of bij gewelddadige uitzetting van den moedermond zeer toenemen, en zich tot aan het onderſte ſegment der Baarmoeder uitſtrekken. — Tot de Kwetſingen, en tot het van zelf ſcheuren der Baarmoeder aan derzelver bodem, ligchaam en voornamelijk aan derzelver onderſte ſegment geven aanleiding kleine geſtalte, eng bekken, voorafgegane moeijelijke Geboorten, bijzonder wanneer het hoofd lang achter de ſchaambeenderen ſtond, ontſteking, koudvuur, of voorafgegane kwetſing der Baarmoeder, welker likteeken eene plaatſelijke vermindering der zelfſtandigheid en zwakte

van

van het deel nalaat, ettering en abcesſen in de nabijheid der baarmoeder, onregelmatige zamentrekkingen der baarmoeder, niet rekbare moedermond, bij voorbeeld wegens scirrhoſiteit, of geheel gehinderde verwijding wegens vergroeijing van denzelven, onregelmatige uitzetting en te dunne wanden der baarmoeder enz. De gelegenheidgevende oorzaken zijn meestal ruwheid en ongeſchikte behandeling, als: te vroeg inſpannen, bijzonder in den kraamſtoel, het verarbeiden der weeën bij een beklemd, bijzonder ſcheefſtaand hoofd, al te lang wachten wanneer de hulp dringend is, ongeſchikt, ruw of vroegtijdig opereren met de hand of met inſtrumenten, bij voorbeeld met de tang, den haak of de panboor, of bij de poging tot keering na lang afgeloopen water bij eene strictuur der Baarmoeder of beklemming van het hoofd, de ſtuit of den ſchouder, hoesten en hevig braken bij ſterke inſpanning en uitzetting der Baarmoeder, drukking derzelve door middel der handen, ondoelmatige ligging op den buik of op den rug dwars over het bed gedurende de weeën, bijzonder bij een naauw bekken (*) enz. Maar ook behalve dit alles, en voor het overige bij anders natuurlijke verrigting en de beste behandeling van een' Vroedmeester of Vroedvrouw, kan de van zelve plaatshebbende ſcheuring der Baarmoeder gedurende de geboorte ſomwijlen niet vermijd worden.

Ken-

(*) En mogen wij er ook bijvoegen: kwetſingen van den onderbuik door zeer naauwe kleederen; waarvan ons F. A. WAGNER een zeer merkwaardig voorbeeld bijbrengt in deszelfs *Bemerkungen über die nachtheiligen Folgen zu enger Kleider. Leipz.* 1823. *S.* 77. 8°.

Kenteekenen.

§. 1569.

Het oogenblik eener fcheuring der Baarmoeder aan derzelver bodem, ligchaam en voornamelijk aan het onderfte fegment gedurende de geboorte wordt verzeld door de volgende verfchijnfelen: plotfelijk ophouden der weeën, alsof men ze had afgefneden, en des te meer in het oog loopende, naarmate zij te voren zeer hevig en vruchteloos waren; het gevoel van een bersten van den te voren zeer hard geworden' onderbuik, met eensklaps daarop volgende zwakte, bleekwording, misvorming van het gelaat, flaauwten, fomwijlen ftuipen, koude der extremiteiten, kleinen naauwelijks voelbaren pols, eene bijzondere foort van gewaarwording en fchrik, welke zich van de Barende aan de omftanders mededeelen, eene bloedvloeijing, die zelden uitwendig door een' afloop uit de teeldeelen, maar meer als eene inwendige bloedftorting in de onderbuiksholte plagt te ontftaan; en als de fcheur groot is, en het Kind of een gedeelte van hetzelve in de onderbuiksholte komt, alsdan hebben de ontdekking en het gevoel van het uitgetredene in het algemeen eerder plaats, dan juist eene uitvloeijing van bloed, die aanmerkelijk genoeg zou zijn, om daarnaar dadelijk de plaatshebbende baarmoederfcheur te kunnen beoordeelen. — Ontftond de fcheuring terwijl het Kind nog bewegelijk in den ingang lag, en kwam hetzelve geheel of ten deele buiten de Baarmoeder, dan zal men den buik meer gezwollen, en daarin het Kind duidelijker befpeuren,

ren, het ſcheedegewelf is naar beneden gedreven door het bloed, dat zich achter hetzelve ophoopt, de moedermond ondergaat geene verandering of is meer zamengetrokken, en de geboorte heeft geenen voortgang; was het Kind volkomen in de buikholte gevallen, dan komen ſomwijlen darmen door de wond in de Baarmoeder, en uit den moedermond naar buiten. Had daarentegen, vóórdat de ſcheur ontſtond, het Kind zich reeds genoegzaam met het hoofd of de ſtuit in het kleine bekken geplaatst, dan kan het in dit geval niet geheel doorkomen, en ſlechts eene geringe, naauwelijks merkbare menigte van bloed zal zich uitwendig uit de teeldeelen ontlasten; de geboorte wordt ſomwijlen in dit geval nog door de Natuur zelve op den regelmatigen weg ten uitvoer gebragt.

§. 1570.

De in §. 1567 bijgebragte zeer eigenaardige ſcheuring der Baarmoeder is moeijelijker te herkennen, daar in het algemeen weinig, ſomwijlen vóórdat het Kind geboren is, in het geheel geen bloed naar buiten vloeit, omdat het zich in het celwijsweefſel tusſchen het buikvlies en tusſchen de zelfſtandigheid der Baarmoeder ophoopt; verſcheidene der in §. 1569 bijgebragte, plotſeling plaatshebbende symptomen doen een ongewoon verſchijnſel vermoeden, maar het opgegeven niet eerder met zekerheid bepalen, dan na de geboorte, die echter meestal door de Natuur zelve, en menigmaal juist niet zoo moeijelijk geſchiedt, doch bij aanmerkelijk gevaar voor de Moeder ſomwijlen met de hand of het in-

inſtrument moet ten uitvoer gebragt worden. Na de Verlosſing laat zich in de van het Kind en de nageboorte geledigde baarmoederholte de door het losgemaakte gedeelte van het buikvlies gevormde zak als een zacht gezwel voelen, hetwelk de regelmatige zamentrekking der Baarmoeder hindert, waarbij de toenemende symptomen der zwakte, de koude extremiteiten, de kleine zwakke pols, flaauwten e. d. g. komen.

Voorzegging.

§. 1571.

Kwetſingen der Baarmoeder aan het ſcheededeel alleen zijn van geen belang; gevaarlijk blijven altijd die aan den bodem en het ligchaam der Baarmoeder; deze hebben óf oogenblikkelijk den dood ten gevolge, wanneer er ſpoedig eene aanmerkelijke bloedſtorting op volgt, en daarom is eene zijdelingſche ſcheuring aan het onderſte ſegment der Baarmoeder in de ſtreek van den plexus pampiniformis altijd doodelijk, óf de dood volgt noodzakelijk op de Kwetſing, wanneer dezelve met eene hevige bloedvloeijing gepaard gaat, of ook ſlechts weinig bloed in de naast gelegene deelen, of zelfs in de holte van den onderbuik zich uitſtort, en van daar noch weggeruimd, noch door de natuur opgenomen worden kan, maar aldaar na een' langen of korten tijd als een vreemd ligchaam bederft, de deelen vernielt, en in het algemeen den dood naar zich ſleept. Wanneer door de ſcheuring geen belangrijk vat gekwetst werd, of de Baarmoeder na de plaatshebbende ſcheu-

ring

ring zich behoorlijk en fchielijk te zamentrok, dan is de bloedvloeijing geringer, en de dood volgt later; doch het bloed, dat uitgeftort wordt, en zich in de buiksholte ophoopt, is altijd genoegzaam, om, in verband met de Kwetfing zelve, waarop ontfteking, ettering en koudvuur volgt, en met datgene, wat uit de wond zijpert, binnen wenige dagen den dood te weeg te brengen. Kwetfingen der Baarmoeder, die bij operatiën aan den bodem of aan het ligchaam der Baarmoeder door middel van inftrumenten gefchieden, derzelver zelfftandigheid niet doordringen, en geen belangrijk vat verfcheurd hebben, zijn niet zoo gevaarlijk, omdat er geen bloed in de buiksholte ontlast wordt: zij hebben ontfteking en ettering ten gevolge, genezen en laten likteekenen na; doch wanneer zij achteloos behandeld worden, gaan zij in koudvuur over en brengen na korten of langen tijd den dood te weeg. — Het in §. 1567 vermeld geval eener baarmoederfcheuring is meestal ook doodelijk, niet zoo zeer wegens de menigte, als wegens het plaatsgrijpend bederf van het uitgeftorte bloed; flechts bij eene zeer geringe hoeveelheid kan misfchien fomtijds eene foort van gelukkige opflorping plaats vinden en de lijderes gered worden.

Geneeswijze.

§. 1572.

Kwetfingen van het fcheededeel vereifchen zelden de hulp van den Geneesheer; zij genezen meestal

van zelve, en laten meestal voelbare likteekenen na; flechts dan, wanneer zij eene aanmerkelijke bloedvloeijing ten gevolge hebben, brenge men eenen tampon of eene fpons, die men met koud water of wijngeest bevochtigt, in de fcheede aan den moedermond en drukke dezen vast aan.

§. 1573.

Wanneer de Scheuring aan den bodem of aan het ligchaam der Baarmoeder gefchied is, en met de in §. 1569 bijgebragte symptomen verzeld gaat, dan zal wel de fpoedige Verlosfing op den regelmatigen, of door een' kunftigen weg de eerfte aanwijzing zijn; zoodra deze, bij voorbeeld, bij een voorliggend hoofd of eene ftuit in het kleine bekken op den regelmatigen weg mogelijk is, moet men zich haasten, die des te fpoediger te volbrengen, alzoo er flechts weinige oogenblikken zijn om hier te beflisfen. Meer omzigtigheid wordt er vereischt, wanneer het Kind door middel van de kunst, en wel door de keizerfnede, moet uitgehaald worden, eene operatie, die dan aangewezen wordt, zoodra het Kind geheel of flechts gedeeltelijk uit de Baarmoeder door de wond in de buiksholte getreden is. De keizerfnede, die gewoonlijk, blijkens de ondervinding, in zulke gevallen vroeger of later den dood der Moeder ten gevolge heeft, mag flechts dan in het werk gefteld worden, wanneer men nog de zekerfte teekens van het leven des Kinds heeft; want de ondervinding heeft het dikwijls aangetoond, dat bijna in hetzelfde oogenblik, hetwelk het leven der Moeder vernietigt, op eene dikwijls niet te begrijpe-

pene wijze ook het leven des Kinds reeds verloren is. Buitendien kan het misſchien raadzamer zijn, om de keizerſnede niet te doen, inzonderheid dewijl men waargenomen heeft, dat Vrouwen, bij welke die kunstbewerking niet was verrigt geworden, met de doode vrucht in den buik nog langen tijd geleefd hebben; doch geene volkomen zekere voorbeelden kent men, dat eene Vrouw, bij welke, nadat het Kind in den onderbuik getreden is, dadelijk de keizerſnede in het werk geſteld werd, ſlechts weinige dagen nog in het leven behouden werd. Maar er zijn wel ſommige waarnemingen opgeteekend, dat de Natuur na vele jaren eerst voor zulke doode vruchten uitwegen verſchafte, die de kunst op geenerlei wijze, en op geenen tijd zou hebben kunnen uitvinden en navolgen. Waartoe derhalve in het oogenblik, waarin de Moeder den dood zoo nabij is, eene kunstbewerking te doen, die den dood beſpoedigt, en het Kind niet meer in het leven kan behouden! zeden en menſchelijkheid gebieden, om in zulke omſtandigheden de keizerſnede eerst na den dood te verrigten.

§. 1574.

Het zij men echter de keizerſnede al of niet verrigt, men kan als Geneesheer niets meer doen, dan de, inzonderheid ten gevolge van het bloedverlies, zoo zeer verzwakte levenskrachten door middel van vlugtige prikkelende middelen op te beuren, waartoe het liquor C. C. succinatus, het liquor anodynus, de naphta, de tinctuur van kaneel e. d. g. bijzonder geſchikt zijn; daarmede pare men krach-

tige bouillons, geve een weinig wijn, en bedekke de lijderes met warme doeken; doch men houde met de vlugtige prikkelende middelen op, zoodra er pijnen, koorts en hitte plaats hebben; men doet dan beter, wanneer men het bij een voedzaam diëet laat berusten, en in geval er bij de in den buik teruggeblevene vrucht toevallen van ontſteking van den onderbuik en der Baarmoeder mogten plaats hebben, aan die aanwijzing te beantwoorden, welke deze toeſtanden vereiſchen. Plaatsgrijpende ettering, later bijkomende zwakte en ſluipende koortſen vereiſchen inzonderheid het gebruik van de kina en van het IJslandſche mos gepaard met een voedzaam diëet.

§. 1575.

De wond der Baarmoeder zelve wordt in het geval, wanneer de Verlosſing op den regelmatigen weg door behulp der kunst of door de keizerſnede ten uitvoer wordt gebragt, zeer eenvoudig behandeld; alleenlijk moet men daarop letten, dat er geen darm beklemd, en dat er niet te veel lucht in de ſcheede dringe: in deze kan men aanvankelijk gerstewater met rozehonig, en dan vervolgens een afkookſel van kina met tinctuur van mirre, of een afkookſel van wilgenbast met kamferazijn en aluin gemengd inſpuiten, en door middel van eene ſpons in de ſcheede brengen, die men tegen den mond der Baarmoeder aandrukt.

§. 1576.

Als de Baarmoeder met ſcherpe inſtrumenten, of door ruwe handgrepen met de nagels der vingeren ge-

gekwetst is, dan voelt de Barende bijzonder na de Verlosfing eene brandende pijn aan de wond, die van tijd tot tijd zoo kan toenemen, dat er ftuipen en flaauwten mede verzeld gaan; het gevolg daarvan is: ontfteking, ettering, en koudvuur in de Baarmoeder, waarvan bij de baarmoederontfteking der Kraamvrouwen uitvoerig zal gefproken worden.

§. 1577.

In het in §. 1567 bijgebragte geval eener fcheuring, waarin het buikvlies en het celwijsweeffel, hetwelk de Baarmoeder omgeeft, niet tevens mede verfcheurd wordt, kan bij de kenteekenen van het hevige bloedverlies flechts de in §. 1574 vermelde aanwijzing plaats vinden, wijl de lijderes binnen weinige dagen zekerlijk fterft. Doch bijaldien de toevallen flechts eene geringe bloedftorting in den door het losgerukte buikvlies gevormden zak deden vermoeden, en de redding der lijderes door middel eener gelukkige opflorping te verwachten was, dan diene men, om deze te bevorderen, de digitalis purpurea toe, pare daarmede kina met tinctuur van kaneel, een doelmatig voedend diëet, late dikwijls een aftrekfel van aromatifche kruiden in de baarmoeder fpuiten, en brenge, wanneer het mogelijk is, eene in het gemelde aftrekfel gedoopte fpons in dezelve, die men met den vinger of met eene moederfpuit aandrukt.

LITTERATUUR.

§. 1578.

I. F. BEHLING, *de rupto in partu utero. Altorf.* 1736; in HALLER, *disp. chir. Tom.* III. N°. 82.

J. J. MÜLLER, *de rupto in partu utero. Basil.* 1745; in HALL. *disp. chir. Tom.* III. N°. 83.

KALTSCHMIDT Pr., *de puerpera hernia et ruptura uteri vaginae laborante. Jena* 1754.

H. N. CRANTZ, *de rupto in partus doloribus a foetu utero. Lips.* 1756.

J. C. GEHLER, Pr. III. *de utero in partu rupto et rupturam minitante. Lips.* 1783. 4°. *et* 1784. 4°. in deszelfs *kleine Schriften.* II. *Th.* N°. 9, 10, 11.

J. STEIDELE, *observationes de rupto in partus doloribus utero;* in WASSERBERG, *op. min. fasc.* I. p. 64.

CRANTZ, STEIDELE *et* LEBMACHER, *de utero in partu rupto;* in WASSERBERG, *diss. fasc.* I. N°. 2.

Observations on the rupture of the gravid uterus, by DOUGLAS. *London* 1788. 4°.

Two plates of a ruptured and inverted uterus; by TH. DENMAN. *ib.* 1788. 4°.

SAXTORPH, *gesamm. Schrift. S.* 274.

BOER, *Abh. geb. Inh.* II. *B.* 4e. *Th. S.* 60—68.

Die Zerreiszung der Gebärmutter, geburtshülflich und ärztlich behandelt, ein Prozesz zwischen BAUDELOCQUE *und* SACOMBE, *aus dem Franz. übers. und mit Anmerk. von* G. C. S. SANDER. *Göttingen* 1807.

Des Schrijvers *Journal für Geburtshülfe.* III. *B.* I. *S.*

*

DERDE HOOFDSTUK.

Over de Uitzakking der Baarmoeder gedurende de Geboorte.

Over de Uitzakking der Baarmoeder gedurende de Geboorte in het algemeen en derzelver verdeeling.

§. 1579.

De Baarmoeder zakt fomwijlen gedurende de Geboorte uit derzelver regelmatige ligging buiten het bekken; de Uitzakking is volkomen, wanneer dezelve met de fcheede uit de onderfte opening van het bekken te voorfchijn komt; zij kan dan gezamenlijk met het Kind zeer wijd en volgens eene belangrijke waarneming van den Schrijver tot aan de kniën naar beneden zakken. Onvolkomen is de Uitzakking, wanneer de Baarmoeder flechts zoo ver naar beneden zakt, dat de moedermond zeer digt bij de onderfte opening van het bekken tusfchen de fchaamfpleet gevoeld wordt.

Oorzaken.

§. 1580.

Bij een te wijd bekken, voornamelijk met eene geringe helling, bij eene aanmerkelijke verflapping der

der baarmoederbanden dikwijls voorafgegane bloedvloeijingen, vroegtijdige en moeijelijke Geboorten, bij eene reeds buiten de zwangerheid aanwezige Uitzakking, kunnen eene in de zwangerheid gestadige drukking van den onderbuik, een hevig braken en hoesten, een sprong of val van eene aanmerkelijke hoogte, bovenmatige inspanning van krachten tot de Geboorte bijzonder onder het staan, of in eenen kraamstoel zonder bewegelijke rugleuning, de Uitzakking der Baarmoeder tevens met het Kind te weeg brengen.

Voorzegging.

§. 1581.

De volkomene Uitzakking der Baarmoeder gedurende de Geboorte is een der gevaarlijkste toevallen; de Geboorte kan, wel is waar, somwijlen door de Natuur bij voor het overige voordeelige voorwaarden plaats hebben; doch meestal is deze onmogelijk, en wanneer er niet spoedig hulp verschaft wordt, dan zijn braking, ontstekingsgezwel, het koudvuur, bloedvloeijingen en stuipen de onvermijdelijke gevolgen, die binnen korten of langen tijd den dood des te zekerder te weeg brengen, naarmate door eene ruwe behandeling, en nuttelooze ondoelmatige handgrepen van Vroedvrouwen of onbekwame Vroedmeesters, de uitgezakte Baarmoeder zeer gekwetst en beleedigd werd. Bij de onvolkomene Uitzakking kan, wel is waar, eerder de Geboorte door de Natuur zelve plaats hebben; doch meestal zeer langzaam, moeijelijk en met gevaar, dat de Baarmoeder met

het

het Kind verder uitzakt, en er eene volkomene Uitzakking ontſtaat.

Geneeswijze.

§. 1582.

Wanneer anders bij de Uitzakking der Baarmoeder buiten de zwangerheid en de Geboorte de eerſte aanwijzing gewoonlijk daarop berust, om de Uitzakking terug te brengen, zoo is dit meestal bij de volkomene Uitzakking in de zwangerheid en Geboorte zelden mogelijk, inzonderheid omdat meestal de hulp van den Vroedmeester te laat gevraagd wordt. De aanwijzing wordt daarom vooral ook daarnaar bepaald, of de Uitzakking onvolkomen of volkomen is, hoe lang zij reeds geduurd heeft, welke toevallen daarmede gepaard gaan, en welken voortgang de Geboorte reeds genomen heeft.

§. 1583.

Bij de onvolkomene Uitzakking der Baarmoeder lette men vooral op eene doelmatige ligging en leiding der Geboorte, om ten minſte het volkomen uitzakken te beletten. Men zorge daarom, dat de Verlosſing telkens in het bed, nimmer in den ſtoel en in eene voor de Uitzakking gunſtige houding plaats hebbe; geve eene ſterk naar achteren lage ligging op den rug, of op de zijde, verbiede te hevige inſpanning tot het verarbeiden der weeën, en, wanneer men in den loop der Geboorte beſpeurt, dat de Baarmoeder met het Kind niet verder uitzakt, en de onvolkomene Uitzakking in eene vol-

volkomene dreigt over te gaan, dan late men de Geboorte bij de overige geregelde voorwaarden geheel en al aan de Natuur over, men zij behoedzaam bij het uithalen van het Kind en der nageboorte, en drage zorg, dat de voorgeschrevene ligging na de Geboorte langer tijd dan gewoonlijk in het kraambed in acht genomen worde, gelijk zij zich ook bij eene neiging tot Uitzakking der Baarmoeder in de zwangerheid bijzonder aanbeveelt, waarbij tevens alle invloeden vermijd moeten worden, die het verder uitzakken nog meer begunstigen. Geschiedt het baren echter met te groote inspanning, of is het te vreezen, dat de onvolkomene Uitzakking in eene volkomene overga, dan is het raadzamer, volgens aanwijzing de Verlossing met behulp van de kunst te volbrengen, en daarbij de noodige voorzigtigheid in acht te nemen.

§. 1584.

De hulp bij de onvolkomene Uitzakking der zwangere Baarmoeder gedurende de Geboorte wordt eensdeels naar den tijd, waarin men geroepen wordt, anderdeels naar de toevallen, welke daarmede gepaard gaan, bepaald. Wordt men, zoodra als het ongeluk geschied is, geroepen, dan kan men, wanneer er nog geene ontsteking en zwelling der uitgezakte Baarmoeder mede vergezeld is, poging tot terugbrenging, echter met alle voorzigtigheid, doen. Tot dat einde late men de barende Vrouw op den rug zeer hoog met de billen liggen, verbiede alle beweging, elke inspanning en voornamelijk het verarbeiden der weeën, zorge, dat bedvederen, stof of

andere onreinigheden van de uitgezakte Baarmoeder verwijderd worden, beſtrijke deze in derzelver geheelen omvang met warme olie, en trachte die met beide handen in kronkelende bewegingen terug te brengen, daarbij geſtadig op de rigtingslijn en helling van het bekken lettende. Wanneer de terugbrenging gelukt, dan bevele men de grootſte rust en eene ligging op zijde aan, en lette op het verdere beloop der Geboorte. Somtijds gebeurt het, dat, bijzonder, wanneer de Zwangere nog langen tijd te loopen had, en het water niet gebroken is, de weeën geheel ophouden. Dan rade men eene geſtadige rust en de inachtneming der gemelde ligging aan, en brenge eene in olie gedoopte ſpons in de ſcheede, en legge daarover een T-verband aan; een pessarium aan te wenden is niet raadzaam; de ſpons veroorzaakt geene nadeelige drukking, en verſchaft tevens het voordeel tot de aanwending van het een of ander dienſtig geneesmiddel. Doch in geval, dat, ondanks de teruggebragte Uitzakking, de weeën aanhouden, en als een gevolg der inſpanning eene nieuwe Uitzakking dreigt te ontſtaan, dan moet men zich volkomen gedragen, als in §. 1583 is opgegeven geworden.

§. 1585.

Maar bijaldien men bij de poging tot de terugbrenging ſlechts de geringſte zwarigheid, inzonderheid uit hoofde van ontſteking en zwelling, ontmoet, dan wende men met geen geweld aan, hetwelk de gevaarlijkſte gevolgen kan hebben. Indien er geene ontſteking en zwelling aanwezig is, de wee-

weeën weg zijn, het water niet afgeloopen is, en noch de Moeder noch het Kind door eenig gevaar bedreigd wordt, dan bevele men eene aanhoudende rustige ligging op den rug, of op de zijde met de billen zeer hoog en late men de Baarmoeder door een' lederen draagband onderſteunen. De ondervinding leert, dat ſomwijlen het Kind voldragen, en de Geboorte door de Natuur zelve volbragt wordt, terwijl de uitgezakte Baarmoeder door den met eene opening voor den doorgang des Kinds voorzienen draagband wordt onderſteund. Doch indien er ontſteking en zwelling met de Uitzakking gepaard gaat, bijzonder bij voorafgegane ruwe handgrepen van Vroedvrouwen of onkundige Vroedmeesters, om de uitgezakte Baarmoeder terug te brengen, dan wordt de wegruiming der ontſteking en zwelling door algemeene bloedontlastingen en de ontſtekingwerende geneeswijze dringend aangewezen; de Baarmoeder zelve laat men, zoodra dezelve behoorlijk gezuiverd is, met een aftrekſel van vlierbloemen en malve in melk, of met Goulards loodwater en mucil. sem. cydon. ſtoven, of met eene loodzalf, waarbij men het oleum hyoscyami of hyperici mengen laat, beſtrijken. Doch wanneer er reeds koudvuur mede vergezeld gaat, en de pols der zieke klein en zwak is, de extremiteiten koud zijn, dan trachte men door valeriana, serpentaria, kamfer, vitriooléther, muskus e. d. g. de verzwakte levenskracht op te beuren, en late bij de ſtoving uit een aftrekſel van aromatiſche kruiden kamferazijn voegen; het gevaar heeft den hoogſten graad bereikt, en brengt gewoonlijk kort daarop den dood te weeg.

§. 1586.

§. 1586.

De Verlosſing door behulp der kunst naar aanwijzing met de forceps, of door eene kunſtige uithaling bij de voeten is in alle gevallen dringend aangewezen, zoodra het water afgeloopen is, het leven van het Kind door de Uitzakking met gevaar bedreigd wordt, en de inſpanning der krachten gedurende de weeën van dien aard is, dat de Uitzakking zelve in een' hoogen graad vermeerderd wordt. De Vroedmeester moet zich dan gedurende de operatie met de forceps zoo gedragen, als in des Schrijvers Leerboek over de Verloskunde opgegeven werd (*). Bij alle kunstbewerkingen, hetzij ze met de forceps, door de keering, of op eene andere wijze geſchiede, moet men maar bijzonder daarop letten, dat men gedurende die operatiën de Uitzakking niet vermeerdere, hetgeen men gedeeltelijk door eene geſchikte ligging bij de Verlosſing, gedeeltelijk door onderſteuning met den draagband, of van een' met eene ronde opening voorzienen doek door eenen helper gedurende de Verlosſing voorkomt.

§. 1587.

Na de Verlosſing, tenzij dezelve door de Natuur of door de kunst volbragt wordt, brenge men de conisch gevouwen hand door den moedermond in de holte der uitgezakte met olie beſtrekene Baarmoeder, en brenge deze naar de rigtingslijn van het bekken terug; doch de hand late men nog zoo

(*) 3e. druk. *Nürnb.* 1821. §. 493.

zoo lang terug, totdat er eene volkomene contractie der Baarmoeder plaats gegrepen heeft, die door voorzigtig wrijven van den onderbuik over de schaambeenderen ondersteund en bevorderd kan worden; daarop trekke men de hand langzamerhand voorzigtig er uit, bevele rust aan en eene ligging op zijde met een zeer verhoogd kruis, brenge des noods eene spons er in, en late alles vermijden, wat schadelijk is, en tot eene nieuwe Uitzakking aanleiding geven kan.

LITTERATUUR.

§. 1588.

P. C. FABRICIUS, *de foetus vivi extractione uteri prolapsu. Helmst.* 1748.

P. A. BOEHMER, *de prolapsu et inversione uteri. Halae* 1718.

GARIN, in het *Journal de médecine, contin.* IV. p. 255.

MAURICEAU, t. a. p. I. p. 172. 390.

MÜLLNER, *von einer sammt dem Kinde ausgefallenen Gebärmutter. Nürnb.* 1771.

STARCK'S *Archiv.* II. *B. S.* 240.

De Schrijver, *Etwas über den Vorfall der Scheide und Gebärmutter, nebst* 3 *Zangen-Entbindungen bey vollkommen prolabirter Scheide und Gebärmutter* in het VI. *Bd.* 3e. *St.* der *Lucina.*

*

VIERDE HOOFDSTUK.

Over den beletten voortgang der Nageboorte.

Eenige aanmerkingen omtrent het Werk der Nageboorte in het algemeen.

§. 1589.

De losmaking en uitdrijving der Nageboorte is in regelmatige Verlosſingen een werk der Natuur, die ſlechts door de onregelmatigheid der dynamiſche betrekking gehinderd kan worden. Doch deze operatie der Natuur vereischt op verre na die inſpanningen van krachten niet, welke bij het baren eigenaardig moet plaats hebben; maar zij heeft gewoonlijk eerst eene verkwikking van hetzelve noodig, om gene daar te ſtellen, offchoon zij ook in zeldzame gevallen in ſtaat is beide ten uitvoer te brengen.

§. 1590.

Als nu de voortgang der Nageboorte buitengewoon langer vertraagd wordt, dan verwekt dit niet alleen de bezorgdheid der Barenden en der omſtanders, maar zelfs bij den Vroedmeester ontſtaat de vraag, of men dezelve verder moet achterlaten, en inzonderheid bij de nog niet plaats gehad hebbende ſcheiding dit werk alleen aan de Natuur toevertrouwen kunne en moge, dan of het raadzaam en noodzake-

lijk zij, als Vroedmeester werkzaam te wezen, en dezelve door de kunst los te maken en uit te nemen. De beantwoording dezer vraag vereischt vooral eene behoorlijke omzigtigheid omtrent die betrekkingen, waarin zich de nageboorte-periode bevindt. Dienvolgens onderzoeke men naauwkeurig, welke de oorzaak van den beletten voortgang zij, of die voortgang zelf als een onregelmatig verschijnsel kan beschouwd worden, omdat niet altoos de tijd alleen daarover beslist, of de belette voortgang door bedenkelijke toevallen, en wel door bloedvloeijingen in een' verschillenden graad verzeld worden, dan of de Kraamvrouw, behalve de onrust en zorg, welke inderdaad bij de meeste Kraamvrouwen de teruggeblevene Nageboorte veroorzaakt, zich voor het overige volkomen wél bevinde. Het is volstrekt noodzakelijk, om zich te overtuigen niet alleen of de verloste Vrouw zich over het algemeen wél bevindt, maar ook in het bijzonder, of het met den onderbuik en de teeldeelen wél gesteld is. De betasting van den onderbuik, of hij niet uitgezet, pijnlijk, slap, in het midden zamengetrokken zij, of anders een in het oog loopend verschijnsel verrade, waaruit men eene onregelmatige uitzetting of ligging der baarmoeder kan opmaken, het onderzoek der scheede en van den moedermond, en vervolgens de bepaalde kennis van het geheele beloop der baring en de verrigting der Vroedvrouw tot aan het Werk der Nageboorte, mag men nooit verzuimen, inzonderheid omdat veel, dat voorafgegaan is, over den beletten voortgang der Nageboorte opheldering kan geven.

§. 1591.

§. 1591.

Doch bijaldien de voortgang der Nageboorte gehinderd is, dan moet men inzonderheid letten 1) of dezelve van haren zamenhang met de baarmoeder losgerukt is; 2) of zij losgegaan of losgerukt in de baarmoeder zich bevindt, en flechts derzelver uitdrijving uit deze in de fcheede gehinderd is, dan of zij 3) losgerukt in de fcheede ligt.

Oorzaken van den beletten voortgang der Nageboorte.

§. 1592.

De oorzaken van den beletten voortgang der Nageboorte zijn verfchillend: 1) gebrek aan toereikende regelmatige zamentrekkingen; fomwijlen is door de infpanning bij de geboorte van het Kind de voorhandene opwekbaarheid der baarmoeder zoo zeer uitgeput, dat zij langen tijd rust noodig heeft, om nieuwe opwekbaarheid voort te brengen, en zich dan met meer kracht zamen te trekken; daarin ligt ook de reden, waarom meestal ook bij bejaarden bijzonder voor de eerftemaal Barende de Nageboorte later losgerukt wordt; 2) volkomene atonie der baarmoeder, bijzonder na eene voorafgegane bovenmatige uitzetting; deze atonie wordt óf door eene geweldige bloedftorting, waarbij meestal de baarmoeder zich in een' uitgezetten toeftand bevindt, verzeld, of de losrukking van den moederkoek kan door atonie der baarmoeder gehinderd zijn, zonder onregelmatigen afloop van bloed; beide toeftanden

moeten wél in aanmerking genomen worden, daar zij met betrekking tot de aanwijzing beslisfend zijn; 3) onregelmatige zamentrekkingen der baarmoeder; bij deze wordt de voortgang der Nageboorte daardoor gehinderd, omdat óf alleen de moedermond zich krampachtig zamentrekt, óf er ontstaat in ieder punt, in den geheelen omvang der baarmoeder, zamentrekking, alles trekt zich om de Nageboorte krampachtig zamen met gelijke sterkte en zonder ophouden, óf er ontstaan meer in rigting wederstrevende middelpunten, daarvan plaatselijke zamentrekkingen en deelingen der baarmoeder in twee holligheden, en de Nageboorte is nu eens volkomen, dan eens onvolkomen, dat is geheel of ten deele (*placenta incarcerata perfecta et imperfecta*) in eene bijzondere holte der baarmoeder besloten; het moederlijke deel der navelstreng wordt dan merkelijk korter; in het geval der volkomen besloten Nageboorte wordt deze in het geheel niet in de holte der baarmoeder gevoeld, en de onderzoekende hand wordt door de navelstreng naar eene zamengetrokkene plaats der baarmoeder geleid, waarachter de moederkoek zich ingesloten bevindt; het schijnt daarom als ware de baarmoeder doorboord, maar de moederkoek zelf zich in de holte van den onderbuik bevond; wel is waar, dat niet altijd met de onregelmatige zamentrekkingen, maar meestal met de inzakking der Nageboorte eene uit- of inwendige bloedvloeijing der baarmoeder gepaard gaat; de aanwezigheid of afwezigheid dier bloedvloeijing mag men niet over het hoofd zien, alzoo daarnaar het bedrijf van den Geneesheer met

be-

betrekking tot de behandeling van het Werk der Nageboorte eene beslisſende rigting verkrijgt. Met deze deeling van den Uterus in twee holten mag men echter de onregelmatigheid van denzelven niet verwisſelen, bij welke zich de moederkoek in de holte der baarmoeder ingeſloten bevindt, en ten gevolge van een geheel eigen onregelmatig verſchijnſel dezelve zich van het bekken verwijdert, en zich ver in de buiksholte heeft opgetrokken; hier ontbreekt de deeling van den Uterus, er volgen ook ongeregelde en voorbarige contractiën, de baarmoeder is verwijd, zacht en hoog gelegen, de ver boven den ingang van het bekken voelbare en moeijelijk te bereiken moedermond is niet ontſpannen, maar zamengetrokken, de vinger wordt langs de navelſtreng daarin gebragt, de moederkoek is nog niet los gegaan, of heeft zich reeds volkomen of onvolkomen losgerukt; in het laatſte geval en wanneer de Natuur nog volſtrekt geene voorbereidingen tot deszelfs losmaking gemaakt heeft, is er eene zeer bedenkelijke en hevige zoogenaamde inwendige bloedvloeijing aanwezig. Volgt dit opſtijgen van den Uterus na eene volkomene losrukking van den moederkoek, dan ontſtaan er zelden toevallen, wanneer het opſtijgen niet bovenmate geſchiedt. In dit laatſte geval ontſtaat er een pijnlijk gevoel in de holte van het bekken, bij hetwelk ligt kramp vergezeld gaat, waarbij de Uterus zijnen ronden vorm verandert, en in breedte af- en in lengte toeneemt (*); 4) vergroei-

(*) Zie W. J. SCHMITT, *geſammelte obstretiſche Schriften mit Zuſätzen und einem Anhange über den herrſchenden Lehr-*

groeijing der placenta met de baarmoeder; de verloste Vrouw voelt dan meesttijds eene vaste pijn, inzonderheid gedurende de Nageboorteweeën of gedurende de trekking aan de navelſtreng op eene bepaalde plaats der baarmoeder, die zich ook door eene bijzondere hardheid te kennen geeft; 5) ontſteking der baarmoeder; deze kent men daaraan, dat de baarmoeder in derzelver omvang zeer pijnlijk, gezwollen en nog zeer uitgezet is, de onderbuik en de inwendige teeldeelen zeer heet bij het aanraken zijn, de algemeene kenteekens der ontſteking en meestal braking daarbij vergezeld gaan, en gedurende de geboorte zulke invloeden werk-

Lehrbegriff von Einſackung des Mutterkuchens. Wien 1820. 8°. *S.* 409.

Hoezeer de verdienſtelijke Heer SCHMITT de placenta incarcerata naar het tot dus verre door de School aangenomen begrip en gevolgelijk de deeling van den Uterus in twijfel trekt, terwijl hij het oudere denkbeeld daarover voor dwaling houdt, zoo kan ik mij naar mijne daaromtrent gedane waarnemingen niet daarvan overtuigen, ofſchoon ik tevens toeſtem, dat de door denzelven bijgebragte onregelmatigheid met de door mij beſchrevene incarceratio door deeling van den Uterus verwisſeld kan worden, die ik niet alleen bij het Werk der Nageboorte, maar ook bij het baren zelf in de eerſte periode tweemaal heb waargenomen. Ik hoop mij op eene andere plaats breedvoeriger te kunnen verklaren, zoodra mijne menigvuldige beroepsbezigheden het zullen toelaten, door welke ik alleen in der tijd afgehouden werd, om den door dien Heer aan mij gezonden' brief, over de Verlosſing met de forceps in het bed, te beantwoorden.

De Schrijver.

werkten, waardoor ontfteking der baarmoeder ontftaan kon, als fterke infpanning van krachten, bijzonder na het te vroeg afgeloopene vruchtwater, bij een naauw bekken, een groot Kind of gebrekkige ligging van hetzelve, zware operatie, waarbij de baarmoeder veel geleden heeft, e. d. g.

§. 1593.

Behalve de in §. 1592 genoemde oorzaken kunnen volkomene of onvolkomene omkeering, hooge graad van fcheeve ligging, uitzakking of achteroverbuiging der baarmoeder, een tweede Kind, welks placenta met die van het reeds geborene Kind naauw zamenhangt, en vergroeijing van het chorion met de baarmoeder den voortgang der Nageboorte hinderen. Menigmaal heeft zich de placenta losgerukt, en fomwijlen ligt de grond van den beletten voortgang door de fcheede in de als gevolg van strangurie of ischurie met urin zeer uitgezette pisblaas, of in eene ondoelmatige ligging der verloste Vrouw bij een' hoogen graad van helling des bekkens, waarbij de centraallijn der baarmoeder van die der rigtingslijn te zeer afwijkt.

Geneeswijze.

§. 1594.

De belette voortgang der Nageboorte, dat is derzelver belette losmaking en uitdrijving door de krachten der Natuur kort na de geboorte, bepaalt nimmer onvoorwaardelijk de aanwijzing ter losmaking door de kunst, naardien de tijd alleen, evenmin

 als

als bij de geboorte van het Kind, eenen bepaalden grond opleveren, en de losmaking door de kunst, hetzij zij met de hand of door dynamisch werkende middelen geschiede, zonder bepaalde aanwijzing inderdaad de bedenkelijkste gevolgen hebben kan; allergevaarlijkste menigmaal door geen middel te stillene bloedvloeijingen, ontsteking, kwetsing, ettering en koudvuur, uitzakking en omkeering der baarmoeder, onregelmatige zamentrekkingen en daaruit ontstane zakbesluiting der Nageboorte, flaauwten en stuipen waren zoo dikwerf reeds de treurige gevolgen van voorbarige hulp door de kunst en van schadelijke leerstellingen in de behandeling van het Werk der Nageboorte. Zoodra derhalve de Nageboorte niet spoedig na de Verlossing losgaat, en de Kraamvrouw behalve de ongerustheid, welke haar de teruggeblevene Nageboorte veroorzaakt, zich volkomen wél bevindt, late men haar op eene doelmatige wijze op den rug of op zijde in het bed omhoog liggen, bevele haar de grootste rust van het ligchaam en van den geest aan, en trachte haar zelfs door verstandige redenen bij de minste bezorgdheid te troosten, hetgeen inderdaad dáár dikwijls noodzakelijk is, waar men nog met vooroordeelen tegen de teruglating der Nageboorte ingenomen is. Daarop onderzoeke men naauwkeurig, om met de oorzaak nader bekend te worden, door welke de natuurlijke losmaking der placenta, of derzelver voortgang naar de regelmatige natuurwet gehinderd wordt.

§. 1595.

§. 1595.

Als de losmaking der Nageboorte ten gevolge van het onderzoek, volgens hetwelk men de baarmoeder buitengemeen uitgezet en de Nageboorte nog niet in de ſcheede vond, ſlechts wegens gebrek aan toereikende contractiën der baarmoeder of nageboorteweeën verhinderd is, door welke die losmaking van derzelver zamenhang met de baarmoeder en derzelver uitdrijving in de ſcheede volgens de geregelde natuurwet moet bewerkt worden; als de geboorte van het Kind geregeld afgeloopen was, de verloste Vrouw zich wél bevindt, derzelver buik niet pijnlijk is, er geene bloedvloeijing uit de baarmoeder noch eene andere onregelmatigheid zich vertoont, dan gedrage men zich zoo lijdelijk, als in §. 1594 is opgegeven geworden; men verlate ſlechts de verloste Vrouw niet te vroeg, lette naauwkeurig op haar, om bij later plaats grijpende toevallen de noodige hulp te verleenen, of om de Nageboorte, wanneer zij zich losgerukt in de ſcheede bevindt, volgens de bekende regelen der Verloskunde, er uit te nemen. Men wachte zich, in het gemelde geval ſlechts de geringſte poging te doen, om door uit- of inwendig aangewende middelen de losmaking te willen bevorderen, of tot dat oogmerk krachtdadig werkende, bijzonder afdrijvende en verhittende middelen aan te wenden, wanneer geene onregelmatige, ziekelijke en gevaarlijke verſchijnſelen daartoe aanwijzing geven, die dan juist eerst te weeg gebragt kunnen worden, en eene gevaarlijke ſtoring van het Werk der Nageboorte ten gevolge hebben. De vroedkundige weten-

tenſchap moet ſlechts daarin beſtaan, om met geduld, en met de noodige omzigtigheid en waarneming, het oogenblik der losrukking en uitdrijving volgens de regelmatige wetten der Natuur af te wachten, die, naar des Schrijvers waarnemingen, eerst na verſcheidene dagen, den vijfden, en in ſommige gevallen, bijzonder bij vroegtijdige geboorten, den negenden dag na de geboorte van het Kind, zonder gevaar plaats had.

§. 1596.

Men is, wel is waar, niet afkeerig van vele kanten tegen de in §. 1595 bijgebragte lijdelijke handelwijze, in het aangewezene geval, verſcheidene bedenkelijke gevolgen in te brengen, en er was een tijd, wanneer deswege Geneesheeren en Verloskundigen met veel drift vóór en tegen dezelve in hunne ſchriften geſtreden hebben. De tegenſtanders der pasſive methode beweerden, dat de teruggeblevene Nageboorte de contractiën der baarmoeder verhindert en zeer ligt aanleiding geeft tot bloedvloeijingen; dat derzelver kunſtige losmaking de baarmoeder mechanisch prikkelt, en daardoor wel niet regtſtreeksch, maar toch indirect de bloeding des te zekerder ſtilt; dat de teruggeblevene Nageboorte ligt ſtuipen, rotting en verſcheidene daaruit ontſtane gevaren, zakbeſluiting en hevige pijnen veroorzaakt; dat de placenta na de geboorte van het Kind van geen nut meer is; dat men des te eer na de geboorte de losmaking derzelve door de kunst mag en moet bevorderen, enz. Offchoon men bij de opgave van gevaren meestal aan de teruggelatene

Na-

Nageboorte de oorzaak dier gevaren zeer ten onregte heeft toegeſchreven, terwijl deze ſlechts in bijzondere pathologiſche veranderingen der baarmoeder of in het algemeen van het Organismus, die door de zwangerheid, geboorte van het Kind en andere invloeden te weeg gebragt werden, in een' ziekelijken aanleg, gebrekkige behandeling der Kraamvrouwen e. d. g. gelegen waren; offchoon het ook een verkeerd begrip is, wanneer men de placenta na de geboorte van het Kind alle nuttigheid weigert, daar zij toch den toegang der buitenlucht in de baarmoeder en door hare drukking op derzelver vaten bloeding, en de gevolgen der te ſpoedige ontlediging verhindert, terwijl zich de baarmoeder veel regelmatiger, gemakkelijker en gelijkvormiger om dezelve zamentrekt: zoo kan men niet ontkennen, dat door verſcheidene Geneesheeren en Vroedmeesters de Nageboorte tot het grootſte nadeel en zelfs met het gevolg des doods mag teruggelaten zijn geworden, wanneer inderdaad derzelver losmaking door de kunst en vroegere wegneming alle gevaar zou hebben uit den weg kunnen ruimen; het is dienvolgens noodzakelijk bij de volgende handelwijze telkens naauwkeurig de grenzen der Natuur en der kunst aan te wijzen, eene moeijelijke taak, omdat die grenzen onmogelijk voor alle gevallen altijd bepaald kunnen worden, en aan het oordeel en aan de wetenſchappelijke kennis van den Geneesheer en Vroedmeester met voorzigtigheid van alle omſtandigheden de opvolging dier handelwijze moet overgelaten blijven, wat hij voor het veiligſte houdt.

§. 1597.

§. 1597.

In het in §. 1592 aangewezen geval, waar slechts wegens gebrek aan toereikende nageboorteweeën de losmaking der placenta door de krachten der Natuur nog niet heeft plaats gehad, en, waar volstrekt geene de minste onpasselijkheid zich voordoet, geene pathologische en onregelmatige verandering der baarmoeder, en inzonderheid geene bloedvloeijing waargenomen wordt, is de kunstige losmaking doorgaans, en des te minder aangewezen, alzoo de tijd nimmer alleen eene aanwijzing geven kan; want men moet ook het voorafgegane beloop der geboorte niet over het hoofd zien, en zeer dikwijls op den graad der krachtinspanning letten, dien de Natuur tot het volbrengen der geboorte van het Kind moest aanwenden. Hoe sterker deze was, hetgeen echter bij zeer spoedig afgeloopene geboorten even zoo goed het geval zijn kon, als bij de langdurige en trage, des te langer heeft men somwijlen de herstelling der uitgeputte kracht en derzelver werking te verwachten, en aan de baarmoeder tot derzelver verkwikking den noodigen tijd te gunnen; overijling in dit geval veroorzaakt dikwijls het grootste gevaar. Men late het Werk der losmaking gerust aan de verdere werkzaamheid der Natuur over, met inachtneming der in §. 1594 bijgebragte voorschriften; men make derhalve in de diëetetische behandeling der Kraamvrouw geene bijzondere verandering, bevele haar onbezorgd na eenige verkwikking het Kind vroegtijdig aan de borst te leggen, en trachte het onder Moeders en Vroedvrouwen schadelijke vooroordeel tegen te gaan,

als-

alsof geene Kraamvrouw vóórdat de Nageboorte weggenomen is, haar Kind zou mogen zogen; het naauw consensueel verband, waarin de borsten met de baarmoeder ſtaan, is bekend; en door het Kind vroegtijdig aan de borst te leggen, wordt de baarmoeder vroeger tot contractie aangezet, de losmaking der placenta door de Natuur bewerkſtelligd, en hetzelve verſchaft ook het gewigtig voordeel, dat bij de geneigdheid der baarmoeder tot ontſteking, bijzonder wanneer deze door de met kracht ingeſpannene geboorte van het Kind of eene moeijelijke kunstmatige Verlosſing te weeg gebragt werd, juist door hetzelve verwijderd wordt; niet, alsof de teruggeblevene Nageboorte de ontſteking bewerken zou, maar deze kan ſlechts de losmaking door de natuurkracht hinderen en dan het gevaar aan de teruggeblevene placenta toegeſchreven worden, die toch ſlechts op rekening der ontſteking komt. — Als nu na verloop van achttien of vier en twintig uren de losmaking der placenta door de kracht der Natuur zelve geen plaats heeft, en de Kraamvrouw zich wél bevindt, dan late men eenige malen 's daags inſpuitingen uit een aftrekſel van kamillen in de ſcheede tot aan den moedermond en het in denzelven voelbare deel der placenta doen, en de beenen welgeſloten houden, om den toegang der lucht voor te komen, en bevele in het algemeen de grootſte zindelijkheid aan. Vindt men naderhand, na gedaan onderzoek, de placenta wel van derzelver zamenhang met de baarmoeder losgemaakt, maar nog niet in de ſcheede, dan raadt de Schrijver, in geval de Barende zeer bezorgd en ongerust is, ſlapelooze nach-

nachten en koorts heeft, en er anders geen hinderpaal zich voordoet, om de uitdrijving in de fcheede door natuurlijke contractiën der baarmoeder niet af te wachten, maar de losgerukte placenta uit de baarmoeder door de fcheede weg te nemen.

§. 1598.

Bijaldien volkomene atonie der baarmoeder, inzonderheid na voorafgegane buitengemeene uitzetting, oorzaak van de verhinderde losmaking der Nageboorte is, en daarmede geen bloedverlies gepaard gaat, dan wordt de losmaking door de kunst niet aangewezen, dewijl dezelve wegens de onvermijdelijke bloedvloeijing de atonie en asthenie van de baarmoeder zeer ligt vermeerderen, en de gevaarlijkfte gevolgen hebben kan. De aanwijzing berust in dit geval op de onderfteuning van de natuurkracht, en derhalve worden al de uit- en inwendig aan te wendene chemisch-dynamisch werkende middelen aangewezen, die in §. 1521 bij te zwakke weeën van partieele asthenie en atonie der baarmoeder aangeprezen werden. Daarbij volge men dezelfde voorfchriften op, die in §. 1594 zijn opgegeven geworden. Doch wanneer de atonie der baarmoeder verzeld wordt door eene uit- of inwendige bloedvloeijing der baarmoeder, dan ga men zonder uitftel tot de kunstmatige losmaking over, en pare daarmede de genoemde chemisch-dynamisch werkende middelen, om door deze, en bijzonder door doelmatig wrijven der baarmoeder, de contractie te bevorderen, en door ftilling der bloedvloeijing ieder gevaar uit den weg te ruimen; de in dit geval zelden gelukkende poging, om de losmaking der placen-

centa door onderfteuning der natuurkracht alleen te bewerkftelligen, heeft het gevolg, dat de latere echter noodzakelijke fcheiding door de kunst wegens het reeds geledene en nog plaatshebbend bloedverlies gevaarlijk wordt, en bij de fteeds toenemende atonie en asthenie der baarmoeder geene hoop meer tot ftilling overblijft.

§. 1599.

Als de placenta door onregelmatige zamentrekkingen der baarmoeder teruggehouden wordt, dan moet men wel onderfcheid maken: 1) of zij van derzelver zamenhang met de baarmoeder reeds losgerukt is, dan 2) of de ongeregelde contractiën met eene in- of uitwendige bloedvloeijing der baarmoeder vergezeld gaan, en 3) op welke wijze de onregelmatige contractiën zich voordoen. Vindt men de Nageboorte flechts door eene krampachtige zamentrekking van den moedermond alleen in de baarmoeder teruggehouden, dan wordt dezelve zeer fpoedig door infpuitingen uit een aftrekfel van kamillen in de fcheede uit den weg geruimd, waarop de Nageboorte fpoedig volgt, wanneer zij van derzelver zamenhang met de baarmoeder losgerukt is. Ligt de oorzaak van den beletten voortgang in eene onregelmatige contractie van den geheelen omvang der baarmoeder, zoodat zich alles om de placenta met gelijke fterkte en zonder tusfchenpoozing krampachtig zamentrekt, dan worden de in §. 1538 genoemde middelen aangeprezen; men wachte zich flechts in dit geval om eene poging tot kunstmatige losmaking of wegneming der van derzelver zamen-

hang met de baarmoeder reeds gefcheidene Nageboorte te doen, die niet alleen nutteloos is, maar ook de onregelmatige zamentrekking vermeerdert, en bij het aanwenden van groote kracht ter overwinning van den wederftand, dien de baarmoeder biedt, de gevaarlijkfte gevolgen hebben kan. Zoodra door de dynamisch-werkende middelen de onregelmatige contractie uit den weg geruimd is, volgt de losrukking en de uitdrijving der Nageboorte op de gelukkigfte wijze, en flechts dan, wanneer met het ophouden van de kramp eene aanmerkelijke bloedftorting mogt plaats grijpen, die door geen ander middel fpoedig te ftillen zou zijn, kan de fpoedige uithaling der Nageboorte noodzakelijk zijn, die dan geenen hinderpaal meer vindt. — Geheel anders moet men te werk gaan, als de baarmoeder bij deze onregelmatige contractiën in twee holten gedeeld, en de placenta geheel of ten deele in eene derzelve befloten wordt; wel niet altijd, maar meestal is deze dynamifche onevenredigheid der zamentrekkingen met eene inwendige zeer gevaarlijke bloedftorting verzeld; ontbreekt deze, dan mag men wel de werking der in §. 1538 opgegevene middelen afwachten, doch bij eene bloedftorting der baarmoeder bemoeije men er zich volftrekt niet mede; hier vermeerdert ieder tijdverlies het gevaar; men hale zonder verzuim de Nageboorte door middel van mechanifche hulp naar de bijzondere regelen er uit, zoo als de Verloskunde in dit geval leert (*); het inbrengen der hand

(*) Des Schrijvers *praktifche Entbindungskunde*, 3te *Aufl.* §. 586.

hand is, bij tijds ondernomen, inderdaad niet moeijelijk, en de baarmoeder wordt gedurende het inbrengen zelve op de ongeregelde zamengetrokkene plaats zoo rekbaar, dat naderhand de kunstmatige losmaking en uithaling der Nageboorte zonder bijzondere hindernis geſchieden kan; doch naderhand moet men de hand nog eenmaal in de holte der baarmoeder brengen, en derzelver regelmatige zamentrekking door het uitwendig wrijven aan den onderbuik onderſteunen. — Bij het opſtijgen der baarmoeder in de buiksholte, zonder derzelver deeling in twee holligheden, maar met uitzetting van derzelver bodem en volkomene contractie van den moedermond komt het ook hoofdzakelijk daarop aan, of de moederkoek volkomen losgegaan is of niet? en of, in gevalle die reeds losgegaan is, de Natuur reeds toebereidſelen gemaakt heeft om denzelven uit te drijven, en een gedeelte daarvan in en door den moedermond gedreven heeft. In dit geval volgt er geene bedenkelijke bloedvloeijing, en de ten einde brenging van het Werk der Nageboorte ſtaat geene andere zwarigheid in den weg, dan dat de moederkoek op de gewone trekking aan de navelſtreng niet volgt. Hier moet men vooreerst de contractie van den bodem der baarmoeder door ſterk wrijven en betasten van den buik bevorderen, opdat de Uterus zakke; ligt volgt dan bij het trekken aan de navelſtreng de moederkoek, of bij het vatten en halen van het onderſte ſtuk van denzelven met twee vingers en den duim zonder zwarigheid. — Maar is de moederkoek niet, of ſlechts gedeeltelijk losgerukt, ligt dezelve beſloten achter den zamengetrok-

ken' moedermond, en is de bloedvloeijing zeer bedenkelijk, dan wordt de kunstmatige losmaking van den moederkoek aangewezen, waarbij de verwijding van den moedermond met de vingers en vervolgens met de geheele hand vereischt wordt. — Als in beide gevallen de moederkoek afgegaan is, en na een' langen of korten tijd eene pijnlijke, aanhoudende kramp in de baarmoeder plaats heeft, waarbij deze zich in de lengte uitſtrekt, en de bodem der baarmoeder in de hoogte rijst, dan ſchrijve men ſtovingen met warme doeken en kamillenthee voor. In geval daarop de toeſtand niet na verloop van een kwartier uurs ophoudt, dan worden de tinctura castorei, cinnamomi en opii, alsmede de genoemde ſtovingen, waarbij men den bodem der baarmoeder van boven naar beneden met de warme hand wrijft, aangeprezen.

J. C. SOMMERS, *Beobachtungen und Anmerkungen über die in der Gebärmutter zurückgebliebene und in einen Sack eingeſchlosſene Nachgeburt. Gött. u. Kiel* 1771. 4°.

STARK'S *n. Archiv f. G.* I. *B. S.* 104.

STARK, *quaedam de hernia vaginali et strictura uteri. Jenae* 1796.

SCHMITT, t. a. p. *S.* 415.

§. 1600.

Als de losmaking der placenta door derzelver vergroeijing met de baarmoeder aan de eene of andere plaats gehinderd is, dan kan deze alleen nimmer eene aanwijzing tot eene kunstmatige ſcheiding verſtrekken; zulks is in de meeste gevallen, en voor-

voornamelijk dan, wanneer de Nageboorte aan de vergroeide plaats met de zelfſtandigheid der baarmoeder, zoo als men ſomwijlen bij polypen waarneemt, op het naauwst vereenigd is, niet mogelijk, zonder tot de gevaarlijkſte gevolgen aanleiding te geven, als: moeijelijk te ſtillene bloedvloeijing, uitzakking, omkeering, doodelijke kwetſing, ontſteking, ettering en koudvuur der baarmoeder enz. Dien ten gevolge late men, zoodra men volgens de in §. 1592 bijgebragte teekens van eene vergroeijing overtuigd is, en er geene gevaarlijke bloedvloeijing plaats grijpt, de Nageboorte bijzonder in de eerſte dagen onaangeroerd, en late de losrukking der vergroeide plaats alleen aan de Natuur over, welke dezelve op eene gelukkige wijze, offchoon later, kan bewerkſtelligen. Mogt deze te lang dralen, dan neme men, deels om de rottige opſlorping der tot bederf overgegane gedeelten der placenta te verhoeden, deels om naderhand door gepaste middelen de losrukking der vergroeide plaats te bevorderen, de losſe van de wederſtandbiedende vasthechting zich ligt ſcheidende deelen weg, en wende in het begin verſcheidene malen daags laauwe inſpuitingen aan uit een aftrekſel van vlierbloemen, kamillen, malven of van ſcheerlingkruid; doch zoodra men eenen onaangenamen reuk waarneemt, dan kieze men een afkookſel van arnica, en kina met kalk- of Goulards-water, en trachte bij verzwakking der Kraamvrouw en min of meerdere koortsachtige bewegingen de krachten door het inwendige gebruik van de kamfer, der kina en een gepast, voedend diëet te onderſteunen, om de afzonderingsverrigting in de baarmoeder

 des

des te meer te bevorderen. — Zoo er bij de onregelmatige vergroeijing der placenta in den loop van het kraambed dikwijls bloedingen plaats grijpen, dan kunnen deze het zekerst door inſpuitingen uit een afkookſel van rozebladen met goeden wijnazijn geſtild worden. —

§. 1601.

Zoo de losmaking der placenta door eene ontſteking der baarmoeder geſtoord is, dan wordt de behandeling dezer ziekte alleen ſlechts aangewezen; men late de Nageboorte onaangeroerd, met het afnemen der ontſteking volgt derzelver regelmatige losrukking, menigmaal onder eene bloedontlasting; ten zij er tevens eene onregelmatige vergroeijing mogt plaats vinden; in dit geval werkt, na eene behoorlijk in het werk geſtelde bloedontlasting en aanwending der overige ontſtekingwerende middelen, de mercurius in kleine giften en met behoorlijke omzigtigheid toegediend, voortreffelijk, terwijl hij te gelijker tijd de tegennatuurlijke vergroeijing mindert, en vervolgens des te gemakkelijker de uitdrijving van den moederkoek bewerkſtelligt. —

§. 1602.

Bijaldien de Nageboorte uit hoofde van de in §. 1593 bijgebragte oorzaken niet volgt, dan moet men naar de Leerſtellingen der Verloskunde te werk gaan, weshalve de Schrijver naar het praktiſche gedeelte van zijn Leerboek der Verloskunde verwijst. Men kan voor het overige uit de genoemde handelwijze zien, dat de belette voortgang der Na-

ge-

geboorte door eene grondige] genees- en verloskundige kennis te gelijker tijd alleenlijk juist beoordeeld en behandeld kan worden, en dat de hulp der kunst ſlechts in die zeldzame tegennatuurlijke gevallen aangewezen is, dat de Natuur daarentegen het Werk der Nageboorte niet alleen in de regelmatige gevallen het best ten einde kan brengen, maar ook zelfs bij verſcheidene afwijkingen, wanneer de Geneesheer die ſlechts doelmatig weet te leiden en te onderſteunen, derzelver kracht nog op eene weldadige wijze, offchoon niet altijd in een' even korten tijd, kan aan den dag leggen.

LITTERATUUR.

§. 1603.

J. HENR. PAULI, *de secundinarum retentione praes.* TH. BARTHOLINI. *Hafn.* 1657. 4°.

J. ARN. FRIDERICI, *Δευτελογια seu de secundinarum natura usu et natura. Jen.* 1671. 4°.

MART. HURTE, *de secundinarum post partum excernendarum retentione. Altorf.* 1672. 4°.

JOH. HADR. SLEVOGT, *aegra retentione secundinarum laborans. Jen.* 1704. 4°.

POLYC. THEOPH. SCHACHER, *de placentae uterinae morbis. Lips.* 1709. 4°. in HALLERI *coll. med. pract. Tom.* IV. N°. 140.

MICH. ERN. ETTMULLER, *de secundinarum exclusione. Lips.* 1710. 4°.

CHRÉT. POLYCARPE LEPORIN, *kurze doch grundl. Erörterung einiger die zuruckgebliebene Nachgeburt betreffende Fragen. Leipz. und Quedl.* 1728. 4°.

BRUNNER, *de partu praeternaturali ob situm placentae super orificium internum uteri. Argent.* 1730.

J. VALENT. HARTRAMPFT, *de non differenda secundinarum adhaerentium extractione. Lips.* 1735. 4°. *c. fig.* in HALLERI *disput. chir. Tom.* III. N°. 79.

P. STUART, *secundinae salutiferae aeque ac nocivae. Argent.* 1735. 4°.

MICH. ALBERTI, *de secundinis restitantibus. Hal.* 1743. 4°.

ANDR. EL. BÜCHNER, *de necessaria brevi post partum secundinarum extractione. ib.* 1757. 4°.

GOTTLOB THOM. HERMANN, *de remediorum quorumdam ad placentam uterinam expellendam commendatorum tam insufficienti quam noxio usu. ib.* 1761. 4°.

J. C. GEHLER, *de utero secundinas expellente Sect. prima, theoretica. Lips.* 1765. 4°. *Sectio altera, practica resp.* CAR. AUG. SEILER, *ib.* 1767. 4°. in deszelfs *kleine Schriften.* I. *Th. S.* 263 *und* 309.

RUD. AUG. VOGEL, *de non acceleranda secundinarum extractione resp.* LUDOV. ALBERT. APPIUM. *Gött.* 1768. 4°.

J. CHRIST. SOMMER, *Beobachtungen und Anmerkungen über die in der Gebärmutter zurückgebliebene und in einen Sack eingeſchloſsene Nachgeburt. Brunsw.* 1768. 4°. *Id. Gött.* 1771. 4°.

PH. ADOLPH. BÖHMER, *de solvendis et extruendis secundinis resp.* SPANNAGEL. *Hal.* 1769.

J. CHR. BRAND, *de secundinis ambitui ostii matricis affixis. Lugd. Bat.* 1770. 4°.

APUHN, *de non acceleranda secundinarum extractione. Gött.* 1770. 4°.

HENR. FRID. DELIUS, *cautelae nonnullae circa secundinarum eductionem, resp.* SCHREIJER. *Erlang.* 1775. 4°.

J. MELCH. AEPLI, *die sichere Zurücklassung der Nachgeburt in bestimmten Fällen. Zürich* 1776.

JOAN. GUIL. BAUMER, *Programma de placentarum uterinarum in molas vesicarias mutatione. Giess.* 1776. 4°.

SIGAULT, *ergo solutio placentae naturae committanda. Par.* 1776. 4°.

KRIGH, *de placenta praevia. Vienn.* 1780. 4°.

MICHAELIS, *de placenta humana. Erford.* 1782. 4°.

CAR. FR. GEIGER, *de extractione placentae. Argent.* 1783. 4°. *in* SCHWEIKHARDS *Mag. f. Geb.* II. *B.* I. *H.* N°. I.

AUG. CHR. REUSS, *novae quaedam observationes circa structuram vasorum in placenta humana et peculiarem hujus cum utero nexum. Tubing.* 1784. 4°.

PFEFFER, *de solutione secundinarum artificiali semper damnanda. Duisb.* 1784. 4°.

SCHELTZ, *de partu difficili ex placenta praevia. Regiom.* 1785. 4°.

J. CHRISTOPH. ANDR. MAYER, *de secundinis, eorumque solutione tam naturali quam artificiali. Franc. ad Viadr.* 1786. 4°.

F. M. STOY, *de nexu inter matrem et foetum observ. et experimentis illustrato. Hal.* 1786.

ED. SANDIFORT, *de rudiori placentae protractione indeque nata lethali matricis inflammatione;* in SANDIFORT *obs. anat. pathol. Lib.* II. *p.* 106.

FR. MAY *et* BUCHMULLER, *fata et funera puerperarum ex solutione placentae artificiali oriunda. Heidelb.* 1786. 4°.

J. RAIM. ECLANCHER, *de secundinarum ab utero expulsione, praes.* PETR. FRANC. GALLEE. *Par.* 1786. 4°.

WOHLFARTH, *de solutione placentae. Kil.* 1788.

ALEX. AEPLI, *vom Nachgeburtgeſchäfte gegen Herrn* MURSINNA. *S.* 73. 1788. 8°.

QUIR. KÜMPEL, *de solutione placentae. Jen.* 1789. 4°.

JO WOLF. LUD. KÜCK, *de semiologia placentae praes.* REILIO. *Hal.* 1791. 8°.

A. G. A. KÖLPIN, *de placenta praevia in partu. Franc. ad Viadr.* 1791. 8°.

PIER. ETIENN. KOCH, *dissertation sur le danger qui peut résulter du séjour trop longtemps prolongé du délivre dans la cavité utérine. Brux.* 1796. 8°.

J. NIC. KASTNER, *diss. sistens quaedam circa placentae solutionem artificiali cogitata. Erford.* 1796.

S. L. VETTER, *de separatione praeternaturali secundinarum. Jen.* 1796.

J. VAN DER HAAR, *Aanmerkingen over het zoo ſchadelijk als gevaarlijk afhalen der Nageboorte aanſtonds na de Geboorte van een Kind;* met eene Voorrede van den Hoogl. A. BONN. *Amſt.* 1797. 8°.

FISSCHER, *über die Löſung der Nachgeburt;* in LODERS *Journ.* 4. *Bd.* 3. *St.* N°. 2. 1797.

STARKS

STARKS *Archiv u. s. w.* 1ten *Bandes* 4. *Stück.*

J. HENR. OBERTEUFFER, *de placentarum in utero post partum remansarum curatione therapeutica ac manuali. Jen.* 1798. 4°.

J. FRID. RANDHAN, *de secundinarum extractione ejusque apto et tempore et modo. Lips.* 1800. in BRERA *sylloge opusculorum selectorum. Vol.* VI. of *Verhandeling over de afhaling der Nageboorte*, vertaald door J. C. TISSEL. *Amst.* 1806. 8°.

WEISSENBORN, *über die Behandlung der Nachgeburt*; in het *Journ. der Erfind.* XXII. *St.* N°. 1.

Bemerkungen über des H. Prof. WEISSENBORNS *Untersuchung u. s. w. von* A. M. Z. aldaar. XXIII. *St. S.* 74.

STARK, *über Lösung u. Nichtlösung der Nachgeburt.* ald. XXVIII. *St.* N°. 1.

Bemerkungen über diesen Auss. ald. XXX. *St.* N°. 1.

HERDER's *Beyträge zur Erweiterung der Geburtshülfe. Leipz.* 1803. *S.* 209.

JUST. HENR. WIGAND, *ein Wort an Gattinnen und Mütter über das zu schnelle Wegnehmen der Nachgeburt. Hamb.* 1801. 8°.

Dezelfde, *von den Ursachen und Behandlung der Nachgeburtszögerungen.* ald. 1803. en deszelfs *Beyträgen,* 1e. *Heft. S.* 37.

PIER. JACQ. MAYGRIER, *dissertation sur la délivrance. Par.* 1802. 8°.

J. GODEFR. LANGERMANN, *über die Lösung der Nachgeburt u. s. w. Hof.* 1803.

Dr.

Dr. HENSCHEL, *kann und darf die Nachgeburt unbedingt zurückgelassen werden? Breslau* 1805.

P. M. SOULERAT, *dissertation sur la délivrance. Par.* 1807. 4°.

L. H. ALLAIRE, *de la délivrance, ib.* 1811. 4°.

JÖRG, *über die Nachgeburt und ihre gebürtshülfliche Behandlung*; in deszelfs *Schriften zur Beförderung der Kenntnisz des menschlichen Weibes im Allgemeinen u. s. w.* I. *Th. Leipzig* 1812. *S.* 110.

FRANC. THOM. DUCHATEAU, *dissertation sur la délivrance. Par.* 1813.

W. J. SCHMITT, *über das zurücklassen des Mutterkuchens* in des Schrijvers *Journal für Geburtshülfe u. s. w.* III. *B.* 3. *St. S.* 452.

Aan-

Aanhangsel.

OVER DEN KANKER DER BAARMOEDER, DESZELFS OORZAKEN EN DE MIDDELEN OM DENZELVEN TE VOORKOMEN (*).

Wanneer eene kwaal van jaar tot jaar menigvuldiger verschijnt, met gelijke kwaadaardigheid verwoest en des Geneesheeren werkzame pogingen wederstreeft; wanneer wij steeds meer en meer klagten van Vrouwen van alle standen vernemen en de anders bloeijende, gelukkige en gelukkig makende Echtgenoote en Moeder onder talrijke kwalen ten gra-

(*) Dit, bij eene bijzondere gelegenheid afzonderlijk uitgegeven, Geschrift van den Schrijver (*) over eene der verschrikkelijkste kwalen, waarmede het Vrouwelijk Geslacht, thans, naar het schijnt, meer algemeen geteisterd wordt, twijfelen wij niet, of zal hier bij onze geachte Lezers als Aanhangsel zeer welkom zijn.

(*) *Ueber den Gebärmutterkrebs, dessen Entstehung und Verhütung. Ein Beitrag zur Diätetik des weiblichen Geschlechts und zur Beherzigung für Frauen und Gatten, Mütter und Erzieherinnen; von* Dr. AD. ELIAS VON SIEBOLD. *Berlin* 1824, in gr. 8º.

grave ziet dalen — is het dan niet even zulk een groote pligt van den Geneesheer, de opmerkzaamheid der Vrouwen zelven en die harer Echtgenooten op dit onderwerp te vestigen, haar te waarſchuwen, haar de klippen aan te wijzen, die haar dreigen en kwetſen, haar het veronachtzaamde en toch gewigtige als zoodanig voor te ſtellen, dat zij het ſchadelijke mijden en zich bewaren, haar een tafereel te geven van het onverſchillige masker, onder hetwelk de vijand aanſluipt — is dit, vraag ik, niet even zoowel de pligt van den Geneesheer, zoo niet nog een grootere en hoogere, dan naar geneesmiddelen te zoeken, het geprezene te beproeven en niets onbeproefd te laten, welks nadeel niet reeds blijkbaar is, wanneer het als redding en hulp ons aangeprezen wordt? — Hoe ik deze even geopperde vraag aan mij zelven beantwoord, en hoe ik over dit onderwerp denk, wordt door dit Geſchrift aan iedereen getoond.

Een gelukkig toeval liet mij op twee verſchillende plaatſen, onder geheel verſchillende, van klimaat, leefwijze en karakter des volks afhankelijke betrekkingen, wel met de meeste kwalen bekend worden, waarmede de Vrouwen te worstelen hebben, en een wijd uitgeſtrekte werkkring, die mij ten deel viel, liet mij in iederen ſtand, den voornaamſten zoowel als den geringſten, waarnemingen doen. Te allen tijde getracht hebbende, om mij niet blootelijk met eene oppervlakkige beſchouwing en bloote waarneming der meest uitſtekende kenteekens tevreden te ſtellen, ſtreefde ik er altijd naar, om ook het tot dus verre veronachtzaamde in acht te nemen, het ver-

verborgene na te vorſchen, en zoo kan ik wel zeggen, dat het mij dikwijls gelukte, bij het ontſtaan datgene te verhoeden, wat eenmaal gevormd zijnde, ſlechts den dood ten gevolge zou gehad hebben.

Bedaard naſporen, deelneming en het aan de fijn gevoelende Vrouw niet ontgaande nadere waarnemen verwierf mij het vertrouwen van velen, en het voorzigtig gebruik maken van hetzelve, verſchafte mij menige ervaring, die velen ontgaat; maar daardoor ook had ik dikwijls het genoegen, het beginſel van grootere kwalen te verſtikken, hetwelk de natuurlijke, doch dikwijls ook overdrevene ſchaamte der Vrouw anders voor den Geneesheer zocht te verbergen.

Hoe dikwijls mij de Kanker der Baarmoeder in eene langdurige Praktijk voorgekomen is, zal ieder gemakkelijk kunnen beoordeelen, wien het bekend is, hoe dikwijls thans die kwaal zich vertoont, en het zal den Geneesheeren alleen niet in het oog geloopen zijn, dat dezelve thans zoo dikwijls voorkomt. In het eerst onder de gedaante van eene weinig beteekenende ongeſteldheid, met verſchijnſelen beginnende, die, dewijl zij zoo dikwijls zich voordoen, de Vrouw weinig bekommering baren, neemt de kwaal in het verborgene van dag tot dag toe; weldra komen ſtekende en doorborende pijnen te voorſchijn; de te voren weinig geachte witte vloed wordt ſomwijlen met bloed gemengd; de maanſtonden verſchijnen ongeregeld, komen menigvuldiger en ſterker of blijven ook wel achterwege; de witte vloed begint kwalijk te rieken en ontvelt de uitwendige teeldeelen en de dijen; al deze ongemakken nemen toe; de gezonde kleur

ver-

verdwijnt, en de Vrouwen zien er zoo goed niet meer uit; de krachten nemen af; de ſlaap ontvliedt de ongelukkigen. De te laat gezochte hulp van den Geneesheer is niet eens toereikend, om de pijn ſlechts eenigermate te verzachten, weg te nemen nooit, en eindelijk ontrukt de overmaat van pijnen, gepaard met eene uitterende koorts, aan het huisgezin de geliefde Echtgenoote en Moeder. O, hoeveel vreugde, hoeveel geluk wordt zoo op eene ſchrikkelijke wijze verwoest! Hoe velen der edelſte Vrouwen vallen als ſlagtoffers der geringe oplettendheid op zich zelven, der overdrevene beſchaamdheid, van het wellustig leven als van bekrompene omſtandigheden! Want eenmaal tot volle kracht gekomen zijnde, is geene kunst, geene poging en geene wetenſchap in ſtaat, de pijnen en den dood — waarnaar zij dikwijls ten ſterkſte verlangen — af te keeren.

Dit alles was meer dan toereikend, om mij uit te noodigen tot het ontwerpen van een tafereel der ziekte van derzelver eerſte kiem aan, mijne gedachten omtrent derzelver ontſtaan op te teekenen en den weg aan te wijzen, dien de Vrouw te volgen heeft, om zich voor de kwaal te hoeden, welke, eens ontwikkeld zijnde, niet meer te genezen is; Moeders en Opvoedſters en Vrouwen te waarſchuwen, haar bekend te maken met voorſchriften, die haar het meest daartegen beſchermen of de ſmart verligten; de Echtgenooten op vele dingen opmerkzaam te maken, waardoor zij haar eigen geluk ondermijnen.

Mogten zeer velen lezen, wat ik, bezorgd voor een

een geſlacht, waaraan ik mijn geheele leven en werkzaamheid heb gewijd, haar tot raad geef, en mogten zeer velen door het opvolgen van welmeenende voorſchriften zich zelven beſchermen en behoeden! Maar mogten ook deze woorden daartoe bijdragen, dat getrouwde Mannen en Vrouwen, Moeders en Opvoedſters eerder de hulp en den raad van den Geneesheer, zoo veel mogelijk van een' bekwamen Vroedmeester, die vertrouwder met het karakter en de zeden der Vrouw, zoowel als met hare ſmarten en de eigendommelijke ziekten, ook het andere verborgene zal uitvorſchen, en die gemakkelijker het uitbarsten der kwaal voorkomen, dan, wanneer zij reeds heeft plaats gegrepen, genezen of verzachten kan.

Reeds in het Kind is de Baarmoeder van meer belang en gewigt, dan men gelooven en vermoeden zou; ten minſte is het mij volkomen duidelijk, en ik moet het volgens mijne overtuiging openlijk bekennen, dat reeds in den tijd, in welken zij tot dus verre geheel veronachtzaamd bleef en voor een weinig beteekenend voorwerp gehouden werd, de kiem tot vele naderhand plaatsgrijpende ziekten ontſtaat. Offchoon, even als bij het ligchaam van het Kind, ſlechts eene met het plantenleven overeenkomſtige ontwikkeling in de bewaarplaats der vrucht zich openbaart, offchoon eerst met de jaren, in welke de huwbaarheid invalt, het eigenlijke en eigendommelijke leven der Baarmoeder begint — zoo hebben toch ook reeds in dien zelfden tijd van voorbereiding alle ſchadelijkheden eenen nadeeligen invloed, en niet zelden ontſtaat het bezwaar-

lijke bij het plaats hebben van den eersten stondenvloed niet uit den algemeenen toestand, maar uit eene plaatselijke ziekte der bewaarplaats van de vrucht. Ja het is ons bekend, dat zelfs in teedere Kinderen ziekten van dit belangrijk orgaan, — hetwelk een oud wijze: een levend wezen in een levend wezen noemde — en niet geheel ongepast — en wel ontstekingen van hetzelve voorkomen, die dan krampen en den dood kunnen te weeg brengen. Maar zelfs behalve dezen, den treurigsten uitgang, hoeveel later plaatshebbende kwalen kunnen in zulk eene ziekte haren grond hebben! Aan hoe velen kan reeds in dezen tijd het streelend genoegen, Moeder te worden, voor altijd beroofd en ontrukt zijn! En werd door dezelve niet het zaad van den naderenden dood, die de ontluikende Maagd wegsleept, uitgestrooid? Kunnen daarin niet reeds de kiemen liggen tot het lijden, dat later tijd de arme ongelukkige Vrouw in haar binnenste zelf vernietigt en verwoest?

Moeders en Opvoedsters, Vrouwen en Echtgenooten, voor welke dit Geschrift meer ingerigt is, dan wel voor Geneesheeren, mogt het misschien niet onwelkom zijn, hier in het kort met het leven der Baarmoeder zelve bekend te worden, en daarom houdt de Schrijver eene korte beschrijving van hetzelve niet voor overtollig, hetwelk zulks wezen zou in eene alleenlijk voor Geneeskundigen bestemde Verhandeling.

Wij zien de Baarmoeder op drie verschillende tijden in eene geheel verschillende betrekking tot het geheele Vrouwelijke ligchaam. Vooreerst in de kindsch-

kindschheid, totdat de huwbaarheid plaats grijpt, wanneer derzelver invloed minder merkbaar is; vervolgens in de jaren, in welke zij haar eigendommelijk leven leidt, van het veertiende ongeveer tot aan het vijf en veertigste jaar; en na dezen tijd, wanneer zij weder terugtreedt en ophoudt voor zich zelve te leven, waarin derzelver werkkring geëindigd is, offchoon niet derzelver invloed. Ieder dezer bijzondere tijdperken vereischt eene bijzondere beschouwing.

Het zal naauwelijks noodig zijn, van de ligging der tot het Vrouwelijke teelstelsel behoorende deelen gewag te maken en de deelen te gedenken, waaruit zij zamengesteld zijn; hoe van het uitwendige schaamdeel, welks ingang bij het Kind en bij de Maagd de beide paren plooijen, die wij onder den naam der buitenste (groote) en binnenste (kleine) schaamlippen kennen, en het zoogenaamde maagdevlies bedekken en sluiten, het vliesachtig kanaal der scheede tusschen de naar voren gelegene pisbuis en den van achteren dalenden endeldarm opklimt, en met het bovenste einde den in de scheede vooruitstekenden baarmoederhals, het zoogenoemde scheededeel der Baarmoeder omvat; hoe deze, namelijk de Baarmoeder, in het midden der holte van het bekken zweeft, in derzelver ligging door de breede en ronde baarmoederbanden bevestigd, en hoe aan derzelver zijde de eijerstokken, de werktuigen der eerste kiem voor den nieuwen mensch, liggen.

Bij het Kind, in den tijd, in welken het eerst het gansche ligchaam tot eene zekere rijpheid geraakt, in welken het meer sponsachtige weefsel,

zoo als wij het in de eerste levensjaren aantreffen, deszelfs vaster maaksel bekomt — een tijdperk, in hetwelk alleen een louter plantenleven heerscht, en waarin de werkzaamheid van het geheele ligchaam alleen op de vorming van eene nieuwe stof en de aankweeking eener nieuwe masfa, op de volmaking der enkele deelen gerigt is — in dezen tijd vinden wij de Baarmoeder in eene schijnbare rust en onwerkzaamheid, en ter naauwernood, dat men in sommige opzigten meer op dit, ook nu reeds zoo gewigtig deel acht geeft, dan ten opzigte der opvoeding van het Vrouwelijke Kind, dat men met voordacht op eene andere wijze, en zelfs nog meer tracht te bederven. Wij vinden hier de Baarmoeder van een vaster weeffel, meer driehoekig gevormd; derzelver masfa schijnt naauwelijks aan de ontwikkeling deel te nemen: want in onze klimaten zal men slechts in zeldzame uitzonderingen vóór het dertiende levensjaar eene wezenlijke verandering kunnen bespeuren. Maar wie zal ooit dieper in de geheimenisfen der in het duister, doch altijd zegenrijk werkende Natuur dringen! Kan men wel aannemen, dat zij hier zoo spoedig, op eenmaal de ontwikkeling van dat deel zou daarstellen; kan men aan eene plotselijke ontwikkeling, aan eene oogenblikkelijke verandering denken? bij U, die slechts altijd langzaam en daarom juist altijd met een gelukkig gevolg, nimmer vernielend de veranderingen uit uwen schoot doet geboren worden? Waarlijk, men moest het spoor bijster zijn omtrent de wijsheid, de moeder van alles, indien men dit zou willen wanen! Ook in dezen vroegen tijd

vormt

vormt de Baarmoeder zich reeds tot derzelver toekomſtige beſtemming, en ſlechts in afwijkende gevallen, in welke ziekelijke ſtemming van haar zelve, of van het geheele inwendige leven voorhanden is, treffen wij een' zekeren ſtilſtand zonder verdere volmaking, maar tevens ook treffen wij daarin den grond der langdurigſte en hardnekkigſte ziekten, en inzonderheid der treurigſte zenuwkwalen aan, waarvan eerst kort geleden een merkwaardig geval den Schrijver overtuigd heeft. En, helaas! men moet bekennen, dat ſlechts zelden de Natuur de ſchuld draagt, wanneer zij alzoo in derzelver vorming achterbleef, en dat ſlechts te dikwerf de dwaze liefde der Moeder aan het lijden der dochter door eene verkeerde opvoeding (in den ruimſten zin des woords) aanleiding geeft.

Ik kom nu op het gewigtigſte gedeelte van het Vrouwelijke leven, in hetwelk de werkzaamheid der Baarmoeder haar eigen en eigendommelijk leven begint — het tijdperk van den ſtondenvloed. De ontwikkeling van het eigenlijke Vrouwelijke nadert, niet alleen in het ligchamelijke, maar ook in het geestelijke leven, en wanneer vroeger ſlechts de neiging het Vrouwelijke Kind tot ſtillere ſpelen aandreef en de opvoeding het (dikwijls genoeg tot zijn nadeel) meer in de kamer bande en aan de zijde der Moeder, zoo ontwikkelt zich thans in de Maagd met haar ſchooner ontluiken ook het teedere karakter des geſlachts met zijne ſchoone vormen tevens.

Meer dan zulks vroeger plaats had, dringt het bloed naar alle tot het geheele teelſtelſel behoorende dee-

deelen, als in het algemeen naar de holte van het bekken, en tevens met het toenemen van het werkzame leven in die deelen, wordt de Vrouwelijke boezem ſchooner en voller, en de in de borstholte zich bevindende organen, inzonderheid de longen, nemen het levendigst deel aan deze algemeene ontwikkeling. Nu wordt de Baarmoeder voller, derzelver meer peesachtige zelfſtandigheid verandert in een eigendommelijk weefſel, de wijder gewordene vaten worden met meer bloed gevuld, de geheele masſa van de bewaarplaats der vrucht wordt meer uitgezet bevonden, een hooger leven ontwikkelt zich in de overige deelen, vooral in de eijerſtokken, de geest der wordende Maagd krijgt eene andere rigting, en beurtelings wordt het een door het ander ontwikkeld, door het ligchamelijke de geest en het inwendige wezen opgewekt, en onder den werkzamen invloed daarvan het ligchaam. Gelijk in den knaap, die ten jongeling rijpt, eene omvorming van het uitwendige ſchijnt plaats te vinden, dewijl de ſterkere uitwendige vorming te voorſchijn komt en de ronde vormen door de meer hoekige en ſcherper geteekende des mans verdrongen worden — zoo ontwikkelt zich de ſchoone ronding aller leden in de Maagd ſlechts nog meer tot de heerlijke vormen, die in verwezenlijkte beelden van eene opgewekte verbeeldingskracht ons alle eeuwen voorgeſteld hebben, en die wij in de kunstwerken der Grieken vooral, en die der oudheid in het algemeen meer en vaker bewonderen, niet dewijl onder den ſchooneren hemel en onder de hoogere kunstbeſchaving het ſchoonere gedijde en het ſchoonſte werd voort-

ge-

gebragt, maar omdat aldaar de Natuur alleen de Vrouw baarde, opvoedde en opſchikte. Daarom ook werden er weleer in dit tijdperk nooit of ſlechts zeer zelden ziekelijke verſchijnſels waargenomen, gelijk zij tegenwoordig bijna aan de orde van den dag zijn, en bij alle volkeren, bij welke beſchaving en weelde nog niet in zich zelven ontaarden, heeft thans nog deze gebeurtenis meer overeenkomſtig de Natuur plaats, die de gezondheid ſlechts verſterkt, in ſtede dat bij ons Moeders en Geneesheeren over de ziekelijken zuchten.

Meestal, en inzonderheid Moeders en Opvoedſters treft dit verwijt, meestal geeft men ſlechts meer acht op het baarblijkelijke van hetgeen met het begin van den ſtondenvloed in betrekking ſtaande, maar ziet zelfs veel over het hoofd, dat óf den grond van hetgeen afwijkt en de ziekelijkheid bevat, óf hetwelk van een gewigtiger gevolg is, dan het vertraagde plaats hebben van den ſtondenvloed. Niet alleen het zwellen van den buik, de pijnen in denzelven en in het kruis, de traagheid in alle bewegingen, het bleeke of ook roode aangezigt, de veranderde gemoedsſtemming en al deze meest bekende verſchijnſelen geven deze gebeurtenis te kennen en bereiden hetzelve voor — veel dieper ligt de grond van dat alles; en van daar komt het, dat gij zelven, teedere Moeders! die het lijden uwer geliefde Dochters zoekt te verligten en tot verſchooning van haar teeder gevoel te verbergen, en naauwelijks den Geneesheer vergunt haar te naderen, vóórdat de kwade gevolgen plaats grijpen en de nood er u toe dwingt; van daar komt het, dat gij met het beste oogmerk

op nieuw nadeel doet, in plaats van te helpen. Thee van kamillen en ſaffraan brengen het bovendien onſtuimig bewogene bloed op nieuw in oproer; de ontijdig en zonder behoorlijk onderzoek aangewende half- en dampbaden verſlappen de teeldeelen uwer Dochters; in plaats van werkzame beweging, in plaats van genot der buitenlucht, behoedt gij haar voor beide — en zoo wordt nu reeds de kiem tot het toekomſtig wee ontwikkeld, en de arme Vrouw ſchrijft dan de uitzakkingen, den witten vloed en de aanbeijen, ten onregte ſlechts aan hare natuur, en niet aan de ſchadelijkheden toe, die gij zelve, wel is waar, welmeenend, haar hebt toegebragt, om haar te helpen, en daardoor haar nadeel aandeedt. Gelooft, liefderijke Moeders! en gij allen, die zich met de opvoeding van Vrouwelijke wezens bezig houdt, gelooft het maar, dat juist deze onſchijnbare kwalen, deze zoo weinig in acht genomene klagten reeds den grond tot ontelbare jammeren van latere jaren bevatten! O gelooft het, dat het beter zou zijn, zulk een lijdend Meisje aan de goede beſchikking, aan de kracht harer natuur over te laten, dan haar met uwe huismiddelen te plagen en haar onder tien gevallen zeker in acht te benadeelen!

Weinig en veel te weinig let men thans nog altijd op de gelijktijdig plaats vindende hoogere verſtandsontwikkeling der Vrouw in dit tijdperk; veel te weinig tracht men, door eene doelmatige leiding dezer zielsvermogens, tevens op het ligchaam te werken. Eene nadere toelichting hiervan ſchijnt den Schrijver gewigtig genoeg, om eene afwijking van deze voordragt des met de Natuur overeen-

kom-

komſtigen levens der Baarmoeder te verontſchuldigen.

Er is in oudere en latere tijden veel over geſproken en geſchreven geworden, om de beantwoording der vraag te bepalen: of tot verhoeding van heimelijke zonden der jeugd (de zelfbevlekking), het beter zij, haar over deze ondeugd en de natuurlijke veranderingen des ligchaams in deze jaren te onderrigten, of ze daaromtrent onkundig te laten. Nog is de ſtrijd niet beſlist. Beide partijen hebben wel gelijk, wanneer men het onderſcheid in de beſchaving en overige opvoeding in aanmerking neemt. Het gezonde, min gevoelige Landmeisje, bij hetwelk dit voorval zonder hevige verſchijnſelen, zonder eene groote ziekelijkheid plaats neemt, zal dit onderrigt geheel kunnen ontberen; even zoo min behoeft hetzelve een groot gedeelte der Meisjes uit de voorname zoowel als uit de geringere ſtanden, die, helaas! reeds vroeg verwaarloosd en naar ziel en ligchaam bedorven, maar al te zeer in alle geheimen zijn ingewijd, welke een donkere ſluijer voor haar eigenlijk nog langen tijd verbergen moest, en die niet alleen door den omgang met oudere, geweten- en ſchaamtelooze perſonen de zuiverheid harer ziel en hare hoogere onſchuld verloren, maar die ook ſlechts al te dikwijls, door hare opvoeding zelfs, door de zoogenoemde hoogere beſchaving, welke men haar geven wilde, bedorven werden. Al deze zullen een onderrigt daarover ontberen kunnen; maar juist bij deze, de laatſten gedeeltelijk uitgezonderd, zou ook bezwaarlijk iemand gevonden worden, die deze moeijelijke, en veel

wijsheid vereifchende taak op zich zou kunnen nemen. Maar bij de overige onfchuldige Meisjes, die, zedelijk opgevoed, naauwelijks iets daarvan vermoeden, zou het wel noodig zijn, om met zachtheid en de grootfte voorzigtigheid haar van deze gebeurtenis te onderrigten, om daardoor niet alleen haar opmerkzaam op haar zelven te maken, maar ook om haar vertrouwen te winnen, om van iedere afwijking onderrigt te worden en haar eenen onnoodigen, en in dezen tijd juist zeer fchadelijken fchrik te befparen. Mij zelven zijn verfcheidene gevallen van dien aard bekend, en ik kan er mij nog zeer wel één herinneren, in hetwelk een Meisje hevige krampen gekregen had, toen zij, onbekend met deze gebeurtenis, bij het bemerken van eene bloedvloeijing uit hare teeldeelen in den grootften fchrik geraakt was. Hoe vele andere nadeelige gevolgen daaruit verder ontftonden, is hier de plaats niet verder uiteen te zetten; flechts als voorbeeld wilde ik het aanhalen, om de opmerkzaamheid van welmeenende Moeders en brave Opvoedfters, die op het welzijn dergenen, die aan hare zorg en oppasfing zijn toevertrouwd, ten minfte even zoo veel zien, als op het loon, dat zij er voor trekken, op dat onderwerp te vestigen. Een regel of voorfchrift, hoe en op welke wijze men dit onderrigt moet doen, laat zich waarlijk niet geven; doch de Schrijver zou het ook voor eene beleediging houden tegen het fijne en teedere gevoel der Vrouw, die zeker de teederfte en zachtfte, en daarom de beste wijze van zelve zal kiezen, zonder dat zij daartoe een verder on-

onderrigt, maar juist flechts zulk eene aanwijzing zou noodig hebben.

Vooral echter nog eene opmerking, dat juist in dezen tijd de grootfte opmerkzaamheid van de zijde der opvoeders op alles, wat maar eenigen invloed op de ziel van het jonge Meisje zou kunnen hebben, zeer noodig is; omdat in geenen tijd hare ziel vatbaarder, en daarom in geenen anderen ligter te bederven is. Maar juist zulk eene gebrekkige rigting is het ook tevens, die op het nadeeligst op het ligchaam terug werkt; dan eens nu reeds de ontluikende knoppen ontbladert, dan weder tot latere ziekten de treurige aanleiding geeft. —— Doch ik ga voort in de fchildering van het leven der Baarmoeder, en befpaar mijne verdere aanmerkingen voor het vervolg.

Met en na het tijdperk van den ftondenvloed begint nu eerst het eigenlijke, zelfdadige leven der Baarmoeder; met dezen tijd begint zij krachtdadig naar buiten te werken, en wordt van grooten invloed op het algemeene leven der Vrouw zelve. In plaats dat alles te voren flechts op de eigene ontwikkeling betrekking had, wordt nu de eigenlijke beftemming der Vrouw: het vormen van een nieuw fchepfel — haar ftreven. Derzelver vorm wordt wezenlijk niet veranderd, maar het opzwellen van de volheid der in haar wonende levenskracht, de aandrang van het bloed zet hare wanden uit en vermeerdert derzelver masfa. De geheele kring der deelen van het ligchaam, welke tot de teelverrigtingen bijdragen, treedt in eene andere betrekking tot het geheel — de maagdelijke Vrouw is eene andere

ge-

geworden. Zij is nu gefchikt, om de kiem van den nieuwen mensch in haren fchoot te ontwikkelen tot een nieuw fchepfel. Met iedere maand zonderen baarmoeder en fcheede eenig bloed af, dat in een' volkomen gezonden toeftand noch door eene afzondering van flijm voorafgegaan, noch gevolgd, en waardoor de Vrouw in geenen deele verzwakt wordt. De verbeeldingskracht wordt levendiger, het peinzend gemoed komt fterker te voorfchijn, en in de reine Maagd worden, bij haar tot dus verre onbekende, driften opgewekt: eene ftille neiging jegens den man, voortvloeijende uit het gevoel harer zwakheid en uit de achting voor zijne kracht, en ten gevolge van den ftreelendften hartstogt, wordt het ganfche denken en hare betrekking tot het leven veranderd. — Doch waartoe eene fchildering daarvan voor Vrouwen zelven, voor welke ook de volkomenfte, maar die door eenen man vervaardigd is, onvolkomen zou wezen! —

Wij komen nu tot den tijd, in welken het leven der Baarmoeder eerst regt klaar en duidelijk te voorfchijn treedt, in welken hare werkzaamheid het hoogst ftijgt, en in de vervulling van de beftemming der Vrouw al hare groote kracht ontwikkelt — het is de tijd der zwangerheid en geboorte, waarop vervolgens het kraambed, (dat met betrekking tot haar later welzijn misfchien van het grootfte belang is,) volgt.

In de bevruchting, en tevens met deze nog onverklaarbare gebeurtenis in het binnenfte heiligdom van den tempel der Natuur, wordt het werkzaam leven der Baarmoeder niet alleen, maar ook van alle tot het

het teelſtelſel behoorende deelen, tot den hoogſten graad opgewekt. Van het verhoogde leven getuigen het opzwellen dier deelen in derzelver masſa en het grootere belang, dat zij op dezen tijd krijgen, daar nu alle gebeurtenisſen in het gezamenlijke Vrouwelijke ligchaam meer betrekking tot de vorming der vrucht ſchijnen te hebben. Gelijk in het vroegere tijdperk de ontwikkeling van het moederlijk ligchaam tot eenen zekeren graad van volkomenheid het doel en het ſtreven van alle en van iedere verrigting was, zoo wordt nu de in den ſchoot rustende nieuwe mensch het voorwerp harer zorgen. Hoe veelvoudig en hoe verſchillend zijn de verſchijnſels, die wij vrij dikwijls de zwangerheid zien verzellen! En offchoon het waar is, dat eene met de Natuur overeenkomſtige gebeurtenis, gelijk deze is, daar, waar de Natuur alleen werkt, ſlechts in zeldzame uitzonderingen ziekelijke toevallen met zich kan ſlepen en werkelijk met deze vergezeld wordt, — dat de bij ons gewoonlijk plaats grijpende ongemakken meest de gevolgen van onze manier van leven, van de verweekelijking en van ſchadelijke invloeden zijn, onder welke de arme Vrouwen gedurende haar ganſche leven ſtaan, zoo ſchijnt het toch ook in den aard der zaak zelve te liggen, dat eene zoo groote verandering in de rigting aller krachten ook zekere veranderingen, als met de Natuur overeenkomſtig, met zich brengen moet. De hoogere opgewektheid van het zenuwgeſtel vooral, die gedurende dit geheele tijdperk van de magtige opwekking van hetzelve gedurende de bevruchting terug blijft, moet vooral in de zwangerheid niet

mis-

miskend worden, en als bijzonder gewigtig aller inachtneming waardig, daar zij ons wel eenen veelbeteekenenden wenk geeft, hoe wij met Zwangeren hebben om te gaan. Ook toont ons de geschiedenis van alle eeuwen en van alle volken, hoe zij dit alles in aanmerking namen, met hoe veel verschooning van oudsher de bevruchte Vrouw behandeld werd en hoe menigerlei voorregten haar zelfs de wet toestond. Bijna schijnt het, alsof wij daarin van die oude volken, en van de natiën, die wij ruw en onbeschaafd noemen (ik wil juist niet zeggen: ook van een aantal dieren), in zeer vele opzigten beschaamd zouden gemaakt worden; voornamelijk een groot gedeelte van getrouwde Mannen, die met meer dan dierlijke lusten hare arme Vrouwen vervolgen en tot het voldoen der echtelijke gunstbetooningen noodzaken.

Wij moeten het bewonderen, hoe in de zwangerheid, terwijl de kleine, te voren driepuntige holte van de bewaarplaats der vrucht, eene eivormige gedaante aanneemt en zich zoo oneindig vergroot, ook te gelijk de masfa, die de wanden der Baarmoeder vormt, zich ondanks derzelver groote uitzetting, zoo verdikt en zoo zeer toeneemt, dat zij, de masfa, die de bewaarplaats der vrucht vormt, volgens de waarnemingen van den grooten HALLER, meer dan vijfhonderd maal toegenomen is, wanneer het einde der zwangerheid nadert. De buitenste vorm wordt, gedurende dat de Baarmoeder de vrucht bevat, steeds meer aan dien van een ei overeenkomstig, terwijl zij het eerst van derzelver bodem af, het naar boven gelegen deel, zich verwijdt, en vervolgens,

gens, naarmate de tijd voortgaat, ook de benedenfte deelen fteeds meer tot derzelver uitzetting befteedt. Het moet iedereen reeds in het oog vallen, hoe daardoor de ligging aller ingewanden in den onderbuik verandert, en hoe niet minder ook de verwijding der borstholte naar beneden en de uitzetting van derzelver ingewanden beperkt wordt. De gevolgen daarvan bij eene ondoelmatige leefwijze en kleeding op te geven, daartoe zal in het vervolg dezer verhandeling nog gelegenheid zijn, weshalve ook hier de meer gewone ziekelijke verfchijnfelen in de eerfte maanden der zwangerheid zoowel, als in de laatften, onvermeld blijven.

Echter kan ik niet voorbijgaan te zeggen, dat de Baarmoeder in het bekken gedurende de beide eerfte maanmaanden een weinig zakt, en dat in deze, bijzonder in de tweede maand en voornamelijk tegen het einde daarvan, zeer ligt eene fcheeve ligging derzelve ontftaat; dat dan de bewaarplaats der vrucht eerst weder zich verheft, tot zij in de negende maand met derzelver bodem den hartkuil bereikt; en het komt mij niet overtollig voor, te zeggen, dat in de derde en vierde maanmaand dat vaatrijke, in zijn celwijsweeffel aan de longen niet geheel ongelijkvormig deel, hetwelk bij de Vrouwen, in verband met de vliezen van het Kind, onder den naam van nageboorte bekend is, ontftaat, en dat geen tijd de miskramen meer begunftigt, dan juist deze.

Het einde eener regelmatige zwangerheid is de geboorte der vrucht; — eene gebeurtenis even zoo merkwaardig en groot, als belangrijk voor het ganfche leven der Vrouw. De zamentrekkingen der be-

bewaarplaats van de vrucht, de zoogenaamde weeën, drijven het Kind door den geopenden moedermond en door de ſcheede naar buiten, en met ſmarten wordt het geboren. De Baarmoeder in het ſtreven, om in haren vorigen toeſtand terug te treden, gaat voort zich zamen te trekken, en ſcheidt in dier voege allengskens van derzelver binnenſten wand den moederkoek, die dan insgelijks met de vliezen der vrucht uitgedreven wordt. Thans valt het zoo zeer gewigtige tijdperk van het kraambed in, en nog langen tijd duurt de werkzaamheid der Baarmoeder voort, om alle nog voorhandene overblijfſels van het ei met den kraamvloed, welke in die werkzaamheid zelfs wel zijnen grond heeft, weg te maken en zich te verkleinen. Eerst na eenige weken is de aan de vroegere overeenkomſtige, meer in gedaante naar eene peer gelijkenden vorm herſteld en het ſcheededeel gevormd.

Met de werkzaamheid der Baarmoeder, die na zulke inſpanningen, na den langen tijd, in welken op haar alleen al het werken en ſtreven van het moederlijk ligchaam geneigd was, rust noodig heeft, met deze wisſelt nu, om haar verkwikking te verſchaffen en het groote doel toch te vervolgen, eene andere af, namelijk die in de Vrouwelijke borsten. Het is waarlijk overeenkomſtig de Natuur, het is, met zeldzame uitzonderingen, de beſtemming en de pligt der Vrouw, haar geboren Kind zelve aan hare borst te voeden, en ik zal gelegenheid hebben, verder beneden haar daarop opmerkzaam te maken, hoe nuttig het voor de Vrouw zelve is, en hoe ſchadelijk het voor haar worden

den kan, wanneer zij het nalaat. Wij zien duidelijk uit den wegblijvenden ſtondenvloed ten tijde dat Vrouwen haar Kind zogen — zoo er al geene menigte verſchijnſelen waren, die zulks klaar en duidelijk maakten — de wederkeerige betrekking en het naauw verband, waarin de borsten met de Baarmoeder ſtaan. De laatstgenoemde geraakt nu eerst weder tot hare geheele, volle kracht, en bereidt zich weder voor tot nieuwe werkzaamheid, tot een nieuw werken, tot eene nieuwe ſchepping.

Iedere vernieuwing eener zwangerheid begint en eindigt weder, zoo als gemeld is, alleen met dat onderſcheid, dat al de haar verzellende verſchijnſelen meer gematigd zijn, dewijl de grootere aandoenlijkheid en prikkelbaarheid eener voor de eerſtemaal zwangere Vrouw deze allen noodzakelijk moeten doen klimmen en verhoogen. Bij ons en in de landen, die hetzelfde klimaat hebben, duurt dit hoogere leven der Baarmoeder, vruchtbaarheid en ſtondenvloed gemeenlijk tot het vijf en veertigſte of vijftigſte jaar, offchoon er ook als uitzondering voorbeelden zijn, bij welke dezelve veel vroeger wegbleven, of later eindigden, zoodat er wel gevallen bekend zijn, dat Vrouwen in den ouderdom van zestig jaren nog gezonde kinderen baren, gelijk ook ſomwijlen het teelvermogen van den Man tot in den hoogſten ouderdom voortduurt.

Vervolgens komt het gewigtig tijdperk, in hetwelk de meerdere werkzaamheid der Baarmoeder weder terugtreedt, offchoon daarom haar invloed op het geheele ligchaam, op het geheele leven der

Vrouw niet ophoudt. Van tijd tot tijd wordt het met de maanſtonden afvloeijende bloed ſteeds minder, en eindelijk blijven zij zelfs weg, bij de gezonde Vrouw zonder alle ziekelijke, onſtuimige verſchijnſelen, die wij, helaas! dikwijls genoeg waarnemen; want ſlechts weinige Vrouwen zijn zoo gelukkig, van met zeer gezonde teeldeelen tot dezen leeftijd over te gaan, en ik moet bekennen, dat ik eerst kort geleden eene ware vreugde ondervonden heb, toen ik bij eene Vrouw van een' hoogen ouderdom, van welke zich de Man wilde laten ſcheiden, na de mij opgedragene geregtelijke onderzoeking, eene volkomen gezonde bewaarplaats der vrucht vond, zoo als mij in die jaren ſedert langen tijd niet meer voorgekomen was. Nu eerst treedt het algemeene leven meer te voorſchijn; van daar ook, dat alsdan een aantal Vrouwen ſterker plegen te worden. De Baarmoeder, die nu overeenkomſtig de Natuur derzelver uitzetting verliest, wordt nu harder op het gevoel, derzelver masſa vermindert, en het door de zwangerheid en de geboorte noodzakelijk veranderde er af gerekend, wordt zij aan die van een Kind vóór het begin der maanſtonden meer gelijkvormig. Dergelijke veranderingen ondergaan op denzelfden tijd de eijerſtokken, de uitwendige ſchaamdeelen en de borsten, die in derzelver levenskracht buiten werkzaamheid geſteld, ook derzelver uitwendig teeken, de door dezelve vermeerderde masſa, verliezen.

Zoo wordt de groote kring gesloten, gelijk hij begonnen is! De Baarmoeder, langen tijd het gewigtigſte, een zelfſtandig deel bijna, treedt terug in

de rij dergenen, die met dezelve het Vrouwelijke ligchaam te zamenſtellen, en wordt van dezen ſlechts onderhouden, zonder eigene werkzaamheid.

Eer ik overga tot het optellen van al de bijzondere, ſchadelijk op het Vrouwelijk ligchaam werkende, dingen en tot eene nadere beſchouwing van dezelven, zij het mij nog vergund, vooraf een paar woorden over de betrekking der Vrouw tot den Geneesheer te zeggen, zoo als ik boven (Derde Afdeeling des Eerſten Deels Eerſte Stuk, bl. 121 en volgg.) de proef genomen heb, om eerstbeginnenden Geneesheeren eenige regels aan de hand te geven, die hun bij de behandeling van zieke Vrouwen van nut zouden kunnen zijn. Het is waarlijk eene moeïjelijke taak voor eenen man, en zeker zou eene ervarene en beſchaafde Vrouw in ſtaat wezen, eene betere ſchets te ontwerpen; intusſchen wil ik ook geenszins een op volmaaktheid aanſpraak makend voorſchrift hiermede gegeven hebben, maar veeleer ſlechts eenige korte aanwijzingen, welke ſomtijds Vrouwen zouden kunnen doen, hoe zij zelven den Geneesheer in vele dingen gemakkelijk maken, zich zelven menige verlegenheid, die bij nadere vragen uit hare achterhoudendheid voortſpruit, beſparen kunnen.

Het zal niet noodig zijn aan te merken, dat ik mij hier voornamelijk ſlechts aan den rijper in jaren wend, zoo als ik zulks over het algemeen door dit Geſchrift, maar vooral aan u, Moeders en Opvoedſters! doe. Inderdaad, zeer veel, meer dan gij wel zoudt kunnen denken, hangt van uwen goeden wil en van uw verſtandig gedrag af bij de geneeskundige

behandeling van uwe Dochters en Kweekelingen, en wederom zijt gij het flechts al te dikwijls, die voor den Geneesheer zijne, in zulke gevallen bovendien moeijelijke taak nog zwaarder maakt.

De Vrouwelijke fchaamte is de fchoonfte bloem in den krans der Maagd, uit haar vloeijen eene menigte der heerlijkfte gevolgen voort, in haar zijn vele der deugden gegrond, die de Vrouw als Vrouw doet beminnen, die de Man bij haar met hooge vereering acht. Van derzelver tegendeel hier te fpreken, zou nutteloos zijn voor de reinen, en voor die, welke fomtijds in derzelver fchildering zich herkennen konden, zou het niets meer dan ftof tot wreveligen lach opleveren.

De Geneesheer, die bij Vrouwen komt en derzelver vertrouwen wil verwerven, zonder hetwelk hij zijn doel niet zou kunnen bereiken, heeft op niets meer te zien, dan iedere kwetfing van dat teedere gevoel te vermijden; de Vrouw vergeet en vergeeft eerder eene beleediging van een' anderen aard, dan een afgedwongen fchaamrood worden, welks fchuld de onbekendheid van den Geneesheer met het Vrouwelijk wezen en misfchien eene zekere, niet prijzenswaardige vrijheid in woorden en in de keus der uitdrukking droeg. Zeer dikwijls toch wordt de ondervraging van den kant des Geneesheers ook bij Meisjes vereischt, over de tot de teelverrigtingen behoorende onderwerpen. Het flechts in zachte beduidingen gevraagde, zou een onfchuldig Meisje niet kunnen verftaan, ja de fchaamte zou bij duidelijker fpreken veel trachten te verbergen en te verhelen, hetgeen dikwijls juist het noodigfte is.

Slechts

Slechts alleen de Moeder of de Opvoedſter is hier in ſtaat den Geneesheer te hulp te komen. Maar ſlechts al te dikwijls zijn dezen nog minder in ſtaat om het na te vorſchen, want ook voor haar verbergt de beſchaamdheid van het Meisje veel. Het zij verre van mij regels daarover te willen geven, ik wil u ſlechts verzoeken, Moeders en Voedſtervrouwen! om het opluikend Meisje ook daarin eene grootere opmerkzaamheid te ſchenken. Wanneer gij zoo, door ſtil en ongemerkt gebleven navorſchen, meer dan door de luide navraag, geheel met den toeſtand uwer Dochters of met de aan u vertrouwde Kweekelingen bekend zijt, zal het u gemakkelijk worden, den Geneesheer van dat alles kennis te geven, eer hij aan het ziekbed komt, daardoor beide partijen menige verlegenheid te ſparen, en voor het welzijn der zieke meer te zorgen, dan door eene, dikwijls zeer ondoelmatige, oppasſing.

Nog moet ik er bijvoegen, dat ook zeer dikwijls de wezenlijke ſchaamte in overgroote onbeſchaamdheid, meestal een gevolg van eenen geringen verſtandelijken aanleg en van weinige beſchaving, ontaardt. Daardoor laten zich ook oudere Vrouwen dikwijls tot onwaarheden verleiden tot eigen nadeel. Vrij dikwijls is mij het geval voorgekomen, dat zelfs de kiesch uitgedrukte vraag, naar de natuurlijke ontlastingen bij voorbeeld, mij uit dien hoofde verkeerd beantwoord werd, en mij tot misgrepen zou hebben kunnen verleiden, wanneer ik geene gelegenheid had gehad, om op eene andere wijze achter de waarheid te komen.

Dat eene louter geveinsde schaamte den Arts bij Vrouwen niet moeijelijk zal vallen, van de ware te onderscheiden, wil ik slechts ter waarschuwing bijbrengen.

Eene zekere opmerkzaamheid op zich zelve, een naauwkeurig in acht nemen van alle afwijkende voorvallen in haar ligchaam eert ieder Vrouwelijk wezen, en eene beschrijving dezer afwijkingen van haar zelve moet den Geneesheer even zoo welkom zijn, als zij aan den anderen kant de lijderes tot groot voordeel strekt.

Wanneer de Schrijver bij de nu volgende optelling van sommige schadelijkheden, dezelve naar den ouderdom vervolgde en minder de standen van een scheidde, maar zich meer aan het algemeene hield — dan meende hij dit wel te kunnen wagen, zonder hier of daar aanstoot te geven. Ieder zal er toch wel voor zich datgene uit nemen, wat hem toebehoort, en wanneer den hoogeren standen menig verwijt meer treft, zoo ligt dit wel meer in den aard der zaak zelve, dan in andere gronden.

Men moet hier billijkerwijze ook reeds het nog in den schoot der Moeder rustende Kind in aanmerking nemen, en met eene, naar de jaren passende schildering beginnen; doch dewijl ik naderhand tot de, de Zwangeren betreffende schadelijkheden kom, zal ik daarmede wachten, en bij die gelegenheid tevens mede datgene optellen, wat ook het ongeboren Kind met de Moeder te gelijk nadeel doet.

Het eerste, wat Kinderen over het algemeen en derhalve ook het pas geboren Meisje nadeel doet, is reeds de behandeling dadelijk na de geboorte.

Men tracht alles af te wenden, wat haar nadeelig zou kunnen zijn, en benadeelt haar daardoor meer en meer. Het vast zwachtelen der Kinderen beperkt de ontwikkeling van hun ligchaam en van hunne kracht, en het maar al te dikwijls ſchadelijk zwachtelen in eene menigte kusſens en bedden maakt hen tot weekelingen, vóórdat zij de lucht gezien hebben. Dit is des te ſchadelijker, omdat juist de het meest zamengeperste onderbuik, die niet zoo als de borst door eene beenwering beſchermd wordt, de in het Kind gewigtigſte deelen, diegenen namelijk bevat, welke tot de voeding van hetzelve dienen. Maar reeds in dezen tijd, in welken de beenderen nog niet tot eene vaste masſa verhard zijn, gelijk wij die bij volwasſenen vinden, en juist in dezen tijd worden de beenderen van het bekken verbogen of verſchoven, en daardoor deels de ſchoone geſtalte der Vrouw vernietigd, deels ook het aanſtaande baren moeijelijk, en dikwijls geheel onmogelijk gemaakt. Twee gevallen van dien aard zijn eerst niet lang geleden den Schrijver bekend geworden, in welke deze oorzaak der vergroeijing van het bekken onbetwistbaar en duidelijk bewezen was.

Even zoo ondoelmatig blijft de kleeding der Vrouw gedurende haar geheele leven. Reeds het Kind benaauwt men door dezelven de borst, wanneer men niet ſomtijds zelfs reeds het kleine Meisje in vaste keurslijven (welke harnasſen haar ſlechts de opgewekte ijdelheid dragen laat) inperst. Maar ook buitendien is het Kind weinig tegen de ſchadelijke invloeden van het jaargetijde en het weder beſchermd.

De zorg der Moeder bant het, zoo veel ſlechts mogelijk is, in de kamer, en beweging in de vrije lucht, bijzonder de meer werkzame, wordt aan hetzelve ten eenenmale geweigerd. Men wil zijnen geest tot een zachter wezen vormen — alsof het zulks noodig hadde! — en daarom ook verwijdert men het van alles, wat zijn ligchaam zou kunnen vormen en waarlijk verfraaijen. Te gelijker tijd tracht men den geest op allerlei wijze zoo veel mogelijk te doen rijpen, en, zoo ſpoedig doenlijk, denzelven eene ſchitterende en fraaije buitenzijde te geven, en niet alleen het ligchaam, maar ook de geest wordt aan den invloed der gloeijende hitte in broeibakken blootgeſteld — men wil de bloem reeds dwingen, vóórdat het tijd is, en de zomervrucht reeds in het begin der lente laten rijpen; maar dat men den boom daardoor verwoest, dat zijn lof reeds verwelkt en afvalt, wanneer dat van het in de Natuur opgekweekte eerst regt begint te groenen, dat de ſtam met den halven wasdom reeds verdort en vergaat, dat alles bedenken ſlechts weinigen!

Het is waar, ſlechts zelden hebben Vrouwen uit de hoogere ſtanden tijds genoeg, om Moeder te zijn; dikwijls ſtoot het haar toch reeds het te worden! en onder omſtandigheden van dien aard moet men het goed noemen, wanneer zij de opvoeding harer dochters aan vreemde handen toevertrouwen. Ook zijn er een aantal achtenswaardige Vrouwen, die de opvoeding der op de eene of andere wijze moederlooze Meisjes met voorbeeldige en moederlijke trouw waarnemen; maar bijna nog grooter is het getal dergenen, die er enkel naar ſtreven,

om

om het uiterlijke in haren aard te verfraaijen, en het Kind eene menigte van dingen te leeren, waarmede het fchitteren kan. Daarom wordt het aan de voeten der leermeesteres bijna verbannen, en flechts zelden wordt hetzelve eene kleine beweging toegeftaan; maar ook bij deze mag onder geene voorwaarde de regel overtreden worden. In naauwe kleederen geperst, wordt het der kleine reeds lastig om zich te bewegen, ook zonder dat het geftadige vermanen dergene, die haar verzelt: het hoofd op te houden, de knie minder te buigen e. d. g. meer, het uitgaan voor hetzelve flechts tot eene nieuwe plaag maakt. Maar hoe zal het ligchaam zich daarbij vormen? Te meer, daar ook meestendeels de kost niet gefchikt is, om hen flechts gezond te laten. Daaruit ontftaat de fteeds menigvuldiger wordende scrofuleufe en Engelfche ziekte, die beide daarin even zoo goed en dikwijls haren grond hebben, als in de flechte en vochtige woningen, en den onverteerbaren kost der armere volksklasfen. Hoe fchadelijk deze ziekten wederom in de gevolgen worden, zal ik nog gelegenheid hebben op andere plaatfen van dit gefchrift te bewijzen.

Zoo heilzaam, als vrije beweging en ongehinderde oefening der kracht in de open lucht voor de Kinderen is, even zoo nadeelig wordt voor hen het vroege onderrigt in het danfen. Men verwijdert het Meisje van den Knaap, om niet te vroeg gewaarwordingen te doen ontwaken, maar men leert haar dagelijks duizende kunften, die allen flechts op het behagen betrekking hebben, en wekt daardoor eene zekere hartstogtelijkheid op, die flechts nadeel doet.

Maar ook voor het ligchaam is deze onſtuimige beweging geenszins goed. In oude tijden dreven ſlechts ſommigen den dans als kunst; bij de zoogenoemde niet beſchaafde volken is dezelve meer een voorſtellend beeld; onze voorvaderen hadden daarin meer eene bedaarde en ſierlijke beweging, en ſlechts het volwasſene Meisje oefende zich daarin — maar hoe verſchillend van dat alles is thans het geregeld wilde ſpringen, dat zelfs bij de aanſchouwers het gevoel van ſchaamte moet opwekken, hetwelk wij dans noemen! En daarin onderrigt men het Kind, wanneer het ſlechts naauwelijks alleen heeft leeren loopen! —

Van geen minder belang, van even groot nadeel voor het ligchaam van het Meisje, is de vroege ontwikkeling van den geest, waarop alle opvoeding betrekkelijk is. Het daarmede gepaard gaande vele zitten verſlapt alle werkzaamheid en verzwakt het ligchaam in het algemeen en in het bijzonder; ook hindert het de ontwikkeling der teeldeelen, verhindert den met de Natuur overeenkomſtigen loop dezer ontwikkeling, en wordt de bron van eene menigte naderhand plaats grijpende ongemakken. Ook de Vrouwelijke handwerken, die men voor de beſchaving zoo hoog noodig acht, verſtompen den geest, en nog meer dan het breijen kan men aan dezelven verwijten, dat door dezelven verſcheidene, en bijzonder zenuwziekten gekweekt en onderhouden worden.

Hier behoort ook het lezen van eene menigte boeken, die in het geheel niet voor Meisjes, het minst in dien ouderdom, geſchikt zijn. Indien het

waar

waar is, dat het lezen zonder behoorlijke keuze van boeken de beſchaving van iederen geest ſtoort en zijne rigting verwart, zoo geldt dit dubbel bij Vrouwelijke Kinderen. Het is een verwijt, dat men aan het grootſte gedeelte, zoo niet aan alle, voornamelijk voor Meisjes beſtemde Kindergeſchriften doen kan, dat zij den aanleg tot de grondtrekken van het Vrouwelijk karakter, bijzonder echter tot ijdelheid en dweeperij ſlechts meer ontwikkelen en opwekken, in plaats dat zij zouden trachten aan beide eene betere rigting te geven, en dezelve te matigen. Ook ſchijnt het mij ten minſte zeer ondoelmatig, om aan zulke kleinen het bezoeken van den Schouwburg te vergunnen, die ſlechts voor het geoefend verſtand eene oefenſchool worden kan, en daarom ſlechts voor hetzelve eene plaats van vermaak moest zijn.

De naaste gevolgen van zulk eene gebrekkige opvoeding zijn eene algemeene ziekelijkheid, maar bijzonderlijk der nu in hunne ontwikkeling begrepene teeldeelen; vervolgens eene te zeer opgewekte verbeeldingskracht, zelfbevlekking en menigvuldige wanorden tegens den tijd der maanſtonden, die alle, zelfs ziekte, meer en meer nieuwe ziekten verwekken, en zoo de eerſte ſchakel eener lange, door het geheele leven zich uitſtrekkende keten van namelooze rampen vormen. Het opluikend Kind wordt, in plaats dat het bij den overgang tot eene Maagd tot eene ſchoonere bloem zou opkweeken, ziek en ſchijnt te verkwijnen. De roode wangen en alle kleur gaan weg; het ſchitterende oog, deze ſpiegel der ziel, wordt mat, en zinkt, omgeven

van

van donkere randen, ver terug in deszelfs holte. De lippen worden bleek, als die van eenen doode, de gang wordt ſlepend en waggelend, de eetlust vermindert, en eene menigte teekens kondigen de ziekte aan. Dikwijls is dit alles louter het gevolg der gebrekkige ligchamelijke opvoeding, maar nog vaker der opgewekte verbeelding, der te vroeg en vóór den tijd ontwaakte teeldrift en der zelfbevlekking; doch ook dikwijls vertoont zich te vroeg reeds het tijdſtip van den ſtondenvloed — een natuurlijk gevolg van alle middelen, die men aanwendde, om het Kind vóór den tijd naar ziel en naar ligchaam tot eene Maagd te maken. Konde ik voor u, teederhartige Ouders! een waarlijk verſchrikkelijk tafereel van dezen treurigen toeſtand ophangen, ſlechts zoodanig een, hetwelk de waarheid bereikte, om u te waarſchuwen, en meer zorg voor uwe arme Dochters te dragen! Jammerlijk zag ik er reeds velen zoo vergaan en verwelken, haar ten grave dragen na duizende ſmarten in de jaren, waarin zij eerst begonnen aanſpraak te maken op het leven en de genoegens van hetzelve! Zoo worden uwe ſchoonſte verwachtingen vernietigd, de vreugde uwes levens verſtoord — en moet niet een eeuwig, ſtil verwijt u vervolgen, dat gij zelven in uwe verkeerde liefde de ſchuld droegt aan den dood of aan de ziekelijkheid van uw eigen Kind? — En moet niet bij ieder, die het ziet, benevens het medelijden met de ongelukkige, ook een regtmatige toorn opgewekt worden tegen degenen, die dezelve tot een voorwerp van medelijden maakten?

Niet minder talrijk zijn de ſchadelijkheden, die op de Vrouw, ook na dezen tijd, invloed hebben. Zelfs het tijdſtip der huwbaarheid bevat reeds op zich zelf den aanleg tot verſcheidene ziekelijke toeſtanden, wanneer hetzelve niet volkomen volgens de regelen der Natuur plaats greep. Ieder tijdperk van ontwikkeling brengt noodzakelijk een over het geheel opgewekt leven met zich, en uit denzelfden hoofde, om welken wij eene menigte Kinderen, ten tijde der tandwording, hun leven zien verliezen, uit dien zelfden hoofde is ook het huwbaar wordende Meisje ten tijde der huwbaarheid in veel grooter gevaar, dan in ieder ander tijdperk.

Eene zoo magtige, groote verandering moet noodzakelijk het geheele ligchaam in al deszelfs bijzondere deelen hevig opwekken, en onder deze verandering en onder die van den zich tevens mede ontwikkelenden geest ontluikt zulk eene opgewektheid en vatbaarheid van het zenuwgeſtel, die, zoo zij al geene ziekelijke toevallen te weeg brengt, toch derzelver ontſtaan begunſtigt. Het grootſte gedeelte der Meisjes, daar ſlechts zoo weinige in volkomene gezondheid dezen leeftijd aanvangen, is nu eens meerder, dan weder minder ziekelijk, naarmate óf de ſchadelijkheden, die haar troffen, in eenen minderen graad op haar invloed hadden, of ook derzelver getal geringer was; óf een krachtiger ligchaamsgeſtel haar dezelven gelukkig overwinnen liet.

Altijd moet men bijzonder opmerkzaam zijn op het tijdſtip van den ſtondenvloed want maar al te gemakkelijk grijpen er ongunſtige omſtandigheden plaats, onder welke ook het bloeijendſte Meisje

voor

voor de krachtigfte Natuur moet onderdoen, en voornamelijk geldt hier de algemeene grondftelling, dat het verhoeden van het kwaad, het verftikken in zijne geboorte gemakkelijker is, dan het genezen van hetzelve. Eene optelling van alle fchadelijkheden zou mij misfchien te ver brengen, en kies daarom flechts diegenen uit, van welke ik het vaakst de treurigfte gevolgen gezien heb, om op deze inzonderheid Moeders en Opvoedfters opmerkzaam te maken.

Dat met deze ontwikkeling van den geest en van het ligchaam tevens, en wel onder alle ftanden, eene zekere verandering in de leefwijze van het huwbaar geworden Meisje gepaard gaat, ligt wel in den aard der zaak en heeft zijne goede gronden; doch tevens is dit mede eene der hoofdzakelijkfte fchadelijk werkende oorzaken, wanneer niet de zorgvuldige Moeder teederlijk over het welzijn van het geliefde Kind waakt. De afwisfeling is meestal te fchielijk en te plotfeling, en hoe vatbaarder voor iederen prikkel het bloeijende Meisje bovendien geftemd is, des te heviger werkt die ook wederom op haar.

Vooral nu moeten die dagen zorgvuldig in acht genomen worden, waarin het ftondenbloed zich begint te ontlasten. Op dezen tijd zien wij telkens de prikkelvatbaarheid verhoogd, en behalve de algemeene fchadelijkheden doet zich hier nog eene nieuwe voor, van deze bloedafzondering zelve en alleen afhangende. De onderdrukking van den ftondenvloed is maar al te dikwijls de oorzaak der langdurigfte ziekten, inzonderheid der Baarmoe-

der en der borst, en niet zelden zien wij, dat daardoor alleen de dood veroorzaakt wordt. Gedurende dezen tijd heeft de Vrouw den pligt jegens zich zelve, om alle ſchadelijkheden van zich af te weren, dubbel in acht te nemen. Verkoudheid en verhitting, inzonderheid de ſchielijke afwisſeling der temperatuur, het danſen, het bezoeken van groote gezelſchappen, pleiziertogtjes, iedere opwekking der hartstogten, maar inzonderheid der natuurdrift, moeten even zoo ſtreng vermijd worden, als zwaar werken, veel gaan, trappen klimmen en het genot van te vele verſlappende, of zelfs van geestrijke dranken. Al deze genoemde invloeden brengen wanorden in den ſtondenvloed voort, onderdrukken denzelven, doen dien in eene ware bloedvloeijing of bloedſtorting ontaarden, of brengen te weeg, dat dezelve in het vervolg op ongeregelde tijden verſchijnt.

Inzonderheid moet, zoo als reeds is aangemerkt geworden, elke verkoudheid vermeden, en vooral de voeten warm gehouden worden. Ik zou eene groote menigte van gevallen uit mijne eigene ondervinding en uit die van anderen kunnen optellen, in welke door eene onbeduidend ſchijnende verkouding der voeten, de bloeijendſte Meisjes voor haar geheele leven ziekelijk werden, welke verkouding de oorzaak van een' ſpoedigen, of langzamen, onder een aantal van kwalen volgenden dood werd. Nu eens was het eene ongeneeslijke longtering, dan weder gingen ziekten der Baarmoeder met verandering van derzelver maakſel en weefſel gepaard, die de vreugde der Ouderen, het geluk van geheele familiën verſtoorde. Het was wel overdreven, wanneer een

groot

groot Wetgever der Oudheid de Vrouwen in dezen tijd voor onrein verklaarde; maar indien het eenvoudiglijk zijn oogmerk was, om haar daardoor meer van alle schadelijkheden te verwijderen, dan ware het te wenschen, dat deze wet niet alleen nog slechts door eene natie, maar door allen gehouden en geëerbiedigd wierde. Tevens zou daardoor eene andere zeer verderfelijke oorzaak van veel jammers verwijderd worden, ik meen het genot der huwelijksliefde gedurende den stondenvloed. Slechts zelden zullen de Vrouwen zelven daartoe aanleiding geven, maar dikwijls zijn het de beluste getrouwde Mannen, van welke vele, door wellust en buitensporigheden ontzenuwd, het onnatuurlijke opzoeken, om zich slechts een genot te verschaffen, hetwelk voor anderen walgelijk is. Zoo verhaalde mij eene Vrouw, dat haar Man telkens slechts gedurende den tijd, dat zij de stonden had, vleeschelijke gemeenschap met haar plagt te hebben, omdat hij dat tijdperk voor de bevrediging van zijne zinnelijke liefde het aangenaamste en het aanlokkelijkste vond. Behalve dat zeer dikwijls het oogmerk, hetwelk sommigen daarbij hebben, namelijk om het zwanger worden te vermijden, niet bereikt wordt, zoo wordt om dezen tijd, bij het gedurende den stondenvloed zoo zeer verhoogde leven der baarmoeder, de bijslaap iets, dat de bewaarplaats der vrucht al te hevig opwekt, hetgeen noodzakelijk door overprikkeling eene menigte ziekten moet naar zich slepen. Want in de ontlasting van het stondenbloed ligt op zich zelve reeds eene aanmerkelijke opwekking van het geheele ligchaam en voornamelijk van alle tot

het teelſtelſel behoorende deelen, en er moet noodzakelijk bij eene nog hoogere ſpanning derzelven óf eene algemeene ziekte óf eene wanorde in deze bloedafzondering te weeg gebragt worden. De ſtonden worden onderdrukt, en al de reeds gemelde ziekelijke verſchijnſelen grijpen, en hier dikwijls zeer plotſeling plaats, of zij worden te ſterk, en nemen de gedaante eener bloedvloeijing aan; een langdurige, moeijelijk en dikwerf in het geheel niet te genezen witte vloed, goedaardige en kwaadaardige verhardingen van de bewaarplaats der vrucht en uit de laatstgenoemde voortvloeijende Kanker ontſtaan uit deze bron. Doch niet zelden geeft ook de bijſlaap in dezen tijd aanleiding tot een aantal zenuwkwalen, tot krampen, zelfs tot vallende ziekte, tot de groote menigte van hysteriſche ongemakken, ook zelfs wel tot de moederwoede.

Geheel overeenkomſtige gevolgen ontſtaan uit een met geweld terughouden der bloedvloeijing, door het inbrengen van ſponzen en moederkransjes bij uitzakkingen der Baarmoeder en der ſcheede, inzonderheid wanneer deze van eene zeer harde maſſa vervaardigd, met een ſchadelijk vernis beſtreken, en zoo onhandig door Vroedvrouwen of andere Vrouwen ingebragt zijn, dat zij het ſcheededeel der Baarmoeder beklemmen, de buitenſte opening van hetzelve of den zoogenoemden baarmoedermond toeſluiten, hetgeen ſomtijds voorkomt, zoo als eenige waarnemingen mij geleerd hebben. Het onderdrukken van iedere met de Natuur overeenkomſtige ontlasting is ſchadelijk, en hoe veel te meer is zulks het onderdrukken van deze belangrijke bloed-

vloeijing, die niet de Baarmoeder alleen en al de tot het teelſtelſel behoorende deelen opwekt, maar bij welke ook het geheele ligchaam in eenen geprikkelden toeſtand verplaatst, en daardoor voor ziekten ſlechts des te vatbaarder wordt.

Niet minder nadeelig is het voor de Vrouw, wanneer zij zich te dikwijls aan het genot van het huwelijksvermaak overgeeft. De treurige gevolgen toch zien wij dikwijls genoeg aan de ongelukkigen, die het als handwerk drijven. De hevige opwekking, die met zulk een voorval gepaard gaat, haar geheele aanwezen ſchokt, verteert, wanneer zij te dikwijls wederkeert, de kracht, vernietigt het werktuig. Er ontſtaan behalve de ziekten, die de Baarmoeder verſtoren, ligt nog eene menigte andere, onder welke de tering en waterzucht boven aan ſtaan.

Nog een punt moet ik hier aanroeren, waarop de voortreffelijke HUFELAND ons het eerst opmerkzaam heeft gemaakt. Er zijn niet zelden gevallen, waarin nog jonge Echtgenooten door de omſtandigheden des levens tot den wensch verleid worden, om geene Kinderen meer te verwekken, niettegenſtaande beide partijen daarom den bijſlaap niet misſen willen. Ik zou moeten vreezen, de palen van het ſchaamgevoel te buiten te gaan, wanneer ik in verdere verklaringen hiervan mij wilde inlaten; alleen moet ik nog melden, dat ook ik de gevolgen, welke die groote Geneesheer daarvan heeft waargenomen, namelijk zeer bijzonder Kanker der Baarmoeder en der eijerſtokken, door de ondervinding heb bevestigd gevonden. Wanneer de man bedenkt, wat hij al

aan de Vrouw in het algemeen te danken heeft, het geluk en de vreugde zijns levens — kan hij dan wel verantwoorden, dat hij zoo dikwijls met ruwe hand, met teugellooze begeerte haar leven en hare gezondheid vernietigt? Moest het hem niet zelfs waarſchuwen, wanneer hij zien kan, dat zijn eigen welzijn en dat zijner Kinderen mede te gronde gaat, hem niet afſchrikken, wanneer hij de namelooze kwalen van andere Vrouwen ziet, en van derzelver Mannen, die zich aanklagen moeten als de oorzaak? De grootere kracht van den Man, die hij zoo dikwijls tracht te doen gelden tegen de zwakheid der Vrouw, zijne grootere geestvermogens moesten hem reeds terughouden, om niet eens van de zedewet en van den godsdienst te ſpreken.

De zwangere Vrouw is ſlechts des te meer verpligt zich zelve te beſchermen en voor ſchadelijke invloeden te beveiligen, en heeft daartoe dubbel reden, eensdeels omdat er in dezen tijd zoo veel is, dat op haar alleenlijk aantastende en daarom vernietigende werkt, doch anderdeels ook in den pligt der moeder, om het Kind te bewaren, hetwelk zij onder haar harte draagt. Maar al te ligt wordt reeds het ongeborene Kind gedood, of deszelfs ligchamelijk welzijn voor zijn geheele leven vernietigd. Het groote, ſcheppende leven der Baarmoeder, de deelneming van alles, wat tot dit heiligdom betrekking heeft, haar éénig doelwit te dien aanzien, verplaatſen het geheele ligchaam in eenen toeſtand, die het voor alle uitwendige voorwerpen vatbaarder maakt. Hierbij komt nog, dat reeds op zich zelve, ten gevolge van onze wijze van leven, zelden de zwangerheid

zoo afloopt, als zij moest, en dat met en uit dezelve eene menigte ziekelijke verſchijnſels voortvloeijen. Voor de Baarmoeder bijzonder nadeelig is het gebruik van middelen, om de vrucht vóór den tijd af te drijven, en zulk eene door de kunst te weeg gebragte miskraam is nog ongelijk verderfelijker, dan reeds ieder andere op zich zelve is. Deze miskramen plegen bij volgende zwangerheid maar al te dikwijls weder plaats te hebben, en met elke nieuwe neemt de aanleg tot volgende miskramen toe; telkenmale wordt het ligchaam zwakker en de bewaarplaats der vrucht zieker. Men kan de Vrouwen niet genoeg waarſchuwen, niet genoeg vermanen, om in dezen tijd liever alles te ontberen, om naderhand langer te kunnen genieten.

Zeer ſchadelijk is voor de bezwangerde Baarmoeder het vast rijgen van den onderbuik, hetwelk men nog wel, niet alleen in alle tijdperken der zwangerheid ziet, maar door mij ook bij Kramenden van den hoogen, voornamen en beſchaafden ſtand tot verbazing werd waargenomen, als reeds de tweede periode der geboorte plaats gegrepen had, en dan liet men het planchet van ſtaal of ijzer nog ongaarne wegnemen! Het is wel treurig, dat er Vrouwen zijn, die zich ſchamen om aan hare uitmuntendſte beſtemming te beantwoorden, en dat zij datgene, wat haar eert en verhoogt, voor de oogen van anderen trachten te verbergen! Ik ſpreek hier niet van de ongelukkigen alleen, die zonder Echtgenoot Moeder worden, welke wel hetzelfde verwijt treft, offchoon er ook bij haar nog een andere om hare betrekkingen voortvloeijende grond voorhan-

handen is, die namelijk, van hare ſchande geheim te houden.

Opſtoppingen in de Baarmoeder, door hare verhinderde uitzetting en derzelver belette inwendige ontwikkeling te weeg gebragt, geven aanleiding tot moeijelijke en ſmartelijke geboorten, wanneer niet reeds vóór den tijd de vrucht uitgedreven wordt, en tot misvormingen van allerlei aard, bijzonder der deelswijze verharding. De omloop van het bloed in den geheelen onderbuik wordt geſtoord, en deszelfs gevolgen zijn de vele ongemakken aan aanbeijenkwalen, aderſpatten aan de beenen, ſchaamdeelen en den onderbuik, aanbeijen van den endeldarm, der ſcheede en der bewaarplaats van de vrucht. Tot in den hoogen ouderdom door dezen vervolgd, beweent en bejammert de ongelukkige Vrouw te laat hare ſchuld.

Een zeer gewoon verkeerd aanwenſel van vele Vrouwen is het lang ophouden der urin- en ſtoelontlasting, die beide tot velerlei ſtoringen der gezondheid aanleiding geven. De voor- en achterwaartsbuiging der Baarmoeder zijn de meesttijds in het oog loopende verſchijnſels, maar ook komen er nog vele andere gevolgen uit voort. De ſtoelgang wordt dan door de gewoonte traag, en de Vrouw heeft daaraan tallooze ongemakken te wijten; de met geweld uitgezette pisblaas, met deze de ſpieren, die derzelver monding in de pisbuis ſluiten, worden verſlapt, en er ontſtaat ligt een dikwijls in het geheel niet te genezen onwillekeurige droppelswijze afgang der urin, of bij eene ontſtane ſcheeve ligging der Baarmoeder pijnen bij den afloop der pis, ook

wel geheele verhindering van dezelve. Met de opgenoemde gebrekkige liggingen, bijzonder der achterwaartsbuiging van de bewaarplaats der vrucht, gaan echter weder andere ongemakken gepaard. Meestal volgt er, wanneer deze in de zwangerheid plaats greep, eene miskraam, die ook door de geneeskunst flechts zelden kan verhoed worden, en buiten de zwangerheid komt er de witte vloed, en ook eene verandering van het deel zelve bij.

Dezelfde oorzaken kunnen ook zeer gemakkelijk verzakkingen, onvolkomene en volkomene uitzakkingen der Baarmoeder te weeg brengen, en Vrouwen in den bloei des levens tot lijdende fchepfels maken. Wanneer er nu nog eene ongeregelde leefwijze bij komt, als een te menigvuldig genot van het huwelijksbed, het bezoeken van groote gezelfchappen, ontbering van den flaap op den behoorlijken tijd, of wel zelfs het danfen, zoo als men immers ook Vrouwen zelfs nog in de laatfte maanden der zwangerheid zich in de wilde rijen ziet mengen — dan zijn de kwade gevolgen onvermijdelijk.

In de geboorte zelve zijn dan weder verfcheidene fchadelijkheden begrepen, doch die ik, als meer voor den Geneesheer van belang zijnde, hier met ftilzwijgen voorbijga, en op eene andere plaats flechts kort zal aanroeren. Dringend echter moet ik alle Vrouwen waarfchuwen, dat zij zich in het kraambed zorgvuldiger in acht nemen. Dit is wel de gevaarlijkfte tijd voor de ongemakken der Baarmoeder, en fchadelijkheden, die anders naauwelijks zulks zijn zouden, hebben in hetzelve met alle kracht en werkzaamheid plaats. Iedere ftoring van den

kraam-

kraamvloed veroorzaakt ziekte, ontſteking der Baarmoeder, van het buikvlies, zelfs wel de doodelijke Kraamvrouwenkoorts. De meer verzwakte teeldeelen worden ligt de oorzaak van uitzakkingen, wanneer de Vrouw te vroeg het bed verlaat, niet op de meest verſchoonende wijze behandeld wordt, en gedurende eenen langen tijd meer eene liggende houding in acht neemt. Bloedvloeijingen, uit de verſlapte vaten, zijn een niet zeldzaam verſchijnſel; ik heb dit zelfs door den bijſlaap van den Man in de eerſte dagen na de Verlosſing (welke onnatuurlijkheid men naauwelijks voor mogelijk zou houden) met zulk een geweld zien ontſtaan, dat zelfs het leven der Vrouw daardoor in gevaar werd gebragt. Hoe nadeelig dit alles voor het vervolg moet worden, blijkt van zelf.

De Vrouw is beſtemd, om het Kind uit zich zelve zoo lang te vormen, totdat het in ſtaat is, om ander voedſel te gebruiken; het is hare beſtemming, om het Kind aan hare borst te zogen. De voorbereiding der borsten tot dat werk gedurende het geheele beloop der zwangerheid, de afzondering van zog en de vele ongemakken en rampen, wanneer de Moeder deze aangename bezigheid naliet, ſtrekken daarvan genoegzaam ten bewijze. Slechts zeldzame uitzonderingen maken het noodzakelijk, dat de Vrouw zich dat genoegen onthoudt; geeft zij hetzelve zonder genoegzame redenen op, en wordt de Geneesheer te laat ontboden, dan wordt zij zelfs zeer ſtreng voor dit verſmaden der Natuur geſtraft, en het is dikwijls buiten de magt van den Geneesheer, om de ſchadelijke gevolgen voor de teeldeelen

af te weren. De Baarmoeder komt niet in den rustenden toeſtand, dien zij na zulk een krachtig werken noodig heeft, hare werkzaamheid moet opgewekt blijven en de kracht put zich door zich zelve uit.

Zeer verderfelijk is, gelijk ik reeds gemeld heb, de omgang met den Man in het kraambed. Nooit moest eene Vrouw den bijſlaap eerder toeſtaan, dan na verloop van zes weken, niet eerder, vóórdat zij zich aan eene onderzoeking door den Vroedmeester of de Vroedvrouw onderworpen hebbe, opdat deze van den gezonden toeſtand harer teeldeelen eerst overtuigd zij. Maar ook dan moet het ſlechts zelden en matig gebeuren. Het verleidt echte lieden maar al te dikwijls om te gelooven: dat eene zogende Vrouw niet bevrucht kan worden, tot eene overmaat en tot eene zekere buitenſporigheid in het genot der huwelijksliefde. Dat dit geloof ongegrond is, wordt maar al te veel door voorbeelden bewezen; maar weinigen weten ſlechts, dat het voor de Vrouw zelve zeer ſchadelijk en verderfelijk is. Bijna als voorbeeld voor de menſchelijke rede, zou men de natuurdrift der dieren kunnen aanhalen, die elkander nooit dekken zoo lang zij zwanger gaan, en zoo lang zij zogen.

De dikwijls plaatshebbende en in het bijzonder ſchielijk op elkander volgende zwangerheid, wanneer er zeer weinig tusſchenpoozing plaats heeft, is eene andere belangrijke omſtandigheid, die eenen grooten invloed heeft op de gezondheid der Vrouw, welke daardoor buitengemeen verzwakt wordt; maar vooral op de Baarmoeder. Zeer dikwijls zijn menigvul-

vuldige miskramen de eerste gevolgen uit zwakte van de bewaarplaats der vrucht en vermindering van derzelver kracht; even zoo uitzakkingen, witte vloed, bloedvloeijingen, verharding en kanker.

Maar even zoo schadelijk, als het overmatig genot, is ook het ontberen dezer zinnelijke genietingen, en de onvolkomen vervulling der bestemming wordt voor de Vrouw eene bron van nieuwe ziekten en rampen. Het is reeds altijd een teeken van ziekte, wanneer eene anders gezond schijnende Vrouw bij de vereeniging met eenen tot de voortteling geschikten Man niet zwanger wordt, en dit heeft ook op haar zelve eenen nadeeligen invloed, gelijk ook die Vrouwen, welke slechts eenmaal zwanger worden en vervolgens niet weder, zonder eene andere reden dan de zwakte van den Man, zeer overhellen tot ziekten der Baarmoeder. De dikwijls opgewekte toestand, waarin zij door den onvruchtbaren bijslaap geraken, het niet bevredigd worden van de opwekkende en opgewekte teeldrift veroorzaakt eenen sterkeren aandrang van bloed naar de ingewanden der buiksholte. Er ontstaan opstoppingen en verhardingen in de lever; waterzucht en verharding der eijerstokken; aanbeiachtige zwelling der Baarmoeder, uit welke laatste dan ligt eene eigene soort van Kanker geboren wordt.

Even zoo is eene volkomene onthouding iets onnatuurlijks, en wij vinden bij oude lieden, die nooit in het huwelijk leefden, zoo als bij voorbeeld Kloosterdochters, zeer dikwijls aanmerkelijke kwalen der Baarmoeder en eijerstokken, waaronder slijmvloeden uit de scheede, verhardingen en Kanker

der Baarmoeder, en ook wel der borsten boven aan ſtaan. Inderdaad moet men ook niet over het hoofd zien, dat de alsdan dikwijls voorkomende opwekking der teeldrift door de verbeelding, ook wel zelfbevlekking en Lesbiſche ſpelen hierbij mede eene groote rol ſpelen, en dat deze even zoo veel aandeel aan het te weeg brengen van die ziekten hebben, als de overmatige onthouding.

De Baarmoeder, die zoo zeer onder den invloed der ziel ſtaat, en daarentegen van zulk een groot belang met betrekking tot deze is, lijdt echter ook te gelijk met haar. Wij zien dit bewaarheid bij Vrouwen, die, zelfs bij anders niet drukkende en bekrompene omſtandigheden, haar geheele leven onder kommer en verdriet doorbragten, alsmede bij degenen, die van een' hevigen gemoedsaard zich meer aan de hevigheid der hartstogten overgeven. Beide lijden zeer dikwijls aan gebreken en ongeregeldheid der ſtonden, aan witten vloed, verhardingen en kanker.

Ik zou te wijdloopig worden, wanneer ik alle ſchadelijkheden, die de Vrouw als zoodanig treffen en tot hare eigendommelijke ziekten aanleiding geven, ſtuksgewijze wilde optellen. Echter moet ik opmerken, dat eene zeer gewigtige oorzaak in eene verwaarloozing der noodige zindelijkheid ligt. De teeldeelen der Vrouw hebben de grootſte zindelijkheid noodig vooral, omdat in hunne verrigtingen zelven reeds aanleiding genoeg tot verontreiniging gegeven wordt. Ik heb mij voorbehouden, om in het vervolg nog eenig gewag daarvan te maken. Even zoo gewigtig is ook de leefwijze der Vrouwen

in het algemeen. Het gebruik van te veel warme dranken, de thee en misschien ook van koffij, verslapt de veerkracht des ligchaams en met dezelve die der teeldeelen; het gebruik van te prikkelende en krachtige spijzen, die niet genoegzaam verteerd en gelijk gemaakt worden, is de bron van ziekelijke zwellingen, waaruit vervolgens ligt kwaadaardige verhardingen ontstaan; doch inzonderheid is het het gebruik van geestrijke dranken in het algemeen, en onder de geringere volksklassen voornamelijk de brandewijn, die hoogst nadeelig wordt. Nu eens zijn de gevolgen van het onmatig gebruik van denzelven bloedvloeijingen, aanbeijen en kankerachtige zweren, die uit dergelijke zwellingen ontstaan; dan eens zijn het de ware klierverhardingen en de daaruit zijn' oorsprong nemende ware Kanker der Baarmoeder. — De meest zittende leefwijze, welke de Vrouwen lijden, verslapt het ligchaam, de niet geoefende kracht gaat verloren, er ontstaan uitzakkingen der scheede en der Baarmoeder, voor- en achterwaartsbuiging der laatstgenoemde, aanbeijenkwalen met de daaruit ontstane kwalen. Het gebruik der stoven en bedpannen bij Vrouwen, die zich veel in de opene lucht moeten ophouden, geeft tot dezelfde verslapping de aanleidende oorzaak, en verwekt insgelijks uitzakkingen, witten vloed (die uit dezen hoofde, gepaard met het menigvuldig gebruik van thee en slappe koffij, bij onze Vrouwtjes vrij algemeen is) en ook niet zelden aanmerkelijker kwalen, zelfs den Kanker in de bewaarplaats der vrucht.

Eigenlijk moet ik nu alle schadelijkheden nog optel-

tellen, die de Vrouw het naast in het tijdperk, waarop zij uit het werkzame leven terugtreedt, betreffen, en in dat tijdſtip bijzondere aanleiding tot ziekten der Baarmoeder geven. Doch ik meen het gevoegelijk te kunnen voorbijgaan, dewijl het ſlechts eene herhaling zou zijn. Dat juist in dezen tijd de Vrouw meer overhelt, om in ziekten met verandering van al datgene, wat tot de teeldeelen behoort, te vervallen, is reeds boven gemeld geworden, en vindt zijne natuurlijke reden in het afnemen der levenskracht, welke bij de tot voortteling geſchikte Vrouw de Baarmoeder vatbaar maakt om te ontvangen, het Kind te vormen en te baren. Reeds de met de Natuur overeenkomſtige verandering grenst aan het ziekelijke, want zij wordt harder, meer kraakbeenachtig, hare voeding wordt beperkt, haar geheele omvang wordt kleiner, in één woord, haar eigendommelijk leven is geëindigd; zij ſterft af als een ſcheppend deel. Men heeft ook van oudsher het groote gewigt van dit tijdperk gekend en gewaardeerd, en algemeen zijn deze jaren onder den naam van kritieke bekend. Indien de Vrouw gezond en vrij van de zaden der ziekte in dat tijdperk treedt, zoo heeft zij allezins de hoop op een' hoogen, gelukkigen ouderdom; maar, helaas! ſlechts weinigen aanvaarden zoo deze afdeeling des levens, en velen bezwijken vóór derzelver begin ten gevolge van vroegere verwaarloozing!

Eer ik tot iedere ziekte in het bijzonder overga, zou het misſchien voor menige Vrouw, Moeder en Opvoedſter aangenaam kunnen zijn, hier iets in het algemeen te lezen omtrent hetgeen zij in acht te ne-

nemen hebben, om zich zelve en Dochters en Kweekelingen voor menige ziekte te bewaren, waarin zij door eigene fchuld vervallen. Vele fouten begaan zij zelfs alleen uit onkunde van dezelven, veel houden zij zelfs voor fchadelijk, wat voor haar van groote nuttigheid zou wezen.

Vooral moet ik u, teederhartige Moeders en Opvoedfters! de zorg voor het Vrouwelijke Kind op het hart drukken. Mogt gij in mijne welmeenende woorden niets anders willen zien, dan den wensch, iets bijgedragen te hebben tot de vermindering der tallooze kwalen, die de dikwijls zoo betreurenswaardige Vrouwen gedurende haar geheele leven door vervolgen, en mogt gij door het opvolgen van menigen wenk voor u zelven zeer dikwijls de vreugde bereiden, van uit uwe handen welgemaakte en waarlijk fchoone jonge Dochters te zien voortkomen. Het is naauwelijks noodig, nog te herinneren, dat het van het hoogfte gewigt is, om alle vast inbakeren en inbinden van het pas geboren Kind te vermijden. Het heeft immers niets meer noodig, dan tegen de invloeden van buiten befchermd te zijn, en wanneer de zuigeling het geluk heeft, op te groeijen aan de borst der Moeder, haar zelve te hebben tot Voedfter, die hem het leven gegeven heeft, dan behoeft ook flechts een ligt bekleedfel hem te bedekken.

Ook voor het Kind is niets heilzamer, dan het zog zijner eigene Moeder, en wanneer het maar eenigzins wezen kan, moest men dit aan hetzelve nooit onthouden. Wij zien zoo dikwijls de treurige gevolgen van het nalaten daarvan in ziekelijke, zwakke

Kin-

Kinderen, die, door Minnen verwaarloosd, flechts voor eenen korten tijd het leven genieten. Dit is mede eene voorname reden, dat in groote fteden een ongelijk grooter aantal Kinderen reeds in de eerfte levensjaren weder fterven, dan ten platten lande, waar iedere Moeder haar eigen Kind zoogt.

Bij het opwasfende Meisje moet men op haar ligchaam bijzonder oplettend zijn. Ik heb reeds vroeger op de fchadelijkheden opmerkzaam gemaakt, waaraan zij blootgefteld is, en in derzelver optelling ligt reeds ook het grootfte gedeelte der voorfchriften tot vermijding van dezelven. Noodzakelijk is het, dat men het Kind dikwijls eene vrije beweging vergunne, eene oefening der ligchamelijke kracht, die anders van zelve vervalt. De genoegens, die uit eene vroegtijdige en verhaaste verftandsontwikkeling voortfpruiten, zijn het dikwijls, die de grootfte genoegens ftoren. Slechts weinige Kinderen hebben zulk eene vroege verftandsontwikkeling als eenen natuurlijken aanleg ontvangen, en ook bij deze zien wij meestal een fchielijk afvallen en kwijnen; hoeveel te meer en te eerder moeten de gevolgen plaats hebben, wanneer flechts de kunst en wel met vereenigde pogingen van het Kind en van de Ouders datgene voortbragt, wat in het eerfte geval het eigene, vrije voortbrengfel der Natuur was! Het is met den geest omtrent zijnen invloed op het ligchaam eveneens gefteld, als met het ligchaam zelf. Hoe fchielijker, hoe vroeger de geest ontwikkeld is, des te eerder houdt hij op te zijn en te werken. Ik behoef flechts te herinneren, dat in de zuidelijke gewesten, voornamelijk in

de

de tusſchen de keerkringen gelegene landen, de Meisjes met haar twaalfde, zelfs wel met haar achtſte en negende jaar huwbaar en volwasſen zijn, maar ook reeds tegen haar dertigſte jaar grijs worden, op eenen tijd, wanneer bij ons in de meeste gevallen het eigendommelijke leven der Vrouw naauwelijks voor de helft geëindigd is. — Het vele zitten, waartoe men de kleinen noodzaken moet, verzwakt hun ligchaam, de inſpanning van den geest werkt daartoe getrouw mede, en zoo wordt het geheele leven beſpoedigd, maar rukt ook zijn eindpunt nader aan. Men moest het Kind tot aan zijn zesde en zevende jaar zoo veel mogelijk rust van zielsarbeid gunnen, en in dezen tijd meer op zijn ligchaam letten. Meer beweging in de opene lucht, eene geſchikte kleeding, gezond, niet al te gekruid voedſel, vermijding van alle ſoort van rijgen en perſen in keurslijven e. d. g., zorgvuldig hoeden voor het te vroeg ontwaken der liefdedrift, inzonderheid voor het opwekken der bovendien zoo werkzame verbeelding, derhalve ſtrenge keuze der boeken, die hun in handen gegeven worden, een ſtreng, doch weinig merkbaar gemaakt opzigt, inzonderheid wegens de ondeugd der zelfbevlekking, voornamelijk in opvoedingsgeſtichten, waarbij het zamenleven van verſcheidene Kinderen het gevaar der uitbreiding van deze ondeugd dubbel groot is — mogen wel de eerſte voorwaarden tot eene gelukkige opvoeding zijn.

Verdubbeld moet de zorg worden, wanneer de tijd nadert, waarop het Meisje huwbaar wordt; en men moet nooit nalaten, om, wanneer er ſlechts

iets was, dat van de Natuur afweek, bij ieder ziekelijk verschijnsel eenen Geneesheer te raadplegen, dezen ten minste in stilte te vragen.

Deze tijd is het wel inzonderheid, in welken tot aanstaande ziekten der Baarmoeder, tot onvruchtbaarheid en miskramen de grond gelegd wordt. Noodzakelijker dan ooit is nu een zorgvuldig waken over den toestand van den geest en het gemoed; eene zekere rust, waaronder natuurlijk niet een aanhoudend zitten verstaan is; vermijding van alle opwekking der vlugger gewordene verbeeldingskracht door het dansen, het lezen van romans e. d. g., en wel bijzonder schadelijk is in dezen tijd het rijgen. Ik hoop en verwacht geenszins een groot gevolg van mijne vermaningen; slechts sommigen, misschien weinigen, welligt ook niemand zal naar mijne woorden luisteren; ook SOËMMERINGS werk over de schadelijke werkingen der keurslijven is vergeten geworden en heeft weinig vrucht gedaan — maar ik houde het voor mijnen pligt, bij herhaling daarop opmerkzaam te maken, hoe niet alleen de borsten uitwendig in hare ontwikkeling gehinderd worden, dikwijls nu reeds de geschiktheid verliezen, om het Kind naderhand zijn voedsel te kunnen geven, maar hoe ook zelfs dikwijls ongeneeslijke longziekten, door den gehinderden omloop des bloeds, lever- en baarmoederziekten, daarvan de treurige gevolgen zijn. Ik verhaal het tot eene waarschuwing: eene jonge Vrouw zag ik, niet lang geleden, te gronde gaan aan Bloedkanker in de bewaarplaats der vrucht, die alleen door het onverstandige rijgen van tijd tot tijd zich gevormd had, en het bittere

be-

berouw over hare fchuld verdubbelde, gelijk zij zelfs menigvuldige malen mij met tranen over hare tallooze fmarten klaagde. — De verkoudingen ben ik reeds boven indachtig geweest. Om dezelven te vermijden, wordt inzonderheid eene warmere en minder dunne bedekking der voeten, en in het ruwe jaargetijde het dragen van broeken, of ten minfte van eenen buikband aanbevolen.

Dat eene Zwangere alle fchadelijkheden des te meer moet vermijden, behoef ik naauwelijks nog te melden. Het groote belang, hetwelk de Baarmoeder krijgt, en haar veelvermogende invloed op alle verrigtingen des ligchaams gedurende de geheele zwangerheid is te groot, dan dat niet iedere onmiddellijke, zoowel als iedere middellijke beleediging van dit deel, de treurigfte gevolgen zou moeten naar zich flepen. Hoe alle kracht zich op deze verrigting wendt, toont reeds de verwijding van alle vaten en de vergrooting zelve der zenuwen in de bewaarplaats der vrucht; de menigvuldige ziekelijke verfchijnfelen, die in de zwangerheid haren grond hebben; het ftilftaan van vele ziekten gedurende dezelve, dat flechts zoo lang den dood terug houdt, tot de vrucht geboren is, en de deelneming van het geheele zenuwgeftel vinden wij maar al te dikwijls bewezen in de menigvuldige kwalen, die, daarvan uitgaande, zwangere Vrouwen treffen. Nog moet ik inzonderheid herinneren, dat ook hier alle hartstogten en gemoedsbewegingen, ook de buitenfporige werkzaamheid der verbeelding ftreng moeten gemijd worden, omdat door dezelve zeer dikwijls tot de ergfte ziekten in het kraambed, ja zelfs

tot geneeslijke en ongeneeslijke krankzinnigheid kan aanleiding gegeven worden.

Dat de bijslaap in de zwangerheid, zoo veel slechts mogelijk is, en in het kraambed tot na de zesde week geheel moet gemijd worden, heb ik, meer voor de getrouwde Mannen, reeds boven herinnerd.

Wanneer men aan de zwangere en zogende Vrouw het genot van meer voedende en krachtige spijzen eerder vergunnen moet, zoo moet zij daarentegen buiten deze tijden zich meer met moeskruiden vergenoegen. Voor het Kind bovendien meer overeenkomstig in dit opzigt, met meer neiging om zich stof en masfa aan te hoopen, wordt de verhoogde werkzaamheid zelfs zeer ligt ziekelijk, ontaardt en geeft aanleiding tot ziekten. Geheel verbieden moest men de Vrouwen het gebruik van geestrijke dranken, hetwelk in vele gewesten, helaas! zeer algemeen is, en zelfs uit de rij der zoogenoemde huismiddeltjes moest men dezelve geheel verbannen; bijzonder als middel ter bevordering van den stondenvloed, wanneer men menigmalen zeer aanmerkelijke ziekten, van welke ik slechts de ontsteking der Baarmoeder zal opnoemen, daardoor ziet ontstaan. Dat thee en koffij slechts matig dienen gedronken te worden, daarvan heb ik boven reeds gewag gemaakt.

De Vrouw in het tijdperk van het terugkeeren harer levenswerkzaamheid, moet zich bijzonder het genot van sterke kruiden, van eenen zeer voedzamen kost en van geestrijke dranken ontzeggen, omdat bij haar zeer ligt ziekten der ingewanden van den onderbuik, en vooral der lever en Baarmoeder

daar-

daaruit ontſtaan. Voor haar is insgelijks eene werkzame ligchaamsbeweging even zoo noodig, als het vele en aanhoudende zitten nadeelig is, door welk laatstgenoemde ſcheeve ligging, inzonderheid de voor- en achterwaartsbuiging der Baarmoeder, en bij een' ziekelijken aanleg ook de omkeering zeer menigvuldig plaats kan grijpen, omdat verſlapping der deelen ten gevolge van de plaats gehad hebbende geboorten de verandering van ligging ſlechts begunſtigt; doch tevens geven deze dan weder aanleiding tot misvorming en verharding der deelen, die wij beide in den gevorderden ouderdom na het vijf en veertigſte en vijftigſte jaar meesttijds tot kwaadaardige verzweringen zien overgaan.

Het zij mij vergund, hier nog het een en ander bij te voegen met betrekking tot de zindelijkheid, die de Vrouwen in acht moeten nemen. Het zou misſchien beleedigend kunnen ſchijnen, zoo iets aan de ſchoone ſekſe te willen zeggen, wanneer ik deze voorſchriften aanbevelen en niet liever eenen meer doelmatigen weg wilde aanwijzen, dien de Vrouwen te bewandelen hebben, om ook daardoor zich voor ongemakken en ziekte te beveiligen.

Dat reeds bij Kinderen de grootſte zuiverheid in acht moet genomen worden, behoef ik naauwelijks te melden. Het dagelijks wasſchen der teeldeelen met laauw water door middel van eene fijne ſpons, verſterkt dezelven, en belet het ontſtaan van den zoo dikwerf plaats hebbenden witten vloed uit zwakte. Halfbaden en baden zijn even zoo zeer aan te bevelen, inzonderheid kort na de

maanſtonden. Het is bij de Israëlieten eene zeer nuttige wet, dat de Vrouwen den Man den bijſlaap niet eerder na den ſtondenvloed weder vergunnen mogen, dan na een algemeen bad. Dat het voorſchrift, om in eenen kelder en in ſtroomend water zich te baden, voor ons klimaat ongepast en ſchadelijk is, zal iedereen inzien, maar even zoo nuttig en goed is de zaak op zich zelve, en ik moet gelooven, dat, wanneer aan den eenen kant het koude bad in onderäardſche gewelven menig nadeel heeft, toch ook dit gebruik zelf veel daartoe bijdraagt, dat men juist bij Israëlietiſche Vrouwen zeldzamer ziekten der Baarmoeder en ſlechts zeer zelden den Kanker derzelve aantreft; ik ten minſte heb denzelven bij deze ſlechts in weinige uitzonderingen waargenomen, welker getal tot derzelver menigte en het anders thans zoo menigvuldig verſchijnen van die vreesſelijke kwaal in het geheel niet in betrekking ſtaat.

Ook na het genot van den bijſlaap, inzonderheid wanneer dezelve verſcheidene malen na elkander plaats heeft, moet de reiniging der teeldeelen dringend aanbevolen worden, en meer nog dan door louter wasſchen met eene ſpons, als ook het bidet en halfbaden, zou dat oogmerk door het inſpuiten van laauw water in de ſcheede bereikt kunnen worden. Het zou zeer goed zijn, wanneer men in de toiletten der Vrouwen nevens de tandenborstels, welriekende wateren en poeders, ook eene ſcheedeſpuit vond, die, daar derzelver gebruik zeer gemakkelijk en zeker onſchadelijk in de toepasſing is, haar van grooten dienst zou kunnen zijn. Zuiver

laauw

laauw water, of bij meer gegoeden het welriekende van rozenbladen, zou daartoe kunnen worden aanbevolen.

Ik moet het nog eenmaal herhalen, dat de Vrouwen ontallijke kwalen door het opvolgen van zulk eene geregelde levensmanier van zich afweren kunnen, dat zij zich daardoor eene menigte van groote kwalen befparen, en flechts dan hare beftemming volkomen kunnen vervullen, wanneer meer de wet der Natuur haar leidt en hare wijze van leven bepaalt, dan wanneer zij de geboden der mode en der weelde volgende, zich zelven en haar geluk vóór den tijd verwoesten. Maar, velen kunnen het niet, de meeste volgen niet haar beter weten, en hun leven wordt geftoord ten gevolge van het leven zelf! —

Onder het groote aantal ziekten, welke de tot het Vrouwelijk teelftelfel behoorende deelen betreffen, is er naauwelijks eene, die vreesfelijker is, dan de Kanker in de Baarmoeder; en het is een in het oog loopend verfchijnfel, dat dezelve tegenwoordig veel menigvuldiger dan vroeger waargenomen wordt, en dat bijzonder in de noordelijke ftreken dezelve jaarlijks meer Vrouwen aantast, en even zoo vele ongelukkigen maakt, als dezelve bijzondere perfonen aanvalt. Dit vond de Schrijver, dat niet alleen te Berlijn het geval was, in welke ftad men aan eene menigte andere dingen de fchuld, dat dezelve zoo dikwijls voorkomt, zou kunnen toefchrijven, maar ook van vele andere plaatfen hoort men dezelfde klagt; en nog menigvuldiger dan zelfs dáár ter plaatfe, vindt men die verfchrikkelijke kwaal

in verſcheidene, en bijzonder in de noordelijke provinciën van Rusland, even zoo menigvuldig in Zweden, inzonderheid, zoo als ik uit de mondelijke verzekering van eenen Geneesheer heb vernomen, in deszelfs Hoofdſtad. Eensdeels ſchijnt er wel eene reden voor te zijn, dat men tegenwoordig meerder waarnemingen van dien aard doet, dat in lateren tijd op de aan de Vrouw eigendommelijke ziekten meer acht gegeven wordt, dat de Verloskunde, als een' eigen, zelfſtandige tak der Geneeskunde, zich van de Heelkunde ſcheidde, de Vroedmeesters meer worden, dan loutere Verloskundigen, zoodat thans de Vrouwen meer vertrouwen in hen ſtelden, en niet zoo als te voren, bij alle ongemakken der teeldeelen, ſlechts alleen Vroedvrouwen raadpleegden, die de ziekte niet kenden, daar zij immers ook in onze dagen nog dikwijls genoeg niet eens het onderſcheid tusſchen den zieken en den gezonden toeſtand kennen en weten te beoordeelen. Daardoor ging eene menigte der belangrijkſte waarnemingen verloren, daar die onkundige Vrouwen natuurlijk niet in ſtaat zijn, om voor de onbekende kwaal een gepast middel te vinden, en ſlechts de behoorlijke leefwijze aan te wijzen, maar integendeel niet dan al te dikwijls oneindig door hare raadgevingen ſchade doen; daardoor worden eene menigte Vrouwen aan eenen vroegen dood opgeofferd, terwijl haar de ware kunst nog lang voor hare familiën zou hebben kunnen behouden. Het is allezins voor eene teedergevoelige Vrouw iets onaangenaams, zich aan de ondertasting van den kant eens Mans te onderwerpen; maar wanneer

zij

zij overwegen, hoeveel ſmartelijke dagen en welke kwalen zij zich daardoor dikwijls beſparen kunnen, wanneer zij eene ontijdige en valſche ſchaamte tamelijk vroeg overwinnen, dan zal het offer, hetwelk zij aan zich zelven brengen, ſlechts zeer gering of in het geheel geen offer meer zijn. Dat men tegenwoordig algemeen meer begint te erkennen, dat tot de leiding van het zoo zeer gewigtige werk der geboorte, de geestige en ligchamelijke kracht der Vrouw dikwijls volſtrekt niet toereikend is; ſedert de Vroedmeesters niet meer in het gewaad van Barbiers verſchijnen, die, helaas! zeer dikwijls ſlechts door den moord van het Kind de Moeder wisten te behouden, en dan nog ook meestal deze tevens mede opofferden, of levenslang ellendig en ziek maakten; ſedert wezenlijke, wetenſchappelijk gevormde Geneesheeren zich aan dit vak wijden, en men de achting der Vrouw, en al wat tot haar behoort, tot eenen ſtreng waar te nemen pligt gemaakt heeft voor iedereen, die de Vroedkunde uitoefent, en Vrouwen gezien hebben, dat zij zich in het geheel niet aan eene onwelvoegelijke ontblooting, die wegens de noodzakelijk volgende verkouding altijd voor het kraambed zeer nadeelig is, blootſtellen, ſedert dezen tijd wenden zich meerder Vrouwen met vertrouwen aan den vroedkundigen Arts ook dan, wanneer ziekten aan de teeldeelen haar noodzaken, om hulp te zoeken. Daarom worden er meer gevallen van dien aard bekend, terwijl vroeger de Geneesheer, na eene door de Vroedvrouw in het werk geſtelde ondertasting, die meestal in het geheel geene opheldering gaf, ſlechts de deze

 kwaal

kwaal menigvuldig verzellende verſchijnſelen trachtte te behandelen en uit den weg te ruimen, zonder dat hij de eigenlijke ziekte eens kende.

Eene tweede gewigtige reden van het menigvuldiger voorkomen dezer verwoestende kwaal ligt echter ook zeker in de veranderde leefwijze der Vrouwen in het algemeen. Eene menigte vroeger niet gekende ſchadelijkheden meer beſtormt tegenwoordig de gezondheid der Vrouwen, en men zou bijna zeggen, dat het te verwonderen is, dat niet nog meer Vrouwen aan heviger ziekten der tot het teelſtelſel behoorende deelen lijden, offchoon ſlechts weinigen het geluk hebben, zich over eene volkomene gezondheid derzelve te verheugen.

Doch aan den anderen kant moet ik ook tot troost der Vrouwen verzekeren, dat niet zelden Vroedvrouwen in het bijzonder, maar ook wel ſomwijlen Geneesheeren, eene goedaardige verharding in de Baarmoeder voor eene kwaadaardige, eene andere geneesbare zweer in dezelve, voor Kanker houden en verklaren; offchoon ook het tegenovergeſtelde geval voorkomen kan en wezenlijk voorkomt. Er behoort inderdaad een fijn en geoefend gevoel toe, om te beſlisſen en met zekerheid te oordeelen, wanneer ſlechts dit alleen het middel ter navorſching is, en ſlechts weinigen hebben gelegenheid, zich daarin zoodanig te volmaken en te vormen. Ook is er wel zelden een naauwkeuriger onderzoek van alle voorafgegane omſtandigheden en der gelijktijdig plaats gehad hebbende en voorhanden zijnde ziekelijke verſchijnſels noodig, dan bij deze ziekte, en zeer vele, die niet met deze bijzondere ziekten der Baar-

moe-

moeder nader bekend zijn, niet meermalen gelegenheid hadden, om dezelven waar te nemen, zullen wel naauwelijks bij de het eerst plaatsgrijpende toevallen aan iets van dien aard denken.

Zelden ook gebeurt het, dat eene Vrouw de hulp van den Geneesheer inroept, vóórdat haar de hevigſte pijn in den onderbuik, in de ſtreek van het kruis en van het bekken, alsmede in de beenen daartoe noodzaakt, de ſpiegel haar aankondigt hoe ziekelijk zij er in het aangezigt uitziet, de ſtinkende uitvloeijing haar zelfs walgelijk en onverdragelijk wordt, en de kwaál eenen zoo hoogen graad bereikt heeft, bij welken aan genezing in het geheel niet te denken is, en men ſlechts zelden ook zoo gelukkig is, de ongemakken iets te kunnen verminderen. De eerſte tijdperken dezer ziekten verloopen, dikwijls door de Vrouwen veronachtzaamd, dikwijls gepaard met verſchijnſels, die ſlechts den ervarenen kenner daarop opmerkzaam kunnen maken.

Ik moet bij de ſchildering van deze ziekte en van derzelver beloop nog vooraf aanmerken, dat er eigenlijk twee ſoorten van Kanker in de Baarmoeder zijn. De eene, en wel de meest voorkomende, heeft in het eerst zijnen zetel meer in het, de Baarmoeder omringende vlies, en de daarin bevatte klierachtige deelen; de andere ontſtaat meer uit de bloedvaten; en ik merk hier vooraf aan, dat ik in de nu volgende optelling van derzelver beloop mij kortheidshalve voor den eerſten van den naam: Klierkanker, voor den tweeden: Bloedende Kanker der Baarmoeder, zal bedienen. In hoe verre deze namen gepast of ongepast zijn mogen,

is hier de plaats niet te herinneren; het kwam er meer op aan, eenen iets beteekenenden naam te kiezen, niet eenen nieuwen te vinden, die, om denzelven in de kunsttaal aan te nemen, aanſpraak maken zou.

Ik ga nu over, om van den Bloedende Kanker in zijn geheel beloop, van deszelfs ontſtaan af, eene beſchrijving te geven.

De Bloedende Kanker zou in dat opzigt minder kwaadaardig genoemd kunnen worden, offchoon, wanneer hij volkomen gevormd is, er geen middel is, om denzelven te genezen, en van den dood door zijne verwoestingen te redden — daar hij uit eenen toeſtand der Baarmoeder ontſtaat, die in het begin nog zeer wel genezing toelaat. Bij deszelfs verderen voortgang echter zou ik dien in kwaadaardigheid nog boven den eigenlijken Klierkanker ſtellen, daar hij met veel grootere ſnelheid verwoest en eerder dan gene het leven der ongelukkigen, die hij aantastte, wegneemt.

Deszelfs meer verwijderden grond heeft hij in de algemeene ligchaamsgeſteldheid der Vrouw zelve, en in zoo verre laat zich een zekere aanleg tot denzelven niet loochenen. Deze laatſte echter komt geheel overeen met dien, welken men met den algemeenen naam van aanleg tot aanbeijen beſtempelt, en die de voorbereidende oorzaak bevat, als ware het, tot bijna alle ziekten der in den onderbuik gelegene deelen, die lang aanhoudend uit den beletten' omloop des bloeds in de aderen en voornamelijk in die, welke met de lever en milt in verband ſtaan, derzelver oorſprong nemen, en de neiging hebben,

om

om vorm en maakſel der door dezelve aangetaste deelen te veranderen, en te ſtoren, wanneer zij eene zekere kwaadaardigheid aannemen en tot zweren overgaan. Daarom zijn de Vrouwen, die reeds bij het eerst ontſtaan van den ſtondenvloed meer dan gewone ongemakken daarvan hadden, zoo als bijzonder hevige pijnen in het kruis, een' ſterken aandrang naar de teeldeelen, pijnen in de eene of andere zijde, digt onder de korte ribben; bij welke de ſtondenvloed onregelmatig ten aanzien van den tijd en de voortduring en menigte van het uitvloeijende bloed was; die zwart haar, een meer geelachtig voorkomen hebben, meer van een cholerisch temperament zijn, — maar ook diegenen, bij welke de voeding zeer goed plaats heeft, en die tot vetworden overhellen, daarbij veel zitten, een goed leven hebben, veel gekruide ſpijzen en ſcherpe, verhittende, geestrijke dranken gebruiken, meer tot deze ſoort van Baarmoeder-Kanker geneigd.

Wij vinden reeds vroegtijdig dikwijls de teekens van den beletten omloop des bloeds in den onderbuik, en de uit denzelven voortvloeijende toevallen. Van daar: belette ſpijsvertering; drukking en ſpanning in de maagſtreek; een gevoel van volheid in den geheelen onderbuik; misſelijkheid, die dikwijls wederkomt, bijzonder in den tijd, vóórdat de ſtondenvloed terugkeert; zeer dikwijls hooren wij deze Vrouwen klagen over winden, zure oprispingen en maagbranding. Niet zelden hebben er ook toevallen plaats, zoo als wij dezelven bij de geelzucht vinden, of er doen zich ook ligte aanvallen van deze voor, die dan dikwijls wederkeeren. Tevens komen de teekens van den

ge-

gebrekkigen omloop des bloeds zelf mede te voorschijn; de zieken klagen over eene drukking en spanning in de bovenbuikstreek, hebben dikwijls benaauwdheid in de borst, hartkloppingen, zware hoofdpijn, en al deze toevallen wisselen met elkander af, worden echter zachter, wanneer de stondenvloed eenigzins rijkelijk plaats heeft. Daarbij is de stoelgang niet geregeld; er heeft somwijlen een hevige buikloop plaats, maar dikwijls ook, en meestal is dit het geval, lijden deze Vrouwen aan zeer hardnekkige verstopping.

In het vervolg vertoonen zich dan ware aanbeijen en knobbels aan den endeldarm, en bloedingen uit denzelven, die niet zelden zelfs de bloedontlasting der Baarmoeder vervangen, en, zoo als anders deze, alle maanden terugkeeren. De stondenvloed is gewoonlijk ongeregeld, nu eens is de bloeding zeer sterk, dan weder vloeit er zeer weinig bloed uit; nu eens is dit meer slijmig, dan wederom meer donker gekleurd, niet zelden miskleurig en ook wel stinkend. Wordt zulk eene Vrouw zwanger, dan zijn de al verschijnselen, welke men dikwijls gedurende de zwangerheid aantreft, en die van den gestoorden of liever veranderden omloop des bloeds afhangen en van de verhoogde werkzaamheid der zenuwen, bijzonder met betrekking tot de spijsvertering, slechts meer in het oog loopend. Het braken duurt bijna de geheele zwangerheid door, en een bijzondere afkeer voor vleeschspijzen heeft wel meer hierin zijnen grond, dan in het genot van dezelven kort vóór den vruchtbaren bijslaap, waaruit men dit verschijnsel heeft trachten te verklaren.

Aan

Aan de beenen verſchijnen reeds zeer vroeg in de zwangerheid aderſpatten, en deze verſpreiden zich ook niet zelden tot aan de groote ſchaamlippen, den geheelen buik, en vullen ook wel de ſcheede, zoo als zij aan den endeldarm verſchijnen. De Baarmoeder zelve is meer dan gewoonlijk in hare zelfſtandigheid verdikt, door de meerdere uitzetting en verwijding der aderen in dezelve; hierom ook dat het ſcheededeel meer gezwollen is. Alle deelen zijn gevoeliger, geneigd tot langdurige ontſteking, en het is niet zelden het geval, dat de maanſtonden in de eerſte maanden nog voortduren, ook wel ſomtijds bloedvloeijingen uit de teeldeelen plaats grijpen. Al deze uit de opvulling van den onderbuik met bloed ontſtane ongemakken groeijen met de toenemende zwangerheid aan; dikwijls ontſtaan aan de oppervlakte des ligchaams gele en bruine vlekken, en bij dezen aanleg inzonderheid nemen de vroeger aanwezige lever- en moedervlekken eene donkere kleur aan. Miskramen zijn de niet zelden plaatshebbende gevolgen van de grootere opzwelling der deelen, ten gevolge van de menigte bloed, en zij zijn het voornamelijk, die wederom voor het geheele ligchaam de ergſte gevolgen, maar bijzonder op toekomſtige ziekten van de bewaarplaats der vrucht den nadeeligſten invloed hebben.

In het kraambed hellen zulke Vrouwen insgelijks meer tot ziekten over, en voor dezulken is het bijzonder noodig, dat zij zelven hare Kinderen zogen, om daardoor den aandrang der vochten naar de Baarmoeder en den onderbuik in het algemeen meer te matigen. Zonder dat blijft de bewaarplaats der

vrucht

vrucht meer in een' opgewekten toeſtand, en er ontſtaan reeds vroeger vernielende ziekten uit. Meer dan andere Vrouwen zijn de met dien aanleg bebebte in het eigenlijke kraambed aan ontſtekingen der Baarmoeder, en vooral aan een rotachtig bederf (*putrescentia*) derzelve blootgeſteld; omdat bij meerdere uitzetting der maſſa en grooten rijkdom aan bloed de inwendige kracht, de energie en het dynamiſche verzwakt zijn. Langer duurt bij haar ook de roode kraamvloed, en verandert eerst later tot de witte, ſlijmige uitvloeijing.

Als zoodanige Vrouwen aan den witten vloed, een geval, dat zeer dikwijls voorkomt, lijden, dan is dezelve reeds, vóórdat nog eene andere ziekte van het deel zelf ontſtaan is, menigmaal met bloedige ſtrepen gemengd, en de menigte van het afvloeijende ſlijm zeer aanmerkelijk.

Ten overvloede moet ik nog aanmerken, dat de uitzetting der Baarmoeder op het einde der zwangerheid meestal zeer aanmerkelijk is; dewijl de maſſa der zelfſtandigheid, die hare wanden uitmaakt, met de bloedvaten in dezelve verwijd en vergroot wordt. Bij de geboorte, en gedurende dezelve, kan men dikwijls de uitgezette vaten aan de Baarmoeder door de algemeene bekleedſelen van den onderbuik heen voelen, en de weeën zijn pijnlijker dan gewoonlijk, werken ook niet zoo krachtig. Dit zijn de gevallen, wanneer aderlatingen gedurende de zwangerheid en de baring zich dikwijls zoo heilzaam voordoen, en het eenige middel tot verligting en bevordering der langzaam, en dikwijls meestal met de hevigſte pijnen afloopende geboorte uitmaken,

ken, en zelfs van den voordeeligſten invloed op het kraambed zijn.

Menigvuldige zwangerheid en in overmaat genoten bijſlaap veranderen den ziekelijken aanleg, benevens een te wellustig leven, genot van zeer voedzame en ſterk gekruide ſpijzen, zoo als van alle geestrijke, maar ook van verſlappende dranken, van thee en koffij, en het gebruik der ſtoven en dampbaden, het ſchielijkst in eene wezenlijke ziekte. Daarom vinden wij deze kwaal onder de hoogere ſtanden, die zich aan deze ſchadelijke invloeden meer en vaker blootſtellen, het meest en reeds in de jongere jaren. Ik moet hierbij nog aanmerken, hetgeen ik reeds boven aanroerde, dat het te ſterk rijgen van de jeugd aan gemakkelijk dezen aanleg door de kunst kan te weeg brengen, en waar zulks aanwezig is, dezelve ſteeds meer en meer in deszelfs toenemen begunſtigt en onderhoudt; alsmede, dat het deze Vrouwen boven alle anderen zijn, aan welke het danſen en het opwekken van hevige hartstogten, waartoe zij bovendien meer overhellen, het meest nadeel doet.

Bij den voortgang der ziekte wordt er eerst eene zekere volheid in de Baarmoeder meer en meer ontwikkeld, hierom dat zulke Vrouwen het gevoel van een zwaar ligchaam in het bekken ſteeds hebben; tevens ook worden de gezwollene lippen der Baarmoeder meer worstachtig en naar buiten omgebogen, zoodat men hieruit reeds zeker tot de aanſtaande ziekte beſluiten en deze voorzeggen kan; doch tevens ook, en wanneer al niet vroeger, dan toch zeker gelijktijdig zwelt de lever meer op, er ont-

ſtaan

ſtaan in dezelve verſtoppingen, zij wordt meer uitgezet, ſomwijlen wat pijnlijk, en in dezelve wordt de toeſtand geboren, welken men met den naam van rijs of koek beſtempelt, eene zekere ſoort van verharding in een' minderen graad, die, met vermeerdering der masſa gepaard, niet uit de ontſteking ontſpruit. Dergelijke ongemakken nogtans als de lever, kunnen ook, offchoon zeldzamer, de milt treffen, bij welk deel ze echter menigvuldiger door de lijkopeningen, dan gedurende het leven door duidelijke teekens aangewezen worden.

Vooreerst wordt het in de ſcheede vooruitſtekende deel der Baarmoeder, de moederkegel, hier aangedaan, ten minſte is het eerst deze, waaraan men de ontaarding waarneemt. Er komen aan dezelve kleinere, ſteeds meer aangroeijende misvormingen, die, uit een vliesachtig weefſel beſtaande, met een ſlijmachtig bloed gevuld zijn, en die met de zoogenaamde ſlijmpolypen in den neus en in de keel in derzelver ontſtaan het naast kunnen vergeleken worden; alleenlijk zijn zij meer gevuld, daarom harder op het gevoel, ook meer getand en minder gerond. Deze nemen in getal en grootte meer en meer toe, vullen dikwijls de geheele ſcheede, geven tot menigvuldige bloedvloeijingen aanleiding, en zijn meestal, omdat de geheele voeding en ſpijsvertering geſtoord is, met koorts verzeld, en de zieken beginnen meer en meer in krachten en in masſa af te nemen. Meestal gaat eene aanhoudende uitvloeijing van ſlijm uit de ſcheede daarmede gepaard; de maanſtonden zijn nu geheel onregelmatig, ontaarden in eene bloedvloeijing, komen bij kortere tusſchenpoozingen weder, en putten de krach-

krachten der lijderesſen meer en meer uit, offchoon zulke bloedvloeijingen de plaatſelijke ongemakken voor korten tijd een weinig verligten.

De Baarmoeder, die in haren geheelen omvang tevens vergroot wordt en de holte van het bekken meer aanvult, wordt wel ſomwijlen boven de ſchaambeenderen gevoeld, daar zij menigmaal de grootte eener vier maanden zwangere Vrouw bereikt. De pijnen zijn zeer hevig, bijzonder in de kruisſtreek, minder in de holte van het bekken zelve, en er beſtaat dáár meer een aandrang naar den ſchoot, zoo als bij polypen en uitzakkingen. De pisontlasting wordt dikwijls gehinderd, en is pijnlijk, eensdeels omdat de drukking van de uitgezette bewaarplaats der vrucht werktuigelijk werkt, anderdeels omdat ook de pisblaas mede aan de algemeene ziekte deel neemt, en door de uitzetting der vaten de pisbuis vernaauwd wordt. Ook aan den mond van deze vindt men ſomwijlen uitgezette adernetten, die kleine, roode, pijnlijke gezwellen vormen. Ook de ſtoelgang is nu nog meer geſtoord. Het algemeene lijden der deelen, die tot de ſpijsvertering dienen, het plaatſelijke lijden van den endeldarm, hetwelk door de drukking van de zoo aanmerkelijk in omvang vermeerderde bewaarplaats der vrucht ſteeds meer toeneemt, alsmede deze drukking zelve, zijn er de oorzaken van. Slechts na het gebruik van geneesmiddelen en klisteren (die echter hier dikwijls meer na- dan voordeel doen), volgt er ſtoelgang, en meest onder zeer hevige pijnen wordt de verharde drekſtof ontlast.

Daarbij komen er dikwijls zachte toevallen van

ontſteking, inzonderheid kort vóór het ontſtaan van een' afloop van bloed, die dezelven dan wegneemt of verzacht; zij worden echter van meer belang, wanneer de tijd tusſchen twee bloedontlastingen te lang aanhoudt, en wanneer er geene doelmatige hulp aangebragt wordt. Hierom voelen ook de lijderesſen alle ongemakken toenemen, wanneer zij zich lieten verleiden, om wijn, chokolade of andere zeer kruidige ſpijzen en geestrijke dranken te gebruiken, of wanneer, wegens hare groote zwakte, te prikkelende verſterkende middelen aan haar werden voorgeſchreven; daar zij zich integendeel merkelijk beter bevinden, wanneer zij ſlechts malſche groenten, verzachtende en verkoelende dranken gebruiken, en ligt ontlastende geneesmiddelen en bloedzuigers aangewend worden.

Als men zulke uitwasſen aan het ſcheededeel der Baarmoeder, als waarvan ik eene beſchrijving gegeven heb, door eene operatie wegneemt, hetgeen ik meermalen tot verligting der lijderesſen gedaan heb, dan verdwijnen die uitwasſen bijna geheel onder den afloop van eenig ſlijmachtig bloed, en men vindt dan ſlechts het ontledigde bekleedſel van het gezwel, een bedorven vlies. De bloeding bij zulk eene operatie kan echter dikwijls zeer hevig worden, gelijk ook bij het ſcheuren van zulk een uitwas zelfs gevaarlijke bloedſtortingen kunnen plaats grijpen, wanneer niet ſpoedig gepaste hulp aangewend wordt.

Zoo lang deze knobbels en uitwasſen niet opengebroken en tot zweren overgegaan zijn, gelukt het nog aan de kunst, om den voortgang der ziekelijke ontaarding te beperken; doch in eene zweer

over-

overgegaan zijnde, die zich geheel als kankerachtig voordoet, ligt het buiten hare magt, om hulp toe te brengen, en zij moet zich alleen tot verzachting der pijnen en der misſchien ſomtijds nog plaats grijpende, dringende ziekteverſchijnſels bepalen, om het treurige leven te behouden, zoo lang het mogelijk is.

Met den overgang tot den bloedenden Kanker wordt ook tevens het karakter der algemeene ziekte veranderd, wanneer niet uit de veranderde vochtmenging van het bloed zelf de plaatſelijke verergering, welke in ieder geval toch meer algemeen is, ontſtaat. Enkele deelen der uitwasſen ſlinken nu, andere groeijen weder welig aan, en het ſcheededeel neemt den vorm aan, dien men met de bloemkool vergeleken heeft. De uitvloeijing gelijkt ſteeds minder naar bloed, is ſlechts meer bloedwater, wordt van dag tot dag ſtinkender, en ontvelt alle deelen, waarmede het in aanraking komt, zoo als den binnenkant der dijen en de ſchaamdeelen, en geeft ook aan deze aanleiding tot kleine, kwaadaardige zweren. Met de verſtoring van het deel der Baarmoeder zelve nemen de toevallen meer en meer toe; doch het is niet zoo gemakkelijk, om over deze verſtoring altijd juist te oordeelen, daar die uitwasſen, het ziekelijke voortbrengſel, met dezelve ook meer en meer toenemen. — De bloedige, naar vleeschwater overeenkomſtige uitvloeijing wordt naderhand eene ſcherpe etterachtige ſtof van den ſtinkendſten reuk, welke met geene andere kan vergeleken worden, en vermeerdert zoo op eene wal-

gelijke wijze de tallooze ongemakken der ongelukkigen, die met al wat haar omringt aanhoudend in eene half verpeste lucht zich bevinden, zoodat ook diegenen, die haar dienen op te pasfen, zeer veel moeten uitftaan.

De mede ziekelijke endeldarm, de fcheede en de pisblaas worden op het laatst insgelijks door de zweren verftoord; drekftof en pis dringen uit de fcheede met de etterachtige ftof door, want de achterfte en voorfte wand der fcheede is doorvreten. De thans niet aanwezige ongemakken bij het waterlozen en den ftoelgang, welke beide ontlastingen nu bij aanhoudendheid onwillekeurig volgen, geven thans nog fomwijlen aan de meer en meer vergeefs hopende, ongelukkige zieken eene nieuwe hoop, offchoon het nu juist dikwijls voor het laatst is.

Want alle andere ingewanden van den onderbuik, die voorheen reeds mede aangetast waren, lijden nu ook dubbel mede. Er ontftaan veretteringen der lever, de darmen worden door de fcherpe etterachtige ftof doorvreten en deelswijze verftoord, ontftoken, dikwijls brandig, en de ontvelde plaatfen gaan fchielijk in groote, meer en meer invretende zweren over. De koorts wordt heviger, en de zieken zijn nog gelukkig, wanneer een dezer ongemakken op zich zelf alleen zulk eenen hoogen graad bereikt, dat niet eerst al de opgetelde fchrikkelijke toevallen zich mogen vereenen, om een einde te maken aan een leven, dat door tallooze martelingen vernietigd wordt, nog vóórdat het geheel uitgebluscht was. Ook ontftaat er in alle ge-

gelaatstrekken van zulke lijderesfen eene eigene uitdrukking van fmart nevens de vale, gele aardkleur, en fchrikkelijk wordt de aanblik, wanneer, bij eene volkomene uittering, de uitwendige fpieren door derzelver geweldige trekkingen het jammerlijk lijden te kennen geven.

Van dezen vorm, in deszelfs verwijderde en naaste oorzaak, alsmede in deszelfs geheele beloop zeer verfchillende, is de uit de kwaadaardige klierverharding ontftane Kanker der Baarmoeder, tot welks nadere befchouwing ik thans overga. Ik moet vooraf opmerken, dat het mij veroorloofd zij, om in de plaats van kwaadaardige klierverharding, het eigenaardig daarvoor gefmede woord: Scirrhus, te mogen gebruiken; vooreerst om korter te zijn, en vervolgens, omdat door deze uitdrukking toch iets anders beteekend wordt, of dat het, zoo men liever wil, een meer uitgebreid begrip bevat. Ik zal naderhand gelegenheid hebben, om mij daarover verder te verklaren.

De aanleg tot deze foort van Kanker der Baarmoeder wordt insgelijks reeds vroeg gevormd. Men moet namelijk aannemen, dat de fcrofuleufe ziekte reeds eenen gewigtigen grond voor denzelven bevat, offchoon beide voor het overige flechts weinig en meer fchijnbaar naar elkander gelijken. De scrofelen namelijk zijn eene ziekte, die in de Kinderen bijzonder alle deelen, die tot de voeding en het klierftelfel behooren, aantast. Verftoppingen der vochten in de klieren zelven, en daaruit voortfpruitende vochtmenging vormen dan opzwellingen, verhardingen, verettering enz., waardoor vervolgens

 het

het geheele ligchaam mede deel neemt. Daardoor dat deze ziekte het naast de klieren aantast en ontaardingen in deze deelen nalaat, legt zij mede den grond voor den aanstaanden scirrhus, offchoon men niet zeggen kan, dat eene scrofuleuse verharding eener klier tot eene scirrheuse overgaan kan — want beide zijn in wezen zeer van elkander onderscheiden. Maar wel wordt de voorafgegane ontaarding door de scrofelen eene omstandigheid, die het ontstaan van den scirrhus begunstigt, en zulks des te meer, omdat diezelfde deelen, welke ligt door den scirrhus en den Kanker aangetast worden, ook het meest bij de scrofelen lijden, zoo als bij voorbeeld de klieren in de borsten, de okfels en de liezen. De nadeelige invloed der scrofuleuse ziekte op de Baarmoeder zelve laat zich in dit opzigt niet duidelijk bewijzen, omdat men er tot dus verre te weinig acht op gegeven heeft; echter kan men er wel toe besluiten, en ik zal er dadelijk eene mij belangrijk genoeg schijnende reden van geven.

Het is vrij merkwaardig en inderdaad gegrond, dat de Kanker in eene eigene betrekking tot de teeldeelen staat, en dat juist die ziekte, aan welke die naam het meest past, in hare zuivere gedaante het meest en bijna slechts alleen in de teeldeelen, de zaadballen bij de Mannen, in de Baarmoeder en de Borsten bij Vrouwen voorkomt. Eerst onlangs heeft VON WALTHER dit beweerd, en ik moet bekennen, dat het op de ondervinding allezins gegrond is. Ik zal naderhand, wanneer ik van de opwekkende oorzaken spreek, gelegenheid hebben, het een en ander bij te brengen van hetgene deze grondi-

dige onderzoeker daarover zegt. Hier diende het flechts om den lezer opmerkzaam te maken op de betrekking, in welke die ziekte tot de teeldeelen en de voorttelingsverrigtingen ftaat. Ik voeg er nog bij, dat men ook den Kanker bijna nooit vóór de volkomene huwbaarheid (*) in de bewaarplaats der vrucht nooit vóór den omgang met Mannen, of ten minfte nooit zonder de eene of andere opwekking der teeldrift, zoo als door zelfbevlekking enz., aantreft; van het laatfte is mij ten minfte geen enkel geval bekend; wijders, dat de kwaal het meest bij onvruchtbare Vrouwen of de zoodanige voorkomt, die fchielijk na elkander en dikwijls zwanger worden; dat voorts de zwangerheid alleen misfchien het eenigfte middel is, om bij eene behoorlijke behandeling van de zijde des Geneesheers, en eene geregelde leefwijze, de verharding radicaal te genezen, welke in Kanker dreigde over te gaan. Ik heb

(*) Dit heeft reeds onze kundige Land- en Kunstgenoot VAN DER HAAR bevestigd, die, „zoo oud als hij „ was, zich niet kon herinneren, immer een Kind of „ jong mensch met een' waren scirrhus of Kanker gezien „ te hebben." Ook de ervaren Heelmeester W. LEURS zegt in zijne Verhandeling over den Kanker, bekroond door het Amft. Heelk. Genootfchap, §. 10, bl. 11, meer bepaaldelijk, dat „nimmer de Kinderen aan deze ver„ fchrikkelijke kwaal vóór de jaren hunner huwbaarheid „ onderhevig zijn, en dan nog zelden in de eerfte jaren „ hunner jeugd;" welke allezins lezenswaardige Verhandeling, voornamelijk door onze Kunstgenooten, in zijn geheel dient vergeleken te worden.

heb mijne waarnemingen daaromtrent hier boven (2e. Deel 1e. Stuk) reeds medegedeeld; ik zou te verre uitweiden, indien ik er verdere gevolgen uit wilde trekken.

Dat echter ook de ſcrofuleuſe ziekte in eene zekere en blijkbare betrekking tot de teeldeelen ſtaat, wordt daardoor bewezen, dat deze kwaal, bij de hoogere ontwikkeling derzelven, met de huwbaarheid ophoudt. Tevens echter vinden wij ook bij kleine Meisjes, welke aan de scrofelen ziek zijn, niet zelden eenen witten vloed, en gelijk bij den Kanker der Baarmoeder ook de klieren van het net en van het darmſcheil mede deel nemen, zoo zijn zij het ook, die voor alle anderen in de scrofuleuſe ziekte aangetast en veranderd worden. Voorts laat zich bij zulke ongelukkige Vrouwen, die aan scirrhus en Kanker der Baarmoeder lijden, ook meestendeels het vroegere lijden aan scrofelen aanwijzen. Zou men wel kunnen aannemen, dat bij eene zoo algemeene ziekte, in welke duidelijke ontaarding der vochten plaats vindt op eenen tijd, wanneer de Baarmoeder in de voorbereiding tot derzelver ontwikkeling begrepen is, deze zelve niet aan het lijden deelnemen zoude? Mij komt het veeleer hoogstwaarſchijnlijk voor, dat juist nu reeds ook deze daarvan aangetast worden moet. En offchoon men de latere en met meer ziekelijke verſchijnſels gepaard gaande ontwikkeling der huwbaarheid meer aan het algemeene lijden toeſchrijven moet, zoo kan men toch de volgende wanorden in den ſtondenvloed niet altijd mede aan die reden toekennen, maar men kan wel eerder tot een

plaat-

plaatſelijk lijden van de bewaarplaats der vrucht, door dat algemeene bepaald, beſluiten.

Misſchien moge ook de eigenaardige ſtemming van het zenuwgeſtel mede het hare toebrengen, welke verkeerde ſtemming wij bij beide ziekten menigmaal waargenomen hebben. Zelfs eene ontaarding der in de aangetaste deelen zich bevindende zenuwen heeft men vrij dikwijls bij den Kanker, als ook bij de scrofuleuſe ziekte, waargenomen.

Op zich zelven zijn inderdaad beide ziekten van elkander onderſcheiden. De vochtmenging in beide is geheel anders, en even zoo zijn het beloop der ziekten en de gewigtiger verſchijnſels, waardoor beide verzeld worden, als ook de uitwendige gedaante der zweer op zich zelve. Dienvolgens kan men ſlechts de eene als eene medewerkende oorzaak voor de andere beſchouwen.

Men kan bijna hetzelfde zeggen met betrekking tot de venusziekte en de jicht. Men heeft op verſchillende wijze daarin alleen den grond van den Baarmoederkanker willen vinden; ik kan mij niet overtuigen, dat zij in dat opzigt van dat groote belang zijn, hetwelk men aan dezelven toeſchrijft, offchoon ik aannemen moet, dat zij als eene nadeelige voorbereiding van groot gewigt zijn.

Iets anders verdient nog eene korte vermelding, inzonderheid omdat het een algemeen aangenomen gevoelen is, dat er namelijk tot het ontſtaan van den Kanker een eigendommelijk gift ten grondſlag ligt, hetwelk ook aanſtekend is. Dat de vochtmenging, die het ontſtaan van den Kanker voorafgaat, en gedurende zijn aanwezen blijft voortduren, ge-

heel eigenaardig zou zijn en is, blijkt uit dit alles, offchoon men er niet mede bekend is, dat fteeds en bij elke andere zieke de reuk van de uitvloeijende etterachtige ftof dezelfde is, van ieder andere zich onderfcheidt, maar ook niet gemakkelijk met eene andere zou kunnen vergeleken worden. Dit is, wat aan dat gevoelen misfchien geloof bijzet. Echter, dat het kankergift aanftekend zou zijn, is valsch. Mij is geen enkel geval bekend, waardoor dit zou bewezen worden, en men zou er een bewijs voor het tegendeel uit kunnen nemen, dat men zelfs aan het Mannelijk teellid niets van dien aard opgemerkt heeft, offchoon de bijflaap bij eene Vrouw, die aan eenen ontwikkelden Kanker der Baarmoeder leed, daarmede herhaalde malen was uitgeoefend geworden. Ik zou niet weten, op wat wijze het gift van de eene Baarmoeder naar de andere door onmiddellijke aanraking voortgeplant zou kunnen worden; indien dit plaats had, zou het door het Mannelijk teellid moeten gefchieden. Dat, wanneer de uitvloeijende kankermaterie gewonde plaatfen treft, zeer kwaadaardige zweren ontftaan, zal niemand verwonderen, wien het voor het overige bekend is, hoe nadeelig voor iedere wond iedere verontreiniging is.

Even zoo gelooft men, en ik heb zulks dikwijls hooren zeggen: dat de Kanker der Baarmoeder erfelijk zou zijn. Men wordt allezins ligt verleid, om dit te vermoeden, wanneer men ziet, hoe dezelve in geheele familiën meermalen voorkomt, dan in andere, en dat dikwerf de Dochters daarin de betreurenswaardigfte opvolgfters der Moeders zijn.

Doch

Doch ook dit kan men geenszins aannemen en wel uit twee andere gronden verklaren. Vooreerst, namelijk, moet men in aanmerking nemen, dat het geheele gestel menigmaal van de Ouderen tot de Kinderen wordt voortgeplant, doch dat in deze, zoo als ik ook van den Bloedenden Kanker der bewaarplaats van de vrucht reeds vroeger aangetoond heb, de eerste voorwaarde tot het ontstaan der kwaal ligt. In zoo verre nu het gestel, zoowel als de gelaatstrekken en uitwendige vormen, erfelijk is, is het ook deze ziekte, offschoon zij op zich zelve volstrekt niet onder de overervende ziekten, gelijk anderen, moet gebragt worden. Een tweede grond ligt echter ook daarin, dat, wanneer geheele familiën hetzelfde beroep uitoefenen, dezelfde leefwijze hebben, die uit deze beide nadeelige invloeden voortvloeijen, ieder in het bijzonder tevens treffen, en zoo bij velen dezelfde ziekte kunnen te weeg brengen. Ik behoef hier slechts de hoogere standen en enkele handwerken te herinneren, die, voorheen nog meer dan thans, dikwijls eene eigene kaste en afdeeling in de burgerlijke maatschappij schenen uit te maken. Kan men dan wel eene kwaal erfelijk noemen, wanneer de Dochter der aan den Baarmoederkanker gestorvene Moeder, die door hare manier van leven zich de kwaal op den hals haalde, dezelfde ziekte krijgt, terwijl zij even zoo leeft als hare Moeder?

Deze omstandigheid is echter van gewigt, en verdient wel in aanmerking genomen te worden, in zoo verre men, eer er nog een spoor der kwaal zich vertoont, het noodige aanwende, om den aanleg tot de ziekte te vernietigen, en dat men door ee-

eene gepaste leefwijze en ſtrenge vermijding van alle ſchadelijke invloeden het uitbarsten der ziekte trachte te verhinderen. Ik heb dikwijls Vrouwen hooren antwoorden, wanneer ik haar op eenen of anderen bij aanhoudendheid op haar nadeelig werkenden invloed opmerkzaam maakte: ik ben het al gewend! — Voor diegenen mijner geëerde lezeresſen, die zich misſchien, offchoon op velerlei wijze van de boven reeds aangeroerde ſchadelijke invloeden bij zich zelven daarmede verontſchuldigen wilden, moet ik nog aanmerken, dat juist de voortdurende, aanhoudende werking van eenen ſchadelijken invloed op de allernadeeligſte wijze werkt, even als kleine gaven van vergiften, maar allengskens gedurende eenen langen tijd toegediend, de vreesſelijkſte vergiftiging te weeg brengen. Ik behoef ſlechts een in deszelfs aanwending zeer algemeen geworden vergift: den brandewijn (*), te herinneren, en het treurige lot van alle oude zuipers, om mij door een voorbeeld verſtaanbaar te maken.

Men heeft, wel is waar meer onder de Geneesheeren, getwist, of de Kanker in het algemeen en in het bijzonder de Baarmoederkanker eene algemeene of eene zui-

(*) En wij moeten er bijvoegen de in ons Land zoo algemeen gebruikt wordende Jenever, welke de meeste tot hunne verontſchuldiging voor heilzaam drinken, ja zelfs voor dit Land als een onontbeerlijk middel beſchouwen, dat men, om gezond te kunnen leven, dagelijks moet gebruiken; offchoon zij dikwijls het tegendeel daarvan aan hun eigen ligchaam en aan dat van anderen bevestigd zien!

zuiver plaatſelijke ziekte zij? Velen hebben gemeend, dat dezelve, van een plaatſelijk lijden ontſtaande, tot eene algemeene ziekte wordt door de plaatsgrijpende ontaarding der vochten, en dat men moet aannemen, dat het eene ziekte van het geheele ligchaam is geworden, wanneer de zweer uitgebarsten is, en ook aan andere klierachtige deelen gezwellen en verhardingen zich gezet hebben. — Anderen waren van meening: dat de grond der ziekte een algemeen lijden bevat, hetwelk zich alsdan tot eene kankerzweer zet, maar dat zich dan ook tot deze alleen bepaalt, en zoo de algemeene tot eene plaatſelijke ziekte overgaat.

Ik moet bekennen, dat ik mij volſtrekt niet overtuigen kan, dat de scirrhus, zoowel als de Kanker, ooit een zuiver plaatſelijk gebrek zij. Offchoon ook het ontſtaan van denzelven door plaatſelijk werkende nadeelige invloeden verhaast wordt, zoo kan dezelve ſlechts uit een' algemeenen aanleg tot ziekte geboren worden, en in den loop der ganſche kwaal hebben zoo vele omſtandigheden plaats, die het algemeene ongemak voor ontwijfelbaar ſtellen. Eensdeels het gelijktijdige lijden der borsten, der okſelklieren en liezen, alsmede der darmſcheilklieren en van de lever, anderdeels de omſtandigheid, dat de geheele verwijdering van een door den Kanker aangetast deel de ziekte zelve niet wegneemt, pleiten al te duidelijk voor mijne ſtelling.

De ware Baarmoederkanker ontwikkelt zich altijd ſlechts uit de scirrheuſe verharding eener klier, die door ſchadelijke invloeden aangedaan en dikwijls in eenen geprikkelden toeſtand verplaatst, inzonderheid

wan-

wanneer deze niet tot eene ontfteking opkiom, daartoe overgaat. Bij de verharding, zegt VON WALTHER, blijft de eenmaal plaats gegrepene ontaarding der zelfftandigheid altijd op denzelfden trap ftaan — eenmaal tot verharding geworden, kan zij zich boven dezelve niet meer ziekelijk veranderen, en er heeft in zekeren zin een rustpunt plaats. Want zij, de verharding namelijk, is voortgebragt van eene niet voortdurende, maar van eene reeds buiten werkzaamheid geftelde oorzaak, namelijk van de ontftekende uitzweeting, welke met de ontfteking tot eene zekere hoogte, en bij eene zekere eigendommelijke gedaante derzelve plaats gegrepen en met haar opgehouden heeft. Het uitgezweetene, in eenen min of meer georganifeerden toeftand, heeft zich met de zelfftandigheid van het orgaan zelf vereenigd, het vormt met hetzelve eene dikwijls niet te onderfcheidene masfa, verwikkelt de meest verfchillende weeffels van hetzelve, als de zenuwen, vaten, celwijsweeffel en andere van dergelijke gedaante, zoodat zij in derzelver eigendommelijkheid niet meer te herkennen zijn. Hier is echter een ftilftand; de ziekelijke ontwikkeling houdt op plaats te hebben. De verharding is voortgefproten uit eene niet meer voortdurende werkzaamheid; rust en onwerkzaamheid zijn de kennelijke teekens der verharding.

Echter moeten wij ook niet over het hoofd zien, dat ook de goedaardige verharding zeer menigvuldig en onderfcheiden is, misfchien in derzelver uitwerking en de gefteldheid van het ontftane deel, alsmede in derzelver wezenlijkheid zeer verfchillend.

Ik wil flechts dit herinneren, hoe dan eens de geheele zelfſtandigheid der Baarmoeder in al hare bijzondere deelen, dan wederom flechts bijzondere deelen, die het geheel zamenſtellen en tot een orgaan maken, in hunne ganſche uitzetting aangetast zijn, en hoe daarentegen het ziekelijk verſchijnſel zich flechts tot bijzondere plaatſen bepaalt. Ik zal naderhand, wanneer ik over het onderſcheid van het wezen der goedaardige verharding van den waren scirrhus (in tegenſtelling van de eerstgenoemde: kwaadaardige verharding) ſpreek, weder hierop terug komen.

De ware scirrhus ontſtaat flechts uit eene voortdurende ziekteoorzaak, uit een eigen verderf van de menging der vochten. Hierom zijn bij het ontſtaan van denzelven de verſchijnſels en toevallen op verre na niet zoo hevig en duidelijk zigtbaar, als bij de ontſteking; doch ook daarom niet zoo bepaald in den tijd, maar in deze veel langer uitgeſtrekt, en offchoon reeds lang voortdurend, kunnen zij jaren lang zonder duidelijke teekens blijven beſtaan; want in zich zelve bevat de ziekelijke ontaarding de oorzaak van derzelver toeneming, en het ontſtane brengt nieuwe verſchijnſels voort.

Er wordt bij den scirrhus eene zeer ſterke hardigheid geboren, die zich inzonderheid door eene knoestachtige verharding van alle andere onderſcheidt; de natuurlijke warmte van het deel is verminderd; het deel is niet gevoelig bij de aanraking (beide natuurlijke gevolgen van de vernietigde werkzaamheid der zenuwen en bloedvaten); de roode of roodachtige tint van het deel gaat verloren, en het bekomt eene meer witach-

achtig graauwe, vaalgele kleur. Daarbij is de scirrhus geheel onoplosbaar, en daarom ook ongeneeslijk. Men vindt in denzelven de fijnere ſlagaderen geſloten en vergroeid, tevens echter dikwijls de aderen vergroot in derzelver uitzetting en hier en daar tot bijzondere knoesten gezwollen. Het maakſel van het ziekelijk voortbrengſel is meer bladerig met ſchitterend witte ſtrepen, waarvan de eene laag geſtadig de andere bedekt, gelijk zulks ook in de afbeelding eener geheel scirrheuſe Baarmoeder, die ik op eene andere plaats gegeven heb (*), duidelijk te zien is; tusſchen deze bladerige zamenvoegſels hoopt zich alsdan eene ſpekachtige zelfſtandigheid op. VON WALTHER vermoedt, dat eene ziekelijk veranderde eiwitſtof de grondſlag van dit deel is, welke, eigenaardig veranderd en ontaard, alle kleurende beſtanddeelen des bloeds verloren heeft.

Bij de eenvoudige verharding vinden wij, zoo als bij den scirrhus, een' voortdurenden aanwas, alleenlijk is de grond in beide, naar mijn inzien, en wel in dezer voege, verſchillend: bij de eenvoudige verharding is de toeneming meer het gevolg der voortdurende voeding, daar in deze eigene vaten ontſtaan, welke de eigene vergrooting bepalen; zij is het gevolg eener eigendommelijke levenskracht, indien ik mij van dit woord mag bedienen, en de aanwas moet dan minder voor een ziekelijk verſchijn-

(*) *Beſchreibung einer volkommenen Extirpation der ſcirrhöſen nicht prolabirten Gebärmutter.* In des Schrijvers *Journal für Geburtshülfe, Frauenzimmer- und neugeborner Kinder-Krankheiten.* IV. *Bds.* 3e. *Stück.*

ſchijnſel, dan voor deszelfs aanleidende oorzaak gehouden worden. Zelden vindt men ook ſlechts deze ontwikkeling, omdat bij het verdwijnen der oorzaak ook de werking heeft opgehouden, en om bijna dezelfde redenen kunnen en moeten dergelijke ontaardingen het geheele leven door onveranderd blijven, zonder in zweren te veranderen, en zonder andere, zelfs niet de naastgelegene deelen te doen lijden. — De scirrhus integendeel vergroot zich alleenlijk door het aantasten van gelijkſoortige deelen, in welke hij zelf voortgebragt werd, en toont daardoor reeds, dat hij niet eene ongeſteldheid van een enkel deel, maar uit de algemeene ziekte voortgeſproten is. Daarom ook vergroot hij zich niet van een punt af in zijnen omtrek, maar ſlechts de naastgelegene vormſels, de klierachtige deelen, worden mede ziek, en hierom ontſtaat die knoestachtige zelfſtandigheid, welke wij op iedere plaats vinden, die door de scirrheuſe verharding aangetast is.

Eindelijk wordt uit den scirrhus de Kankerzweer geboren, waarin hij ſteeds geſtadig neigt over te gaan, daar de ziekte door zich zelve gevoed wordt, een zekere geringe graad van ontſteking geſtadig voorhanden is en beſtaat door de prikkelende geſteldheid der ontaarde vochten, welke geenen zoodanigen rustenden toeſtand veroorloven, gelijk die is, welken wij bij de goedaardige verhardingen aantreffen. Eene ſtijging dezer ontſteking door uitwendige prikkels en andere nadeelig werkende invloeden, beſpoedigt dan de ontwikkeling der zweer, waarop de eerſte oorzaak bij voortduring

werkt, en de genezing daardoor hindert. Want zoo als in andere verhardingen het ontſtaan eener zweer, óf door toeval óf door kunst te weeg gebragt, het middel van derzelver genezing en ſtoring wordt, zoo is zij hier ſlechts de weg tot vererging en verdere verſpreiding. Zoo heerscht in de goedaardige verharding eene aanhoudende rust, zoo lang er geene nieuwe opwekkende ſchadelijke invloeden van eenen hoogen graad bijkomen (want op geringere volgt niet ligt eene terugwerking), gelijk integendeel bij de scirrheuſe een aanhoudend ſtreven naar meerdere ontaarding het kenmerkende en eigendommelijke verſchijnſel is.

Insgelijks ſtaan de beide ontaardingen tot den ſtondenvloed in eene andere betrekking; want, terwijl de goedaardige voor het grootſte gedeelte onder deszelfs invloed ſtaan, omdat zij zich vóór denzelven en als hij plaats grijpt vergrooten, doch nadat hij plaats gegrepen heeft verkleinen, zoo blijft de scirrheuſe zwelling en verharding buiten allen invloed van denzelven, en gaat ſlechts in derzelver toeneming onophoudelijk voort.

Het ontſtaan der kwaal is ſlechts van weinige ziekelijke verſchijnſels verzeld. Zeer dikwijls beſtaan deze ſlechts in het gevoel van een gering branden in de holte van het bekken, gelijk de kwaal ook wel door het ontſlaan van eenen witten vloed dikwijls pleegt voorafgegaan te worden. Niet zelden heeft er ook een afloop van een wit, ſlijmachtig vocht uit de teeldeelen plaats; ſomwijlen wordt de ſtondenvloed bij derzelver verſchijnen ongeregeld, het uitvloeijende bloed in zijne menging zelve veranderd; dikwijls echter

ook

ook gaat deze ongeſtoord voort, zelfs dan nog verſchijnt hij in enkele gevallen op den behoorlijken tijd, wanneer reeds de scirrhus in Kanker was overgegaan.

Het ſcheededeel van de bewaarplaats der vrucht, hetwelk het dikwijls meest aangetaste deel is, wordt dan ook het eerst ziekelijk in zijne vorming veranderd. De moedermond neemt eene meer ronde gedaante aan, gelijk aan dien in de perioden des verhoogden levens van dit deel, gedurende den ſtondenvloed en in de zwangerheid. Tevens worden de lippen van den moedermond verdikt, verhard, naar buiten omgebogen en zoo veranderd, dat het ſchijnt, alsof men aan dezelve eene menigte kleine inkervingen voelde, die echter ſlechts de tusſchenruimten der eigenlijk aangedane plaatſen zijn.

Als het scirrheuſe bederf een gedeelte van het ligchaam of wel den bodem der Baarmoeder aantast, dan wordt de juiste herkenning der kwaal voor den waarnemenden Geneesheer zeer moeijelijk; en mij is het wel reeds voorgekomen, dat men mij niet geloofde, anderen onderzoeken liet, en aan dezen zoo lang meer vertrouwen ſchonk, totdat de hoogſte graad der kwaal mijne ophelderring, die ik reeds voor langen tijd gegeven had, regtvaardigde.

Reeds in de periode, in welke de kwaal nog scirrhus is, wordt de kleur van het aangezigt en deszelfs trekken bijzonder veranderd, en men kan, bij eenige oefening, het lijden aan deze bijna herkennen en vóór de onderzoeking met geene geringe waarſchijnlijkheid voorzeggen. Tevens ook nemen de pijnen in den onderbuik toe; vliegende

ſcheuten wisſelen met een aanhoudend branden af, en ſomwijlen komen er ſommige dagen, wanneer dezelve het hoogſte toppunt bereikt hebben. Er hebben moeijelijkheden bij het waterlozen plaats, daar eensdeels de wanden der pisblaas mede aangetast worden, alsmede de ſcheede, anderdeels de drukking van de verharde Baarmoeder nadeelig werkt. De ſtoelgang is gewoonlijk zeer traag, pijnen zetten zich in de regterzijde onder de korte ribben, waar men ook niet zelden eene zwelling, die haren grond in de lever heeft, waarneemt. Gelijktijdig ontſtaan er ook wel scirrheuſe kliergezwellen in de liezen, in de okſelklieren en in de borsten. De ſpijsvertering is verzwakt, de voeding geſchiedt maar ſlecht, en veeltijds heeft er eene dikwijls wederkeerende braking plaats, waarbij telkens niet dan een waterachtig, zuur vocht ontlast wordt, ſlechts zelden van eene galachtige kleur.

Zeer dikwijls treft men in dit tijdperk ook eene veranderde ligging van de bewaarplaats der vrucht aan. Nu eens vinden wij dezelve met haren bodem naar achter in de uitholing van het heiligbeen gedaald, het ſcheededeel naar voren gekeerd, welken toeſtand wij met den naam van achteroverbuiging beſtempelen; zeldzamer ontſtaat er eene voorwaatsbuiging, offchoon ook deze in mijne praktijk mij verſcheidene malen is voorgekomen, voornamelijk bij Vrouwen, die, uit hoofde van hare bezigheden, veel met het ligchaam voorover moeten zitten; dan eens ontſtaat er eene onvolkomene uitzakking, eene loutere daling der Baarmoeder; dan weder buigt zij in haar midden zich om, zoodat de te voren naar bo-

boven gerigte bodem derzelve naar onder gekeerd is, en met het ſcheededeel even diep in het bekken ſtaat. Het laatſte geval is vooral, uit hoofde van de daaruit volgende ſtoringen in den omloop des bloeds, gevaarlijk, en begunſtigt voornamelijk den overgang in den Kanker.

Dan eens wordt de Baarmoeder in haren geheelen omvang bij de verharding vergroot en verdikt; maar dan wederom ook grijpt er eerder eene vermindering harer met de natuur overeenkomſtige uitzetting plaats, en zij ſchijnt, bij toenemende verharding, te verdwijnen. In het laatſte, zeldzamer voorkomende geval, zal er bezwaarlijk immer eene zwangerheid op volgen, die niet door het eerſte zou vernietigd worden. Het kind kan zelfs voldragen worden, wanneer het bederf alleen en bij uitſluiting het ſcheededeel trof; menigvuldiger zal er eene ontijdige geboorte in de eene of andere maand volgen, al naardat de zetel der scirrheuſe verharding de bodem of het ligchaam der Baarmoeder is, echter moet ik er bijvoegen, dat ik het zelfs verſcheidene malen heb waargenomen, hoe het Kind ook tot het einde toe voldragen werd, offchoon ook het grootſte gedeelte der Baarmoeder verhard en tot bederf overgegaan was, zoodat het bijna ſchijnt, alsof ſlechts eene gezonde plaats noodig was, namelijk diegene, waaraan de moederkoek zich hecht. Zoo er ruimte genoeg tot deze vereeniging met Moeder en Kind is, dan ſchijnt, dat de zwangerheid ook kan beſtaan, zelfs gelukkig afloopen met betrekking tot de vrucht.

Bij den overgang tot de Kankerzweer ontſtaat aan

het scirrheus verharde deel eerst eene kleine plek, welke de opperhuid verliest, of waarvan dezelve veeleer verſtoord en ganſchelijk verteerd ſchijnt te zijn, misſchien door dat bederf zelf. Dadelijk van den beginne aan is de vlakte der zweer ongelijk, bultig, er ontſtaan op derzelver bodem ongelijkheden, welke minder de gevolgen van uitwasſen en wildvleesch zijn, dan van het verteren van ſommige deelen der masſa, en, zoo als het ſchijnt, juist de vroeger scirrheuſe deelen. Niet zoo als bij de ettering van goedaardige verhardingen neemt deze gebeurtenis van binnen naar buiten een begin, er ontſtaat niet, zoo als daar, een enkel punt in het midden van het deel, of in de diepte, die tot etterwording overgaat, eenen eigen' zak vormt en zich meer en meer vergroot, totdat het buitenſte vlies berst, en nu eerst tot eene opene zweer met eene uitvloeijing van etter zich zet. Hier begint de geheele reeks van gevolgen, die van den aanvang der Kankerzweer tot aan den dood voortloopt, dadelijk met de zweer zelve.

Somwijlen vindt men, dat daarmede volſtrekt geene uitvloeijing van vocht gepaard gaat, en ook daarin moet men twee afwijkende ſoorten onderſcheiden. Of namelijk er ontſtaan bij dezen droogen Kanker groote uitwasſen aan het ſcheededeel, aan den bodem der Baarmoeder en aan hare geheele inwendige vlakte, die eene brokkelige masſa daarſtellen, dikwijls bij groote ſtukken van zelve afvallen, bij de aanraking er afgaan, en dan wel aan derzelver vasthechtingspunt eene bloeding nalaten;

óf de bewaarplaats der vrucht wordt in het geheel niet vergroot, en flechts langzaam wordt zij door den Kanker van tijd tot tijd verteerd, zonder dat er ergens eene afzondering plaats vindt. Daarbij is de hardheid der Baarmoeder in een' buitengewoon hoogen graad vermeerderd, zoodat men die waarlijk zoo hard als fteen noemen kan, en in al de door mij waargenomene gevallen van dien aard waren de pijnen tot overmaat geklommen.

Het zij mij geoorloofd, hier nog eene aanmerking te maken, deze namelijk: dat er ook eene foort van Baarmoederkanker is, bij welken wel eene uitvloeijing plaats vindt, doch waarbij deze volftrekt niet riekt. Ik had eerst kortelings gelegenheid, twee gevallen van dien aard waar te nemen. Men zou mij kunnen tegenwerpen, dat die in het geheel geene Kankerzweren geweest zijn, en dat ik mij in het beoordeelen van de ziekte bedrogen hebbe; intusfchen werden er alle kenteekenen dier ziekte aangetroffen, en de uitkomst had mij reeds eenige malen, alsmede de lijkopeningen getoond, dat ik toch de ziekte herkend en niet in dwaling verkeerd had. Zieken en Geneesheeren hebben mij in zulke gevallen niet geloofd; de gevolgen hebben mij bij beiden geregtvaardigd, hoezeer ik omtrent de eerstgenoemden gewenscht had, mij vergist te hebben.

Bijna altijd neemt de fcheede deel aan de ontaarding, en wij vinden ook derzelver wanden verdikt en verhard, niet zelden met kleine kliergezwellen bedekt, die dan in het vervolg insgelijks tot zweren overgaan; meer als een gevolg van het algemeene lijden, dan van de aanraking, waarin zij met de uit-

uitvloeijende etterſtof ſtaan. Even zoo lijden de eijerſtokken meestendeels tevens mede, en mij is geen geval bekend, dat ik die bij lijkopeningen der aan den Baarmoederkanker geſtorvene Vrouwen volkomen gezond bevonden had.

Zelfs bij den zuiveren Kanker vindt men zeer dikwijls ook tevens ziekten der lever, alleenlijk is het hier veeleer de verharding en zakwaterzucht van dat deel, die beide dikwijls zonder alle duidelijke teekens van hun beſtaan eerst door de lijkopening bewezen worden. Ik vond die insgelijks in het door mij uitvoerig beſchreven geval (*) tot mijne groote verwondering, daar geen verſchijnſel in het geheele leven der Vrouw daarop betrekking had en het geringſte daarvan te verwachten was. Een deel derzelve was verhard, de grootſte had zich in eenen zak veranderd, die honderden van waterblazen (zoogenoemde hydatiden) bevatte.

Nog moet ik bijbrengen, dat ook dikwijls de longen mede aangetast zijn, en zich eene ware ettertering tevens mede ontwikkelt, die dan te gelijk met die kwaal tegen het leven der ongelukkige aandruischt en hetzelve vernietigt. Deze omſtandigheid zou verder van geen belang zijn, als ſlechts eeniglijk eene bevestiging van het naauw verband, hetwelk beide organen, de Baarmoeder en de longen, tot elkander hebben, bevattende; zoo niet tevens daardoor mijne meening: dat de Kanker eene algemeene ziekte zij, en de latere vermoeding van LAENNEC over de wording der etterlongtering, eenen bewijsgrond te meer bevatteden.

Bij

(*) *Geſchichte einer volkommnen Extirpation enz.*

Bij het toenemen der kwaal ontwikkelt zich vervolgens steeds eene teringkoorts, die, elken avond wederkeerende, door nachtzweet nog meer alle krachten der lijderes uitput. Hierbij komen de vreesselijkste pijnen, welke mij de lijderessen dikwijls duidelijker meenden te maken, met te zeggen: dat haar het gevoel zoodanig kwelde, alsof zij eene gloeijende kool in het lijf hadden — voorts dikwijls wederkeerende bloedvloeijingen, wanneer door de algemeene storing ook bloedvaten aangetast werden, of wanneer sommige deelen geheel afvielen, en deze bloedvloeijingen bereiken somwijlen zulk eene hevigheid, dat zij het meerendeel der middelen wederstaan, en zelfs, bij te laat aangebragte hulp, den dood kunnen te weeg brengen.

Van de naastgelegene deelen is het bijzonder de pisblaas en de pisbuis, die mede aan het algemeene lijden deel nemen. Zoo als ik reeds boven heb aangevoerd: derzelver wanden worden verdikt, er ontstaan kankerachtige zweren in dezelve, zij wordt op sommige plaatsen doorvreten, en door deze openingen ontlast zich de pis aanhoudend in de scheede. De endeldarm geraakt insgelijks niet zelden in een gelijk verderf, de beenderen van het bekken worden op het laatst mede aangetast, er ontstaan kankerachtige zweren in hetzelve, en het tooneel wordt hier eveneens als bij den Bloedenden Kanker met den dood geëindigd, na het vreesselijkste lijden, hetwelk zich door woorden volstrekt niet laat uitdrukken.

De verschijnsels, die de Vrouwen zelven aan haar waarnemen, zijn in het begin niet zelden, zelfs

meestendeels, zoo gering, dat zij er in het geheel geen acht op geven. Eene onbeduidende pijn in het bekken, meest in de kruisſtreek; ligte en ſlechts op gezette tijden plaatshebbende ongemakken bij het waterlozen en bij den ſtoelgang; een gevoel van volheid in den onderbuik; een aandrang naar de ſchaamſtreek; een lastig gevoel van zwakte en loomheid in de lendenen, die ſomwijlen tot verlamming opklimmen; afgematheid in de leden, pijnen vóór het plaats grijpen der maanſtonden en gedurende dezelve; pijnen bij den bijſlaap, waarnaar de Vrouwen echter tevens meer trek dan anders hebben, zoo als ik dikwijls de gelegenheid gehad heb waar te nemen; de aderſpatten aan de beenen worden grooter. Van tijd tot tijd nemen al deze ongemakken meer en meer toe; er grijpt eene bijzondere ſoort van mankgaan bij plaats, waardoor de ongelukkigen genoodzaakt zijn, de hand in de eene of andere zijde te ſteken; tegen den avond komen er hevige hoofdpijn, trekking en ſpanning in den nek, in de armen, voeten en heupen. De afloop van bloed wordt menigvuldiger, en de ſtank daarvan neemt meer en meer toe; er vermengen zich met dit vleeschwater ſtukjes van de ontaarde masſa en andere naar vleeschvezels gelijkende deelen.

Gewoonlijk houden zich de Vrouwen nog lang niet voor ziek, offchoon zij het reeds zeer lang zijn, daar de geringere en van minder belang ſchijnende ongemakken haar niet aanſporen, om hulp te zoeken. Dikwijls gaat het bij haar door voor een pijnlijk plaats grijpen der maanſtonden; men noemt het witten vloed, en leidt dit uit honderderlei

bij-

bijgeloovigheden af, zoo als bij voorbeeld uit het trappen over eijerschalen gedurende de maanstonden e. d. g., en zoo gaat de tijd voorbij en verloren, wanneer hulp en verzachting nog alleen mogelijk geweest zouden zijn.

De voorwaarden, waardoor het ontstaan van den scirrhus plaats grijpt, zijn óf eene ontstekingachtige prikkeling, óf een ziekelijk vermeerderde aandrang van bloed naar de Baarmoeder, waardoor de uitstorting eener stolbare en voor menigvuldige veranderingen vatbare lymphe in het weefsel van de bewaarplaats der vrucht bepaald wordt. Hier volgt reeds uit, dat ieder nadeelige invloed, welke in staat is, om die ontstekingachtige prikkeling en dien bloedaandrang te weeg te brengen, tot het ontstaan van den scirrhus aanleiding geven kan.

De scrofuleuse ziekte als voorbereidende oorzaak heb ik reeds vroeger gemeld, en tevens de in zoo vele opzigten schadelijke keurslijven berispt. Dit is des te schadelijker, omdat het eene steeds voortdurende oorzaak is, den vrijen omloop des bloeds steeds hindert, en het meer in de vaten van den onderbuik ophoopt.

Doch iedere aan de Baarmoeder toegebragte gewelddadigheid wreekt zich ook gemakkelijk op deze wijze. Daarom moet men langdurige geboorten, bij welke het hoofd des Kinds reeds lang, voordat de moedermond genoegzaam uitgezet was, diep in het bekken stond en tegen de beenderen van het bekken drukte; ruwe behandeling der Vroedvrouwen en Vroedmeesters, inzonderheid bij kunstmatige verlossingen; het kunstmatig verwijden van

den

den moedermond met bijzondere werktuigen, het gebruik der moederproppen e. d. g., insgelijks hiertoe brengen. Schadelijk is het gebruik maken van moederkranſen, waardoor de Schrijver reeds in verſcheidene gevallen de treurigſte gevolgen heeft zien ontſtaan, daar zij niet alleen door de drukking, die zij op het gevoeligſte deel der Baarmoeder uitoefenen, maar ook nog zeer dikwijls door de prikkeling nadeel doen, die de maſſa, waarmede zij overtrokken zijn, te weeg brengt, of ook de ſtof, waaruit men ze bereid had, zoo als bij voorbeeld die van hout met koperdraad geſponnen.

Dubbel nadeelig is de zelfbevlekking, wanneer de Vrouwen zich daartoe van mechaniſche middelen bedienen, en eene der menigvuldigſte oorzaken is van den onvolkomen uitgeoefenden bijſlaap. HUFELAND heeft eerst onlangs weder de gevolgen daarvan voorgeſteld (*); WENZEL zegt (†): de bevrediging van de teeldrift der Vrouw is eene dier verrigtingen der Baarmoeder, waarmede beſtendig een groote en hevige aandrang van bloed naar dat orgaan en zijne daartoe behoorende deelen gepaard gaat, die veel langer duren moet, dan de bloedaandrang naar de Mannelijke teeldeelen, om de teeldrift te bevredigen. Bij den regelmatig volbragten bijſlaap ſchijnt de daarop volgende bevruchting het werk-

(*) *Von dem Rechte des Arztes über Leben und Tod*; in deszelfs *Journal der praktiſchen Heilkunde. Januar* 1823. *S.* 1.

(†) *Ueber die Krankheiten des Uterus. Mainz.* 1816. *S.* 61.

werkzaamſte middel te zijn, om den naar de Baarmoeder ontſtanen bloedaandrang, door de verhoogde werkzaamheid der vaten van dat orgaan na de bevruchting, in derzelver mogelijke gevolgen weg te nemen. Geheel anders moeten de gevolgen der dikwijls herhaalde, dikwijls onnatuurlijk, bijzonder vruchteloos opgewekte teeldrift zijn; want bij den regelmatig volbragten bijſlaap, alsmede bij den opzettelijk vruchteloozen, volgen in het binnenſte van het Vrouwelijke ligchaam dezelfde veranderingen, zonder dat in het laatſte geval de geheele verrigting in het binnenſte der Baarmoeder en aan de tot dezelve behoorende deelen volbragt wordt, en de gevolgen van eenen dikwijls opgewekten aandrang van bloed door geene bevruchting weggenomen worden, die des te zeker nadeel moeten toebrengen, naarmate de opwekking van het geheele teelſtelſel der Vrouw en de werkzaamheid van de vaten der Baarmoeder dikwijls geſchiedt, en een groote indruk op het ganſche zenuwgeſtel daarmede gepaard gaat. Deze hier bijgebragte oorzaak ſchijnt als eene der werkzaamſten en algemeenſten der vele ziekelijke veranderingen, die wij aan de Baarmoeder vinden, aangenomen te kunnen worden. — Ook VON WALTHER (*) verklaart zich daarover op dezelfde wijze. Het ontſtaan van den scirrhus in de Vrouwelijke teeldeelen, in de bewaarplaats der vrucht, in de eijerſtokken en borſten, is het eindelijke produkt

van

(*) *Journal für Chirurgie und Augenheilkunde, herausgegeben von* GRÄFE en V. WALTHER. V. *Bandes.* 2. *Heft.* *S.* 206.

van dikwijls herhaalde, onbevredigd geblevene, afgebrokene aanprikkelingen der teeldeelen. Bij onvruchtbare Vrouwen worden door den bijslaap telkenmale de teeldeelen hevig, echter niet tot den graad van ontsteking aangeprikkeld. Doch er volgt op deze sterke dikwijls herhaalde aanprikkeling geene toereikende tegenprikkeling, namelijk de bevruchting enz. — — Bij de niet in het huwelijk levende Vrouwen, die even zoo dikwijls, en nog meermalen dan de in eenen onvruchtbaren echt levenden, aan den scirrhus onderhevig zijn, vinden desniettemin herhaalde aanprikkelingen der teeldeelen plaats, bij de maanstonden, door wellustige verbeeldingen, somwijlen door onanie en op andere manieren.

Deze opmerking is even zoo waar als eene andere van den laatstgenoemden Schrijver, zoo als de Schrijver van dit Geschrift uit eigene ondervinding dikwijls geleerd heeft, dat namelijk het nalaten van zelve te zogen eene even zoo krachtige aanleiding geeft, daar in de bereiding van het zog, en door het zuigen der door den bijslaap opgewekte, in de zwangerheid voortdurende, door de inspanning tot het baren den hoogsten graad bereikt hebbende opgewekte toestand van alle tot het Vrouwelijk teelstelsel behoorende deelen in den, met de natuur overeenkomstigen toestand allengs verdwijnt en van zelve ophoudt. De Baarmoeder komt slechts onder deze voorwaarde in een' zekeren toestand van rust, die voor haar even zoo weldadig en noodzakelijk als de aanhoudende prikkeling haar schadelijk is en in haar vorm en kracht verdelgt.

Niets is voor de teeldeelen der Vrouw nadeeliger

en

en verzwakt het gansche ligchaam meer, dan menigvuldige miskramen en vroegtijdige geboorten, omdat het altijd eene geweldige aantasting is van den bedaarden, bepaalden loop der Natuur; gelijk het toch ook flechts ten gevolge eener ziekelijke stemming van het geheel voorkomen kan. Maar in een' oneindig hoogeren graad nadeelig is het, wanneer de vrucht door kunstmatige middelen afgedreven wordt, en er ontstaan daaruit de treurigste gevolgen voor de Baarmoeder, even zoo ook kwaadaardige verhardingen en Kanker van de bewaarplaats der vrucht. Het is hier de plaats niet, om mij breedvoerig uit te laten over de middelen, die daartoe aangewend worden, en derzelver invloed op de Baarmoeder te verklaren en uit te spreken; doch dewijl het welligt meermalen voorkomt, dan men glooft en weet, moet ik het om de volledigheid als waarschuwing bijbrengen.

Hetgeen bij vroegtijdige geboorten meestendeels de grootste zwarigheden maakt, is de nageboorte, omdat het leven van dat deel in derzelver grootste werkzaamheid gestoord wordt, de Baarmoeder zelve echter in haar zelve geene kracht genoeg bezit tot de noodige zamentrekkingen, om het met haren binnensten wand nog vast verbondene deel af te scheiden en uit te drijven. Hierom zien wij zoo dikwijls hevige bloedvloeijingen en allerlei verschrikkelijke verschijnsels. Men kan niet ontkennen, dat ook de kunst zeer dikwijls moeijelijk wordt, over de juiste manier van behandelen te beslissen, om niet meer nadeel te doen door werkzaamheid of staking, dan nut te stichten, omdat bijna ieder geval

zij-

zijne groote eigendommelijkheden daarin heeft. Naar mijne langdurige ondervinding moet ik echter de ondoelmatige behandeling der nageboorte, vooral het vroegtijdige en gewelddadige losrukken derzelve, mede voor eene der eerste oorzaken houden tot het voortbrengen van ziekten der Baarmoeder, en, helaas! is slechts te dikwijls juist derzelver vreesselijkste, de Kanker in de bewaarplaats der vrucht, het treurigste gevolg. Het is de plaats, waaraan zich de moederkoek gehecht heeft, buitendien reeds op zich zelve voor iederen invloed vatbaarder, daar men die bij eene vrije wondvlakte vergelijken kan, en een geweldig afrukken moet ook bij de natuurlijke geboorte van een voldragen Kind schadelijk zijn. De naaste gevolgen openbaren zich dikwijls reeds in het kraambed door ontsteking e. d. g., vele komen eerst veel later, en nevens goedaardige gezwellen vindt men ook de kwaadaardige verharding, baarmoederpolypen, andere uitwassen en ontaardingen, zelfs, en helaas! vrij dikwijls, den Kanker.

Het eerste verschijnsel bij het vertragen der nageboorte en bij eene gebrekkige behandeling van dezelve, de laatste periode der geboorte, zijn bloedvloeijingen uit de Baarmoeder. Deze ontstaan door het weggenomen verband der vaten, uit de gewonde plaats der Baarmoeder, waaraan de moederkoek vastgezeten had, en ook overeenkomstig de natuur is in dit opzigt de afvloeijing eener geringe menigte bloeds, gelijk zij ook in de eerste dagen van het kraambed voortduurt. Wordt de bloeding te sterk, dan moet de kunst toetasten en die trachten te

stil-

ftillen; maar ook hierbij is eene ftrenge keus in de middelen dringend aanbevolen, daar zoo gemakkelijk door deze zelfs aanleiding gegeven wordt tot de kwaadaardigfte ontaardingen en baarmoederziekten. Zoo moet noodzakelijk het tot dat einde aanbevolene en dikwijls aangewende zamendrukken van den buik met doeken, met de hand, of zelfs door middel van een' met nat zand gevulden zak, verftoppingen van het reeds half uitgeftorte bloed, eenen geringen graad van ontfteking, uitftorting van ftolbare lymphe, en de daaruit volgende ziekten, bij zoodanigen aanleg, den Baarmoederkanker bepalen. Even zoo fchadelijk zijn de infpuitingen uit flecht bereiden, en bijzonder met vitrioolzuur vervalschten azijn, zoo als men denzelven dikwijls bekomt; de plaatfelijke aanwending van vitriool, aluin enz., waardoor eene te fterke prikkeling der geheele inwendige vlakte der Baarmoeder te weeg gebragt wordt. Men kan de fchadelijkheid en derzelver noodwendigheid zeer gemakkelijk verklaren en duidelijk maken, wanneer men de geheele zwangerheid, de voorafgegane geboorte en den vorigen inhoud der Baarmoeder zamenftelt met zulke krachtige middelen; het fchadelijke, dat er uit voortvloeit, is zoo klaar als de dag. Misfchien hebben reeds andere Geneesheeren dit ook bij ondervinding gehad; mij zijn gevallen van dien aard zeer dikwijls voorgekomen.

In het kraambed moet nu de overgang van den werkzamen toeftand der Baarmoeder in eenen rustenden plaats hebben; en het is niet te verwonderen,

wanneer zulk eene gebeurtenis, eene verandering in den geheelen omloop des bloeds, van het geheele doel der levenswerkzaamheid, welke in de zwangerheid meer naar buiten op de vorming der vrucht gerigt was, de plaatsgrijpende afzondering van zog met eenige koortsachtige bewegingen verzeld is. Ik moet bekennen, dat ik dezelve eerder voor iets met de natuur overeenkomſtigs en weldadigs houden moet. Maar, helaas! hier toonde zich dikwijls genoeg het nadeelige in de afzondering en ſcheiding van de enkele takken der Geneeskunde. De Verloskunde, die men geheel verkeerd voor een gedeelte der Chirurgie houdt, wordt nu eerst ſedert de laatſte tijden door wezenlijke Geneesheeren uitgeoefend, en wanneer hare waarde, hare belangrijkheid daardoor erkend werd, zoo werd ook hare waardigheid daardoor bevestigd en bepaald; maar nog toont zich zeer dikwijls de invloed van den ouden tijd, toen zij ſlechts aan onwetende krukken grootendeels werd overgelaten. Verſcheidene Geneesheeren zijn gewend te gelooven, dat de Vroedmeester niets verder kan doen, dan verloſſen, en zoo gebeurt het wel, dat, wanneer de Vroedmeester dagen en nachten aan het bed der Vrouw doorbragt, bekend was met al hetgene er voorafging, en nu ook in ſtaat is om de gevolgen te overzien en te begrijpen, dat vervolgens ongeroepen een Geneesheer aan het bed treedt en met het enkel voelen van den pols misſchien — om toch ook iets gedaan te hebben — middelen voorſchrijft, die ſlechts ſchadelijk zijn, zoo als ieder middel is, dat zonder aan-

wij-

wijzing toegediend wordt. (*) — Daardoor worden niet zelden de noodzakelijke crisis geſtoord, daaruit ontſtaan eene menigte ongemakken, en zeer gemakkelijk kan ook het anders minder ſchadelijke juist in het kraambed tot het ontſtaan der treurigſte en langdurigſte ziekten aanleiding geven. Over het algemeen zijn in de wijze, waarop men het kraambed zelf diëetetisch behandelt, een zeer groot getal van nadeelige invloeden bevat; inzonderheid moet men aan alles, wat hetzelve het naast omringt, eene groote opmerkzaamheid dringend aanbevelen. Het voedſel voor Vrouwen in het kraambed moet in het geheel niet prikkelend zijn, en in de eerſte dagen ſlechts uit dunne ſoepen beſtaan. Maar men gelooft, dat zij verſterking noodig hebben, en benadeelt haar; want men reikt aan de pas verloste Vrouwen de krachtigſte ſoepen toe, bereid met vele kruiden; men geeft haar verhittende wijnen; hare kamer, waar de grootſte rust moest heerſchen, is opgevuld met bloedverwanten, ſchoonzusters en vriendinnen, en aan rust en ſtilte is in het geheel niet te denken; men brengt door verwarming der kamer, of door het bedekken met eene menigte ve-

(*) Dit moge op Duitſche Geneesheeren toepasſelijk zijn, terwijl men hier te Lande meer het tegendeel ziet plaats hebben, en ſommige Vroedmeesters veelal in het vak van den Geneesheer treden, die dan ook dikwijls geneesmiddelen zonder eenige aanwijzing, en daarbij nog in den gebrekkigſten vorm voorſchrijven, ware het niet dat zij zich door de taal, waarmede zij zich uitdrukken, ten duidelijkſte ontmaskerden!

vederbedden en kusſens, de kraamvrouw aanhoudend aan het zweeten, die dikwijls alleen de netelkoorts verwekt, en tracht, met een woord, haar op allerlei wijze te benadeelen. Ook de Man laat wel na eene lange ontbering zich verleiden, om den bijſlaap bij de arme Vrouw te verrigten; het zogen van het Kind verbiedt de mode, want eene Min behoort tot het fatſoen van het huishouden; de Vrouwen verlaten te vroeg het bed — en uit dit alles volgt een leven vol ziekelijkheid. Bij deze nadeelige invloeden, bijzonder met betrekking tot het ontſtaan van den Baarmoederkanker, moet ik ook het dikwijls nog aangewende te vaste binden van den onderbuik met handdoeken of den eenen of anderen buikband tellen. Men wil zich daardoor voor ziekten behoeden, uitzakkingen voorkomen, en juist dat middel werkt er toe mede, om ze voort te brengen. Ook de achterwaartsbuiging der Baarmoeder in het kraambed is dikwijls het gevolg daarvan, en even zoo kan het de eerſte aanleiding tot het toekomſtig ontſtaan der vreesſelijkſte ziekte, den Baarmoederkanker, geven.

De achterwaartsbuiging als aanleidende oorzaak heb ik reeds boven gemeld; zij wordt het inzonderheid door de drukking, die het ſcheededeel en de bodem der Baarmoeder lijdt, de laatstgenoemde bijzonder dan, wanneer de ziekte in de eerſte maanden der zwangerheid en in het kraambed ontſtaat, en eene verharding van den bodem der Baarmoeder is daarom meer te vreezen, omdat zij moeijelijker te kennen is, het ſcheededeel geheel gezond daarbij kan zijn, en derhalve de bekwame Geneesheer niet

zel-

zelden miskend en verwijderd wordt, dewijl natuurlijk ieder meer geneigd is, de gunstiger voorzegging der Vroedvrouw of van eenen anderen Geneesheer te vertrouwen. Mij heeft het treurige gevolg dikwijls geregtvaardigd, hoezeer ik ook wenschte mij bedrogen te hebben. De ontsteking wordt somwijlen, bijzonder in het kraambed, niet geheel ontwikkeld, het blijft meer eene ontstekingachtige prikkeling, zoo als bij alle kwetsingen; de bodem en het ligchaam, als het gewone punt, waaraan de moederkoek zich vastzet, zijn bovendien ten gevolge daarvan aandoenlijker, en zoo ontstaan er verstoppingen, uitzweetingen van stolbare lymphe, verhardingen, en in het vervolg de kwaadaardigste verzweringen, niet zelden Kanker.

Zeer noodig is het, in het kraambed ook op den vorm der Baarmoeder naauwkeurig te letten. Men vindt dikwijls, dat een klein gedeelte van dezelve meer uitgezet blijft, gezwollen is; maar slechts weinige worden niet eerder daarop opmerkzaam, dan totdat de klagten over zeer hevige naweeën hen tot eene naauwkeuriger onderzoeking aanzetten. Ik heb dergelijke verschijnsels altijd voor ziekelijk moeten houden, maar altijd slechts de zachtste middelen in praktijk gebragt, bijzonder zachte inwrijvingen, bij welke het wrijven zelf reeds heilzaam is. Of de verhevene plaats is reeds zoodanig eene, waar vroeger eene verharding zich gevormd heeft, óf zij is het gevolg van een teruggebleven overblijfsel der nageboorte of van eene gelijktijdige misvorming, of zij is eene beginnende verharding; in elk geval moet eene naauwkeurige behandeling, naar de oor-

zaak ingerigt, hoogst weldadig zijn, en waren de beide laatstgenoemde aanleidingen aanwezig, dan gelukt het zeer dikwijls de voorkoming van eene grootere kwaal. De naweeën zelven, die velen zelfs in het geheel niet willen in acht nemen, zijn altijd een verſchijnſel, die onze opmerkzaamheid verdienen, meer als teeken van andere ongemakken der Baarmoeder, dan als ziekte zelve.

Ik ſprak zoo even van teruggeblevene overblijfſels van het ei en van de misvormingen (vleeschklompen). Inzonderheid bij ontijdige geboorten komt het geval voor, dat er deelen van de nageboorte terugblijven, wanneer zij met geweld losgerukt wordt. Men moest dit altijd aan de Natuur overlaten, en van haar zelve de les nemen, dat, ofſchoon zij langzaam werkt, toch haar werken het heilrijkſte is. Wanneer men aan de Vrouwen de zaak duidelijk voorſtelt en ontwikkelt, zoo zal het haar minder bevreesd maken, wanneer men gerust drie, vier, zelfs zeven en negen dagen afwacht, totdat de Natuur zelve de geboorte volbragt heeft, dan wanneer men aanſtonds aan het werk gaat en den moederkoek onder hevige pijnen ſtuksgewijze uithaalt. Ik heb mij door menigvuldige waarnemingen overtuigd, dat dit vooruit loopen der Natuur het grootſte nadeel aanbrengt.

De misvormingen, die in de bewaarplaats der vrucht ontſtaan, de vleeschklompen, die men voor een voortbrengſel van onvolkomene voortteling wil houden, ſchijnen reeds altijd door haar ontſtaan zelfs eenen ten minſte ziekelijken aanleg tot ongemakken der Baarmoeder te kennen te geven, en moes-

moesten daarom altijd den Vroedmeester aanleiding geven, om den toeſtand van dat deel zeer naauwkeurig te onderzoeken. Blijven er deelen terug, dan neme men ſlechts de volkomen afgeſcheidene weg, en trachte de losmaking van hetgeen vastzit, door den buik zacht te wrijven en door inſpuitingen in de Baarmoeder zelve te bevorderen; doch nooit mag men daarbij het minſte geweld gebruiken, hetwelk hier nadeeliger is, dan het terugblijven zelf, hetwelk natuurlijk ook zeer nadeelige gevolgen hebben kan, wanneer men geheel verzuimde, daarop acht te geven. Het is over het algemeen eene ſlechte gewoonte onder het grootſte gedeelte der Vroedvrouwen, dat zij der Natuur te weinig tijd gunnen, en alles op eens ten einde willen brengen; ook maken de Kraamvrouwen zelve wel haast. Maar men let te weinig op de verſcheidenheid, welke bij het baren door alle vroegere invloeden, de leefwijze, de omſtandigheden, onder welke zij plaats greep, de kracht der Baarmoeder zelve, welker vroegere ongemakken, welker betrekking tot het baren zelve en het geheele beloop der uitdrijving van de vrucht bepaald wordt, en zoo ontſtaat er dikwijls eene verkeerde manier van handelen, ofſchoon de Natuur den waren weg aanwees.

Tot het ontſtaan en het uitbarsten van den Kanker kunnen ook wel polypen der Baarmoeder, zweren in dezelve en niet minder de vasthechting van den moederkoek aan eene ongewone plaats aanleiding geven. De polypen vooronderſtellen bij derzelver ontſtaan reeds altijd eene ziekelijke geſteldheid der Baarmoeder, dewijl onmogelijk uit een geheel ge-

zond deel iets dergelijks ontſtaan kan. Ook beveſtigt datgene, wat wij uit de ondervinding over het ontſtaan dezer misvormingen weten, even zoo derzelver betrekking tot de teelverrigtingen, als ook het menigvuldig verband dezer zelven met andere organiſche ziekten van de bewaarplaats der vrucht. De voortdurende prikkeling, waartoe het ontſtaan van eenen polyp aanleiding geven moet, en die misſchien al mede de eerſte voorwaarde tot deszelfs ontſtaan was, kan zeer wel tot de ontwikkeling van eenen scirrhus aanleiding geven, zoo deze niet reeds gelijktijdig heeft begonnen te ontſtaan. Men heeft nog op meer gewigtige middelen, waardoor dezelve tot ſtand komt, te letten; de drukking namelijk, die de naastgelegene plaatſen der Baarmoeder ondergaan, alsmede, welke de polyp op het onderſte ſegment van de bewaarplaats der vrucht uitoefent, wanneer hij door den moedermond wil treden en ook reeds doorgetreden is; wijders moet de plaats, waaraan hij vastzit, altijd benadeeld worden, reeds door de zwaarte van het nieuw voortbrengſel zelve; de wijze, van de polypen te verwijderen, is als eene zaak van gewigt niet minder de aandacht waardig: — bij het afbinden zal de verhoogde prikkeling langer aanhouden; hier heeft eerst eene ſtoornis van het geheele leven in de nieuw gevormde masſa plaats, en zeker is het, dat de prikkeling ook op de Baarmoeder zelve wordt voortgeplant, en dit moet ook geſchieden, wanneer het doel zal bereikt worden; offchoon ook niet in een' zoo hoogen graad, heeft er toch bij het afſnijden der polypen iets dergelijks plaats, daar hun wortel zich

van

van den binnenſten wand der Baarmoeder en van hunne masſa zelve moet afzonderen. Hierbij moet men ook daarop zijne aandacht vestigen, dat nevens scirrheuſe ontaardingen ook zeer goed andere verzweringen beſtaan kunnen, en dat men gemakkelijk de eene met de andere verwarren kan. De uitvloeijing van etter, welken men in eene aanmerkelijke hoeveelheid ſomwijlen ziet plaats hebben, kan zeer goed bij de kankerachtige verharding geſchieden, zonder daarin, maar in eene andere verzwering zijnen grond te hebben. Ik heb zelf een merkwaardig geval van dien aard waargenomen, waarin de genezing van de doorgebrokene zweer weldra plaats had, en de Vrouw na het gebruik van de heerlijke Kisfinger bron en het bad volkomen ſcheen herſteld te zijn; eerst na verloop van eenige jaren kwamen de ongemakken van den scirrhus duidelijker te voorſchijn, en deze draalde niet lang om tot Kanker over te gaan. Natuurlijk heeft de loop van iedere verzwering eene zoo nadeelige werking, dat zijne prikkeling ſlechts gering, en niet zoo aanmerkelijk is, om eene ware ontſteking voort te brengen, maar meer het lymphatiſche deel en dit geheele ſtelſel opwekt. Welligt dat ook het gevormde likteeken eenen nieuwen grond tot toekomſtige scirrheuſe verharding bevat; eensdeels omdat het dunne vlies iedere ſchadelijkheid met verdubbelde kracht laat werken, anderdeels omdat zij zelve eene drukking kan te weeg brengen, en tot derzelver ontſtaan reeds eene zekere opwekking der vormkracht behoefde, welke altijd eene ontſtekingsverrigting van den geringſten graad ſchijnt te wezen.

De moederkoek vormt zich gewoonlijk op den bodem der Baarmoeder, en hecht zich daar aan de dikkere plaats en aan de punt, die bij derzelver vorming het aanmerkelijkst ontwikkeld en tevens uitgezet is. Indien zij zich, gelijk het als uitzondering voorkomt, aan een gedeelte van het onderste segment der Baarmoeder vasthecht, dan zijn er bijna altijd ziekelijke verschijnsels, en bijzonder bloedvloeijingen, het gevolg daarvan, en beide worden van meer belang, hoe verder zij naar onderen vastzit. Gemakkelijk kan ook deze omstandigheid aanleiding tot de ontwikkeling van den scirrhus geven, omdat door de verhinderde verwijding en uitzetting eene aanmerkelijke prikkeling wordt te weeg gebragt, die bij den eenen of anderen hoogeren graad door bloedingen, hoewel slechts onvolkomen, weggenomen worden, en die, offchoon tot den laagsten trap verzacht, weder op nieuw begint. Hierbij komt nog, dat juist dit deel, als het gevoeligste, ook voor de meeste nadeelige invloeden, die uitwendig dezelve treffen kunnen, blootstaat, en toch zelfs bij de geboorte het meeste lijdt. Ook is het immers juist het scheededeel, aan hetwelk wij Scirrhus en Kanker het meest waarnemen.

De verkouding, en inzonderheid de dikwijls gevatte, ben ik reeds boven onder de schadelijke invloeden in het algemeen indachtig geweest. Hier is het slechts noodig te herhalen, dat ook zij door de prikkeling, welke door haar bepaald wordt, en den toestand der ontsteking, die hier meer de deelen der ongekleurde vochten, dan die, welke met het bloed naauwer verwant zijn, aantast, de aan-

lei-

leiding tot Scirrhus en Kankerzweren geven kunnen, en des te vaker geven, daar het grootste gedeelte der Vrouwen bijna dagelijks en op allerlei wijze zich aan dezelve blootstelt. Men heeft eerst in later tijd meer waarde gehecht aan het belang, dat zij, ten opzigte van de Baarmoeder, heeft, en leeren inzien, dat zij oneindig meer dan onderdrukking der maanstonden en den witten vloed ten gevolge kunne hebben. Ook moet ik nog daarop opmerkzaam maken, hoe dikwijls ook het miskennen van dezen, de ontsteking meer nabijkomenden, toestand, zijne verwisseling met kramp en de daarnaar aangelegde behandeling, mede daartoe bijdragen, om den graad van het schadelijke te verhoogen.

In den stand en in de huisselijke en burgerlijke betrekkingen van eene menigte Vrouwen, liggen insgelijks een niet gering aantal van schadelijke invloeden ten gronde. Ik heb dezelve reeds vroeger bij andere gelegenheden vermeld, en moet slechts hier nog bijvoegen, dat een groot gedeelte derzelven ook het ontstaan der kwaadaardigste verharding en van den Kanker der Baarmoeder begunstigt. Ik bedoel hier inzonderheid de kleeding in het algemeen, vooral het vast rijgen der keurslijven, voornamelijk gedurende de zwangerheid; de ligte bedekking der voeten, van den buik en der borst; de onregelmatige slaap; het dansen; het gebruik van stoven; de gemoedsbewegingen, hoofdzakelijk de gramschap en het verdriet; de verwaarloosde zuivering der teeldeelen (*); den te dikwijls of te zelden

(*) Een voorwaar niet zeer gering algemeen heerschend

den genoten bijſlaap; de kunstmatige opwekking der teeldrift; de verhittende en ook de verſlappende ſpijzen en dranken, enz.

Bij het verder optellen der belangrijkſte oorzaken kom ik thans tot eene ongemeen dikwerf plaats hebbende ziekte, namelijk den witten vloed. Reeds vroeger heb ik bijgebragt, dat dezelve in Holland ten gevolge van het algemeene gebruik van ſtoven en van het menigvuldig gebruik van de thee en der ſlappe koffij geheel inheemsch is, en men kan, zonder een onregt te begaan, aannemen, dat ook onder de Vrouwen van groote ſteden in Duitschland, even zoo goed als in Londen en Parijs, ten minſte het tweederde gedeelte der Vrouwen daaraan lijden; waarbij ik nog dien van beſmetting geheel uitzonderen wil, hoe dikwijls ook dezelve voorkomen mag. Zelve eene ziekte, die meestal zeer langdurig dikwijls ongemeen hardnekkig is, wordt zij als zoodanig reeds de aanleidende oorzaak tot nieuwe ongemakken der Baarmoeder en begunſtigt door den zwakken toeſtand van dit orgaan, dien zij te weeg brengt, het ontſtaan derzelve. Inzonderheid is er eene ſoort van denzelven, welke zekerlijk ſlechts volgens de uiterlijke verſchijn-

ſchend gebrek bij onze Hollandſche Vrouwtjes, die voor het overige hare vlijt en roem ſtellen in al wat tot uiterlijke netheid en zuiverheid kan bijdragen, maar het minſte denken om het zoo zeer benoodigd waſſchen en zuiver houden hunner teeldeelen, aan welks verzuim voornamelijk den bij de meesten harer gekweld wordenden witten vloed moet toegeſchreven worden.

ſchijnſels hiertoe moet gebragt worden, die met betrekking tot de voortbrenging van den Baarmoederkanker van het grootſte gewigt is, en waarvan ik daarom bijzondere melding moet maken.

Men vindt Vrouwen, bij welke alles te zamen loopt, om haar zenuwgeſtel in eenen hoogen graad door voortdurende opwekking te verzwakken en voor iedere prikkeling hoogst gevoelig te maken. Eene opvoeding, die op ſchielijke verſtandsontwikkeling bijzonder en uitſluitend betrekking had, ontwikkelde reeds den natuurlijken en aangeborenen aanleg in het Kind. Zulke zijn de naar den geest vroeg rijpe Kinderen, wier teeder maakſel, de fijne huid en al derzelver gelaatstrekken reeds duidelijk aan het heerſchend zenuwgeſtel beantwoorden. Door dit heerſchen over al wat zuiver ligchamelijk is, door haren natuurlijken aanleg tot ſtille dweeperij en diep denken, die anders in het jonge Vrouwelijke Kind van de wakkere levendigheid, het ſnelle bevatten, maar ook het ligt vergeten overſpannen worden, en eerst in de aankomende Maagd en na de huwbaarheid zich meer voordoen, begunſtigen inderdaad de vroege ontwikkeling des verſtands, en de Leermeesteres heeft ſlechts half zoo veel moeite met haar, als met andere kleine Meisjes, bij welke het reeds moeijelijk is, om hare opmerkzaamheid op een onderwerp te vestigen en ſlechts voor een uur te boeijen. Ook het ligchaam komt, tevens onder het welig opwasſen des geestes, ſpoediger tot rijpheid; doch gelijk als de plant eener broeikas, bij welke de ruiten de ſterkte der zonnehitte vermeerderen, maar tevens de heil-

za-

zame werking der lucht afhouden; zoo is ook hare kleur bleeker, haar wasdom weliger, maar minder krachtig. Vroeg wordt in haar de overhelling tot dweeperij ontwikkeld. In haar leeft alles en gevoelt. De Opvoedſter verheugt zich over de ſchielijke vorderingen, geheele gezelſchappen zijn verrukt over de ontwikkeling harer talenten; maar beide weten niet en letten er niet op, dat alles, waarover zij zich verheugen, en hetwelk zij bewonderen, reeds meer is, dan de aanleg tot een ziekelijk leven, zoo niet reeds de kiem des doods. Het is immers een oud gevoelen: dat verſtandige Kinderen niet oud worden!

Het lezen van Romans doet nu de magt der verbeeldingskracht nog hooger ſtijgen, en er verſchijnt een hooge, zoo niet de hoogſte graad van prikkelvatbaarheid. Bij zulke ongelukkige Meisjes en Vrouwen is het niet zelden het geval, dat iedere opwekking der verbeeldingskracht, iedere gedachte reeds in ſtaat is, om eene uitvloeijing van het bij den bijſlaap afgezonderd vocht te veroorzaken, dat als witte vloed verſchijnt, zonder eigenlijk te zijn, wat men met dien naam gewoonlijk beſtempelt. Dit is een zeer bedenkelijke toeſtand, welke nevens de kwade gevolgen, waardoor bij den Man de zaadvloed te weeg gebragt wordt, eene ſoort van tering, ook nog zeer dikwijls den Baarmoederkanker veroorzaakt. Ik heb mij reeds vroeger wijdloopiger over het ontſtaan van denzelven onder dergelijke voorwaarden uitgelaten, en kan het hier des te eerder voorbijgaan.

De genezing van den witten vloed is in het algemeen

meen dikwijls zeer moeijelijk, fomwijlen geheel onmogelijk, niet zelden is het zelfs gevaarlijk denzelven tegen te gaan, en men heeft, wanneer dezelve plotfeling ophoudt, voornamelijk in die gevallen, waar hij een gevolg van eenen vermeerderden toevloed van vochten naar de Baarmoeder en de teeldeelen in het algemeen was, de treurigfte gevolgen, als longontfteking, longtering e. d. g. meer waargenomen. Daarom moet dezelve altijd met de grootfte omzigtigheid behandeld worden, zonder alleen uitwendige, zamentrekkende en opftoppende middelen aan te wenden. Hierom zijn alle pogingen met anders beproefde middelen, zonder den raad van eenen Geneesheer, altijd zeer gevaarlijk, omdat meestal tevens ook inwendige geneesmiddelen moeten gebruikt worden. Mij zijn gevallen bekend, waar de aanwending van kalkwater, of van eene zeer verdunde oplosfing van den loodazijn fchrikkelijke toevallen te weeg bragten, en ik kan met alle regt uit eigene ondervinding de ziekte zelve, zoowel als derzelver onvoorzigtige genezing, onder de oorzaken van den Baarmoederkanker tellen.

Ik kan den langdurigen huiduitflag, en bijzonder het fchurft en den haarworm, die dikwerf voorkomen, en zoo vaak door uitwendige middelen terug gedreven, en dan de oorzaak van veel grootere kwalen worden, dan zij zelven zijn, niet met ftilzwijgen voorbijgaan. Ik fpreek over beide ziekten uit eene langdurige ondervinding, en heb in eenige gevallen gelegenheid gehad, om mij te overtuigen, dat uit de ondoelmatige behandeling der uitwendige verfchijnfelen door zoogenoemde huismiddelen, zich

scir-

scirrhus en Kanker in de Baarmoeder ontwikkelden. Ook van de venerifche ziekte heeft men dergelijke waarnemingen, en mij fchijnt het zeer geloofelijk toe, dat ook eene ongepaste behandeling, inzonderheid der zweren aan den moedermond door fterke uitwendige middelen, den Kanker van denzelven kan veroorzaken.

Men veroorlove mij ten flotte nog aan te merken, dat echter ook dikwerf ziekten als oorzaak befchuldigd worden, die geen deel daaraan hadden, en flechts gelijktijdig beftonden, zonder met den scirrhus in betrekking te ftaan, waartoe inzonderheid de venerifche ziekte en de jicht moeten gerekend worden. In de voorwaardelijke oorzaken der eerften, inzonderheid de menigvuldige bijflaap, wordt ook de grond tot de plaatfelijke ongemakken der Baarmoeder gelegd, en ik ben overtuigd, dat men hierbij dikwijls aan de ziekte zelve te veel belang toefchrijft. Dit geldt nog meer en vaker van de jicht. Men is op vele plaatfen maar al te zeer geneigd, om dezelve voor de bron van bijna alle ziekten te houden, en dit gevoelen is onder het volk algemeen geworden. Dikwerf is zij nevens de kankerachtige verharding aanwezig; maar of zij telkens de oorzaak derzelve was, is nog twijfelachtig.

Het zal aan Vrouwen en Echtgenooten, aan Moeders en Opvoedfters, voor wie ik dit gefchrift bijzonder beftemd heb, en van wie ik hetzelve zeer vele lezeresfen en lezers wensch, niet moeijelijk vallen, om, na haar de nadeelige invloeden, waaraan de Vrouw van haren vroegften tijd af reeds blootgefteld is, bijgebragt te hebben, ook voor zich

zel-

zelve daaruit de regelen ter vermijding van dezelve te trekken, aan zich zelven de voorſchriften te geven, door welker opvolging zij menigmalen de kwaal zelve, of derzelver vererging ten minſte verhoeden kunnen; echter houde ik het niet voor overtollig, om nog eens kortelijk het belangrijkſte te herhalen.

Men vermijde reeds bij het Kind alle vast rijgen, en trachte bij hare opvoeding het eerst meer het ligchaam te ontwikkelen. Bij de beſchaving van het verſtand wachte men zich voor alle te vroege inſpanning, en men zie bijzonder naauwkeurig daarop, dat men de verbeelding van het Meisje eerder matige en beperke, dan ze nog meer aan te wakkeren. Het vele zitten vermijde men even zoo zeer, als iedere hevige beweging, derhalve ook het danſen. Iedere Moeder en Opvoedſter drage zorg, om het te vroege ontwaken der teeldrift te verhoeden, en men geve naauwkeurig acht op de Meisjes, om van haar de ondeugd der zelfbevlekking verwijderd te houden.

Gedurende den ſtondenvloed moeten alle Vrouwen zich de ſtrengſte vermijding van iederen nadeeligen invloed dubbel ten pligt maken, omdat in geenen tijd — de zwangerheid, geboorte en het kraambed uitgezonderd — de Baarmoeder voor ſchadelijke invloeden vatbaarder is, dan juist in dezen, en de onderdrukking van den ſtondenvloed de treurigſte gevolgen hebben kan. Dien ten gevolge moeten verkouding, bijzonder na verhitting des ligchaams, dunne kleeding, het zitten in koele zomeravonden voornamelijk op ſteenen banken, het gebruik van te koude dranken, ontblooting des ligchaams, te

ſterke beweging door danſen, loopen, rijden op hobbelige wegen, te paard rijden, aandoeningen en hartstogten, het gebruik van te zeer verhittende en van onverteerbare ſpijzen, welke verſtopping van den ſtoelgang ten gevolge hebben, vermijd worden. Mogt in het vervolg de ſtondenvloed te veel plaats hebben, met zigtbare zwakte en nadeeligen invloed op de gezondheid, dan moeten deze voorſchriften des te dringender in acht genomen worden. Buitendien moet zulk een Meisje liever haar voedſel uit het plantenrijk nemen, als malſche groenten, gekookte vruchten e. d. g. meer, verkoelende, verdunnende dranken gebruiken, en geene kleederen dragen, die het ligchaam drukken en te zeer prangen; eene getrouwde Vrouw zij matig in het genot van den bijſlaap en oefene denzelven niet te vroeg dadelijk na den ſtondenvloed uit; zij zitte en ſta niet te veel, en kieze des nachts en des daags in het zitten meer eene horizontale ligging. Wanneer de maanſtonden juist des nachts menigvuldiger zijn, gelijk men zulks ſomwijlen waarneemt, dan kieze zij meer de zijdelingſche ligging op eene matras, en vermijde eene te warme bedekking. Wanneer de maanſtonden met de jaren ophouden, dan vermijde de Vrouw alles, wat de bovendien verminderde levenskracht zou kunnen verzwakken, bij voorbeeld verkoudingen, bijzonder natte koude, onwerkzame, zittende leefwijze, het nachtwaken, buitenſporigheden enz., maar ook alles, wat het vaatgeſtel te onſtuimig zou kunnen opwekken, als hevige aandoeningen, gramſchap, verdriet, liefde, te verhittende dranken en ſpijzen, te ſterke

be-

bewegingen. Eene matige beweging, werkzame leefwijs zonder te ſterke inſpanning, zacht, niet prikkelend voedſel met matig genot van wijn of bier, wanneer eene Vrouw vroeger daaraan gewend mogt zijn, bekomt het best. Nemen de maanſtonden met zigtbare zwakte en merkbaren invloed op de gezondheid toe, dan verzuime men niet, om de hulp van eenen Geneesheer vroegtijdig in te roepen, hetgeen ook het best is in het geval, wanneer ſtoringen in het geregelde verſchijnen dezer gewigtige verrigting waargenomen worden, inzonderheid de met pijn verſchijnende maanſtonden, de onderdrukking derzelve.

Iedere Vrouw trachte zoo veel mogelijk eene zekere kalmte des gemoeds te bewaren, vermijde de opwekking van iederen hartstogt, en geve zich nimmer geheel aan denzelven over. Kommer en verdriet hebben den grootſten invloed op het verwekken van ziekten der Baarmoeder, bijzonder der scirrheuſe verharding.

De voorſchriften omtrent de reiniging der teeldeelen heb ik reeds boven opgegeven. Wasſchen, baden en inſpuitingen van laauw water in de ſcheede bij Vrouwen, zijn in alle opzigten aan te raden. Dat de laatstgenoemde gedurende den ſtondenvloed en in het kraambed niet algemeen aanwendbaar zijn, behoef ik niet vooraf te zeggen. Inzonderheid waarſchuw ik om zamentrekkende en verſterkende middelen tot het wasſchen en inſpuiten te gebruiken, vóórdat de kraamvloed geheel voorbij is; doch na dezen tijd kunnen de reeds aangeprezene waschwaters uit een aftrekſel van rozenbladen, van de

falie en van goeden rooden wijn, bij voorbeeld, Medok, Bourgonje, Pontak met water meer of min verdund, niet alleen tot verfterking der teeldeelen en verhoeding der baarmoederzakking, maar ook tot vernaauwing der teeldeelen, der fcheede inzonderheid en van derzelver ingang, om den toegang der buitenlucht, verkouding en andere fchadelijke invloeden te verhoeden, aangewend worden.

Het gebruik van zeer gekruide fpijzen is voor geene vrouw gefchikt, ten ware bijzondere ziekten het vorderden. Aan de Vrouwen moet men, bijzonder buiten de zwangerheid, veeleer voedfel uit het plantenrijk aanbevelen, en zulks des te meer, wanneer zij, zoo als reeds gemeld is, aan een' te fterken ftondenvloed en volbloedigheid lijden. Thee en flappe koffij, in overmaat gedronken, werkt verzwakkend op de teeldeelen, en daartegen zijn het de geestrijke dranken, die tot een' hevigen aandrang van bloed, in gelukkiger gevallen tot bloedvloeijingen, in ergere tot verftoppingen en verhardingen der Baarmoeder aanleiding geven.

Het lang ophouden van den ftoelgang en der pis, bijzonder door ledig te zitten of door eene onwerkzame leefwijze, te lang flapen, of zekere foort van arbeid, bij voorbeeld borduren e. d. g. te weeg gebragt, late men na, omdat door het eene zoowel als door het andere tot achter- en voorwaarts-buiging der Baarmoeder aanleiding kan gegeven worden, waarin zelfs dikwijls de grond tot den scirrhus ligt, en waardoor de overgang van dezen tot Kanker menigmaal begunftigd wordt. In den tragen ftoelgang is ook niet zelden, bijna altijd het ontftaan

van

van aanbeijen en verſtoppingen van den bloedomloop in den geheelen onderbuik gelegen; van daar leverziekten, pijnlijke maanſtonden en de Bloedende Kanker der Baarmoeder.

Over het rijgen heb ik reeds meermalen melding gemaakt; misſchien is het goed, het Vrouwelijk geſlacht nog daarop opmerkzaam te maken, dat het zelfs niet eens meerdere ſchoonheid bijzet. De Venus van Medicis is ſchoon door hare zuivere, natuurlijke vormen; maar dikwijls maakt het overdreven rijgen eene Vrouw tot eene caricature. Het zou zeer te wenſchen zijn, dat de Vrouwen bij hare kleeding in het algemeen ook meer op hare gezondheid letteden en zich warmer kleedden; van daar dat ook broeken en doelmatige buikbanden verdienen aanbevolen te worden.

Het gebruik van ſtoven is niet dan te berispen, en iedere andere beſcherming voor de koude verdient den voorrang boven dezelven. Dat verkouding in het algemeen, bijzonder der voeten en teeldeelen, het zitten op ſteenen, bijzonder bij koele zomeravonden en ten tijde vóór of gedurende den ſtondenvloed, ongemeen ſchadelijk zijn, heb ik reeds gemeld. Deze en het gebruik der vuurpotten is wel de oorzaak, waarom Slagerinnen, Mandenmaakſters, Fruit-, Visch- en andere Vrouwen, die bij ieder jaargetijde en weder zich, uit hoofde van haar beroep, in de open lucht den ganſchen dag moeten ophouden, zoo zeer aan verhardingen, scirrhus en Kanker lijden.

Nooit late eene Vrouw door valſche ſchaamte zich verleiden, om, bij het achterblijven van den

 ſton-

ſtondenvloed, bij te ſterken bloedafloop en witten vloed, zelve middelen aan te wenden, zonder eenen Geneesheer te raadplegen, en zeer noodzakelijk is daarbij de ondertasting, zonder welke men zeer zelden, bijna nooit de ziekte geheel erkennen, en dus niet juist behandelen kan. Het blijft altoos zeer gevaarlijk, om eene vloeijing uit de teeldeelen, van welken aard het ook zij, door ſchielijk en ſterk werkende middelen te onderdrukken. Ook behandele men nimmer zelve uitſlagziekten.

Ten opzigte van den bijſlaap, moet ik bijzonder voor het onvolkomen en te menigvuldig genot van denzelven waarſchuwen; dezelve moet geheel en al worden nagelaten gedurende den ſtondenvloed, in den eerſten tijd der zwangerheid, digt bij derzelver einde en in het kraambed tot aan de zesde week, wanneer de Vrouw zich niet vooraf heeft laten ondertasten.

De zwangerheid vereischt reeds op zich zelve van de Vrouwen eene groote oplettendheid op haar zelven. Miskramen en vroegtijdige geboorten zijn ongemeen ſchadelijk voor het geheele ligchaam, bijzonder voor de Baarmoeder, en in zulk een kraambed is bijna nog meer zorgvuldigheid noodig, dan bij eene ten gezetten einde der zwangerheid afgeloopene geboorte. Buitendien blijve eene Vrouw niet in gebreke, om, alvorens zij den bijſlaap uitoefent en daardoor zwanger worden kan, eenen Geneesheer, die tevens Vroedmeester is, te raadplegen, ten einde zich deels van de oorzaak te overtuigen, deels of er niet eene ziekelijke verandering der Baarmoeder of van het geheele ligchaam terugge-

ble-

bleven is, die eerst uit den weg geruimd moet worden; of om de oorzaak op te ſporen, waardoor de vroegtijdige geboorte te weeg gebragt werd; anders loopt zij gevaar, telkens wanneer zij zwanger wordt, eene miskraam te krijgen, en dan des te zekerder het ontſtaan van verharding en Kanker der Baarmoeder te begunſtigen. Zij zij derhalve niet afkeerig om er iets aan op te offeren, en zij naauwgezet in het opvolgen van de haar door den Arts medegedeelde voorſchriften omtrent het diëet en de genezing, en al ware het, dat zij gedurende langen tijd den bijſlaap moest misſen. Zeer ernſtig herinner ik hier nog aan den pligt der getrouwde Mannen, wien het aan het behoud hunner Echtgenooten gelegen is; zij zijn het, die de Vrouwen dikwijls in hare beste voornemens ſtoren, en door hunne teugellooze driften de grootſte ſchaden aanregten. Menige jonge en gelukkige Echtgenoote wordt daardoor reeds vroegtijdig aan eene ſmartelijke kwaal, aan eenen jammerlijken dood opgeofferd, en verliest leven en gezondheid door de ruwe begeerte van haren Man.

Als eene Vrouw vroeger eene miskraam had gehad en weder zwanger werd, dan verbiede men haar alle te hevige beweging en inſpanning, eenigen tijd het genot van den bijſlaap, bijzonder in het tijdſtip, in hetwelk, wanneer zij niet zwanger ware, de ſtondenvloed zou plaats grijpen, en in de maand der zwangerheid, in welke voorheen de miskraam plaats had; men bevele eene bedaarde leefwijze aan, en, zoo veel het de omſtandigheden toelaten, eene horizontale ligging; iedere drukking op den onder-

 buik,

buik, bijzonder door naauwe kleederen, die hoogst ſchadelijk zou zijn, worde verwijderd; aandoeningen, hartstogten, verkouding en verhitting, voornamelijk de ſpoedige afwisſeling van warmte en koude, moeten ſtreng vermijd, en ten opzigte der ſpijzen en dranken een doelmatig diëet in acht genomen worden. Bij zeer volbloedige Vrouwen zullen verkoelende, verdunnende dranken even zoo nuttig als verhittende ſpijzen en dranken ſchadelijk zijn. Dikwijls zijn volgens de voorſchriften van den Geneesheer kleine aderlatingen, het zetten van bloedzuigers of koppen juist de middelen, om de vroegtijdige geboorte voor te komen. Ook moet men nog op de temperatuur der lucht, waar de Vrouw zich ophoudt, letten, en men zorge er toch vooral voor, dat deze nooit te ſterk zij.

Na eene vroegtijdige geboorte moet rust in het bed ſtreng in acht genomen worden, gelijk in het algemeen alle diëetetiſche voorſchriften voor het kraambed na eene vroegtijdige geboorte nog veel naauwkeuriger moeten opgevolgd worden, dan na de geboorte van een voldragen Kind, en het is een zeer ſchadelijk vooroordeel, dat Kraamvrouwen, die eene vroegtijdige geboorte gehad hebben, wanen, dat zij zich aan dezelve vroeger zouden kunnen onttrekken; bloedvloeijingen, witte vloed, uitzakkingen der Baarmoeder, bleekzucht, waterzucht, zenuwkoorts, hysterie, vallende ziekte, allerlei ſoort van kramp, blijvende aanleg tot miskraam en onvruchtbaarheid, verhardingen en scirrhus der Baarmoeder, kunnen zeer ligt de treurige gevolgen worden. In het algemeen kan men de Vrouwen niet genoeg waarſchuwen,

de

de vroegtijdige geboorten toch niet te ligt te achten, gelijk zoo dikwijls gefchiedt. Deze zijn juist voor de Baarmoeder en het geheele ligchaam veel verderfelijker, dan geboorten na een gezet einde der zwangerheid, en hoe vaker zij wederkeeren, des te meer heeft eene Vrouw ontaardingen der Baarmoeder te vreezen, zoo zij al niet daaraan lijdt. Bij aanftaande zwangerheid, en het is goed, wanneer deze niet fpoedig weder plaats grijpt, vermijde zij daarom iedere verhitting, het danfen, prikkelende en verhittende fpijzen en dranken; ete geenen zeer voedenden, maar meer verdunnenden plantenkost, tot drank water; hoede zich voor hartstogten en aandoeningen, matige zich in deze en bijzonder in de liefde, houde zich meer in eene koele lucht op, mijde het te lang flapen, bijzonder des morgens, en onthoude zich eenigen tijd geheel van den bijflaap; als zwakte tot de vroegtijdige geboorte aanleiding gegeven had, dan vermijde zij ganfchelijk den bijflaap, tot de volkomene herftelling, alle verzwakkende invloeden, voornamelijk onanie, hartstogten en aandoeningen; zij geniete voedende en verfterkende, maar ligt verteerbare en niet verhittende fpijzen en dranken; vermijde het nachtbraken en flape des morgens iets langer; geniete fteeds zuivere, drooge en gezonde lucht, en ftelle zich aan geene verkoudingen bloot, voornamelijk bij nat weder in den winter; zorge voor eene gezonde en drooge woning, en zoeke verftrooijing in vrolijke gezelfchappen, door doelmatige wandelingen, reizen en het verblijf op het land.

In het kraambed over het algemeen neme de

Vrouw de grootste rust in acht; verlate nimmer vóór den negenden dag het bed; vermijde alle sterke ligchamelijke en alle gemoedsbeweging; ga niet te vroeg uit, en veroorlove den Man den bijslaap niet vóór de zesde week, niet eerder, tenzij zij door ondertasting van eenen Vroedmeester of van eene Vroedvrouw van de gezondheid en regelmatige ligging harer teeldeelen overtuigd is. Het gezegde der Vrouwen uit de gegoede en beschaafde klasse, dat het vroege verlaten van het kraambed voor de arme Vrouwen niet schadelijk is, die toch dikwijls reeds in de eerste dagen hare huisselijke bezigheden weder verrigten moeten, steunt op geenerlei grond; want juist deze zijn het, die aan uitzakkingen, verhardingen en Kanker der Baarmoeder, gelijk in het algemeen aan ziekten derzelven, het meest lijden, en ook zij worden wel ziek in het kraambed, waarvan ik als Arts in mijne veelvuldige Praktijk zoo dikwijls gelegenheid gehad heb mij te overtuigen.

Geene Moeder verzuime het, om haar Kind te zogen, aan wie het niet door andere ziekelijke omstandigheden, door de Natuur zelve ten opzigte der vorming van hare borsten, of door andere betrekkingen verboden wordt; doch men strekke het ook niet te ver uit, en men late de Kinderen, gelijk het wel hier en elders gebeurt, niet jaren lang zuigen; negen maanden zijn gewoonlijk volkomen toereikend, wanneer niet het spoediger opwassen van het Kind en bijzonder het tanden krijgen, of de gehinderde ontwikkeling en het gestoorde tanden krijgen het noodzakelijk maken, om dezen tijd te verkorten of te verlengen.

Pij-

Pijnen in den onderbuik, trekkingen en toenemende volheid in denzelven, pijnen, bijzonder in de leverſtreek en onder de korte ribben, gele kleur bijzonder na verkouding, na veel waken, na hevigen kommer en verdriet, minder te voorſchijn komen of geheel wegblijven van den ſtondenvloed, zie geene Vrouw als onverſchillig aan. Even zoo de aanbeijen aan den endeldarm, en zij raadplege ſpoedig eenen Geneesheer, omdat, offchoon er niet altijd reeds eene ziekte of verharding der Baarmoeder ontſtaan is, deze toch gemakkelijk als een gevolg zich voordoet, wanneer er niet ſpoedig hulp aangebragt wordt. Inzonderheid lette men op de aanbeijen aan den aars, die dikwijls reeds na de eerſte verlosſing nablijven, op welke niet alleen de Vrouwen en Vroedvrouwen, die altijd met eene ſpoedige beterſchap troosten, wanneer zij al niet door hare middelen nadeel doen, maar ook menige Geneesheer niet letten, en meenen, dat het zoo moet zijn, omdat het toch reeds altijd een ziekelijke toeſtand is, die altijd meer, bijzonder na elke verlosſing, toeneemt, eenen beletten omloop des bloeds en verſtoppingen tot oorzaak en gevolg heeft, en dan gemakkelijk ziekten der Baarmoeder, ook verhardingen en Kanker te weeg brengen kan.

Is eene Vrouw zoo ongelukkig, van aan den scirrhus der Baarmoeder te lijden, dan moet zij des te meer op haar zelve letten, ten einde zoo lang als mogelijk is den overgang tot den Kanker te verhoeden; zij geve ook naauwkeurig acht op de werking der haar door den Arts voorgeſchrevene middelen, opdat er niet ſomtijds uit de aanwending

van

van te prikkelende, voornamelijk van plaatfelijk gebruikte, middelen nadeel ontfta; en nimmer late zij zich tot kwakzalverijen en zoogenoemde huismiddelen bewegen, maar zoodra zij een ziekelijk verfchijnfel befpeurt, vertrouwe zij zich aan eenen Geneesheer, die tevens Vroedmeester is.

Wanneer de Kanker uitbrak, zal er niets meer aan te bevelen zijn, dan dikwijls reinigen der teeldeelen, bijzonder door infpuitingen, door welke dikwijls de pijnen verzacht, de ftank verwijderd en vele der lastige gevolgen van de uitvloeijing vermijd worden. Doch de kuur zelve kan flechts een Geneesheer doen.

Ik moet, helaas! bekennen, dat het tegenwoordig nog geheel buiten de grenzen der Genees- en Heelkundige Wetenfchappen ligt, om den Scirrhus en den Kanker te genezen. Men heeft eene groote menigte van geneesmiddelen aanbevolen en dezelven benuttigd; bijna allen heb ik door derzelver aanwending beproefd, maar nimmer is het mij gelukt, eenen waren Scirrhus, nog minder eene Kankerzweer der Baarmoeder te genezen. De sassaparille, de goudsbloemen, de fcheerling, de belladonna, het kerslaurierwater, de sabina, het koolzuurijzer, het zoutzure goud, het zoutzure kwilver-oxydule en oxyde, het zwavelzure chinine en al de menigvuldig geroemde middelen, baatten dikwijls in het geheel niets; flechts zelden gelukte het door dezelve den voortgang der kwaal een weinig op te houden.

Mijne langdurige ondervinding heeft mij overtuigd, dat tot nu toe geen middel de genezing van die verfchrikkelijke ziekte aanbrengt; zelfs het inwen-

wendig gebruik der oplosſing van FOWLER, van welke misſchien veel te verwachten is, en het uitwendig gebruik van het middel van COSMUS, hebben tot nog toe zulke gunſtige uitkomſten niet gehad, dat men ze als geneesmiddelen zou kunnen aanbevelen. Ik moet volgens mijne overtuiging en ondervinding bekennen, dat ik het niet gelooven kan, wanneer men vertelt, dat er een scirrhus genezen is geworden, en ik houde mij verzekerd, dat het dan ſlechts eene goedaardige verharding was.

Mijne manier van behandeling van zoodanige gevallen had altijd het naast betrekking op het algemeene lijden. Om de hevige toevallen te verzachten, trachtte ik door zachte middelen ſteeds open lijf te houden, zelfs dan, wanneer om andere redenen het gebruik van den kina en van andere verſterkende middelen aangewezen was. Daarbij maakte ik gebruik van het zetten van bloedzuigers boven de ſchaam- en op de kruisſtreek, en zag daar altijd een gunſtig gevolg van bij beide ſoorten van Kanker, daar het mij ſomwijlen gelukte den overgang tot de zweer op te houden en de pijnen te verzachten.

Bij den Bloedenden Kanker zag ik bijzonder van de dikwijls herhaalde aanwending der bloedzuigers eenig nut, en ook het verwijderen der uitwasſen door het mes had het gelukkig gevolg, dat in eenige gevallen zelfs jaren lang eene dragelijke gezondheid terugkeerde. Het gebruik van het blaauwzuur en het kerslaurierwater deden tot verzachting der pijnen in deze gevallen betere dienſten, dan het meer verhittende en opwekkende heulſap, en het laatst-

ge-

genoemde bewees ook als inſpuiting een bijzonder goed middel ter verzachting van het ſtinkend uitvloeiſel. De eerst onlangs aanbevolene jodine en houtzuren, kon ik ſlechts in eenige gevallen aanwenden. Het laatstgenoemde ſchijnt werkzamer te zijn, ik ten minſte zag van het eerſte geen nut. Het houtzuur ſtelde palen aan de uitvloeijing, benam aan dezelve den ſtank, en de vlakte der zweer ſcheen zich te beteren, offchoon de verhardingen niet veranderden. Niet scirrheuſe verhardingen der Baarmoeder, der ſcheede en aan de teeldeelen, heeft hetzelve, bijzonder bij scorbutiken aanleg der zieken, geheel weggenomen, en de eerſte genoemde is geheel in den gezonden toeſtand teruggekeerd.

Den waren Klierkanker heb ik ſteeds op dezelfde wijze behandeld, omdat de ondervinding mij van deszelfs ongeneeslijkheid genoegzaam overtuigd heeft. Doch ik moet bekennen, dat het gebruik der door FRANK in Stuttgardt opgegevene verbinding van het zoutzure kwikzilver-oxydyle met belladonna, zoo lang toegediend tot er eene volkomene kwijling volgt, in ettelijke gevallen tot beperking der kwaal zeer nuttig was. Het kwikzilver heb ik zelf reeds vroeger daartoe aanbevolen, maar in plaats van belladonna meest den ſcheerling daarmede verbonden. — Niet geheel zonder gevolg heb ik dikwijls braakmiddelen laten toedienen, wanneer er ſlechts alleen eene scirrheuſe verharding aanwezig was, en ik geloof aan dezelven alleen het langer ophouden van het uitbarsten des Kankers in verſcheidene gevallen te mogen toeſchrijven. Op het aanwenden

van

van herhaalde braakmiddelen maak ik derhalve de Geneesheeren zeer opmerkzaam.

De inſpuitingen laat ik met een aftrekſel van ſcheerling, bilzenkruid, van de belladonna of van den kerslaurier doen, waarbij ik, naar omſtandigheden, ſalie of rozenbladen, koolzure of azijn-zure ijzeroplosſing, of altheawortel en malven voegde.

De baden als een nuttig en noodig hulpmiddel tot verzachting der pijnen, tot zindelijkheid, heb ik reeds boven gemeld; hier moet ik echter nog aanmerken, dat ook mineraalbaden en bronnen mij dikwijls als nuttig hebben voorgedaan. (*)

Nimmer echter moet men een bad gebruiken en aanprijzen, wanneer niet eene eenigzins aanwezige gebrekkige ligging, achter- en voorwaartsbuiging, omkeering der Baarmoeder e. d. g. tegengegaan waren; hetzelve zoude ſlechts de kwaal nog verergeren. Om niet eenig misverſtand te geven, moet ik nog opmerken, dat men dit alles ſlechts naar de voor-

(*) Niet minder verdienen hier ter plaatſe de heilrijke *Zeebaden* eene bijzondere vermelding, waartoe hier te Lande, door onze meerdere nabijheid met de zee, meer dan elders de geſchiktſte gelegenheid zich voordoet. De reeds plaatshebbende nuttige inrigtingen op ons naburig *Scheveningen* laten bijna niets meer te wenſchen overig, terwijl omtrent de gewenschte gevolgen van het inwendig gebruik des zeewaters, en de genezende kracht van het zeebad in verſcheidene ziekten, althans om aanvankelijke verhardingen op te losſen, bij zeer vele Geneesheeren geen de minſte twijfel meer beſtaat.

voorſchriften van eenen Geneesheer mag aanwenden, die ook naar omſtandigheden welligt druip- (*douches*) en ſtortbaden, en in het algemeen de geheele behandeling der baden zal regelen.

Einde van het derde en laatſte Deel.